

Rukovět' zahradkáře

50 let ČZS



2007

Milí přátelé,

Dostáváte do rukou další Rukověť, v pořadí již pátou. Při různých setkáních s Vámi jsem si s potěšením ověřil, že Rukověť si získává stále větší oblibu, že na ni čekáte a je pro Vás nedílnou součástí členství ve Svazu. Pro členy redakčního kolektivu je to závazek, aby nastavenou úroveň neustále zvyšovali.

Tato letošní Rukověť je tak trochu jubilejní. Nejenže je v pořadí pátá, ale vychází v jubilejním roce 50. výročí založení našeho Svazu. Proto i to, co dnes dostáváte do rukou, má trochu přispět k jeho důstojným oslavám. Věřte že k přípravě Rukověti přistupujeme s maximální odpovědností a snažíme se, aby každý člen v ní našel řadu článků, které ho zaujmou. Letos kromě odborných článků se ve větší míře věnujeme výše vzpomínanému výročí a věřím, že i to bude pro Vás zajímavé. Rukověť není koncipována jako jednorázové čtení, předpokládám, že se k ní budete v průběhu roku pravidelně vracet, některé články si přečtete i vícekrát a že se budete těšit na Rukověť 2008, ve které zase budou převažovat odborné články.

Věřím, že ve Vašich ZO si výročí založení Svazu připomenete a při té příležitosti uskutečnete různé výstavy a další akce směřované k tomuto výročí. Propagujte prosím naši činnost před nejširší veřejností, lobujte u svých poslanců a dalších činitelů za to, aby nedocházelo k bezdůvodné likvidaci našich osad. Naši právníci i ostatní funkcionáři pro to dělají maximum, ale každá pomoc na všech úrovních nám může pomoci. Věřím, že společně dokážeme přesvědčit všechny o tom, že zahrádkářství není pouze individuální záležitost, ale že naše zahrádky pomáhají zlepšovat životní prostředí ve městech a tím slouží i všem našim spoluobčanům daleko více než různé hypermarkety, či benzinové pumpy, které by někteří obecní zastupitelé rádi viděli na místě našich zahrádek.

Přeji nám všem, aby letošní rok nás tak netrápil povětrnostními extrémy, aby se nám na zahrádkách vše dařilo a náš společný koníček nám stále přinášel maximální uspokojení. Rovněž v osobním životě Vám přeji hodně úspěchů, zdraví a spokojenosti.

Váš předseda

Vážení přátelé zahrádkáři,

děkujeme Vám za přízeň, kterou nám věnujete. Ohlasy na Rukověť jsou většinou velmi kladné a nebo podnětné. Letošní Rukověť je však trochu jiná než ty předešlé.

Rok 2007 je pro celý Český zahrádkářský svaz jubilejní, neboť právě v tuto dobu vzpomínáme 50.letého výročí založení Svazu. K této skutečnosti jsme přihlédlí při výběru příspěvků a jejich uspořádání, které se od minulých ročníků liší. Mimo odborných textů zde naleznete zavzpomínání na předsedy Svazu, na významnější zahrádkáře a spolupracovníky Svazu, kteří se o rozvoj zahrádkářské činnosti zasloužili. Historický text je vždy odlišen jiným typem písma.

Ve svém mateřském jazyku přispěli do naší ročenky zahrádkářští přátelé nám nejbližší, od kterých nás ani státní hranice neoddělila - v osobě předsedy SZZ Prof. Ivana Hričovského. Odborná pojednání ze sousedního Slovenska komplexně postihují odbornou tematiku, ale i zahrádkáři - zvláště ti zkušenější a toužící něco vyzkoušet, jistě tento text přijmou.

Se svolením německých zahrádkářů jsme v českém překladu přetiskli pro zajímavost text, vydaný Bavorským zemským svazem pro zahradnictví a péče o venkov, München. Věříme, že Vás opět zaujmou i moudré myšlenky doc. Jaromíra Šikuly, přetištěné z brněnského Zahrádkářského informátora, kterého kdysi pro potřebu zahrádkářů brněnského regionu vydával. Zajímavé jsou i některé textové přetisky ze starších čísel časopisu Zahrádkář v této ročence použité.

Potěšil nás Váš zájem a Vaše aktivita, se kterou jste nám nabídli k zařazení své příspěvky do Rukověti, rádi je zveřejníme a budeme se těšit na další. U vybraných přetisků textů, použitých v této ročence uvádíme vždy zdroj, ze kterého byl přetisk použit a letopočet původního zveřejnění.

*Ing. Miloš Kožešník, Ing. Josef Nejedlo
redaktoři ročenky*

Historické kořeny zahrádkářství a vznik ČZS

Ing. Otto Macl,

ředitel muzea ČZS v Hradci Králové

Dějiny zahrádkářství u nás úzce souvisejí s dějinami ovocnářství, vinařství a zahradnictví, neboť tyto profese jsou i hlavní náplní zahrádkářské činnosti. První zmínky o zahradách s ovocnými sady a vinnou révou se objevují již v zakládacích listinách klášterů v 10. a 11. století, ale skutečný rozkvět ovocnářství a vinařství nastal až od doby Karla IV. Učený kněz a lékař, chlumecký rodák **Bartoloměj Klaret** psal již v této době „O stromech a plodech ovocných“. Tento rozkvět však přerušila válečná pohroma - husitské bouře. Po jejich potlačení dosáhlo za vlády Jiřího z Poděbrad naše ovocnictví takového stupně dokonalosti, že české ovoce se stalo proslulým po celém světě. Další pohroma však přišla třicetiletou válkou v letech 1618 - 1648, kdy zemi drancovali cizí žoldnéři a ovocné sady hynuly. Velké řadě českých měst a stavů byly statky zkonfiskovány a rozdávány dobrodruhům z císařské armády. Následnou rekatolizací byly ze země vyhnáni všichni, kteří se nechťeli s novými poměry smířit. Jedním z nich byl i **Jiří Holík**, který objevem nových štěpařských metod proslavil české ovocnictví po celé Evropě. Půl století po jeho smrti se v roce 1754 narodil další Čech, který svou láskou k lidem a ovocnému stromu se stal hlasatelem nové doby, ve které se český národ probouzel z hlubokého spánku po Bílé hoře. Byl to poděbradský děkan **Matěj Rössler**, který ve své zahradě Sans Pareil zasadil na 2000 ovocných stromů a všechny pěstované odrůdy popsal ve své knize „Pomona bohemica“. Jedním z jeho mladších spolupracovníků byl chlumecký děkan **Alois Velich**, jehož hlavní zásluha spočívá ve výchově lidových ovocnářů a v šíření domácích odrůd.

V druhé polovině 18. století, v době vlády Marie Terezie, se objevují první snahy o spolkovou činnost v oblasti zahradnictví a ovocnářství. Bylo to jednak „*Bratrstvo zahradnické*“, které vzniklo již v roce 1750,

„Společnost pro zvelebování hospodářství a svobodného umění v Království českém“, kterou v roce 1770 založila sama panovnice, „První zahrádkářský ovocnicko vinařský spolek“, založený v roce 1816 v Brně, „Spolek českých zahradníků“, založený v roce 1880 Benediktem Roetzlem a „Ovocnický spolek pro království české“, jehož bohatá činnost po roce 1880 zahájila opravdový rozvoj ovocnářství v bývalém Rakousko-Uhersku. V době první poloviny 19. století začíná epocha velikánů našeho ovocnictví. Prvními z nich byli **Josef Eduard Proche**, který postavil naše ovocnictví na vědecký základ a ukázal cestu promyšlené hybridizace, největší český pomolog **Jan Říha**, autor desetidílné pomologie „České ovoce“, největší moravský ovocnář **František Suchý**, jehož překrásná pomologie „Moravské ovoce“ mu postavila trvalý pomník a zahradní architekt **Josef Vaněk**, autor desetidílné „Lidové pomologie“, který začátkem 20. století vybudoval v Chrudimi jeden z nejlepších zahradnických závodů v Evropě.

Období konce 19. a začátku 20. století bylo ve znamení živelně vznikajících spolků, které nebyly nijak centrálně řízeny. Některé z nich byly sice zakládány profesionálními zahradníky, ovocnáři a vinaři a nahrazovaly bývalé cechovní organizace, jiné byly výkonnými orgány místních úřadů k zajišťování úkolů obcí při zakládání a údržbě zeleně (tak zvané okrašlovací spolky), ale protože v nich vznikaly kluby zahrádkářů a svou činností ovlivnily vznik skutečně zájmových, neprofesionálních spolků, jako byl ku příkladu „Svaz zahrádkářů a přátel přírody v Brně“, „Spolek zahrádkářů Prazler“ v Příboře, nebo „Spolky přátel přírody“, můžeme je považovat za předchůdce dnešních zahrádkářských organizací.

Období okupace 1939 - 1945 se vyznačovalo velmi silným omezením společenského života, jakým byl zákaz shromažďování a spolčování lidí. Okupanti chtěli mít obyvatelstvo pod kontrolou a proto usilovali o sjednocení všech spolků do jedné organizace, kterou byl „**Svaz zahrádkářů**“. Některé spolky však do něho nevstoupily a přerušily

svoji činnost. I když byl „Svaz zahrádkářů“ založen pod tlakem okupační mocnosti, jeho existence umožnila v obtížných podmínkách Protektorátu alespoň spolkový život zahrádkářů.

Období od osvobození v roce 1945 bylo obdobím „**Jednoty zahrádkářů**“, vzniklé přejmenováním „Svazu zahrádkářů“, do kterého některé spolky odmítly vstoupit. V prvních poválečných letech působila „Jednota“ pod ochranným štítem „Jednotného svazu českých zemědělců“, ale s připravovanou socializací vesnice byla tato organizace zrušena a „Jednota“ tak zůstala bez přímého partnera. Po určité době byla pod metodickým vedením Ministerstva zemědělství, ale postupně byly vytvářeny podmínky pro vznik nové, celostátní organizace zahrádkářů. K tomu došlo 29.9.1957, kdy byl na 1. celostátním sjezdu v Praze ustaven „**Československý svaz zahrádkářů a ovocnářů**“. Prvním předsedou organizace byl zvolen František Machala, vedoucí koniferových školek v Žehušicích, tajemníkem Václav Anděl. V roce 1957 tak začalo budování a formování největší zahrádkářské organizace v našem státě, která v době svého největšího rozmachu dosáhla téměř půl milionu členů.

Od svého vzniku prošel **Český zahrádkářský svaz**, stejně jako celá naše společnost, složitým vývojem. Přetrvával až do dnešních dnů, protože jeho jádrem jsou základní organizace, jejichž členové jsou spojeni láskou k přírodě, pro které práce na zahradě není jen koníčkem, ale určitým způsobem života a seberealizace. Právě v tom je i budoucnost této společensky prospěšné organizace, která v roce 2007 oslavuje 50 let svého trvání.

František MACHALA

1. předseda Svazu (1958-1961)

Narodil se 7. 5.1907. Jako dvacetiletý přišel do Žehušic z Jezeří. V r. 1929 odešel na zahradnickou praxi do Francie, odkud se vrátil v r. 1940 zpátky do Žehušic, kde se stal vedoucím koniferových školek až do r. 1974. Na 1. sjezdu

tom v r.1816 vznikl Spolek zahrádkářský (pomologický).

V r.1900 se ustavil Zemský ovocnický spolek pro markrabství moravské a v jeho lůně byl ustaven i Zemský vinařský spolek. Oba tyto spolky již vydávaly časopisy, pořádaly výstavy, sjezdy aj.

V Čechách v té době existoval Ovocnický spolek pro Království české. Zemský ovocnický spolek měl v roce 1919 přes 8000 členů a Zemský vinařský měl přes 6000 členů.

V r. 1881 došlo v Rychnově nad Kněžnou k ustavení Okrašlovacího spolku. Podobné spolky pak zač. 20. století vznikaly v mnoha městech a zabývaly se hlavně květinářstvím a zkrášlováním svých měst a okolí.

Za první republiky Ústřední sdružení zahrádkářů již pořádalo celostátní výstavy, zakládalo zahrádkové kolonie, vydávalo časopis „Československé zahrádky“, a již tehdy se domáhalo přijetí zákona na ochranu zahrádkového hnutí.

V době 2. světové války byl spolkový život značně utlumen, ale po osvobození se činnost rychle obnovila a na II. sjezdu Svazu zahrádkářů 21. října 1945 měl již 29 840 členů. V r.1948 ale byl tento Svaz zlikvidován a direktivně ustavena Jednota zahrádkářů. Ta v r.1957 byla přeměněna na Československý svaz zahrádkářů a ovocnářů, který měl 29. září 1957 I. ustavující sjezd. **Jelikož náš Svaz je jeho přímým pokračovatelem, slavíme v roce 2007 50. výročí založení Svazu.**

Do roku 1989 byly státními, politickými a hospodářskými orgány i tehdejším vedením ČZS podporovány především pěstitelské aktivity tehdejších téměř 460.000 členů Svazu. Cílem bylo vypěstovat co nejvíce ovoce, zeleniny a hroznů révy vinné a doplnit tím tehdy velmi špatně zásobený trh. Podíl členů ČZS a ostatních drobných pěstitelů na celkových objemech nákupu do centrálních tržních fondů dosahoval u ovoce asi 70 %, u zeleniny a hroznů asi 50 %.

Ostatní obory zahrádkářské činnosti byly vytlačeny na okraj zájmu a ti skuteční zahrádkáři ve vedení ČZS museli vyvíjet značné úsilí, aby pro specializované organizace

pěstitelů kaktusů, narcisů a tulipánů, mečíků, jirín, lilii, skalniček, citrusů atd. vytvořili alespoň trochu přijatelné podmínky pro jejich přežití.

Koncem roku 1968 v období krátkodobého uvolnění politické situace se zahrádkářům podařilo prosadit vydávání vlastního časopisu s názvem Zahrádkář. Je potěšitelné, že tento časopis vychází nepřetržitě od ledna 1969 dodnes a že se nám ho podařilo přes veškeré snahy o jeho prodej udržet. Hned na počátku své existence si mezi zahrádkáři získal nesmírnou oblibu a byl trvale nedostatkovým zbožím, protože v té době nebylo ani dostatek papíru na jeho tisk a náklad se mohl zvyšovat pouze na povolení. I po roce 1989 přes záplavu různých periodik si Zahrádkář udržuje na trhu vedoucí pozici mezi časopisy podobného zaměření a dnes oslovuje téměř 400.000 čtenářů. Svědčí to o jeho vysoké úrovni, která se v posledních letech ještě podstatně zlepšuje. K zvýšení jeho popularity jistě přispěla i nově zavedená příloha Zahrádkářka, takže dnes jsou to vlastně 2 časopisy v jednom za jednu z nejnižších cen na trhu. Je jenom škoda, že se nám nepodařilo po r.1990 prosadit, aby byl jako členský časopis. Jsem přesvědčen, že je velká chyba, že ho neodebírají všichni členové, protože opravdu dokáže oslovit každého, od začínajících zahrádkářů až po ty špičkové, kteří patří mezi jeho pravidelné čtenáře.

V období totality pro výrobní účely a ke zřizování zahrádek byla základním organizací ČZS předávána do užívání i tzv. velkovýrobně obtížně využitelná půda, na které vznikaly zahrádkové osady, v nichž se soustřeďovala převážná většina tehdejší členské základny.

Zahrádkáři sdružení v osadách i dnes představují větší polovinu naší členské základny. Tu druhou tvoří přídomní zahrádkáři a členové specializovaných organizací.

K dnešnímu dni má náš Svaz 180.000 členů. Je to značný pokles oproti roku 2000, kdy měl Svaz 400.000 členů a spolu s jejich rodinnými příslušníky tak v podstatě ovlivňoval život asi 10 % populace. Ve většině okresních i menších měst měl své prodejny,

vlastní stavby, moštárny, sušárny, palírny a povídlárny. Měl přímé napojení na výrobu hnojiv, osiv a ochranných prostředků, kterými zásoboval své organizace. Podílel se i na vzniku nových odrůd a významně ovlivňoval požadavky na výzkum i šlechtění. Bylo to ale dáno tím, že v období totality to byla jedna z mála činností, kde bylo možno se svobodně realizovat.

Je smutné, že dnes 15 let po obnově svobody pro nás zahrádkáře již tak dobrá doba není. Paradoxně se získanou svobodou po roce 1990 došlo i ke ztrátě některých práv nás zahrádkářů. Bylo nám mnohdy vzato naše právo nejdůležitější, právo na užívání půdy. Také provoz hospodářských zařízení se musel podřítit novým pravidlům, které vedly během několika let k jejich úplné likvidaci, zanikl celý systém výkupu přebytků, ale i systém prodeje na skladů. Přesto ale stále při našich ZO máme v provozu hodně moštáren i řadu palíren a prodejen. V současné době evidujeme u našich ZO 470 moštáren, 70 sušáren, 50 povídláren, 38 palíren a 23 prodejen.

Velmi nás mrzí, že doposud nebyl naším parlamentem přijat dlouho očekávaný a mnohokrát odložený zahrádkářský zákon, který by jasně definoval kdo vlastně jsme, co smíme a jak se máme chovat. Přesto naši členové nadále pečují o rostliny, zvelebují veřejná prostranství, ale i tak jsou někdy trnem v oku některým rádbou ekologickým organizacím. Ty považují zahrádkářství za přírodu poškozující a tento svůj názor přenášejí na zastupitelstva na všech úrovních. Odtud pak sílí snaha o vytlačení zahrádkářů z měst a větších obcí, která je navíc podporována různými lobistickými skupinami, které upřednostňují stavby supermarketů, benzinových pump a dalších lukrativních staveb.

Náš Svaz se již v roce 1996 stal členem Evropské ligy zahrádkářů a snažíme se využít i jejich pomoci při prosazování práv pro zahrádkáře. Bohužel naši političtí představitelé jsou většinou k těmto našim požadavkům hluchí.

Již v roce 1990 jsme přistoupili ke změně organizační struktury Českého zahrádkářské-

ho svazu. Všechny naše Základní organizace mají plnou právní subjektivitu. Zrušili jsme okresy a zřídili Územní rady, které slouží jako servisní orgán pro ZO na území jejich působnosti. Každou ZO zastupuje v Územní radě jeden volený funkcionář. Nejvyšším svazovým orgánem je Republiková rada, kterou tvoří volení zástupci ze všech ÚR. Ta pak volí ze svého středu předsedu, 3 místopředsedy a sedm členů předsavenstva, předsedu a pět členů revizní komise. Jako servisní orgán pro RR a celý Svaz slouží Ústředí, v jehož čele je vedoucí Ústředí. To má ekonomické a odborné oddělení, redakci časopisu Zahrádkář a nakladatelství Květ.

V souvislosti se zřízením krajů jsme museli přistoupit k ustavení Krajských koordinačních rad které tvoří zástupci všech ÚR tohoto kraje a které mají nezastupitelné místo při jednáních s politickými a dalšími představiteli toho kterého kraje.

Některé naše specializované organizace se od Svazu oddělily, některé z ekonomických důvodů zanikly a dnes má Svaz 15 specializovaných organizací. Jsou to pěstitelé lilí, mečíků, kosatců, růží, narcisů, tulipánů a drobných cibulovin, chryzantém, pelargónií, kaktusů, skalniček, karafiátů a citrusových plodů. Dále pod SZO patří Hortiklub, Achillea a pěstitelé jahod. Ovocnáři, vinaři a zelináři, kteří mají celostátní působnost jsou řízeni příslušnými komisemi.

Vývoj po roce 1990 byl velmi rychlý. Hodně problémů nám přinášelo rychlé střídání zákonů, které ve svém novém znění často úplně zapomínaly na zájmové organizace. Tím se naši členové dostávali do značné právní nejistoty, což jim pochopitelně na náladě nepřídávalo. Kromě toho se čím dál více naskytovala příležitost k nejrůznějším aktivitám k cestování, podnikání a proto se nemůžeme divit, že zvláště mladí členové tomuto dali přednost a v našich řadách zůstávají převážně senioři. Pokud přihledneme k těmto všem aspektům, pak pokles členské základny zase není až tak dramatický.

Jednou z nejdůležitějších forem činnosti, ve které dnes pokračujeme a nadále ji rozšiřujeme, je odborná výchova našich členů.

Na předávání znalostí a zkušeností s pěstováním ovoce a zeleniny se zejména do roku 1970 podíleli i profesionální pracovníci zemědělských podniků, šlechtitelských stanic, odrůdových zkušeben, zemědělských škol a výzkumných ústavů především jako odborní referenti základních organizací ČZS. Většina z nich našla širší uplatnění na úrovni okresních odborných instruktorů ČZS, kteří zajišťovali přednášky, školení, instruktáže a praktické ukázky přímo na zahradách členů podle zájmů a potřeb okolních základních organizací.

Pro doplňování znalostí odborných referentů základních organizací a pro zvyšování úrovně odborně výchovné činnosti okresních odborných instruktorů jsou pořádána od roku 1974 každoročně oblastní školení ČZS. Je to cyklus 4 - 6 přednáškových dní - sobot zpravidla ve 14 denních intervalech v zimních měsících. Tématické zaměření přednášek bylo věcí vzájemné dohody spolupracujících tehdejších okresních výborů, dnes územních rad ČZS.

Od roku 1974 bylo pro vybrané okresní odborné instruktory zavedeno i tříleté studium na „Ústřední zahrádkářské akademii“, které končilo zpracováním a obhajobou závěrečné diplomové práce. Poslední, v pořadí již šestý cyklus této nejvyšší formy zahrádkářského vzdělávání byl ukončen v roce 2003 a během třiceti let úspěšně ukončilo studium zahrádkářské akademie více jak 300 absolventů. K ukončení došlo hlavně z důvodů vysokých nákladů na toto studium, které si náš Svaz hospodářící převážně bez dotací nemohl dovolit.

Jednou z věcí, na kterou můžeme být právem hrdi, bylo zřízení Zahrádkářského muzea v Hradci Králové v roce 1999. V muzeu jsou shromážděny unikátní dokumenty zachycující vývoj zahrádkářství u nás. Muzeum je otevřené i široké veřejnosti a bylo by jistě pro naše členy prospěšné, aby tam ZO naplánovaly některý ze svých zájezdů. V muzeu se také pořádají přednášky a školení pro zahrádkáře a je vybaveno kvalitní audiovizuální technikou.

Závažné změny politických, společenských a ekonomických podmínek po roce 1989 si vynutily i rozsáhlé změny v myšlení a uvažování i o formách odborné výchovné činnosti. Současná společnost přebytky ovoce a zeleniny od zahrádkářů nepotřebuje, dřívější způsob využívání zahrádek, zahrad, záhumenek a pozemků zejména na venkově ztratil svoje opodstatnění, řada jejich uživatelů nebo vlastníků je již dnes pouze bývalými členy ČZS. Mnoho z nich stojí naprosto nečekaně před možností - přesněji před nezbytností co nejrychleji přejít od produkčního využívání zahrad k zahradám obytným, které musí být daleko přijatelnější, poutavější a přitažlivější pro mladší generace našich dětí a vnoučat.

Je to něco nového a nezvyklého, složitějšího a náročnějšího, nemáme s tím mnoho zkušeností, často nám chybí odborné informace. Stojí před námi tedy závažný úkol pořádat různá školení a semináře a připravit tak naše členy a hlavně mladší generaci na přechod od dřívě tržního zahrádkářství k jeho dnešní okrasné a rekreační činnosti.

V podmínkách tržní ekonomiky se stávají i informace tržním zbožím. Větší tržní hodnotu mají informace věrohodné, objektivní a ověřené, nezpochybnitelné - tedy informace zaručené, garantované. Takové informace může ČZS díky širokému zázemí vysoce kvalifikovaných odborníků ve svých řadách poskytovat svým členům i v podmínkách tržní ekonomiky bezplatně nebo za symbolicky částečnou úhradu finančních nákladů.

Proto bude nutno změnit dřívější formy odborně výchovné činnosti tak, aby garantované odborné informace byly co nejpřístupnější přímo členům ČZS v základních organizacích. Jednou z forem, které musíme v budoucnu více využívat, je poskytování informací přes internet. Tam budeme mít možnost našim členům, kteří budou znát přístupový kód, poskytovat ty nejnovější informace ze všech oblastí zahrádkářské činnosti, uveřejňovat rozsáhlé soubory fotografií všech odrůd ovoce, květin i zeleniny, prostě možnosti budou prakticky nevyčerpatelné, jenom se je musíme naučit co nejrychleji využívat a předávat členům. Internet

také podstatně urychlí komunikaci mezi Ústředím, ÚR, ZO i jednotlivými členy. Je to samozřejmě dlouhodobá cesta, ale nesmíme zaváhat.

Samozřejmě budeme vedle aktivit, které jsou zaměřeny na převážně individuální přístup členů k informacím (časopis Zahrádkář, Rukověť zahrádkáře, odborné publikace) i nadále na úrovni ZO a ÚR daleko více využívat formy instruktáží, praktických ukázek, výstav, tematických besed, školení a seminářů i odborných zájezdů a exkurzí.

Odborně výchovné působení takových akcí je nezastupitelné především možnostmi vzájemné a bezprostřední výměny postřehů, poznatků, zkušeností, dovedností a znalostí všech členů, které spojují společně, byť i někdy úzce specializované zájmy.

Republiková rada ČZS oslovuje každého člena bezplatnými odbornými a organizačními informacemi v každoročně vydávané Rukověti zahrádkáře. Ta si ihned, jak jsme ji začali vydávat, získala mezi členy velkou oblibu a budeme ji i nadále vydávat a vylepšovat.

RR zajišťuje reprezentativní účast ČZS na nejvýznamnějších výstavách se zahradnickou tematikou, každoročně organizuje dvoudenní monotematické odborné semináře pro OOl a trvalou pozornost věnuje i výsledkům odborně výchovného působení redakce a redakční rady časopisu Zahrádkář. Významná je i mezinárodní spolupráce v oblasti odborné výchovy se zahrádkářskými organizacemi v zahraničí, zejména se Slovenským zahrádkářským svazem.

Vynikající úroveň v našich aktivitách vždy měla a má práce s mládeží. Jejím vyvrcholením je každoročně pořádané celostátní kolo soutěže „Mladý zahrádkář“, jehož účastníci nás vždy překvapí vysokou úrovní svých znalostí a věřím, že právem v nich vidíme své pokračovatele.

Další z činností, kterou se snažíme maximálně rozvíjet, je výstavnictví. Po r. 1989 došlo k jeho silnému útlumu, ale v posledních letech můžeme s potěšením sledovat opět značný nárůst počtu výstav.

Pro naše členy mají největší cenu menší výstavy místního či regionálního charakteru.

Tam totiž mají nejlepší příležitost se realizovat, vzájemně soutěžit, lépe se poznávat a tak utužovat dobré vztahy v organizaci. Důležité jsou pro nás ale i celostátní výstavy které pořádáme, nebo se na nich podílíme. Je to hlavně výstava v Olomouci, Lysé n.L., Litoměřicích aj. Na nich totiž máme naprosto jedinečnou možnost prezentovat náš Svaz co nejširší veřejnosti, propagovat naši činnost i časopis Zahrádkář a také získávat nové členy.

Přes všechny problémy, které musíme řešit - a není jich málo - a přes názory řady skeptiků zůstávám optimistou a věřím, že náš Svaz má svým členům co přinášet a je jen na nás, abychom naši činnost rozvíjeli ke spokojenosti všech. Kromě aktivit, o nichž jsem se již zmínil jednou z priorit je a zůstává nutnost postarat se o právní jistotu našich členů a tím přispět k jejich spokojenosti. Cílem Svazu musí být především šťastný a spokojený zahrádkář pro kterého bude potěšením být členem Svazu a bude přesvědčen o tom, že Svaz dělá maximum pro jeho spokojenost. Pokud se nám to bude dařit, tak pevně doufám, že náš Svaz má před sebou dobré vyhlídky a že během času si najdou cestu do našich řad i ti mladí, kteří teď mají zcela jiné zájmy a starosti. Vždyť to zahrádkářství opravdu máme všichni ve svých genech!

*Váš MUDr. Josef Kříž,
předseda ČZS*

Václav KOVANDA

2. předseda Svazu (1961 - 1974)

Narodil se 17.12.1909, působil jako středoškolský profesor v Hradci Králové. Byl funkcionářem Ovocnické jednoty a po jejím zrušení přešel do celostátní zahrádkářské organizace - Českého svazu ovocnářů a zahrádkářů, kde se stal nejdříve předsedou krajského výboru a v r. 1961 předsedou ÚV ČSOZ. V této funkci vytrval až do r. 1974. Měl výrazný podíl na rozvoji svazu, růstu členské základny a byl iniciátorem výstavby Řihova domu v Chlumci nad Cidlinou. Zemřel 2.3.1997 v Hradci Králové.

Kdyby mezi přáními gratulantů k svazovým padesátinám měla chybět slova Doc. Jaromíra Šikuly, který měl k ČZS vždy upřímný vztah a svojí odborností a obětavostí se podílel na rozkvětu Svazu v mnohých jeho oblastech, zvláště v odborné vzdělávání, pak by nám asi něco chybělo a proto alespoň přetiskujeme ze Zahradkářského informátora jeho pozdravná slova k svazovým třicátinám z roku 1986.

Text je v některých částech poplatný své době, kdy vznikl, ale základní myšlenka základu zahradkářské činnosti je stále aktuální

30 let je nejkrásnější věk

v životě člověka, zahradkáře i zahradkářské organizace. Proč? Poněvadž člověk přestává být dítětem, je skutečně dospělým a je to těžká doba, kdy člověk má touhu mít svou zahrádku, kus svého „políčka“, kde si dělá, co srdce ráčí, co um napovídá a co se rodí v myšlenkách, když si v klidném domácím prostředí povídá muž se svou manželkou o tom, co krásného může přinést život. Ano, 30 let to je jistý rozběh v životě, rozběh již uvážený, logický, účelný, promyšlený, cílený. Je-li takovým volba zahrady, pak ručím za to, že nebudete litovat. Zahrada je cesta k přírodě.

Je to cesta aktivní spolupráce s přírodou, je to cesta vychovávající k estetice i k lásce, cesta vedoucí k myšlení, které zůstává tvůrčí, krásné, hmotné i plné lyriky, o to nám šlo. Vždyť naše národy byly vždy temperamentní, aktivní, silné, tvůrčí, objevené a duševně neobyčejně silné. Vzpomínám si na knížku Františka Ronovského, který před více než 120 lety vydal v Brně Hospodářskou knihu a v ní o ovocnářích píše o možnosti pěstování zákrsků a jmenuje zákrsky ploché, dnes nazývané italskými palmetami, zákrsky štihlé, dnes nazývané štihlými holandskými větveny a zákrsky volně rostoucí, dnes nazývané americkými volně rostoucími zákrsky. Dokud to byla česká myšlenka, nebylo to nic, až je to italské, holandské a americké, je to šlágr módní zahrady i velkovýrobní praxe.

Milí zahradkáři, ale i všichni ostatní, probudme se a umějme „naše“ propagovat. Nestydme se za krásnou věc, za krásný výpěstek, za náš um

i šikovné ruce! Vychovávejme tak i mládež a dokažme to i na našich zahradách. Právě těch našich 30 let, to není třicet let věku každého z nás, ale 30 let naší zájmové organizace, která je jednou z největších v Národní frontě. Je to náš Český zahradkářský svaz, naše organizace, která vznikla před 30 lety a měla již v předcházejících organizacích své dobré předchůdce, také jakési „Ronovské“ a proto nezačínala na poli neoraném, ale již s velkou tradicí, s velkou armádou zahradkářů, nadšenců a milovníků přírody, krásy a práce s půdou.

Měli bychom si všichni pográtulovat, měli bychom na zahradách udělat veselice a vzájemně se ještě více jeden druhému přiblížit, zlidštit naše kolektivy a vytvořit jednotné přátelství. 30 let výročí není jen oslava, je to ohlédnutí zpět, a to již vidíme vzrůst naší členské základny do půlmiliónového šiku, to již vidíme krásné zahradní osady, rozkvetlé ulice, obdivuhodné a nitro potěšující zahrádky před domy, chatami, chalupami, záhony před samoobsluhami, v náměstích, prostě všude, kde ruce zahradkářů odevzdaly nám všem svou práci a zkušenosti. Nelze nevidět ani ty tisíce funkcionářů, kteří to vše předem promýšleli a organizovali.

I tyto řádky, které čtete, nevznikly samy, i ty vytvořilo minulé třicetiletí a historie. Nelze nevpomenout ani práce odborných a organizačních komisí při Ústředním výboru našeho svazu a konečně práci našich čelných funkcionářů, celého předsednictva a vlastního vedení svazu. Víte, kolik to bylo schůzí, cest, kolik sobot a nedělí mimo vlastní zahrádky, jen proto, aby se nám na zahradách lépe dělalo a žilo? Máme nové a lepší stanovy, rozrostly se moštárny, povídlárny, palírny, sušárny ovoce a jiná zařízení, vyrostly při základních organizacích domy a vkusné zahrady, společenské místnosti, vybavené knihovny a vyrostli i noví funkcionáři. My jsme jako členové neuměli ani vše využít, co se nám podávalo a podává. Kolik by jen mohlo být miniškolek s produkcí rajonizovaných kulturů broskvoň, jableň, rybízu a mnoha dalších. Ještě neumíme dělat zahradkářské burzy, neumíme dosti ekonomicky myslet a myšlení převádět do praxe. Myšlenky velkého tvůrce novodobých dějin s. M. Gorbačova se musí i u nás promítnout do nových a smělych činů. Máme k tomu otvírající

se dveře. Jen zavčas přijít, hrdě otevřít a čestně splnit vše, co je ve prospěch našich národů. Zahrádky si to zaslouží. Bude to prospěch pro celou naši vlast, pro naše rodiny i pro budoucí generace.

Gratulujeme si k 30. narozeninám našeho svazu, gratulujeme si k tomu, že jsme ve všichni navzájem dokázali, vytvořit základ moderní české a slovenské zahrady, zahrady, kterou se stává celá naše zem, která byla, je a bude zemský ráj na pohled.

*Jaromír Šíkula
(Zahrádkářský informátor,
zvl. č. z roku 1986)*

Spolupráca SZZ a ČZS na úseku odborného vzdelávania

*Prof. Ing. Ivan Hričovský, DrSc.,
predseda RV SZZ*

V príhovore k členom Českého záhradkárského zväzu chcem vyjadriť v mene svojim i v mene Predstavenstva Republikového výboru Slovenského zväzu záhradkárov obdiv a uznanie na pokračujúcu spoluprácu našich zväzov aj po rozdelení Československej republiky. Priateľstvo a odbornosť nám nedali, ani nedávajú pocit, že medzi nami existuje vytýčená hranica na rieke Morava.

Prvopočiatky našej spolupráce sú od vzniku organizácie Československého ovocinárskeho a záhradkárského zväzu. Sám som bol za predsedu Václava Kovandu členom Predsedníctva v zastúpení Slovenska.

Vaša Rukovet' záhradkáře nachádza uplatnenie, obdobne ako aj časopis Zahrádkář aj medzi našimi členmi, aj keď musím priznať, že Rukovet' záhradkáře, ktorá je považovaná za vynikajúcu odbornú publikáciu, by mohla nájsť širšie uplatnenie aj na Slovensku. Tu sa nám spoločne vytvára možnosť vzájomnej výmeny pre členov ČZS aj našej publikácie Poradca záhradkára a väčšieho spropagovania slovenského časopisu Zahrádkář. Obidve odborné publikácie, ktoré vychádzajú 1 krát do roka pomáhajú a môžu ešte viac napomáhať najmä na úseku odborného vzdelávania našich

členov. Ich neustále stúpajúca odborná úroveň dokazuje, že úroveň práce našich zväzov sa zvyšuje, čo má priaznivý vplyv aj na členov našich zväzov.

Okrem Rukoveti záhradkáře a časopisu Zahrádkář, ich vysokej odbornej úrovni chcem v retrospektíve poukázať na spoločné odborné podujatia a stretnutia poslucháčov Ústrednej záhradkárskej akadémie ČZS a SZZ. Spoločné odborné stretnutia boli v rokoch 1995 a 1998 v Nitre. Za ČZS bolo v r. 1995 23 účastníkov a v r. 1998 12 účastníkov. Český zväz záhradkárov zabezpečil takéto stretnutie známe aj pod názvom - Postgraduálne školenie v roku 1995 v Lednici (bolo prítomných 20 účastníkov zo SZZ), v r. 1998 v Mělníku (10 osôb) a v roku 2003 v Boskovicích (10 osôb).

Veľký význam majú aj spoločné stretnutia vedúcich zástupcov ČZS a SZZ v Českej i Slovenskej republike, spolupráca medzi jednotlivými okresnými výbormi ČZS a SZZ, ako aj základnými organizáciami. Táto spolupráca má už dlhoročnú tradíciu.

Neodmysliteľnou súčasťou je aj vzájomná spoluúčasť na rôznych záhradkárskych výstavách, na degustáciách vín, odborných seminároch či konferenciách a iných podujatiach.

Svoj príhovor, ktorý by mohol byť ešte dlhším výpočtom našich spoločných aktivít ukončím citovaním Ing. Otta Macla: „nezanedbateľný je i pocit, že sme členmi organizácie, ktorá je súčasťou európskeho spoločenstva záhradkárov, čo značne posilnilo jej prestíž“ (Rukovet' záhradkáře, 2006).

Vlastimil JEŽEK

3. predseda Svazu (1974 - 1989)

Narodil se v březnu 1922. Pracoval jako státní zaměstnanec. Do funkce předsedy ČZS byl zvolen na 5. sjezdu v r. 1974, v období tvrdé normalizace společenského života, která se projevila i politizací činnosti ČZS, který jako součást Národní fronty pomáhal vytvářet kulisu společenské loajality vůči tehdejšímu zřízení.

I v těchto podmínkách se ale zasloužil o rozvoj členské základny svazu a záhradkových osad.

Funkčnost soudobých zahrad a směřování odborné činnosti ČZS

Prof. Doc. Ing. Jiří Mareček, Česká zemědělská univerzita Praha-Suchdol

Zahrady nikdy nebyly a nebudou ve svém uspořádání, hospodářském i sociálním využití neměnnou, statickou záležitostí. Jejich zvláštností je, že vždy velmi dynamicky plnily takové momentální funkce, které zpravidla jejich uživatelům nebyla schopna v uspokojivé míře zajistit společnost. Byly tedy určitým odrazem vztahů lidí k materiálním a společenským poměrům té které doby. Odtud tedy celá škála jejich forem od zajišťování existenčního minima na straně jedné až po zahrady určené k reprezentaci, obytnosti a k širšímu společenskému využití. Ve výtvárném pojetí zahrad, které jsou svojí podstatou přírodním prostředím, se pak odrážel vztah jejich uživatelů k přírodě v širším slova smyslu. Proto tedy jednak zahrady přírodu plně hospodářsky využívající, či násilně upravující a jednak zahrady přírodu v jejich rozmanitých formách rozvíjející a esteticky ztvárňující.

Aktuální otázkou tedy je, jaké funkce by zahrady v současné době měly plnit, jaká estetická forma jejich pojetí odpovídá dnešnímu vztahu člověka k přírodě. Měli bychom si odpovědět i na otázku, které organizační i odborné formy by náš Svaz měl v tomto smyslu preferovat.

Společným soudobým požadavkem prakticky všech vrstev naší společnosti jsou zvyšující se nároky na kvalitu životního prostředí. V tomto směru mohou zahrady v našich sídlech sehrát naprosto rozhodující úlohu. Jsou předně nejrozsáhlejším vegetačním útvarem, zahrnujícím často 50 až 70 % plochy obce. Vytváří „zelenou infrastrukturu“, prolínající systematicky valnou částí obce a uplatňující se v detailním a intimním styku člověka s vegetací. Tato působnost je navíc celoroční, pravidelně zařazená do životního rytmu rodiny, takže je vysoce účinná. Žádný jiný typ sídelní zeleně není schopen celou sestavu pozitivních vlivů plnit tak intenzivně a tak konkrétně, dle

individuálních občanských zájmů a potřeb. Proto bychom v koncepcích našich soudobých zahrad měli věnovat více péče zahradnímu mikroklimatu, ochraně proti prašnosti a hlučnosti, více pozornosti by mělo být věnováno repelentním účinkům vegetace, rostlinám aromatickým a voňavým, naše pěstitelské technologie by měly být k přírodě maximálně šetrné. Ekologicky i hygienicky nejhodnotnější prostředí by mělo doslova obejmát náš dům.

Rodinné zahrady mohou mít nejen dnes, ale i v budoucnosti vysoké hodnoty sociální. Jejich využívání (pěstování) na rozdíl od jiných společenských aktivit nerozděluje, ale naopak sdružuje rodinu. Kde jinde se dá tak neformálně, tedy nejen slovy, realizovat pozitivní výchova a vztah dětí k přírodě a k biologické potřebě lidského bytí vůbec. Vysokou hodnotou amatérského „zahradničení“ je sdružování občanů bez rozdílů jejich společenského postavení, majetkových poměrů i politických názorů. Při utváření občanské společnosti se jedná o hledisko velmi významné. Zahrady, které vždy s někým, sousedě vytváří předpoklad sousedských vztahů a kontaktů. Rozmnožování těchto sociálních hodnot je jedním z cílů rozvoje obytné kvality sídel. O jejich rozvoj usilují projektanti veřejné zeleně, pěších zón, velmi aktuální je tento problém v „anonymních“ podmínkách většiny našich sídlišť. Prozatím se zapomíná na to, že pěstování zahrad a zejména práce v uličních předzahrádkách tuto sociální hodnotu, tedy vzájemné občanské kontakty může vytvářet na velmi vysoké úrovni a navíc ze své vlastní kapsy. Rozvíjíme tedy tuto nám vlastní činnost všemi možnými formami (méně vysokých zdí zcela oddělujících zahradu od ulice, méně thujových plotů kolem celé zahrady, více kontaktních míst pro „hovory přes plot“, více pohledově společně využívaných výsadeb na soudobých zahradách) - to vše z pozice, že jsme všichni dohromady přátelé zahrad. Velkým vzorem nám v tomto směru mohou být jihomoravské, zorně udržované neoplocené předzahrádky, které jsou nejen odrazem typické moravské slušnosti a lásky k čistotě a k pořádku, ale

i projevem určitého, velmi pozitivního sociálního ovzduší v rámci celé obce.

Zahrady jsou nejrozsáhlejší formou tzv. „obytné zeleně“, jejíž funkčnost by měla spočívat v naplňování různých forem životního stylu obyvatel, do jisté míry analogicky jako to chceme do jednotlivých místností našeho bytu. Obytnost zahrnuje uživatelské pohodlí a rozvoj osobních zálib, estetické zážitky i úměrný hospodářský užitek. Vysokých obytných hodnot docílujeme co nejdůslednějším optickým (okna) a fyzickým (zahradní dveře) propojením jednotlivých místností bytu s přímo navazujícími částmi zahrady. Tuto skutečnost velmi často nerespektují navrhovatelé rodinných domů (tvůrci územních a regulačních plánů). Špatná poloha stavby na pozemku totiž může často výrazně znemožnit plnohodnotné obytné využití zahrady. Obytnost zahrady by měla uspokojovat potřeby celé rodiny, tedy nejen dospělých, ale i dětí v příslušném věku a domácích „zvířecích spolubydlících“. Obytnost proto musí být zajištěna odpovídající zahradní vybaveností. Budou to různá odpočívadla, zahradní nábytek, různé příjemná zahradní zákoutí celé rodiny nebo jejich jednotlivých členů (ranní či večerní posezení, odpočinek pod korunou stromu, daleká vyhlídka apod.), pěstitelské tematické celky (místa odborného zájmu) aj. Obytným zařízením může být i ovocný strom či zeleninový záhon, plnicí funkci „štědré ledničky“ v bytě. Na rozdíl od obytných hodnot veřejné zeleně je charakteristickým rysem obytných částí zahrad určitý stupeň rodinné intimity, přímá vazba na byt a prakticky každodenní, tedy životnímu stylu rodiny přizpůsobená funkčnost. Obytné využívání zahrad má v současné době tendenci velmi progresivního nárůstu a je mu proto třeba věnovat všestrannou propagaci a pomoc.

Hospodářská funkčnost, často nedůsledně označována jako tzv. „užitkovost“, je u nás tradiční a v minulosti vlastně do značné míry náš Svaz vytvořila. Dala vyrůst velkému počtu našich zahrádkářských odborníků, přivedla celou naši organizaci k vysoké pěstitelské intenzitě a vytvořila naše typické, upřímné spolkové „zahrádkářské mikrokli-

ma“. Zde není co našim členům radit, protože se jedná o zajetou tradici, kterou je třeba pouze permanentně naplňovat novými fakty. Jde jen o to, jak na tuto starou tradici nahlížet v době nárůstu dalších, více méně nových funkcí zahrad. V žádném případě nelze tuto zejména ovocnářskou i zelinářskou tradici pokládat za přežitek doby, ale naopak za skutečnost, která dovoluje či podmiňuje nárůst dalších funkcí zahradního prostoru. Pro rodinu potřebné množství kilogramů, kusů či litrů je totiž možné při naší, tradičně uplatňované vysoké intenzitě vypěstovat na menší ploše a tím uvolnit místo pro celou řadu výše uvedených aktuálních funkcí. Rozvíjení intenzivních forem hospodářské funkčnosti zahrad je proto perspektivní s tou změnou, že již v běžných podmínkách nepůjde o pouhou existenční produkční záležitost, ale o cílevědomou činnost otevírající zahradu novým soudobým potřebám. Letitá ovocnářská tradice našich zahrad by neměla zaniknout, protože je významnou součástí naší národní kultury, kterou nemohou v potřebné odborné a společenské kvalitě zajišťovat tržní přístupy supermarketů, ani vysoce intenzivní, velkoplošné ovocné plantáže. Podporou zahrádkářského ovocnaření formou lokálních výstav, záchranou starších, osvědčených ovocných odrůd, odborně osvětovou aktivitou a pod. realizujeme právě tak moderní a soudobou činnost, jako např. při budování zahrad v japonském či abstraktním stylu. V honbě za moderností světa bychom neměli zapomínat na naše kulturní kořeny.

Nespornou funkcí našich soudobých zahrad by měla být výrazně uplatňována krása. Neměli bychom ji - jak se to často stává pokládat za pouhý „návdavek“ či za „úlitbu současnosti“, ale za rovnocennou součást celé soustavy „zahradních užitků“. Krása zahrady by se neměla týkat pouze jen tzv. „okrasné části“, ale měla by prolínat celou zahradou. V různých částech by se pak toto krásno mělo uplatňovat v různých formách. Ve vazbě na zahradní terén nebo na vyhlídku z okna to bude doména okrasných voňavých rostlin, v předzahradce by forma krásna měla vyjadřovat vztah průčelí domu a uličního prostředí a pod. V ovocnář-

sky využívané části zahrady může být krása vyjádřena pěstební perfektností, zdravotním stavem porostů, čistotou černého úhoru mezi ovocnými stěny, zelinářská plocha může být krásná systémem řazení jednotlivých druhů zelenin, jejich pěstitelskou perfektností, kultivovaností sklizně, bezplevelností, ale i krásnými kůly k rajčatům, vzorně srovnaným kompostem či kultivovanou nádobou na závlivkovou vodu apod. Proto dělit zahradu na okrasnou a užitkovou je u nás nevhodně tradovanou odbornou chybou. Z tohoto nesprávného názoru lze totiž vyvodit, že v „užitkové části“ již o krásu vlastně vůbec nejde a proto „vzhůru k oprýskaným vanám na vodu, sázej tam, kde je volno, hlavně že to roste“. Krása by měla být chápána jako míza prolínající celým zahradním organismem, který má různé funkce a proto i různé formy krásy. Zahrada by v tomto smyslu měla být chápána jako sestava funkčních ploch - částí, v rámci nichž se krásno bude projevovat v různých formách. Celá zahrada by měla být současně k užítku i ke krásě.

Významným posuvem v soudobém pojetí krásy zahrad, ale i parků je určitá forma návratu k přírodním formám těchto vegetačních celků. Vyjadřování krásy zahradního prostředí nemusí být realizováno pouze pestrými sortimenty rostlin a sestavením abstraktních tvarů, ale i určitou výtvarnou stylizací krásy místních přírodních lokalit nebo památností místa - stráž se vřesy a jalovci, kamenná zídka s matefídoušskou, studánka mezi balvany, jezírko s lekníny, skřípínou a blatouchy, část trávníku pěstovaná jako rozkvetlá louka apod. Teorii krásy zahrad jsme velmi mnoho dlužní, protože u nás byla po dlouhou dobu hrubě zanedbávána. V současné podobě nás v tomto směru v podobě překladů cizích časopisů a knižních publikací zaplavuje nikoliv odborně špatná, ale duchovně často cizí spousta informací, které ne vždy odpovídají našim kulturním tradicím.

Charakteristickým rysem dalšího vývoje našich soudobých zahrad by měla být v souladu s nově se utvářejícími společenskými strukturami jejich postupná věcná i formální diferenciacce. Mělo by se tedy

jednat o určitý kultivovaný návrat k pojetí našich zahrad v první polovině minulého století, kdy jejich úroveň plně odpovídala tehdejšímu evropskému průměru. V předpokládané soustavě nově vznikajících zahradních forem (typů) bychom měli maximálně podporovat naše typicky české „Čapkovské pojetí zahrady“, vyjádřené velmi klasicky v „Zahradníkové roce“. Snoubí se zde vysoká intelektuální úroveň „zahradníka“ s hluboko zažitým osobním vztahem k rostlinám, který lze považovat za nejvyšší kulturní a sociální hodnotu zahrad vůbec. Čapkovsky pojatá zahrada je dokladem i toho, že funkčně a občansky nejcennější zahrada je ta, kterou si vlastním intelektem vytváří její uživatel sám, za metodické pomoci příslušných odborníků a institucí. Úloze zahrad v životním stylu současné společnosti je proto třeba věnovat velkou pozornost. Svaz by se měl stát do jisté míry garantem či iniciátorem rozvoje všech potřebných iniciativ. Různé svazové akce v minulosti pod heslem „sám sobě projektantem“ byly ve své době velmi progresivní formou činnosti našeho Svazu, která vůbec s odstupem let neztratila nic na své aktuálnosti. Prozatímní názory státních úředníků a bohužel i značné části architektů na funkčnost či územní situování rodinných zahrad a zahradkových osad jsou často na velmi nízké úrovni.

Nejúčinnější zárukou budoucího pozitivního vývoje našich zahrad je skutečnost, že patříme do skupiny těch evropských zemí, kde ideálem značné části jejich obyvatel je bydlení v rodinném domě se zahradou. Jsem přesvědčen o tom, že tato společenská potřeba si postupně vytvoří odborné, hospodářské a společenské klima, v němž bude mít významnou úlohu nejen náš Svaz, ale i soustava kvalifikovaných státních úředníků a odborných i všeobecně vzdělávací systém výchovy mladé generace. Výuka všeobecně vzdělávacího předmětu „Gardening“ - „zahradničení“, která je již řadu let praktikována na různých typech univerzit i středních škol ve Velké Británii, je nejen jednou z řady příčin vysoké úrovně tamnějších zahrad, které jsou zde povýšeny do kategorie životních nezbytností, ale současně velmi hluboce zasáhla i do výchovy

mladé generace ve smyslu utváření přírodního prostředí vůbec. V plné důvěře ke kultivovanému historickému základu naší společnosti si zcela jistě najdeme vlastní cestu nejen k povznesení vlastních zahrad, ale i k tomu, abychom přispěli k celkovému evropskému proudu jejich dalšího rozvoje.

pozn. redakce:

*Prof. Ing. Jiří Mareček, CSc. (*1930) je zahrádkářům známý jako dlouhodobý člen zahrádkářské organizace, člen SZO Hortiklub ČZS, v letech 1959 - 1962 vedoucí odborného úseku Ústředního výboru Československého ovocnářského a zahrádkářského svazu v Praze, autor publikací „Zahrada a její uspořádání“ (1975) a „Zahrada“ (1992). V letech 1971 - 1991 ředitel Výzkumného a šlechtitelského ústavu okrasného zahradnictví v Průhonících, nyní pedagog katedry zahradnictví a krajinářské architektury České zemědělské univerzity v Praze.*

Ing. Jiří ČADA

4. předseda Svazu (1990 - 1999)

Narodil se 27.3.1934 v Brně, gymnázium absolvoval v Hranicích na Moravě. Je absolventem VŠZL, pracoval v podniku Zemědělské stavby ve Valašském Meziříčí a Frýdku-Místku jako hlavní inženýr. V r. 1975 nastoupil do Výzkumného ústavu hutnictví a železa. Do ČZS vstoupil v r. 1967, během několika let se stal předsedou OV ve Frýdku-Místku. V r. 1990 byl zvolen předsedou republikové rady ČZS. Má velkou zásluhu na úspěšné redukci správního aparátu, je iniciátorem právní ochrany zahrádkářů a významný je i jeho podíl na integraci svazu do Evropské zahrádkářské organizace.

Flora Olomouc 2006 přes značné problémy velký úspěch *MUDr. Josef Kříž, předseda ČZS*

Každoročně pořádáme, nebo se svazovou expozicí účastníme několika celostátních výstav a o letní etapě Flora Olomouc můžeme říci, že je jednou z nejdůležitějších. Tradičně je na ní velká návštěvnost, a tak máme mimořádnou příležitost prezentovat náš

Svaz před veřejností a jsem rád, že mohu konstatovat, že letos jsme tuto příležitost opět maximálně využili. Když jsem v průběhu výstavy hovořil s našimi členy z řady ZO ČZS, kteří na výstavu uspořádali zájezdy, setkal jsem se několikrát s požadavkem seznámit je s tím, jak se podobná výstava připravuje. Letos je pro to opravdu vhodná příležitost, protože při přípravách výstavy se sešlo tolik problémů, že nakonec všichni včetně ředitele výstaviště a předsedy představenstva byli s konečným výsledkem více než spokojeni a několikrát nám to dali na jevo.

Vše začalo pro květináře mimořádně nepříznivým průběhem vegetace - střídala se mimořádně teplá období s chladnými, to samé bylo s nepravidelným přísunem vláhy, který vyvrcholil dlouhým suchem právě před výstavou. Naštěstí většina našich vystavovatelů se s touto nepřízní dokázala vyrovnat a připravit exponáty na vysoké úrovni. To ale nebylo vše. Z odborného oddělení odešla jedna pracovnice a začaly se šířit fámy, že zbývající pracovníci nedokáží výstavu zajistit. Jsem rád, že opak byl pravdou, přestože nastaly ještě další komplikace v průběhu roku - několik tradičních aranžérů odřeklo svou účast a bylo třeba urychleně hledat náhradu. I to se podařilo. SZO Martagon a Gladiris oslavovaly jubilejní rok od svého založení a řada tradičních vystavovatelů „vyčerpala své síly“ při těchto výstavách a svou účast v Olomouci odřekli. I za ně se našla náhrada. SZO Pelargonium měla několik svých výstav a v Olomouci budou vystavovat až v příštím roce. Závěrečná příprava výstavy ale proběhla v nebyvalé pohodě, všichni vystavovatelé, aranžéři a pracovníci ústředí podali maximální výkony a všem patří dík. O tom, jak se výstava líbila, svědčí kromě spokojenosti návštěvníků i verdikt odborné poroty, která nám udělila dvě nejvyšší ocenění - Cenu ředitele VFO za celkové pojetí pavilonu A a Cenu představenstva VFO za nejlépe řešenou expozici a šíří a kvalitu sortimentu gladiol expozici Ing. M. Slavíkové a MUDr. J. Kříže. To ještě doplnila řada pohárů, medailí a diplomů. I z toho je vidět, že ojedinělé hlasy většinou těch, kteří na výstavě nebyli, ale údajně od

někoho slyšeli, že výstava nebyla nejlepší, nelze brát vážně. Snad jedinou výhradu lze mít k tomu, že v pavilonu byly mezi jednotlivými expozicemi příliš široké cesty lze akceptovat, ale to byla záležitost architektky, která uspořádání pavilonu navrhla. Všichni, kteří se na úspěchu letošní výstavy podíleli, i ti, kteří se v příštím roce zúčastní poprvé a na Floru 2007 se již připravují, jsou zárukou, že se opět mají návštěvníci na co těšit a na nás je, abychom tuto i další výstavy plně využili k propagaci našeho Svazu, získávání nových členů a předplatitelů časopisu Zahradkář.

Zahradkáři a výstavy

*Ing. Alena Morkesová, bývalá ředitelka
výstaviště Zahrada Čech Litoměřice*

Jedna z nejušlechtlejších zájmových činností člověka je zahrádkářství. K této činnosti je zapotřebí velké lásky a vztahu k přírodě, je známa mnoho let a její počátky můžeme hledat téměř na přelomu prvního tisíciletí. Člověk hledá nejen obživu v této práci, ale také odpočinek, relaxaci a načerpání nových sil do života ve všech návaznostech.

Postupem let bylo zaznamenáno v zahradaření velkých úspěchů, které umožnily vystavování výpěstků a tyto byly předkládány široké veřejnosti nejen k obdivu, ale i k zobecnění a šíření této činnosti. Během doby se z malých lokálních výstav staly velké akce na specializovaných celostátních výstavách. V tomto pojetí zejména vynikla výstavní činnost Českého zahrádkářského svazu na výstavě Zahrada Čech v Litoměřicích. Prakticky lze říci, že to byli právě zahrádkáři, členové ČZS, kteří před nástupem velkovýroby v oblasti ovoce a zeleniny dali základ ke konání výstavařských akcí. Tuto práci vykonávali na základě naprosté dobrovolnosti a velkého nadšení pro uvedenou věc. Postupem doby nabývaly zahrádkářské akce na výstavách nesmírné popularity a vážnosti. V počátcích byly také základem pro tvorbu velkovýrobních pěstebních záměrů. V řadách zahrádkářů byla a je velká dynamická síla vysokých odborníků a nad-



Projev uznání z návštěvní knihy ČZS na mezinárodní výstavě IGA Erfurt 1985

šenců, kteří dokládají, že v naší zemi lze vypěstovat velice kvalitní ovoce a zeleninu, která propaguje místní klimatické podmínky a spotřebu z vlastní produkce, což je významné i z hlediska národního hospodářství naší země.

Zahradkářská výstavní činnost je ve srovnání s jinými výstavařskými obsahy nesmírně náročná, neboť se jedná o biologický materiál, který se instaluje prakticky několik málo hodin před otevřením bran výstavišť, a kdyby se měřilo v této souvislosti nadšení vystavovatelů, tak by zahrádkáři byli na suverénním prvním místě.

Jako zaměstnankyně výstavařské organizace jsem měla možnost spolupracovat se členy zahrádkářských svazů jak v republice, tak i mimo Českou republiku, kde jsem trvale pojala přesvědčení, že se jedná o jednu z nejušlechtlejších činností člověka, která nejen zabezpečuje určité samozáso-

bení, ale jejich cíl neustálého růstu a vzdělávání v oboru nemá konkurenci.

Lze si jen přát, aby tato významná činnost byla dále rozvíjena, zejména v současné hektické době, kdy se často setkáváme s názory, že vše si lze koupit a není třeba se zaobírat vlastním pěstováním. Byl by to doslova hřích, kdyby zahrádkářská činnost nebyla dále rozvíjena a hlavně také **společensky uznávána**.

Přeji Českému zahrádkářskému svazu, aby při svém jubileu dále navázal na svoji úspěšnou činnost v úzké spolupráci se státními orgány pro rozvoj českého ovocnářství a zelinářství ve prospěch nás všech. V naší krásné zemi abychom tak mohli nadále vytvářet slavnosti květů a včel, a tak pokračovat ve šlépějích všech předcházejících generací.

RNDr. Josef KLIMEŠ **5. předseda Svazu (1999 - 2004)**

se narodil 29.01.1940 v Davli. Po zakončení studia na střední škole pracoval na Fakultě dětského lékařství UK v Praze jako laborant, později samostatný odborný pracovník. V roce 1968 zakončil vysokoškolská studia na Přírodovědecké fakultě UK v Praze v oboru parazitolog a mikrobiolog. Svoji odbornou kvalifikaci uplatnil jako vysokoškolský učitel na 2. lékařské fakultě UK v Praze-Motole. Členem Českého zahrádkářského svazu je od roku 1969, při působení v ÚV ČZS pracoval v Komisi pro práci s mládeží, jako předseda Komise odborné výchovy, vedoucí Ústřední zahrádkářské akademie a místopředseda ÚV ČZS. V roce 1999 byl zvolen předsedou Svazu.

Spolupráce ČZS s Českým rozhlasem *Zuzana Vojtíšková, redaktorka ČR 2-Praha*

Jako bych se vždycky na chvíli vrátila do dětství. Právě tak na mě působila setkání s instruktory Českého zahrádkářského svazu v rozhlasové klubovně pro zahrádkáře, pravidelně vysílané každé úterý v rámci

programového bloku Host do domu na vlnách Českého rozhlasu 2 - Praha od září 2001 do března 2006.

Zahrádkářská kolonie nedaleko Kladna - to bylo mé dětství. Chataři tam pěstovali nejrůznější plodiny a vzájemně se učili jeden od druhého, konzultovali správný postup péče o rostliny se sousedy, sledovali a porovnávali své výpěstky. Na každou správnou zahrádku patřilo rádio: maminka si ho nosila s sebou v košíčku ze záhonu na záhon, zasypané zemí a nejrůznějším plevelem. Vysílalo se tehdy ledacok, ale na zahrádkářskou klubovnu si nevzpomínám. Tu jsem zažila až při své práci v rozhlase. Vznikla z podnětu tehdejšího editora vysílání Jana Uhrina. Jeho záměrem a přáním bylo připravovat speciální pořady určené pro nejrozšířenější zájmové skupiny u nás. V prvé řadě mezi ně počítal zahrádkáře. Nepochybovalo se ani o sběratelích, chovatelích drobných zvířat a kutilech a chalupářích.

Spolupráce se zahrádkáři tehdy vyšla na **mne**, a tak v úterý dopoledne mohli pravidelní posluchači Českého rozhlasu 2-Praha po pět let slyšet rady a tipy pro zahrádkáře. Se sběrateli spolupracovala každé pondělí Stanislava Dufková, o středěční klubovnu se dlouhou dobu starala Marie Retková, ve čtvrtek se chovatelé mohli dovolat do klubovny, kterou mnohé týdny vedla Dagmar Misařová a pátečním průvodcem kutilů, chatařů a chalupářů byl Aleš Cibulka. Nejprve se dané téma probralo obecně a druhá část kluboven patřila vždy telefonickým dotazům posluchačů.

Do zahrádkářské klubovny v září 2001 přišel jako první Karel Cibulka. Lidé ho přijali velmi příznivě, protože si ho pamatovali z televizních pořadů. Posléze přicházeli další a další odborní instruktoři a spolupracovníci Českého zahrádkářského svazu, jejichž účast ve vysílání velmi spolehlivě domlouvala po celou dobu pravidelné spolupráce Věra Chodorová. V průběhu pěti let jsme tak s posluchači měli možnost seznámit se s příjemnými lidmi i s jejich praktickými radami a zkušenostmi ze zahrádek.

Pravidelným hostem se stal Jiří Žlebčik z Výzkumného ústavu pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhonicích. Poznala jsem ho nejen jako nadšeného příznivce zahrádkářů, ale také jako zapáleného cyklistu, který je schopný a ochotný prožít celou svou dovolenou na kole a ujet desítky či stovky kilometrů. Věřím, že si jejich počet zaznamená stejně tak přesně a pečlivě, jako si vedl údaje o tom, kolikrát se zúčastnil našeho vysílání. Myslím, že jsme se potkali víc než padesátkrát.

Poměrně často přicházel Bohumír Muchka a radil, jak pěstovat ovocné stromky na zahradě. Jednou spustil doslova záplavu dopisů od posluchačů. Z dobré vůle pomoci všem zahrádkářům nabídl k zaslání tabulku, ve které bylo zaznamenáno, jaký postřik je vhodné aplikovat, v jakém množství, a v jakou dobu na konkrétní ovocné stromy. Dobrých 14 dní nedělala kolegyně Jana Koubová v produkci nic jiného, než rozlepovala obálky, množila tabulky, vkládala je do nových obálek a rozesílala posluchačům. V té době jsem nabyla pocitu, že snad každý posluchač Českého rozhlasu 2-Praha je současně také zahrádkářem. Bohumír Muchka se stal příjemným spolupracovníkem a dokonce přijal pozvání do pořadu Setkání Hosta do domu, aby se podělil o svou zkušenost s tancováním a vystupováním ve Státním souboru písní a tanců.

Milé se pro mě staly také návštěvy Věry Drábkové, která dokázala postupně překonat prvotní trému, zahodila veškeré „taháky“, které si s sebou původně nosila, a stala se z ní výborná mluvčí, která v rozhlasové klubovně uměla posluchačům poradit nejen s tím, jak se starat o zahrádku. Navíc dělá výborné křížaly! Věřte mi.

Kdykoliv jedu autobusem přes Loděnici do vedlejší Vráže nebo až do Berouna, vzpomenu si na návštěvu výstavy pelargónií u Aleny Heinrichové, která také přicházela do rozhlasové klubovny pro zahrádkáře. Záplava květů větších i menších, převislých i vzpřímených, s lístečky drobnými i velkými, rostliny zasázené v truhlících a květináčích rozestavených všude, kam oko dohlédlo. Neuvěřitelný zážitek. Paní Heinrichová si

kvůli pelargóniím v létě rozhodně nevezme dovolenou. Kdo by zaléval její milované květiny? Chápu, že svěřit takovou zodpovědnost někomu jinému prostě není možné. Na zalévání stovek truhlíků musí mít člověk dostatek času, trpělivosti, pevné nervy a hlavně lásku k pelargóniím.

Jako neúnavný pěstitel révy vinné se v rozhlasové klubovně představil Jaroslav Tomek, který úspěšně sbírá sladké hrozny na své zahrádce v Nymburce. Rozhlasové vysílání si nenechal ujít, ani když mu nebylo dobře a měl potíže se srdcem. Klobouk dolů!

Díky Janu Dvořákovi ze specializované organizace ČZS Dagla, který také býval mým hostem ve vysílání, se mi poštěstilo zažít nevšední událost - křest nově vyšlechtěné jiřinky jménem Zuzana. Stala jsem se její kmotrou a na pardubickém zámku jsem se potkala s naším předním šlechtitelem jiřinek Jiřím Václavíkem. Natočili jsme spolu rozhovor mezi množstvím tvarově pestrých a různobarevných jiřinek, které byly na výstavě k vidění. Až nebudete mít na podzim co dělat, zajedte se podívat do Pardubic na jiřinky!

Kdo neví, jak správně založit kompost, aby v něm proběhla horká fáze a všechny další důležité procesy, měl by se zeptat Miroslava Kaliny. Určitě mu poradí, jak na to. K nám do Českého rozhlasu přijížděl pravidelně na jaře a na podzim. Začátkem roku zpravidla nechyběla návštěva Evy Pekárkové, která radila, jak vybírat semena. O pěstování drobných bobulovin mluvila vždy velmi spolehlivě a fundovaně Jana Dlouhá. Ekologie na zahrádce je zase doménou Josefa Klímeše. Pokud vás pokoušou svlišky nebo chytnete klíště, zeptejte se ho, co si počít. Nerada bych zapomněla také na Poměnu Pazderkovou, Bohuslava Vláška, Milana Blažka, Josefa Vlasáka a další instruktory, kteří přišli jednou či vícekrát do úterního vysílání, aby poradili posluchačům České-ho rozhlasu 2-Praha, jak zahrádkářit nebo pěstovat třeba citrusy.

Ač sama nezahrádkám, byla jsem ráda, že rozhlasová klubovna pro zahrádkáře vyšla právě na mne. Jestli budu mít někdy

trochu víc volného času, vezmu rýč, motýčku, hrábě a další náčiní a pustím se na zahradu, abych pronikla do toho zvláštního života, který má své kouzlo. Polezu od jara do podzimu po zemi a budu stále přemýšlet, jak to udělat, abych se už nemusela ohýbat.

Děkuji za všechna zahrádkářská i lidská setkání!

MUDr. Josef KRÍŽ

6. předseda Svazu

se narodil 27.02.1937 v Praze, gymnázium vystudoval v Telči a Fakultu všeobecného lékařství UK v Praze. V mládí se věnoval sportování, zvláště lehké atletice, stolnímu tenisu a košíkové, potom se jeho zájmy začaly otáčet za zahrádkářstvím. Je aktivním členem specializované základní organizace pěstitelů mečíků a kosatců GLADIRIS Nový Jičín, svojí sbírkou odrůd mečíků a lilii patří mezi přední pěstitele těchto rostlin u nás. Mimo několika stovek odrůd narcisů, tulipánů a kosatců zkouší i jako správný zahrádkář v podmínkách jihočeské Žirovnice (560 m n. m.) odrůdy jableň, kterých má na své zahradě přeroubováno okolo stovky.

V roce 1969 se stal předsedou žirovnické ZO ČZS na Pelhřimovsku, další jeho cesta vedla přes funkci v ÚR Pelhřimov do Ústředního výboru ČZS v Praze, kde ho 6. sjezd zvolil jako člena. Dvě funkční období působil jako místopředseda Svazu a v prosinci 2004 byl zvolen jejím předsedou.

Zelenina na zahrádkách

Ing. Jaroslav Rod,

Představenstvo Republikové rady ČZS

O významu zeleniny již toho bylo napsáno mnoho a proto není snad člověka, který by zpochybňoval skutečnost, že zelenina je důležitou složkou naší stravy. Podle statistických údajů každý z nás v průměru ročně zkonsumuje přibližně 80 kg zeleniny. Je to málo nebo moc? Nemá smysl srovnávat celkové množství zkonsumované zeleniny u nás s jinými zeměmi, protože to závisí nejen na zvyklostech, ale především na klimatic-

kých podmínkách jednotlivých zemí. Důležité ale je, že odborníci ji doporučují konzumovat v našich podmínkách ročně v množství 140 až 150 kg (400 g denně), což je téměř dvakrát tolik než je současná skutečnost. Podstatné však není jen celkové množství spotřebované zeleniny, ale i její pestrost a druhové složení, vzájemný poměr čerstvé a různými způsoby upravované zeleniny a v neposlední míře i její pokud možno rovnoměrná konzumace v průběhu celého roku. Z uvedeného množství u nás zkonsumované zeleniny tradičně připadá nejvíce na zelí a cibuli - celá jedna třetina. Možná pro někoho z nás je zajímavé, že hned na třetím místě jsou rajčata. Těch se u nás v současnosti konzumuje o padesát procent více než před 10 lety. Podobný vzestup je možné pozorovat i u paprik a melounů, největší pokles je pak v konzumaci okurek nakládaček, fazolových lusků a hlávkové kapusty. Přiznejme si ale, že sortiment zeleniny je v naší stravě stále velmi omezený. I když se u nás běžně pěstuje a konzumuje téměř padesát botanických druhů zeleniny, v naší běžné stravě ji většinou nenajdeme více než deset druhů. Přitom by se v našich klimatických podmínkách dalo pěstovat daleko víc než sto druhů zeleniny. A to je stále jen méně než desetina toho, co je ve světě považováno, pěstováno a konzumováno jako zelenina.

Zajímavé je též, jaký podíl u nás vypěstované zeleniny připadá na drobné pěstitele - samozásobitele neboli zahrádkáře. Přestože žádná přesná evidence se v tomto směru nevede, každoročně se provádějí jakési oficiální „kvalifikované odhady“. Podle nich v současnosti v průměru na samozásobitele připadá přibližně 12 až 15 % z celkového množství u nás vypěstované zeleniny. Jestliže se u nás ročně vypěstuje asi třetina až půl milionu tun zeleniny, pak zahrádkáři z toho vypěstují 35 až 75 tisíc tun. Opět je tu otázka, zda je to málo nebo hodně. V průměru na jednoho obyvatele připadá zhruba 5 kilogramů doma vypěstované zeleniny. Uvážíme-li ale, jen jaký podíl obyvatel se pěstováním „samozásobitelské“ zeleniny

zabývá, pak na každého z nich připadá zaručeně ne zanedbatelné množství. Více než dvě třetiny z celorepublikové produkce vypěstují samozásobitelé pouze česneku a kedlubnů. Přibližně polovinu produkce pak hrášku, okurek (nakládaček i salátovek) a rajčat. U celeru, cibule, petržele a póru je podíl samozásobitelů jen mezi 10 a 15 % a v případě zelí hlávkového a zelí pekingského dokonce méně než 10 %.

Z výše uvedených čísel pak jednoznačně vyplývá, jakou zeleninu zahrádkáři přednostně pěstují a kterou raději nakupují. Důvodů proč tomu tak je, je celá řada. V první řadě je třeba si přiznat, že vzhledem k politickým a ekonomickým změnám v posledních letech došlo, a i nadále bude docházet k podstatné změně způsobu života našich obyvatel, včetně zahrádkářů. Zahrádkaření se stále více přesouvá ze sféry produkční a ekonomické do sféry relaxační a estetické. Místo zeleninových záhonů a ovocných stromů na zahradách začínají převládat pečlivě upravené trávníky, grily, bazény a sem tam nějaká ta okrasná trvalka a dřevina. Tím se samozřejmě přibližujeme „Evropě“ ale i zde existují zahrádkáři, kteří si nějakou tu „samozásobitelskou“ zeleninu vypěstují. Dokonce v posledních několika letech je zde patrný nárůst zahrad s užitkovou funkcí. U nás kromě toho má zahrádkaření našeho typu mnohaletou, dá se říci hluboko zakořeněnou tradici, která možná bude přežívat i po dobu nějaké té generace. Samozřejmě, nebude to již masová záležitost, ale vždy se najde dost takových zahrádkářů, kteří budou nějakou tu zeleninu pěstovat. Nebude to asi ta, která se pohodlně, lacině a přitom v dobré kvalitě koupí v obchodech, ale především taková, která není „po ruce“ čerstvá a kvalitní v jakoukoliv denní hodinu a přitom její pěstování není namáhavé a náročné. Vždy bude chutnější ředkvička, kedluben či mladá mrkvička čerstvě vytažená ze země nebo právě utržený hrášek než ty „nejčerstvější“ v obchodě. Zejména když bude určena dětem a vnoučatům. Někteří budou pěstovat zeleninu i z důvodu, že tu svou budou považovat za kvalitnější a snad i zdravější než tu nakupo-

vanou, jiní budou i nadále práci na zahradě a tím i na zeleninovém záhoně považovat za vhodnější relaxaci než koukat na televizi nebo za smysluplnější tělesnou aktivitu než ve fitcentru. Nesmíme také zapominat na to, že zahrádkář je člověk kreativní a hloubavý a že mnohým přinese větší požitek na vlastní oči sledovat změny v růstu a vývoji jednotlivých rostlin (včetně zeleniny) v průběhu jejich vegetace než na televizní obrazovce. Český (a samozřejmě i moravský a slezský) člověk je též velmi často sběratel a tak i zahrádkáři se i nadále budou pít po tom, co ještě nemají. Budou vyhledávat a následně pěstovat různé tvarové, chuťové, barevné a velikostní kuriozity a „špeky“ a to nejen kvůli svému uspokojení, ale i z důvodu radosti nad vyvoláním zájvu u sousedů a jiných pěstitelů. Vždyť si přiznejme, že i toto je součástí naší národní povahy. Nesmíme samozřejmě opominout ani skutečnost, že čerstvá kupovaná zelenina není, a ani v budoucnosti nebude, snadno přístupná zdaleka všem našim občanům. I když síť prodejen se zeleninou je bohatá, bude především pro obyvatele venkova v mnoha případech dostupnější a vhodnější si některé druhy zeleniny pěstovat, než pro ni dojíždět do vzdálených prodejen. A proto také na venkově vždy byla, je a i v budoucnu bude převaha „samozásobitelů“ zeleninou. A jak to vypadá, bude i v budoucnu existovat skupina lidí, pro které pěstování zeleniny bude i otázkou ekonomickou a to i přesto, že průměrná cena základních druhů zeleniny v obchodech se za posledních 5 let snížila asi o 10 % (nejvíce se snížila u cibule, mrkve a zelí, naopak se zvýšila u květáku, rajčat, okurek a především papriky).

Je velmi nesnadné určit, které druhy zeleniny jsou pro drobné pěstitele jednoznačně v budoucnosti perspektivní a které neperspektivní. Určuje to, a i nadále bude určovat řada kritérií, z nichž některé se mohou časem měnit. Výše zmíněné „kuriozity“ se najdou prakticky mezi všemi druhy zeleniny. Tak jak jeden sbírá známky, druhý pivní etikety, tak další bude shánět a pěstovat nejrůznější odrůdy papriky, fazolu či česneku a další může například po řadu let

zkoušet chuťové vlastnosti širokého sortimentu doma vypěstovaných odrůd i např. toho hlávkového zelí, které se v současnosti jeví jako nejméně perspektivní. V některých případech dokonce je třeba počítat s tím, že sortiment pěstované zeleniny se postupně bude rozšiřovat o takové druhy, které jsou u nás zatím „méně známé“ nebo doposud zcela neznámé. Vždyť kdo z nás před několika lety znal, natož pak uměl pěstovat např. pekingské zelí, brokolici, cibuli zimní (sečku), cukety, čekanku či listové saláty. A proč by tomu podobně nemohlo být např. s řapíkatým celerem, novozélandským špenátem, bobem zahradním, kiwanem, portulákem, rukolou či roketou a především s obrovským sortimentem orientálních (asijských) zelenin, pro něž v současnosti ani nemáme odpovídající české názvy. Za zeleninu je třeba počítat i brambory, jejichž pěstování je a i v budoucnu bude u zahrádkářů oblíbené především z důvodu získání podstatně kvalitnějších hlíz než při velkoplošném pěstování. V širším slova smyslu je třeba mezi zeleniny počítat i různé kořeninové, aromatické a i léčivé rostliny. A i když v obchodech a tržnicích vždy bude dostatek těchto rostlin, zaručeně bude pokračovat současný trend vypěstovat si je sám, aby zcela čerstvé byly vždy po ruce, byť třeba jen v květináči či truhlíku za oknem. Nelze opominout ani tu skutečnost, že některé druhy zeleniny a zejména pak z nich určité odrůdy se budou pěstovat i jako okrasné, jak to již pořadu let můžeme vidět v okolních i vzdálenějších zemích.

Na závěr jen malá zmínka o tom, že problémy nemají jen zelináři-samozásobitelé, ale především zelináři tržní, kteří jsou na produkci zeleniny existenčně závislí. Všechny ty „objektivní“ důvody způsobily, že plochy s tržní produkcí zeleniny se u nás jen za posledních sedm let snížily o 52 %, a více než 50 procent u nás zkonsumované zeleniny bylo vypěstováno v zahraničí. Důvodů tohoto stavu je více, ale v žádném případě to není v neschopnosti našich pěstitelů a už vůbec ne v nižší kvalitě u nás vypěstované zeleniny.

Fazole na živý plot (Zahrádkářský informátor, Jaro 1986)

Jemný španělský paravan si lze vytvořit poblíž odpočívadla nebo u chaty z pnoucích fazolí. Stačí k tomu jemná dřevěná mřížka a na ní natažené provázky do výšky 2 m. Vyséváme na vzdálenost 15 cm. Po celé léto je španělská stěna plná květů a později vzhledných lusků. Je lehká, propouští jemný letní vánek a je vysoce dekorativní a přitom užitečná. Ještě si tím podstatně zvýšíte úrodnost půdy, poněvadž fazole je vikvovitá rostlina, která zlepšuje mikrobiální složení v půdě.

Ovocnaření v zahrádkách v dalším období

*Ing. Ladislav Zahradník,
Představenstvo Republikové rady ČZS*

V zahrádkářské veřejnosti se často prezentují předpovědi o zásadních změnách v hospodaření na zahrádkách. Jde o ústup od užitkových zahrad k zahradám okrasným, rekreačním, či odpočinkovým.

U zeleniny skutečně dochází k výraznému omezení. Příčinou je dostatek čerstvé a levné zeleniny na trhu po celý rok. U ovocného stromoví je situace poněkud jiná. Jednak jde o dlouhověké kultury, kdy ke stromům získá pěstitel během let určitý citový vztah. Pokud jsou stromy zdravé, je těžké rozhodnutí o likvidaci. K radikálním zásahům dochází nejčastěji při generační výměně nebo změně majitele. Pak rychle mizí především vysoké tvary ovocných stromů. Dalším hlediskem je fakt, že pěstování ovocných stromů holduje převážná většina zahrádkářů. Při tom nejde pouze o ekonomický efekt produkce, ale o potěšení a zálibu se stromy pracovat, formovat je podle svých představ, pozorovat, bádát, zkoušet, objevovat zákonitosti, experimentovat, prožívat úspěchy i nezdary, s nadhledem brát neúrodná léta, s optimismem hledět do budoucna, jak nám to příroda zase vynahradí, prostě se se stromečky piplat. Záliba v řezbářství je všeobecně známa a dá se praktikovat celoročně.

Tak to chápou zahrádkáři samozásobitelé. Výsledky jejich snažení patří rodině, příbuzenstvu a známým. A nesmí zapomenout: nejlepší plody schovat na výstavu.

Tržní zhodnocení ovoce od zahrádkářů patří minulosti. Obchod nemá o malé dodávky zájem, výkup přebytků prakticky neexistuje. Je skutečností, že v obchodní síti je dostatek pěkného ovoce, často i velmi levného. Vesměs ale tvrdší odrůdy v omezeném sortimentu, snázející dobře přepravu. Navíc chemicky nadopované.

Jaký vývoj v drobném ovocnaření lze očekávat? Určitě s ním zahrádkáři neskončí! Nepůjdou dál jen ve šlépějích svých dědů a otců, ale postupně upraví charakter zahrádek podle současných potřeb. Množství ovocných dřevin přizpůsobí jen uspokojení vlastní potřeby. Na mošty a pálenky využijí podřadnější ovoce. Upřednostní se jemné, zvláště chutné sorty, které na trhu nejsou k máni. Sortiment zvolí raději širší v družích, od každého něco, aby bylo na zahrádce po celý rok co zobat. Jiná motivace dětí na zahrádku sotva přiláká.

Nejcennější jsou první zralé plody a pak ty poslední, co nejdéle vydrží. Mezi tím odrůdy zrající postupně, aby bylo co dát na stůl



V zahrádce by mělo být místo i pro hry dětí

v ideální konzumní zralosti. Není potřeba vybrané odrůdy vždy dosazovat, dají se i naroubovat na stávající stromky. Abychom se co nejvíce obešli bez chemie, volíme odrůdy odolné (rezistentní) k nejdůležitějším chorobám a škůdcům. Je z čeho vybírat. Nezapomínejme na bobulové ovoce. Brzy plodí, stačí mu málo místa a je nenáročné na pěstování. Jsou to první jarní vitamíny.

K dispozici je široký výběr jahod, malin, ostružin, malinoostružin, rybízu, angreštu či borůvek. Oteplování klimatu nabádá k vyzkoušení teplomilných druhů ve vyšších oblastech (nad 400 m nad mořem). Broskve, kiwi a vinná réva (hrozo je také ovoce) přinese zajisté pěstiteli uznání. Pro malé zahrádky neopomeneme volit tvary a typy nenáročné na prostor, jako jsou zákrsky, větvena, či sloupové formy. Protože zahrada je denně na očích, dáme i na estetický dojem ovocných dřevin. Pokud přesto toužíme po rekreační zahradě, jeden vyšší ovocný strom jako dominanta je velmi působivý.

Zajímavé jsou zkušenosti zahrádkářů v Bavorsku. Tam již po druhé světové válce, po stabilizaci trhu, začal trend přeměny užitkových zahrad v okrasné. Za půl století přestala řadě lidí chutnat masově pěstovaná zelenina a ovoce, jednotné chuti, tzv. „supermarketové“.

Řada zahrádkářů se vrací zpět k pěstování ovoce a zeleniny na vlastních zahrádkách.

Zahrádkář č. 1/1980 o životním jubileu tajemníka Josefa Máry

Dne 24. ledna se dožívá 60 let tajemník ÚV Českého zahrádkářského svazu, soudruh Josef Mára. Toto významné životní jubileum ho zastihuje v plné síle a svěžesti a v plné práci pro další rozkvět našeho Svazu.

Soudruh Mára po vystudování zemědělské školy v Táboře nastoupil práci v zemědělství a dlouhá léta pracoval ve vedoucích funkcích státních statků na různých místech. Velmi aktivně se zapojil do budování zemědělství v osvobozeném pohraničí, zvláště na Žatecku.

V roce 1953 přešel do Výzkumného ústavu rostlinné výroby v Praze-Ruzyni, kde pracoval až do roku 1973 ve funkci náměstka ústředního ředitele. V roce 1973 přešel pak do sekretariátu našeho ústředního výboru jako vedoucí oddělení hospodářských a účelových zařízení. V roce 1975 pro onemocnění tehdejšího tajemníka ÚV ČOZS byl s. J. Mára zvolen za člena ústředního výboru Svazu a současně byl zvolen tajemníkem ÚV.

Jeho práce pro rozvoj Českého zahrádkářského svazu je vysoce hodnocena nejen v naší zájmové organizaci, ale i nadřízenými orgány. Za dlouholetou aktivní a obětavou práci při budování socialistického zemědělství a ČOZS propůjčil v loňském roce prezident republiky s. Márovi státní vyznamenání „Za obětavou práci pro socialismus“.

Na VI. sjezdu našeho Svazu byl soudruh Mára opět zvolen za člena ÚV Svazu a tajemníkem ÚV. Věříme, že vykoná ještě mnoho prospěšné práce pro rozvoj naší zájmové organizace.

Přejeme mu k jeho šedesátinám pevné zdraví, spokojenost v práci i rodinném životě a mnoho elánu, životního optimismu a tvůrčích myšlenek v další náročné práci.

Vlastimil Ježek, předseda ÚV ČZS

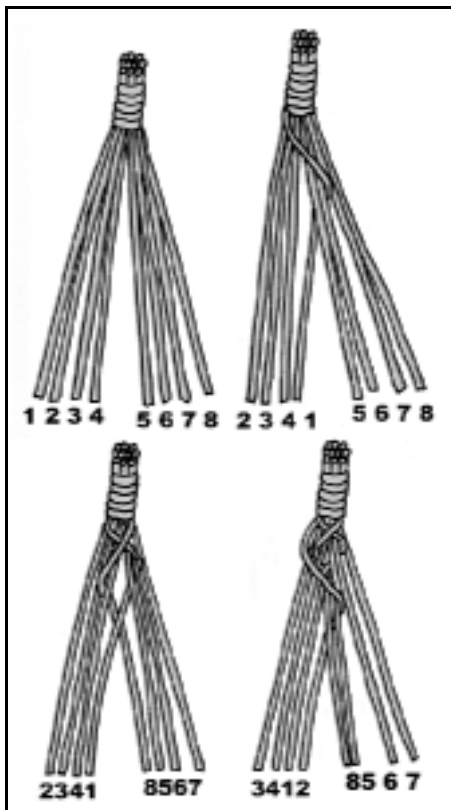
Mladí zahrádkáři ČZS

Oldřich Janků,

předseda Komise pro práci s mládeží ČZS

ČZS ve svém programu na svazové funkční období si mimo jiného dal ve vztahu k přírodě za úkol naučit děti - mladé zahrádkáře otloukat píšťalku, uplést pomlázku z přírodního materiálu. Zkrátka řečeno to, co naši dědové a otcové hravě zvládli a ještě někteří z nás ovládají, naučit naše děti a vnuky. Formou hry a přirozenou zvědavostí jak dílo dopadne naučíme děti zručnosti. Doporučuji vedoucím kroužků předem si to prakticky vyzkoušet a teprve pak předvádět. Začínáme s píšťalkou na přivítání jara. Připomenu, že proutek musí mít mízu, tedy v období jara. Uplést pomlázku dovedl každý klučina. Podpoříme tím také staré české obyčeje, protože ten, kdo si krásnou pomlázku uplete, určitě bude hledat pro ni využití.

Aktivní vedoucí kroužků mohou společně s malými hochy obejít děvčata z kroužku Mladého zahrádkáře nebo zahrádkové osady. Předvedou jim, že pomlázka není jen otloukáním dívek a někdy i činnostmi, které mají k oslavě jara daleko, ale hlavně kultivovaný obřad jarního veselí pro obě zúčastněné strany s místními zvyky, velikonočními říkankami a básničkami.



Postup při pletení pomlázky z 8 prutů

Časopis Zahrádkář

*Ing. Jan Stanzel, CSc.,
šéfredaktor časopisu*

Bezmála čtyři desítky let vydává Český zahrádkářský svaz svůj časopis Zahrádkář. Je to dlouhá doba a zároveň příležitost ohlédnout se.

Nahlédneme-li do historie, zjistíme, že vydávání časopisů pro drobné pěstitele má u nás bohatou tradici. Prvopočátky se datují do poslední čtvrtiny 19. století, kdy Zemský ovocnický spolek pro Království české vydával ilustrovaný šestnáctistránkový měsíčník „Listy zahradnické“. Zemědělská rada a její pozdější Ovocnická jednota vydávala od roku 1910 „Ovocnické rozhledy“. Tento ilu-

strovaný titul pro racionální ovocnictví vlastnil Ferdinand Macháček. Týž majitel vydával od roku 1912 několik let časopis „Naše zahrádka“, věnovaný zahrádkám kolem rodinných domků, květinám v domácnostech a na balkonech. Od října roku 1906 vycházel pro zahrádkáře praktický časopis „Rádce z Předmostí“, který s přestávkami během I. a II. světové války vycházel až do roku 1950. V roce 1934 začal vycházet časopis „Přítel zahrad a chovatelů drobného hospodářského zvířectva“, který vydávalo Ústřední sdružení zahrádkářů a chovatelů drobného hospodářského zvířectva. Po jeho zastavení na konci srpna 1944 byl opět obnoven v roce 1945, ovšem již bez určení pro chovatele s podtitulem „Časopis Svazu zahrádkářů“. V roce 1950 byly zastaveny Rádce z Předmostí, Přítel zahrad a začal vycházet „Rádce zahrádkářů“, který vydávalo Ministerstvo zemědělství, až do roku 1968. Vydavatelské oprávnění na Rádce bylo k 1.7. 1968 převedeno na ČZS. Český úřad pro tisk a informace jej však k 31.12. 1968 zastavil a Svazu povolil od 1.1. 1969 nový měsíčník Zahrádkář.

Zahrádkář měl na svém začátku 28 stran včetně obálky, černobílý vnitřek a z vnější strany barevnou obálku. Od roku 1988 má polovinu stran barevných a počet stran se zvýšil na 36. Od květnového čísla 1993 je časopis celobarevný s počtem stran 32. K opětovnému navýšení počtu stran (na 44) došlo v roce 1996. V lednu 2002 má Zahrádkář již 48 stran a o tři roky později 60 stran. V lednu téhož roku (2005) se jako příloha objevuje poprvé Zahrádkářka, která má 12 stran. Vzhledem k její oblíbenosti se stala pravidelnou součástí časopisu. Od roku 2006 má časopis 68 stran.

Ve vedení redakce se vystřídali za existenci Zahrádkáře Jan Bureš, Ota Zouplna, Antonín Dolejší, Dr. František Hrdlička, Dr. Stanislav Peleška, znovu Antonín Dolejší, Ing. Petr Přívětivý a v současné době Ing. Jan Stanzel, CSc. Důležitou úlohu hráli jistě grafici. Na začátku ak. malíř. Radim Malát. Od roku 1993 Vlastimil Sobota, krátce Irena Hudcová, dále Henrieta Nespěvková, Markéta Mišková a v současné době Hana

Daňková. Na začátku byl časopis tištěn v pražské tiskárně Naše vojsko, poté v břeclavském Moraviapressu a nyní opět v Praze v Reproprintu. Tiskárna Naše vojsko zajišťovala i předtiskovou přípravu. Ta při přechodu do Břeclavi přešla na T-studio, které ji dělá dodnes. Měnila se i distribuce. Na počátku to byla monopolní Poštovní novinová služba, která zajišťovala přímý prodej i předplatné. V současné době je distributorem víc a nakladatelství Květ již přes deset let zajišťuje přímé předplatné. Databázi přibližně pět tisíc předplatitelů převzal od soukromé firmy Direct Marketing. Počet přímých předplatitelů má stoupající tendenci. V současné době je jejich počet 33.100. Přímé předplatné od roku 1994 podporováno občasnými dárky v podobě novinek osiv i dalších vzorků (např. hnojiv) a nižší cenou. Nižší cenu mají i předplatitelé další distribuční společnosti, Mediaservisu. Těch je v současné době přibližně 16 tisíc.

Kontrolu nad čteností časopisu poskytuje Mediaprojekt, který pro Unii vydavatelů zajišťují renomované společnosti: Sdružení GfK, TN Sofres, STEM/MARK. Toto sledování je zároveň jedním z hlavních podkladů pro rozhodování reklamních agentur o umístění inzerce. Časopis Zahrádkář se po roce 1990 stejně jako ostatní tradiční česká periodika na trhu neubrání tlaku mnoha konkurenčních časopisů zahraničních vydavatelů. Přesto si udržel vedoucí postavení na trhu mezi časopisy pro volný čas.

Z přibližně 170 periodik (bez deníků a suplementů) se pohybuje jeho čtenost v první dvacítkě. V první dvacítkě nejčtenějších časopisů se pohybuje i v jednotlivých kategoriích (např. věkové skupiny 40 - 49 let, 50 až 59 let, 60 - 69 let, 70 - 79 let, muži, ženy, všechny kategorie týkající se vzdělání, ve většině krajů apod). Pozoruhodná je i vysoká sledovanost v kategorii soukromých podnikatelů. Tradičně horší sledovanost je v Praze a obcích nad 100 000 obyvatel a u věkových kategorií mladších 40 let. To vše za poměrně omezených prostředků na reklamu a v soupeření s velkými vydavatelskými domy patřícími nadnárodním koncernům.

Deviza, kterou svazový časopis Zahrádkář má na rozdíl od své konkurence, je bezmála čtvrt milionu členů ČZS. Propagací na zahrádkářských výstavách, školeních, přednáškách a dalších akcích může získávat nové čtenáře. Na oplátku nabízí nejenom kvalitní a odborníky ověřené informace, ale také propagaci všech svazových akcí.

Nabízejí se i další možnosti. Svazový Věstník, který je nyní distribuován samostatně za vynaložení poměrně vysokých finančních prostředků by mohl být jmenovitě vkládán určeným členům k časopisu a tak se snadněji dostávat na potřebná místa. Tím by se interní informace mohly ke členům dostávat častěji. Předpokládá to ovšem, aby v každé ZO byl aspoň jeden člen přímým předplatitelem nebo aby si časopis předplatila ZO. Redakce se snaží řídit se podněty čtenářů i když při jejich různorodosti nelze nikdy vyhovět úplně všem. Jsme rádi za všechny dopisy. Pochvalné jistě potěší, ale i kritické mají důležitou úlohu v tom, aby náš časopis byl takový, jaký jej chceme mít a zároveň byl úspěšný na trhu.

Příroda je silná *Ladislav Zahradník*

Náš soused, povoláním učitel, nechtěl už dál poslouchat kritické připomínky svého bratra, jaká nekvalitní jablka sklízí. Opatřil si rouby kvalitních odrůd, teorii štěpování znal a dal se do roubování. Roubovací nůž nebyl zrovna po ruce, tož nabrousil nůž příborový a začal. Výhrady praktiků odrážel úlovím „příroda je silná“!. Na výsledek jsme byli hodně zvědaví. Úspěšnost ujmoutí roubů byla asi dvacetiprocentní. Komentoval to slovy: „asi jsem přírodu přecenil“. Poučení z toho plyne, že dobrý řemeslník se pozná i podle náradí!

K úpravám stanov a jednacího řádu ČZS

*JUDr. Vladislav Labuta,
Právní komise ČZS*

V posledních dvou letech došlo zejména v návaznosti na změny v územním členění

státu k postupným úpravám stanov České-
ho zahrádkářského svazu, které reagovaly
především na novou strukturu orgánů státní
správy, na zrušení okresů a zřízení kraj-
ských správních celků. Stanovy schválené
republikovou radou 11. prosince 2004
zejména nahradily okresní a městské výbo-
ry ČZS územními orgány svazu a specifikova-
ly jejich působnost v organizační struktuře
ČZS.

Tato změna však přinesla značné kompli-
kace především v kompetencích nově zříze-
ných územních rad v bývalých okresech.
Tyto územní rady v nespecifikovaných
územních celcích nabyly charakteru územ-
ních orgánů svazu a oprávnění jednat jmé-
nem svazu, avšak pozbyly charakter samo-
statných organizačních jednotek ČZS a tím
i charakter samostatných právnických osob
oprávněných svým jménem jednat a nést
práva i povinnosti vyplývající z vlastní právní
subjektivity. Problematickou se tak zejména
stala i realizace § 20 Stanov o majetku
a hospodaření územních rad ve smyslu
zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů,
kterým se ČZS řídí. Protože územní
rady nebyly organizačními jednotkami, ale
orgány svazu, neměly právní subjektivitu,
nemohly vlastním jménem jednat, např.
samostatně disponovat majetkem a uplatňo-
vat vlastnická, resp. majetková práva, což
měl právě zmíněný paragraf na mysli. Pro-
blematickou se stala i odpovědnost územ-
ních rad, kterou by za ně v plném rozsahu,
zejména v majetkových věcech nesl svaz,
respektive orgán, který je nositelem jeho
právní subjektivity, tj. republiková rada.

Protože absence právní subjektivity, tj.
práva samostatně jednat a nést právní
odpovědnost, by se mohla zřetelně projevit
i v úrovni řízení, které ve vztahu k počtu
základních organizací přímo z centra není
možné, přistoupila republiková rada na
předchozí popud ministerstva vnitra jako
orgánu, který schvaluje stanovy a po doho-
dě s ním k nové úpravě stanov, které schvá-
lila dne 10. prosince 2005.

Podle těchto nových stanov se Český
zahrádkářský svaz člení na organizační
jednotky, kterými jsou základní organizace

ČZS, specializované základní organizace ČZS a územní sdružení ČZS se stejným právním postavením, tj. každá tato organizační složka je právnickou osobou s vlastní právní subjektivitou, s právem vystupovat v právních věcech svým jménem, uzavírat v souladu se zákonem a stanovami závazky, nabyvat práv včetně vlastnických a nést samostatnou majetkovou a právní odpovědnost. Za celý svaz, který má samozřejmě jakožto občanské sdružení také právní subjektivitu, je jejím nositelem republiková rada.

Právní subjektivita základních organizací je dána tím, že svá práva a povinnosti na ně přenáší sdružené fyzické osoby, tj. členové. Základní organizace (respektive její orgány) za své členy jedná vlastním jménem, zastupuje je ve věcech svazu a svým členům dovnitř a za své členy navenek je odpovědná.

Právní subjektivita územních sdružení je dána tím, že tyto organizační jednotky sdružují základní organizace na území kde působí a kde to stanoví republiková rada (zpravidla na území bývalých okresů). Tyto sdružené základní organizace jako samostatné právnické osoby jsou členy územních sdružení a přenáší na ně v rozsahu daném stanovami některá svá práva a povinnosti. Ve vztahu k jiným územním orgánům a institucím za ně územní sdružení svým jménem a jménem svazu jednájí a mají vůči nim dovnitř a za ně navenek právní odpovědnost.

Právní subjektivita základních organizací a územních sdružení si nekonkurují, naopak se doplňují tam, kde samostatná jednání nejsou dostatečně účinná - viz. např. zastupování více ZO ve vyšších územních institucích, ve statutárních městech, při nárokování a rozdělování dotací, při organizaci regionálních akcí apod. Územní sdružení mohou optimálně zajišťovat jak odborné, ekonomické a organizační řízení a koordinaci činnosti základních organizací, tak naopak umožňovat operativní spojení ve vztahu k centrálním republikovým, event. krajským koordinačním orgánům svazu.

Vedle vymezení základních organizací a územních sdružení jako organizačních

jednotek svazu vymezuje úprava stanov z prosince 2005 jako výkonné a řídicí orgány svazu územní rady, krajské koordinační rady a republikovou radu svazu. Tyto orgány nemají samy o sobě právní subjektivitu, nemají právo jednat svým jménem, ale jako orgány svazu jednájí jménem svazu, respektive jménem jeho organizačních jednotek, při kterých jsou zřízeny.

To se jedná zejména o územní rady, které jsou koncipovány jak na jedné straně jako orgány svazu, tak na druhé straně jako orgány územních sdružení, v jejichž rámci působí. Pro tato sdružení jsou zároveň jejich statutárními orgány, vystupují tedy jejich jménem při všech jednáních prostřednictvím předsedy, představenstva nebo radou pověřeného člena představenstva územního sdružení. Účast všech sdružených základních organizací na činnosti územního sdružení a ve smyslu jednacího řádu (čl. 22) je dokonce povinná pod sankcí zrušení základní organizace, která se do činnosti územního sdružení nezapojí.

Všechny sdružené základní organizace mají v územním sdružení stejnou váhu. Jednací řád specifikuje ustanovení stanov o volbě zástupců základních organizací do územní rady když stanoví, že do územní rady volí základní organizace vždy jednoho svého zástupce. Územní rada pak jedná ve sboru za aktivního zastoupení všech základních organizací, které se mohou účinně domáhat svých zájmů při realizaci hlavních úkolů územních sdružení vymezených stanovami:

- Zabezpečovat rozvoj svazu v daném území, zajišťovat plnění úkolů vyplývajících ze stanov, jednacího řádu, vlastních usnesení a usnesení republikových orgánů a prosazovat zájmy sdružených základních organizací ve vztahu k mimořádným subjektům na daném území a k republikovým orgánům svazu.

Do nových stanov byla nově zařazena ustanovení o krajských koordinačních radách.

Specifické vymezení jejich organizace a působnosti si vyžádala praktická potřeba krajského řídicího a výkonného subjektu svazu zejména ve vztahu k novému územní-

mu členění státu. Nově zřízené orgány státní moci a správy v krajích a ostatní krajské instituce nepovažují za své partnery nižší územní orgány svazu a na druhé straně účast republikové rady při jednání s krajskými orgány správy není rovněž z hlediska celostátní působnosti republikové rady optimální a ani by nemusela být vždy vzhledem ke specifikaci krajů dosti kompetentní.

Účast územních sdružení na činnosti krajské koordinační rady sice není povinná (pro její ustanovení postačí 1/3 územních sdružení v kraji), nicméně je však v zájmu všech organizací v kraji žádoucí, neboť do její působnosti náleží vedle koordinace především hájit zájmy a potřeby organizací svazu v kraji navenek i ve vztahu k republikovým orgánům a vystupovat jménem organizací v kraji ve styku s orgány státní správy a jinými institucemi. Krajské koordinační rady mají rovněž právo vydávat pro územní sdružení a základní organizace závazné koordinační akty. Pro všechna územní sdružení by pak bylo účelné se na těchto koordinačních aktech podílet a zajistit tak jejich efektivitu pro vlastní potřebu.

Krajské koordinační rady jsou svým charakterem orgány svazu, nemají tedy vlastní právní subjektivitu a jednají pouze jménem svazu k zajištění potřeb svazu na úrovni kraje. Zvyšování jejich úlohy a prestiže je ještě závislé na aktivní účasti zainteresovaných územních sdružení, nicméně se však předpokládá spíše do budoucna v návaznosti na decentralizaci úloh státu na krajské orgány zejména v ekonomické oblasti (dotace atp.).

S úpravou stanov velmi úzce souvisí i úprava jednacího a volebního řádu orgánů svazu, kterou schválila republiková rada dne 1. dubna 2006. Tato úprava představuje především realizaci zmiňované právní subjektivity, která ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů, především znamená právo „jednat vlastním jménem“. Právě toto právo specifikuje a konkretizuje nový jednací a volební řád. Stanovy mají spíše obecnější charakter a jejich účelem je především konkretizace zákona, resp.

specifikace organizační struktury svazu a úprava působnosti svazu jako občanského sdružení a jeho organizačních jednotek. Jednací a volební řád pak stanoví způsoby a formy jednání jednotlivých organizačních složek a orgánů svazu a orgánů jeho organizačních jednotek.

Zásadní změna jednacího a volebního řádu spočívá ve zmiňované úpravě organizační struktury svazu, tj. rozlišení organizačních jednotek svazu a jeho výkonných a řídicích orgánů svazu a těchto organizačních jednotek. Pro úplnost jsou mezi orgány organizačních jednotek zařazeny i orgány základních organizací, tj. členská schůze, výbor ZO, revizní orgány a další orgány územních sdružení, tj. vedle územní rady představenstvo a revizní skupina, stejně jako u republikové rady. Podrobněji je také rozvedeno jednání krajských koordinačních rad.

Oproti dosud platnému jednacímu a volebnímu řádu je podrobněji upravena odpovědnost organizace za škodu způsobenou funkcionářem svazu při jednání nad rámec zmocnění. Zde je nutné podtrhnout nutnost zpracovat v každé organizaci vnitřní předpis, kterým se upraví zastupování organizace a jmenovité pověření k právním úkonům, jak to stanoví obecně platné předpisy a věstník ČZS č. 2 z roku 2004 na str. 4.

Vedle drobných úprav se zásadní změny jednacího řádu vztahují k rozhodování o zániku územních sdružení, která přísluší pouze republikové radě ČZS. Nově je také upraven způsob likvidace majetku zaniklého územního sdružení a převod majetku takového sdružení do fondu územních sdružení republikové rady, která jej rozdělí nástupnickým územním sdružením. Nově se zároveň upravuje zánik základní organizace, kde vedle pasivity se za důvod zániku ZO považuje nezapojení do činnosti územní rady tím, že se základní organizace neúčastní trvale činnosti ÚR nebo nevyšle-li do ÚR svého zástupce.

Již zmiňované změny volebního řádu se týkají voleb v základních organizacích do územní rady územního sdružení (jeden zástupce za každou organizaci).

Stanovy a volební a jednací řád ČZS jsou základními normami, kterými se řídí činnost orgánů a organizací ČZS. Proto je nutné tyto normy znát a na všech úrovních se jimi řídit. Vedle bezporuchového chodu by to mělo vést i ke zvýšení prestiže Českého zahrádkářského svazu jako občanského sdružení, které má své nezastupitelné místo ve společenském systému našeho státu.

Degustace v ČZS

*Ing. Josef Nejedlo,
odborné oddělení ústředí ČZS*

Degustace je termín, se kterým se členové ČZS často setkávají v jeho praktické podobě. Tento termín má svůj český slovní ekvivalent - ochutnávka a při organizování této akce profesionálními pracovníci se používá označení organoleptické hodnocení. Jinak tedy řečeno jde o smyslovou zkoušku potravin, potravinářských výrobků, rostlinných produktů a způsobů jejich konzervování a zpracování. Při této zkoušce se uplatňují hlavně lidské smysly: chuť, zrak, čich. I zde byly pokusy o nahrazení subjektivního hodnocení lidmi hodnocením objektivním pomocí fyzikálních a fyzikálně-chemických metod, ale klasická degustace společným hodnocením kolektivem pro tuto činnost zkušených lidí se zatím pro praktické použití jeví jako jediná možnost. Subjektivní vjemy posuzovatelů se statisticky zpracovávají. Oficiální degustace odrůd jablek s celostátní působností se u nás neprovádí.

ČZS se účastní svými odbornými instruktory profesionálních degustací, pořádaných každoročně OVOCNÁŘSKOU UNIÍ ČR, VŠÚO Holovousy, SEMPROU Litoměřice a ÚKZÚZ ochutnávek odrůd jablek v Hořicích, Holovousích v.P. a v Lysicích a ochutnávky odrůd hrušek v Litoměřicích. Degustaci odrůd ovoce pořádají i mnohé ZO a ÚR ČZS. Ovocnářská komise ČZS na svých vybraných zasedáních degustuje a hodnotí některé novinky odrůd ovoce a u příležitosti podzimního zasedání Republikové rady ČZS pořádá pro účastníky zasedání výstavku odrůd ovoce, doplněnou ochutnávkou vybraných odrůd a odbornou přednáš-

kou. Zahanbit se nedají ani zelináři Svazu. S úspěchem zorganizovali u příležitosti jednoho z ročníků celostátní výstavy NATURA VIVA v Lysé n.L. ochutnávku zeleninových salátů, na svých zasedáních hodnotila zelinářská komise degustaci vzorky nakládaných okurek a jiných zelenin.

Doménou třebíčských zahrádkářů je degustace brambor, kterou organizují každoročně již od roku 1998 a svoje znalosti si doplňují návštěvou pracovních setkání profesionálních pěstitelů brambor. Program svazového školení pro odborné instruktory, pořádané v roce 2005 v Havlíčkově Brodě s tematikou pěstování brambor obohatili třebíčští zahrádkáři ochutnávku vybraných odrůd brambor, vhodných pro pěstování na zahrádce. Ochutnávku zorganizovali vzorově a všem účastníkům školení již druhý den ráno předali tabulkově zpracované výsledky hodnocení.

Ochutnávku rychlokvašených okurek (které zde označují jako „močáky“) pořádají pardubičtí zahrádkáři, kysané zelí se degustuje na Moravě. Vzorky odrůd hroznového vína, pěstovaných ve Slezsku mohou ochutnat návštěvníci výstavy, kterou každoročně pořádají severomoravští zahrádkáři ze ZO Velké Hoštice ve spolupráci s ÚR ČZS Opava. Hlavní specialitou moravských zahrádkářů je ale ochutnávání pálenek ze švestek, jablek, hrušek a některých dalších druhů ovoce a dále likérů (višňový, malinový, kdoulový, ořechový a další). Degustace ovocných pálenek se zde nazývá košť, pořádá ji ÚR ČZS Přerov, rok 2007 je v konání této akce jubilejní - desátý.

Do ochutnávky se ČZS snaží zapojit i laickou veřejnost. U příležitosti konání celostátní výstavy Hortikomplex 2005 a 2006 Olomouc uspořádal Svaz ve spolupráci s firmou FAN SLADIDLA, s.r.o. soutěž čtenářů časopisu ZAHŘÁDKÁŘ o *nejchutnější nálev okurek*.

Soutěžícími zaslané vzorky byly na olomouckém výstavišti hodnoceny profesionální porotou.

Na základě úspěšnosti akce se organizátoři rozhodli v této formě hodnocení pokračovat.

Aktualizace a oživení právního vědomí ČZS

JUDr. Antonín Krch, místopředseda ČZS

Z požadavků a dotazů členů ZO a ÚR ČZS, docházejících do právní poradny RR ČZS vyplývá, že majetkoprávní a sociální problémy ve společnosti se promítají do vztahů mezi výbory ZO ČZS a členy, a mezi členy navzájem. Často vznikají obtížné řešitelné právní spory.

Právní komise (PK) RR ČZS proto zavádí výše označenou rubriku v Rukověti zahrádkáře s cílem pomoci všem členům a funkcionářům ČZS, aby zahrádkářské právo preventivně předcházelo sporům a pomáhalo vzniklé spory co nejdříve a bez průtahů v souladu s platnou právní úpravou řešit.

V tomto ročníku Rukověti začínáme nejčastěji řešenými problémy v období od ledna do června 2006. V tomto období řešila PK RR ČZS 16 případů porušení § 127 OZ a 12 případů důsledků porušení **sadebního řádu**.

I.

§ 127 ukládá vlastníkovi věci, že se musí zdržet všeho, čím by nad míru přiměřenou poměrům obtěžoval jiného, nebo čím by vážně ohrožoval výkon jeho práv. Přesto došlo k ohrožení sousedů stavbou, která je nalepena na plotu souseda a střecha je sklopena na pozemek souseda, v jiném případě stíní sousedovu zahrádku. Vyskytují se případy pravidelných hlučných posezení u táboráků do pozdních nočních hodin. Dochází při tom k obtěžování sousedů hlukem, prachem, popílkem, kouřem, ale také hrozbou vzniku požáru opuštěním ohně bez uhašení. Kvůli jarnímu pálení suchého listí a odpadu po dobu celé noci i mimo povolené pálicí dny nemohou občané bydlící ve značném okruhu zahrádek si v noci otevřít okna svých bytů. Děje se tak přesto, že všechny tyto nešvary jsou obsaženy v osadních řádech, které nejsou osadní správou včas využity k řešení problému.

Řešení problémů má svá pravidla opřená o mravní lidské vlastnosti. Patří k nim do-

mluva mezi postiženým a viníkem, nejlépe před svědky, kteří pomohou při hrubém sporu prokázat provinění v případě, že bude zahájeno řízení v rámci ZO ČZS. Opakování téhož provinění, doložené šetřením, může být využito až k vyloučení z ČZS.

Samostatnou kapitolou je při hrubém narušení zákona pozvat na místo hasiče, městskou či státní policii ČR. Řešení je také možné dle § 5 OZ domáháním se ochrany u příslušného orgánu státní správy, aby byl obnoven pokojný stav (týká se zvláště vlastníků pozemků). U zvláště závažných případů není vyloučeno právo domáhat se ochrany u soudu.

Problémy se stavbami je nutné řešit u příslušných stavebních úřadů, které mohou uložit změny a úpravy staveb až po jejich odstranění v souladu se stavebním zákonem.

II.

Porušení sadebního řádu se vyskytlo na druhém místě řešených případů - 12 x.

Pokojný stav sousedských vztahů a narušení vlastnických práv sousedů je způsobováno stíněním blízkosti hranice - oplocení zahrady. Zvláště na její severní straně způsobuje stín omezující vzrůst a výnosy užitkových dřevin, zhoršuje estetický vzhled užitkových i okrasných rostlin a jejich zdravotní stav. Kořeny takto nevhodně vysazených dřevin pronikají do sousední zahrady a odčerpávají z ní vláhu a živiny.

Předějit tomu lze již při zakládání zahrady vysazením dřevin dostatečně daleko od hranice souseda. Vzdálenost od oplocení by měla být nejméně poloviční předpokládaná výška dřeviny v jejím plném vzrůstu. Např. keře rybízu 1m od hranice pozemku souseda, štíhlá vřetena a stěny jaderovin 2 m, volné zákrsky 3 m, vyšší tvary ještě dále.

U hranice zahrady se nemají vysazovat ani rostliny, které se rozrůstají svými podzemními odnožemi, neboť by časem mohly prorůst i do sousedovy zahrady (maliník, líska, mochně, některé druhy zvonků, křen, topinambury apod.). Prorůstání lze zamezit tím, že před hranicí pozemku zasadíme do

hloubky 40 cm pevnou překážku, silnou fólii, eternitové tašky apod. Pokud jsou již blízko hranice narostlé stromy, je jejich majitel povinen sestříhávat korunu i větve přesahující stanovenou hranici.

Spory vznikající o ovoce. Plody zásadně patří tomu, komu patří strom i když jsou na větvi u souseda. K jejich othání je nutné si vyžádat souhlas souseda a nepoškodit jeho pozemek. V případě odmítnutí vstupu se lze domáhat práva na vydání ovoce z titulu vlastnického práva k němu.

Stromy na hranicích pozemků patří i s úrodou do vlastnictví obou sousedů. K jeho odstranění je potřeba souhlas obou.

Plot na hranici parcel má jeho vlastník řádně udržovat. Pokud by v důsledku jeho poškození pronikla na sousedovu zahradu domácí nebo polní zvěř a způsobila by tam škodu, vlastník plotu by ji musel uhradit. Soused nesmí cizí plot poškozovat. Má také vlastníkovu umožnit vstup na svou parcelu k opravě plotu, případně k opravě jiných staveb sahajících až ke společné hranici.

Vlastnická práva nesmějí být porušována ani tím, že by zahrada byla zaplavována dešťovou vodou ze střech staveb souseda, práce s rušivými důsledky (hluk sekaček, rádia, močůvkování apod.) je třeba dělat tehdy, když sousedé nejsou přítomni.

Kompostišťe, králíkárnu, kurník, včelín je třeba umístit na zahradě tak, aby neobtěžovaly sousedy a kolemjdoucí (včely zabezpečené pro alergiky) - vytvářet vysoké zelené stěny.

Chemické postřiky provádět opatrně, aby nezasahovaly rostliny souseda. Zvláště nešetněné použití totálních herbicidů by mohlo způsobit značné škody (Roundop apod.).

Přeji dobré sousedské vztahy založené na vzájemné úctě, moudrosti a dobré vůli, vlastnostech, které vylučují sobectví, tvrdohlavost a nepřipouští nadřazenost.

Pozn.: příště se budeme věnovat okruhům:
1. Některé zvláštnosti majetkoprávních vztahů a členství v ČZS.

2. Neplacení nájemného, členských a účelových příspěvků a jejich způsob vymáhání.

Orientační zkoušky octem na obsah vápníku

Ing. Miroslav Kalina, ÚR ČZS Litoměřice

Na obsah uhličitanu vápenatého v půdách nebo v hnojivech usuzujeme jednoduchou zkouškou pomocí octa. Rozklad uhličitanu vápenatého (CaCO_3) ve vzorku půdy nebo hnojiva běžným konzumním octem probíhá za šumění uvolněného oxidu uhličitého. Podle stupně šumění můžeme zhruba odhadnout zásobu CaCO_3 v půdách.

Zkoušku provádíme tak, že dáme malé množství půdy do porcelánové misky, nebo na hodinové skličko, přidáváme octa a sledujeme šumění. Hodnocení je následující:

- půdy do 1 % CaCO_3 - nešumí nebo jen velmi slabě,
- půdy s 1 - 3 % CaCO_3 - šumí slabě,
- půdy s 3 - 5 % CaCO_3 - šumí silně, ale krátce,
- půdy nad 5 % CaCO_3 - šumí silně a delší dobu,

Půdy však obsahují zpravidla jen 0,1 až 0,3 % CaCO_3 a takový obsah se touto orientační zkouškou těžko stanoví. Proto je třeba uvést, že rozhodnutí zda vápnit a jakou použít dávku vápenatých hnojiv, by mělo vycházet z hodnoty pH, kterou nám zjistí příslušná laboratoř.

Pouze podle vzhledu se většina minerálních hnojiv nedá bezpečně určit. Často jedno a totéž hnojivo má značně odlišný vzhled, který se může měnit různými příměšninami, skladováním, vlhkostí a dalšími vlivy. Při jejich rozlišování nám může pomoci rovněž ocet.

Při zkoušce se postupuje tak, že do skleničky naplněné do 1/3 octem se vhodí jedna granulka nebo se nasype množství prášku hnojiva na špičku nože. V případě, že se jedná o ledek amonný s vápencem (granule 2 - 5 mm), nebo o mletý vápenec (prášek), dochází po chvíli k tvorbě drobných bublinek oxidu uhličitého, který vystupuje k hladině. Pokud se netvoří u granulovaných hnojiv oxid uhličitý, jedná se buď o vícesložkovou hnojiva NPK a NP, nebo o superfosfát (s nakyslým zápachem). V důležitých případech doporučujeme při rozlišování hnojiv požádat pomoc u příslušné laboratoře.

Aplikace zákona o potravinách na zahrádkářské zpracovatelské provozy

*Ing. Eva Příbylová,
MZe ČR, oddělení potravin*

Českou tradicí je zpracování přebytků z vlastních pozemků. Zahradničení, obdělávání vlastních pozemků, chataření je pro nás, zejména v takovém masovém měřítku, velmi typické. Nadbytky vlastní produkce byly odebírány zpracovatelskými podniky přímo nebo prostřednictvím výkupních středisek. V současné době je tato praxe významně omezena a přebytky jsou vykupovány hlavně ve výkupnách zemědělských produktů, jejichž počet se ale také podstatně omezil. Pro Českou republiku bylo v minulém období typické tzv. samozásobení domácností zpracovanými výrobky z ovoce a zeleniny, kdy se zpracovávala produkce z vlastních zdrojů pro vlastní potřebu domácností. U podílu samozásobení došlo také k poklesu, ale je nutno zdůraznit, že tato praxe nezanikla, ale je živoucí tradicí hlavně ve venkovských oblastech. Jedná se hlavně o zpracování ovoce na ovocné šťávy a sušené ovoce. Nejrozsáhlejším způsobem zpracování ovoce je jeho použití pro výrobu ovocných pálenek. Zpracování přebytků bylo a je často řešeno na místních úrovních zájmovými sdruženími občanů, organizacemi Zahrádkářského svazu. Pro tyto účely vznikly a vznikají malé zpracovny, které umožňují zpracování vlastní produkce ovoce na místní úrovni a k takovým zpracováním patří moštárny. V minulém období se začaly šířit fámy, že na tento typ zpracoven, včetně moštáren budou uplatňována velmi přísná pravidla a to hlavně v souvislosti s aplikací nových právních předpisů, které vstoupily v účinnost po našem vstupu do Evropské unie. Hlavním důvodem byly obavy, že realizace požadavků právních norem bude vzhledem k jejich náročnosti znamenat konec pro řadu z nich.

Je skutečností, že v případě zpracování ovoce se jedná o výrobu potravin. Výroba potravin je upravena tzv. „potravinovým právem“, a základním národním legislativ-

ním předpisem je zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tímto zákonem se stanovují základní povinnosti provozovatelům potravinářských podniků, tedy všem hospodářským subjektům, které jsou zapojeny do potravinového řetězce. To znamená, že zde stanovené povinnosti se nevztahují jen na výrobce, ale i na maloobchodní a velkoobchodní prodej, skladování a dopravu potravin. Moštárny a jejich provozovatelé v souladu s definicí jsou tedy provozovateli potravinářských podniků. Zákon dále definuje termín potravin, kterou se rozumí jakákoliv látka nebo výrobek, zpracovaný, částečně zpracovaný nebo nezpracovaný, které jsou určeny ke konzumaci člověkem, nebo u nichž to lze oprávněně předpokládat. Zákon o potravinách se nevztahuje na pokrmy a restaurační činnosti a veřejné stravování, které spadají do působnosti zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů. Je třeba upozornit, že plnou odpovědnost za potraviny nese ten hospodářský subjekt, který potravinu na trh uvádí a tento subjekt musí být uveden na obalu výrobku určeného konečnému spotřebiteli bez ohledu na to, jaké má postavení v celém potravinovém řetězci. Vztahy mezi jednotlivými články potravinového řetězce se pak řídí na základě smluv nebo dohod v rámci dodavatelско - odběratelských vztahů.

K základním povinnostem provozovatele potravinářského podniku patří:

- uvádět na trh pouze zdravotně nezávadné potraviny,
- při výrobě a manipulaci s potravinami zajistit hygienické podmínky,
- při výrobě a manipulaci s potravinami používat pitnou vodu,
- používat takové materiály, předměty a technologická zařízení, která neovlivní zdravotní nezávadnost potravin,
- provádět a dokumentovat provedenou dezinfekci, dezinfekci a deratizaci,
- zajistit, aby do styku s potravinami přicházeli pouze zdraví lidé, a všichni, kdo s nimi do styku přicházejí musí mít lékař-

ské osvědčení k práci v potravinářství, tzv. zdravotní průkazy,

- určit technologické úseky, ve kterých je největší riziko porušení zdravotní nezávadnosti výrobků (systém HACCP),
- oznámit zahájení a ukončení předmětu podnikání dozorovému orgánu,
- zavést systém sledovatelnosti výrobků,
- řádně a pravdivě označit výrobky.

Výše uvedený seznam povinností není vyčerpávající, existuje ještě řada jiných požadavků, které jsou určeny například provozovatelům dovážejícím potraviny ze zemí mimo Evropskou unii, povinnosti při ozařování potravin, a další. Zákon upravuje dozor nad dodržováním povinností vyplývajících z dodržování „potravinového práva“ a stanoví kompetence dozorových orgánů při dozoru nad trhem s potravinami. Jsou rovněž stanoveny postihy za nedodržování povinností vyplývajících z nedodržování povinností uvedených v tomto zákoně.

Jak již bylo uvedeno výroba moštů je výrobou potravin. Avšak v návaznosti na dodržování povinností potravinového práva je nutno rozlišovat dva základní faktory:

- a) zda se jedná o výrobky, tedy ovocné šťávy, které jsou výrobkem moštárny a jsou určeny k prodeji spotřebitelům, jinými slovy s výrobky moštárny se dále obchoduje, nebo
- b) zda se jedná výhradně o zpracování ovoce dodané zákazníkem a výsledný výrobek je určen pro jeho spotřebu, ale neslouží k dalším obchodním účelům.

V prvním případě se jedná o klasickou výrobu potravin, kdy je nutno uplatňovat povinnosti vyplývající ze zákona o potravinách.

Ve druhém případě je ovšem nutné poukázat na ustanovení odstavce 3 článku 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin, kde se uvádí, že požadavky stanovené tímto nařízením, tedy obecným potravinovým právem, se nevztahují na prvovýrobu určenou pro osobní potřebu ani na domácí přípravu potravin, manipulaci

s nimi nebo jejich skladování za účelem domácí spotřeby. Pokud tedy moštárna zpracovává ovoce „zákazníků“ na jejich vlastní žádost a k jejich vlastní domácí spotřebě a moštárna s tímto výrobky neobchoduje, pak se na takové zpracování požadavky potravinového práva nevztahují. Přestože se neaplikují požadavky zákona o potravinách, stále platí to, že se jedná o výrobu potravin a že i v tomto případě je nutné dodržovat základní hygienické požadavky při výrobě potravin. V této souvislosti je potřeba upozornit na zákon č. 258 /2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů, které výrobu potravin zařazuje mezi činnosti epidemiologicky významné a pro výkon tohoto druhu činnosti stanovuje určité předpoklady. Za samozřejmé by mělo být pokládáno pravidelné provádění úklidu, čištění a dezinfekce zpracovatelských prostor a zařízení, odklizení odpadů, používání vhodných materiálů a obsluha by měla být zdravotně způsobilá. Stejně je tak nutné používat při zpracování ovoce pitnou vodu, zajistit odpovídající odvod odpadních vod, sociální zařízení a měla by být dostupná zařízení na mytí rukou s vhodným osušováním. Vzhledem k výše uvedenému mohou orgány hygienického dozoru provádět kontroly v těchto zařízeních a ověřovat, zda jsou plněny hygienické požadavky.

Jakékoliv fámy o tom, že dochází ke zpřísnění požadavků na moštárny, které budou muset být uzavřeny jako následek jejich aplikace, nejsou opodstatněné. Jedná se o ukázkou nepochopení požadavků právních předpisů a jejich nesprávnou interpretaci. V žádném případě se ale nejedná o požadavky nové, protože se jedná o základní hygienické požadavky při výrobě potravin, které jsou uplatňovány a vyžadovány již desetiletí.

Kytice pro krásu a zdraví (Zahrádkář č. 3/1973)

Znáte pampeliškové víno? Nezmeškejte vhodnou dobu, aby rostliny neodkvetly. Natrhejte 1,5 l rozkvetlých květů bez stopek, vložte do nádoby a k nim přidejte 2 citróny a dva pomeranče i s kůrou, jemně nerez nožem nakrájené na koleč-

ka. Jádra odstraňte. Pak květy, citróny i pomeranče zalejte 4 l vařící vody, přiklopte poklicí a nechte 24 hodin vyluhovat.

Do 5 l láhve dejte 1,25 kg cukru krystalu, na to přes pláténko nalejte vylouhovanou vodu z pampelišek, zamíchejte a navrch pak rozdrobte 1,5 dkg kvasnic. Uzavřete kvasnou zátku nebo jen plátkem a nechte 3 měsíce kvasit. Vykvašenou tekutinu stočte pečlivě do láhve a pak - dobrou chuť!

Pampelišky také poslouží jako kráslicí prostředek proti pihám. Hrst květů povařte 0,5 hod. v jednom litru vody. Přecedte přes pláténko a umývejte obličej ráno i večer po několik dní.

Víno děláme už několik let a nikdo nechce věřit, že je z pampelišek. A recept na krásu, ten už nepotřebuji, je mně totiž už 69 let.

Marie Malantová

Víte, že

(Zahrádkář č.6/1970)

- k správnému vývinu jednoho jablka nebo broskve je zapotřebí asi 40 listů,
- vinná réva se pěstuje v našich krajích již od 5. století a v 11. století byla tak rozšířená, že měla hospodářský význam,
- štěpování ovocných stromů bylo známo našim předkům již v 10. století,
- lidový název Špargl je z latinského *Asparagus* a že jeho správný český název je chřest,
- užitečnost a léčivost černého bezu byla tak proslavená, že se říkalo: před bezem třikrát poklekní a pokloň se mu, než ho mineš
- rychlost proudění vody (mízy) v kmeni je v průměru 1 - 2 m za hodinu, největší 5 m za hod, u bylin dokonce až 50 m; zato u jehličin jen 20 až 40 cm
- kmeny ovocných stromů rostou nejvíce od května do konce srpna
- na celém světě se pěstuje asi 500 rostlin pro jejich jedlé plody, nebo semena, což je asi 0,05 % všech druhů rostlin jevnosubných
- pro zlepšení růstu nově vysázených lísek je dobře ke každému keři přidat 2 - 3 lopaty půdy od starého lískového keře
- na 1 ha půdy je 2 až 10 centů žižal, které vynesou na povrch za rok několik tun zeminy

obsahující až 6 x tolik bakterií než měla zemina před tím co ji pozřely

- vlášení kořenů ovocných stromů žije jen 30 až 50 hodin a již se znova neobnovuje, ale narůstá na nových aktivních kořincích
- půda drobtovitá zadrží až o 50 % více vláhy než půda ulehlá
- nejpłodnější u slivoní jsou letorosty, vyrůstající z 2 neb 3 letého dřeva
- jirinkové hlízy krátké, pevné a dobře přisedlé ke stvolu jsou nejlepší na přezimování

Přírodní úpravy svahů zahrádek a okolí chat

*RNDr. Jiří Žlebčík,
VÚKOZ Průhonice*

Hned úvodem musím říci, že nadpis je poněkud nepřesný. Příroda si totiž s nějakými úpravami starosti nedělá. Třeba řeka se kdysi provrtala krajinou a vytvořila hluboký kaňon. Strmé svahy jsou obnažené, zvolna zarůstají vegetací. Pak však po velkých deštích dojde k sesuvu a opět se plocha uvolní. My, pokud máme zahradu ve svahu, bychom chtěli mít situace stabilnější. Můžeme jistě budovat mohutné stěny, ale je to nákladné a strohé linie se nějak zvláště k menší zahradě nehodí.

Svahy z důvodu eroze není radno ponechat vegetací nezapevněné. U mírně skloněných ploch je dobře začít zatravněním. Vytváříme jakési oblé terénní vlny, bez ostrých hřbetů a rohů tak, aby se dalo všude dostat sekačkou. Nesmíme zapomenout, že i trávník potřebuje být z něčeho živ. Pokud se nám tedy podaří obnažit místy hlušinu, překryjeme ji asi 10 cm ornice. Travní směs vybíráme, pokud možno, s druhy suchovzdornými. Takovými jsou: kostřava ovčí, k. červená, lipnice luční, metlička křivolaká, pohánka hřebenitá. Výsev děláme obvyklým způsobem, ale důsledně jej utužíme, abychom po dešti nenašli hluboké rýhy.

Když se asi za rok travní koberec zapojí, je možno vysadit dřeviny. Přitom vytváříme jakési mísy tak, aby voda stékala k sazenicím. Povrch země je vhodné překrýt geotextilí a na ni ještě dát trochu půdy. Inspiraci

nalezneme ve výsadbách u komunikací. Také můžeme položit kulatinu nebo propletené větve a zabezpečit kolmo zaraženými kůly; případně pouze zarazit větší množství kůlů nebo palisád. Po nějaké době se i takové hrazení v terénu pohledově ztratí a později rozpadne, ale to již splnilo svou kotvící funkci.

Výška vysazovaných dřevin musí odpovídat velikosti plochy. Pro použití na zahrádkách přicházejí v úvahu hlavně opadavé keře, které tvoří většinu v následujícím výčtu. Cenné jsou zejména ty, jež jsou otužilé k přísuškům. Tedy např. netvařec křovitý, mandloň nízká, dřšťálý, čišník obecný, žanovec měchýřník, dřín obecný, svída krvavá, mnohé skalníky, rakytník řešetlákový, višně křovitá, růže bedrníkolistá, a četné půdopokryvné kultivary růží, řešetlák počistivý, tamaryšky, kalina tušalaj, z jehličnanů jalovec chvojka klášterská.

Na místech přirozeně vlhkých nebo třeba částečně zastíněných se uplatní svída bílá, líska obecná, hlošina stříbrná, zlatice prostřední, ptačí zob obecný, hlohyně šarlatová, meruzalka alpská, kalina obecná, růže svraskalá, vrba rozmarýnolistá i jiné nízké vrby, tavolníky. Pomalu roste působivá temně zelená borovice kleč neboli kosodřevina. V úplné stínu se toho moc nedaří a kořeny jsou málo zakotvené. Sem můžeme zkusit tis červený, mahónii ostrolistou.

Svahy osazujeme poměrně hustě a ve skupinách. Pokud se vše ujme a je později porost přehoustlý, včas nadbytečné konkuruující jedince vyřežeme. I uschlé keře sice svah ještě drží, ale nebyvá to pěkné. Je na místě varování před rostlinami, které sice svah zpevní výborně, ale budou pronikat i razantně do okolí; třeba kustovnice cizí, akát bílý, divoké ostružiníky, pámelník bílý.

Na strmějších svazích dělali naši předkové terasy. Nejčastěji zde pěstovali révu vinnou a i dnes nacházíme stopy po zaniklých vinicích. Svahy teras je možné zpevnit pořádnou stěnou nebo jen zatravnit. Řešením vhodným pro příkrost svahů někde mezi oběma předešlými jsou suché zídky, tedy takové při jejichž stavbě se nepoužívá beton

ani malta, pracuje se bez vody. Maximální výška jedné zídky je ovšem možná jen 80 až 100 cm. Pak musíme ponechat zase plošinku na terasu. Ploché, ostrohranné kameny směrujeme těžištěm mírně dozadu. Dolů dáváme kameny největší. Pokud je zídka vyšší, zapustíme je asi 20 cm do země. Zídky nemohou být naprosto kolmé, ale na metr výšky musí ustupovat asi o 30 cm. Jednotlivé řady kamenů nepatrně podsypáváme tak 3 cm kvalitní propustné ornice a pokládáme střídavě (vážeme). Vrchol stavby by měl být víceméně vodorovný.

Zahrádkář určitě využije možnost dílo ozelenit. Při osazování suchých zídek je ideální dávat ihned do spár sazenice, jejichž kořenový bal v ruce vytvarujeme naplocho. Ale většinou je nemáme při ruce. Musíme tedy později klacíkem půdu uvolnit a rostliny pak do škvíry natlačit. Protože se zde uplatní druhy veskrze otužilé, stačí dostat do škvíry (pokud možno rovně) pohromadě jen několik řízků.

Výběr skalniček hodně závisí na orientaci zídky a na vlhkosti půdy.

Slunce, jižní svah - většina rozchodníků, tařice, hvozdky, rožce, mochny, zvonky, jaterníky. Pro vrchol zídky jsou jako stvořené netřesky, dále mateřídoušky, levandule, yzop lékařský, šalvěj lékařská, saturejka horská.

Polostín - tařičky, lomikámeny, plamenky, huseníky.

Stín - některé kapradiny: sleziníky, puchýřník, osladič, dále lomikámen stinný.

Z lepších půdních podmínek můžeme dolů spustit rostliny, jež část zídky překryjí a trochu zamaskují. Takovými trvalkami jsou pupalka misurská a středomořský prysec.

Výborně se uplatní zvláště dřeviny převislého růstu - např. mnohé skalníky, čilimníky, kdoulovce, pravý jasmín nahokvětý, četné kultivary jalovce vodorovného, půdopokryvné růže. Na slunci dobře kryjí zídky přísavníky, v polostínu i stínu břečťan. Oba druhy můžeme vysadit i u paty svahu jako pnoucí rostliny. Rovné dlouhé linie je vhodné přerušit asi dva metry vysokými také převislými keři - např. komulí střídavolistou, zlatič

převíslou, zákulou japonskou nebo sadovou růží s prázdným květem *'Dortmund'*.

Mezi rostlinami pro rovné plošiny teras nelze opomenout užítkové druhy, neboť při jižní orientaci to bývají v kraji nejteplejší místa. Z ovoce je vhodná již vzpomenuť réva vinná; kde je vlhčeji, vysadíme ovocnou stěnu, stromkový angrešt, ostružiny nebo maliny, pro něž ovšem také uděláme jednoduchou drátěnou konstrukci. Osluněné svahy mohou dobře využít tyčková rajčata, fazole, tykve i okurky. K zídce se dá snadno přistavit pařeniště, jednoduchý fóliovník nebo i skleníky.

Tam, kde chceme strmost opticky ještě více zdůraznit, vysázíme do horní části vysoké pyramidální jehličnany. Ideální jsou v půdě dobře zakotvené štíhlé sloupovité jaloovce, některé cypřišky. Z trvalek vypadá dobře nenásilně vyvázaný chřest lékařský, juka vláskovitá, liliochvostec robustní.

Podmínky jsou celkově při práci na svazích opravdu ztížené. Zalévat se dá samospádem výborně, ale po schodištích se nedostaneme s kolečky, na rytí a obracení půdy je málo místa. Všechny uvedené rostliny však po ujetí se na dobře zvoleném místě udrží dlouho s minimální péčí. Schodiště na svahu neděláme únavně dlouhé. Právě z každého odpočívadla, kam postavíme lavičku nebo i celý altánek, se nám může naskytnout až překvapivě jiný pohled na osazenou terásku. Výrazné výškové rozčlenění umožňuje optické zvětšení plochy i výhledy do okolí. Pokud je na zahradě holá (samorostlá) skála, přivádí pravé alpínkáře k nadšení. Neváhají šplhat a opatrně vytvářet otvory pro choulostivé skalničky. Taková štěrbiná může mít docela jiné mikroklima, než je o metr vedle. Správné místo pro rostlinu se někdy hledá roky, ale v tom je také kouzlo zahradničení.

Hvozdík bradatý - přepichování (Zahrádkář č.7/1973)

V červenci přepichujeme zpravidla již urostlejší semenáče hvozdíku bradatého (vousatého) - *Dianthus barbatus L.* Takto předpěstovaná sadba z dubnových či květnových výsevů řádně

uroste tak, že ji můžeme v srpnu - říjnu vysázet na definitivní stanoviště (vzdálenost 25 - 35 cm). Červencové přepichování podstatně přispívá ke zkvalitnění sazenic (bohatší kořenový systém a nevytáhlé, kompaktní a silné nadzemní části).

kh

Tanečnice na zahrádkách

*Ing. Ladislav Zahradník,
ÚR ČZS Jindřichův Hradec*

Při všeobecném rozvoji, pokroku a hledání nových řešení ani ovocnářství nezůstává stranou. Šlechtitelé zdokonalují známé odrůdy, nabízejí nové, vzdornější chorobám a škůdcům, lákavých barev i chutí. Zajímavou novinkou, která u zahrádkářů budí pozornost je zcela nový typ jabloni zvaný **BALERÍNY**, česky tanečnice. Označují se také jako **SLOUPCOVÉ** nebo **SLOUPCOVITÉ** (podle autorů). Jde o odrůdy slabého vzrůstu, genetickým založením zákrsly, mající jednu osu (terminál) s krátkým plodnosným obrostem. Netvoří kosterní větve, růst je kompaktní, charakterem podobný spur typům. Přirozeně zakrslý růst a malé rozměry stromků je předurčují pro zahrádky nebo pěstování v nádobách.

Historie původu této formy sahá do 40. až 60. let minulého století (autoři se neshodují), do země javorového listu. Ve svém sadu ji našel ovocnář jménem **VIJCIK**, polský emigrant, jako hříčku přírody na stromu odrůdy *McIntosh*. Tím vešel do dějin světového ovocnářství. Nalezená dědičná odchylka (mutace) se ukázala jako trvalá (po nastěpování se nevrací k původní odrůdě) a byla pojmenována po objeviteli *McIntosh VIJCIK*. Sloupcový charakter růstu je dominantní a dobře se přenáší na další pokolení. To byl pouze začátek hvězdné kariéry. Problem byl v tom, že plody nové odrůdy (mutace) neuspokojovaly chutí ani vzhledem. Nechybělo mnoho, aby upadla v zapomnutí. Štěstím bylo, že si informace o ní povšimli známí šlechtitelé v East Mallingu v Anglii a zařadili ji do programu křížení. Rodičovským partnerem pro křížení byla zvolena v prvním kole - jak jinak - světová odrůda číslo jedna *Golden Delicious*. Násle-

dovaly i další odrůdy včetně okrasných jabloní. Po 15 letech šlechtitelského úsilí v roce 1989 byly veřejnosti představeny první hybridní odrůdy se sloupovým charakterem růstu, komerčně (obchodně) využitelné. Vůbec mezi prvními byla pojmenována odrůda BALLERINA, po níž se celá série odrůd nového typu začala označovat jako BALERÍNY. Všechny nové odrůdy byly právně chráněny. Majitelem licenčních práv byla firma BALLERINA TREES CAMBRIDGE. V našem regionu zakoupila v roce 1991 licenční práva na pěstování balerín firma J. Starkl z Rakouska a v roce 1997 je začala prodávat na Slovensku a následně i v České republice. Byly to odrůdy pojmenované podle tanců: *Polka, Waltz, Bolero, Maypole* (česky májka).

V té době již *McIntosh VIJCIK* měly ve svých programech křížení další výzkumné a šlechtitelské stanice. Po prvních sloupovitých odrůdách jabloní přichází do prodeje další a další. Šlechtěním těchto forem se zabývají snad všechna významnější šlechtitelské pracoviště na světě.

Z českých šlechtitelských kuchyní pochází následující odrůdy:

VŠÚO Holovousy:

- *KORDONA* (McIntosh x Florina) - rezistent, *PIDI* (BriteMac x Prima),
- *JAMES GRIEVE SUPER KOMPAKT* (radiomutant),
- *HLS - 13* (McIntosh Vijcik x Selena), *HLS - 313*



Baleríny kolem přístupové cesty

ÚEB AV Strážovice:

začal baleríny křížit v roce 1992 a školka Fytos Plzeň již množí jejich dvě rezistentní odrůdy sloupovitého růstu:

- *SONET* (Topas x Bolero) - žluté,
- *RONDO* - červené

Ze zahraničních sloupových jabloní jsou nabízeny:

- *Trajan POLKA* (McIntosh Vijcik x Golden Delicious),
- *Telamon WALTZ* (McIntosh Vijcik x Golden Delicious),
- *Tuscan BOLERO* (McIntosh Vijcik x Malling Greensleeves),
- *MAYPOLE* (McIntosh Vijcik x Malus Baskatong) - okras.
- *Obelisk FLAMENCO* (A 1583 x McIntosh Vijcik)
- *CHARLOTE* (McIntosh Vijcik x Malling Greensleeves)
- *GOLDEN SENTINEL, RHAPSODIE, PRESIDENT* a další.

Kvalita plodů balerín nedosahuje parametrů špičkových tržních odrůd, ale neustále se křížením zlepšuje. Stejně tomu bylo u prvních rezistentních odrůd jabloní. Semenače kříženců balerín se vyznačují velkou různorodostí v charakteru růstu, habitu (pokud jsou ponechány přirozenému růstu bez tvarování), vlastnostech plodů a dalších znacích. Proto před uvedením nových odrůd do praxe vyžadují delší období pozorování. Řez a tvarování vyžadují sloupové jabloně jen minimální. Pokud na jedinci vyroste více kmínků, necháváme jen jeden s nevhodnějším postavením, ostatní odstraníme. U silněji rostoucích (*Kordona*) je možno zaštipnout terminál. U většiny však jsou roční přírůstky malé (kde potom brát rouby?). Aby kmínek byl rovný, vyvazuje se k opoře. Ve školkách se používají bambusové hůlky. Sloupové jabloně vysazujeme v řadě 0,5 až 1 m od sebe (1 m na semenáčích). Pokud si sami štěpujeme, volíme podnože bujnější (M-26, MM-106 i semenáč), kvůli podpoře růstu. Výjimkou je *Kordona*, které vyhovuje M-9. Otestovat si baleríny je možno i naroubováním do korun stávajících klasických odrůd jabloní. Úroda z jednoho stromku se nepočítá na kilogramy, spíše na kusy. Slou-

pové jabloně mají tendenci přeplozovat (zvláště na M-9), a další rok odpočívají (alternují). Proto je žádoucí včasná probírka plodů. Plody jsou pak dobře osvětlené, vybarvené a vyrovnané, jejich množství docílujeme počtem stromků.

Sloupové jabloně nejsou pouze zahrádkářskou záležitostí, či dekorativním prvkem.

Jako perspektivní je hodnotí i tržní ovocnáři, zejména pro malé nároky na řez, snadné ošetřování a vysoké sklizně z jednotky plochy. Od účastníků studijních zahraničních cest slyšíme nadšené dojmy z produkčních sadů sloupových jabloní v Itálii, USA i Rusku.

Kříženci *McIntosh Vijcik* s botanickými jabloněmi obohacují paletu okrasných jabloní. I ty už jsou okrasnými školkami nabízeny. Jabloně ale nejsou jediným ovocným druhem se sloupovitým či zakrslým typem růstu. Ve výzkumných pracovištích jsou k vidění geneticky zakrslé hrušně, broskvone, nektarinky, meruňky či třešně. Objevují se i v katalozích předních školkařských firem. Nasnadě je staré české úsloví: „co je malé, to je pěkné“.

Jak pěstují jiřinky

L. Štecha, OOI ÚR ČZS Ml.Boleslav

Pěstování jiřinek je mezi zahrádkáři velmi oblíbené, jsou vděčné ve váze i na záhoně. Tam se mi na nich líbí také to, že se doveudou prosadit i proti konkurenci dalších rostlin, kterým nedají šanci, nebo je aspoň potlačí. Toho jsem v posledních letech několikrát úspěšně využil i při obnově částí pozemků s vytrvalými plevely (pýr, bršlice), kde jsem nechtěl použít herbicidy.

Na vyhlédnutou plochu na jaře vysázím hlízy vyšších jiřinek do trojúhelníkového sponu, poněkud hustěji, „než je v kraji zvykem“, a popř. jim usnadním první část vegetace zálivkou a okopáním. Dál už se ale musím snažit samy, pouze v obdobích delšího sucha občas zaliji.

Někdy v polovině vegetace se již jiřinkový porost zapojuje a půdu zakryje tak, že nižší plevel pro nedostatek světla přestává růst. Na podzim při vyřívání nových hlíz a zarývá-

ni zelené hmoty nacházím většinou již pouze rozpadlé oddenky pýru, jejich živé zbytky lze již snadno zničit druhým rokem např. při pěstování brambor, obilí a pod. Pravdou je, že jiřinkových květů z takové plochy moc neužiji, ale nemohu chtít vše. Tento způsob odplevelování se osvědčil i několika známým, kteří postupovali podobně, a tak ho mohu doporučit i dalším zahrádkářům.

Význam pestovania a rozmnožovania orecha kráľovského (*Juglans regia*, L.)

Prof. Ing. Ivan Hričovský, DrSc.

Pozn. redakce: Toto vysoce kvalifikované pojednání uveřejňujeme zvláště pro jeho úplnost obsahu s vědomím, že text, doplněný názornými kresbami bude přijat hlavně zkušenějšími zahrádkáři a zahrádkářskými pokusníky.

Orech kráľovský je jedným z najužitočnejších stromov. V minulosti bol neoddeliteľnou súčasťou našich alejí, dvorov a dedín. Mohutné a rozložité koruny orecha pri budovalách a na námestiach dávali našim dedinám i mestám charakteristický ráz a spolupôsobili na vytváraní priaznivej klímy. V súčasnosti sa vysádza do záhrad i do väčších produkčných sadov. Ojedinele aj v alejách a na medziach. Etymologický vývoj slovanského názvu „orech“ nie je vyjasnený. Možno vyjadroval zvuk pri praskaní škrupiny. Meno vlašský (u nás je vo všeobecnosti zaužívané) je pravdepodobne preklad z nemeckého slova walhisch - welsche. Latinský názov „Juglans“ je zrejme odvodený od slova „Jovis glans“ tj. - Jupiterov žalud'.

Kedy a akým spôsobom sa orech kráľovský dostal k nám, nie je dnes možné presne zistiť. Prvé orechy zrejme vysádzali už rímske legie v čase, keď časť terajšieho územia (južná Morava) bola súčasťou ríše Veľkorímskej. Orech kráľovský je historická hospodárska drevina. Dorastá do výšky 20 - 30 m a dožíva sa aj niekoľko sto rokov. V staroveku bol orech symbolom plodnosti. Orech kráľovský patrí do radu orechotvarých (*Juglandales*), čeľade orechovitých (*Juglandaceae*), rodu *Juglans* L.

Podľa autorov Kutina a kol. (1991) sa rozlišuje niekoľko variet, z ktorých sú uvedené len tie, ktoré sú zo šľachtiteľského a pestovateľského hľadiska významné:

- *Juglans regia* varieta *tenera* a ďalšie s tenkou hladkou škrupinou - papieraky (orech papierový)
- varieta *rotunda* (orech obyčajný guľatý)
- varieta *oblonga* (orech podlhovastý)
- varieta *cylindrica* (orech valcovitý) a ďalšie - s polotvrdou škrupinou, dobre lúpatelnou - polopapieraky
- varieta *durissima* (kamenáč veľký)
- varieta *connata* (kamenáč malý) a ďalšie - s tvrdou hrubostennou ťažko lúpatelnou škrupinou - kamenáče
- varieta *maxima* (krapáč obrovský)
- varieta *macrocarpa* (krapáč veľký) a ďalšie - s veľkými plodmi a veľmi rozbrázdenou škrupinou - krapáče
- varieta *racemosa* - s tvrdou škrupinou a s 8-20 plodmi v celom strapci - strapcovité kamenáče
- varieta *serotina* - neskoro pučiace - koncom mája alebo začiatkom júna - orechy svätajóanske
- varieta *rubra* - s jadrom, ktoré má červeno-karmínovo sfarbené osemenie
- orechy červenojadrové kamenáče
- varieta *laciniata* - orechy strihanolistové
- varieta *fertillis* - s pevnou, polotvrdou škrupinou a s 9-28 plodmi v strapci - strapcovité polopapieraky.

Orech kráľovský je jediný z orechov, ktorý má nepárno perovito zložené listy s celistvo-okrajovými lístkami. Samčie kvety s tromi okvetnými lístkami a mnohými tyčinkami vyrastajú v typických jahňadách. Zo sadičiek samičích dvojpočetných kvetov sa vyvíja plod - oriešok obalený dužinatým zeleným a horkým receptákulom.

Orech kráľovský je diploidný ($2n = 32$ chromozómov) s varietami a odrodami samoopelivými i cudzoopelivými. Je jednodomý, s kvetmi jednopohlavnými, vetromilný (anemofilný). V niektorých prípadoch vznikajú plody bez opelenia - apomixia.

Plod je okrúhly až pretiahnutý, veľký 4 - 7 cm. Škrupina má dve oddeliteľné polovice. Jadro orecha je semeno s dvoma hrubými laločnatými a olejnatými kľúčnymi listami.

Orechové semená obsahujú veľa tuku a sú veľmi žiadané na priamy konzum, pri príprave potravín a v pekárstve. Sú veľmi výživnou potravinou najmä pre deti. Slúžia aj na výrobu orechového oleja. Významný je obsah bielkovín, vitamínov skupiny B, železa a vápnika. Orechové lístie obsahuje kyselinu galovú a egalovú, masťné oleje, farbivá a množstvo vitamínu C, ktoré ho zaraďuje medzi najcennejšie drogy obsahujúcich tento vitamín. Droga z listov má zvieravý účinok.

Zelené vonkajšie oplodnie - rubina - má podobné zloženie ako listy a je tiež dôležitou drogou, ktorá obsahuje chinóny, trieslovinu, juglanin, flavonoidy, silicu, organické kyseliny a glykozid hydrojuglón. Používa sa v modernej terapii pri žalúdočných a črevných ťažkostiach. Droga pôsobí uspokojujúco na nervy a uvoľňuje kŕče. Používa sa aj proti krvácaniu.

Drevo zo stromov orecha sa spracúva v nábytkárskom priemysle. Tvrdé, ťažké a trvanlivé drevo s krásnou fialkovastou kresbou poskytuje americký druh - orech čierny (*Juglans nigra*, L.).

Výber vhodného stanovišťa

Stromy orecha kráľovského rastú až do nadmorskej výšky 900 m. Najlepšie sa im darí v oblastiach Slovenska s priemernou ročnou teplotou 8-10 °C (teplota počas vegetačného obdobia nad 16 °C) a priemernými ročnými zrážkami 550 - 700 mm. Minimálna teplota nesmie byť nižšia ako -29 °C. Na produkčné pestovanie sú najvhodnejšie zvlnené pahorkatiny a predhoria južného, západného a východného Slovenska. Najlepšie sú vinohradnícke oblasti. Hladina podzemnej vody nemá byť vyššia ako 2 m.

Orechu kráľovskému najlepšie vyhovuje dostatočne hlboká hlinitá pôda s dostatkom humusu a vápnika. Môže sa však pestovať aj v ílovitohlinitých alebo ílovitopiesočnatých a aluviálnych pôdach. Je náročný na vlahu a osvetlenie celých korun. Stromy v nevhodných podmienkach často namrzajú. Kvety a letorasty poškodzuje pokles teploty pod -2 °C. Počas vegetácie je najkritickejšia

fenofáza kvitnutia samicích kvetov. Kvitnutie samčích kvetov po 46 dňoch pri priemernej teplote nad 6 °C zabezpečuje uvoľňovanie peľu a opeľovanie.

Tvary a podpníky

Stromy orecha kráľovského sú vzrastné a rozložité, preto vyžadujú väčší spon výsadby. Vzdialenosť stromov (spon výsadby) závisí od spôsobu rozmnožovania, kvality pôdy, polohy, typu podpníka a od zvolenej odrody.

Najbežnejší tvar je vysokokmeň alebo polokmeň. V ostatných rokoch sa aj u nás prechádza na tvar štvrtkmeňa získaného (dopestovaného) vegetatívnou cestou. Vysádzajú sa v spone 8 - 10 x 6 - 7 m. Vrúbľované alebo očkované odrody orecha tvoria koruny asi o 20 % menšie ako generatívne rozmnožované a do rodivosti nastupujú už v 3. až 4. roku po výsadbe. Úrodnosť až na výnimky mrazového poškodenia je pravidelná. Úrodnosť si orech zachováva až do vysokej staroby a prináša úrody 200 až 300 kg plodov. Koreň orecha kráľovského je spočiatku typický kolovitý, neskôr sa mení v silný hlboko siahajúci so široko rozloženou povrchovou sústavou koreňov.

Rozeznávame 3 typy orechov podľa rastu, a to vidličnatý, metlatý a lesný, alebo drevný typ. Vidličnatý typ je najvhodnejší pre výsadby produkčných sádov. Metlatý typ sa rozkonáruje z jedného miesta. Lesný typ alebo drevný má jeden terminálny kmeň a je vhodný na produkciu kvalitného dreva.

Podľa autorov Kutina a kol. (1991) sa na vrúbľovanie alebo očkovanie používajú podpníky získané z výsevu orechov kráľovských zo selektovaných semenných stromov, typy s plným a dobre klíčivým jadrom. Overujú sa tiež semenáče orecha čierneho (*Juglans nigra L.*), semenáče orecha popolavého (*Juglans cinerea L.*), ale aj orech mandžuský, orech Siaboldov a orech skalný.

Rez stromov orecha kráľovského

Najvhodnejší termín rezu je na prelome apríla a mája, keď sú mladé letorasty dlhé v priemere 7 cm. Vtedy rany po reze nesliaza a rana sa do zimy zahojí.

Odrody orecha kráľovského

Apollo - oberá sa v treťom týždni septembra. Je to čiastočne samoopelivá odroda. Vhodný opeľovač je odroda Jupiter. Odporúča sa do teplejších oblastí. Pre zahrádky z dôvodov väčšieho vzrastu sa neodporúča.

Buchlov - dozrieva v druhom až treťom týždni septembra. Je to čiastočne samoopelivá odroda. Vhodný opeľovač je odroda Jupiter. Vhodná do najteplejších oblastí, pre produkčné výsadby.

Jupiter - oberá sa v treťom týždni septembra. Je to cudzoopelivá odroda. Vhodný opeľovač je odroda Mars. Neskôr pučiaca odroda vhodná aj pre zahrádky v teplejších i menej teplých oblastiach.

Lake - oberá sa v treťom týždni septembra. Je to samoopelivá odroda. Vhodná aj do záhrad. Pestovateľsky nenáročná odroda.

Magdon - oberá sa v treťom až štvrtom týždni septembra. Je to čiastočne samoopelivá odroda, je stredne odolná proti mrazom. Vhodná je aj do malých záhradiek.

Mars - neskoro pučiaca kvalitná odroda vhodná do stredných polôh. Dozrieva v treťom týždni septembra. Je samoopelivá, vhodná aj do záhradiek.

Saturn - oberá sa v štvrtom týždni septembra. Je čiastočne samoopelivá. Vhodný opeľovač je odroda Apollo. Vhodná do teplých polôh.

Seifersdorfský - dozrieva v 3. týždni septembra. Samoopelivá odroda s veľkou rodivosťou a odolnosťou proti nízkym teplotám. Je vhodná aj do záhrad.

Spôsoby vegetatívneho rozmnožovania orecha kráľovského

Očkovanie

Na vol'nom priestore

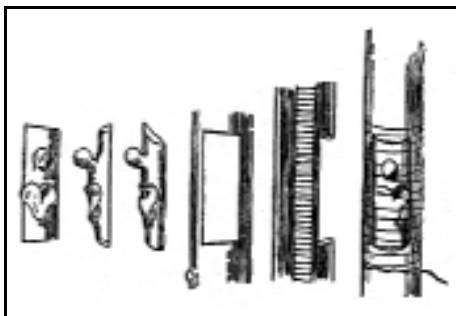
- Doštičkové očkovanie
- Gensenheimské očkovanie (prstencové)
 - manžetové
- Očkovanie zo zelených vrúbľov

Pod sklom

- Očkovanie v skleníku
- Očkovanie v parenisku

Doštičkové očkovanie

Robí sa okolo 15. júla zelenými očkami, ktoré sa z vrúbľa vyrežú i s kôrou v tvare obdĺžnika dlhého 3 cm a širokého najmenej 1 cm. Očko sa vloží do rovnako veľkého otvoru na podpníku. Doštička sa potom zaviaže lykom a zatrie voskom. Doštička s očkom sa umiestňuje na koreňový kĺčok dvojročného podpníka. Očko vypučí v budúcom roku.



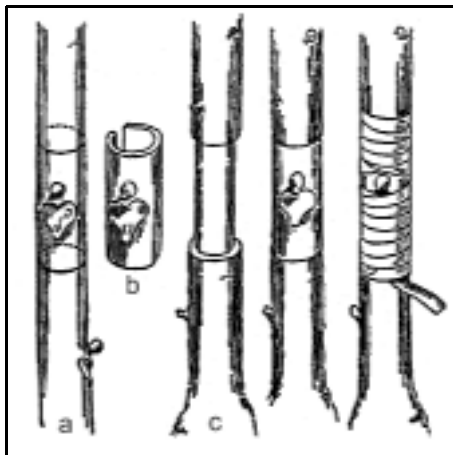
Doštičkové očkovanie

Gensenheimské očkovanie (prstencové) - manželové

Očkovanie sa robí očkami z vlnajších výhonkov od 15. mája až do začiatku augusta.

Na očkovanie sa používa dvojitý nôž, ktorého čepele sú rovnobežné, obojstranne brúsené. Vzdialenosť medzi čepeľami je 30 mm. Dvojitým nožom sa kôra vrúbľa presne a dokola prereže tak, aby očko bolo uprostred výšky prstenca. Na strane očka, 10 - 12 mm na stranu k tej ruke, ktorou budeme podrezávať očko, prstenec podĺžnym rezom rozdelíme, aby sme mohli kôru prstenca z vrúbľa odobrať. Rovnaký zárez dvojitým nožom urobíme na podpníku, na rovnom mieste blízko koreňového kĺčku. Vyrezanie prstenca kôry z podpníka je omnoho rýchlejšie. Na obnažené miesto na podpníku nasunieme prstenec z vrúbľa. Potom miesto očkovania husto zaviažeme širšími pružkami lyka alebo fóliovej pásky, pričom dbáme, aby očko ostalo voľné a nedotknuté. Zaviazanie sa odporúča každých 8 dní povoľovať a znova preväzovať,

nakoľko v miestach, kde je podpník stiahnutý, prstenec kôry vrúbľa neprirastá. Pri použití lyka miesto očkovania natierame štepárskym voskom.



Prstencové očkovanie orecha kráľovského.

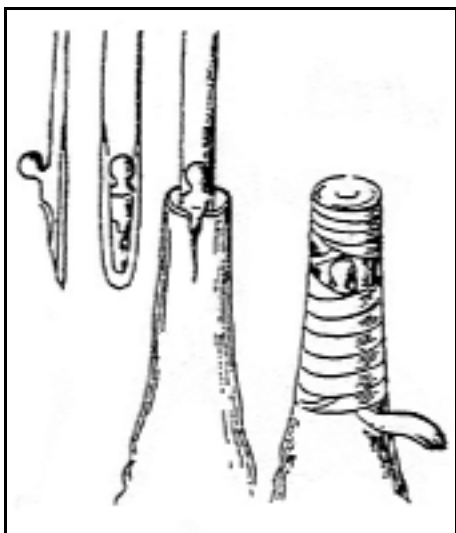
a) vrúbeľ s prerezanou kôrou, b) očko s prstencom kôry, c) úprava podpníka, vsadenie očka a zaviazanie očka

Očkovanie zo zelených vrúbľov

Obdobie očkovania trvá od polovice júla do polovice augusta. Neskôr sa kôra už ťažšie odlupuje. Očká odoberáme len zo silných letorastov. Ujímajú sa len dobre vyvinuté očka. Očkovat' môžeme do T zárezu. Očká ešte v tom roku prirastú, vypučia však až na jar budúceho roka. Odporúča sa v druhej polovici jesene očká prihrnúť. Na jar skrátime podpník rezom na čapík, ktorý odstránime koncom júla. Očkované dosiahnu za rok výšku 1,2 - 1,7 m.

Očkovanie v skleníku

Ako podpník sa najčastejšie odporúča dvojročný semenáč orecha kráľovského. Podpníky v jeseni vyberieme z pôdy a založíme do pareniska alebo na záhon a zakryjeme listím, aby pri nich pôda nezamrzla a aby sme ich mohli v zime zo záhrady vybrať. V skleníku môžeme očkovat' od 15. februára až do konca apríla. Pred očkovaním vyberieme podpníky a vysadíme ich do



Očkovanie orechov v zakrytých priestoroch

črepníkov (asi 20 cm vysokých) o priemere 13 cm, dolu 8 cm. Potom ich umiestnime do skleníka s teplotou 18-20 °C. Vruble majú byť založené v prostredí, kde teplota nepresahuje 4 °C.

Podpníky, keď začnú pučať, zrežeme asi 4 - 8 cm nad koreňovým krčkom. Nenecháme žiadny čapík ani ťažné výhonky. Na rovnom mieste podpníka urobíme do kôry podĺžny zárez asi 3 cm dlhý a opatrne odhrnieme kôru od dreva. Očko zoberieme z vrúbľa ako pri očkovaní a to s tenkou časťou dreva. Na dolnom konci štítka očka i po jeho stranách zrežeme kôru tak, aby v týchto miestach bolo kambium na vonkajšej strane odkryté. Upravené očko zasunieme za kôru a prečnievajúcu časť štítka očka odrežeme. Reznú plochu na podpníku a miesto okolo očka zatrieme voskom alebo rozohriatym parafínom. Po naočkovaní umiestnime črepníky na stoly v množiarenskom skleníku o teplote 23 - 25 °C. Očkovance častejšie rosíme a zalievame vodou o teplote skleníkovej atmosféry. Teplota nesmie príliš kolísať. Asi za 14 dní sa začnú prebúdzat očka a do troch týždňov všetky vypučia. Keď sú letorasty asi 15 cm dlhé, vyvážujeme ich opatrne k tyčkám, aby rástli vzpriamene. V tomto čase odstraňujeme aj lyko. Keď sú

očkovance asi 25 cm vysoké, preniesieme ich do skleníka s teplotou 20 °C, ktorú neskôr znížime na 15 °C. Do množiarene ich umiestnime neskôr. Po prejení mrazov ich vysadíme na záhony i s črepníkmi v spone 25 x 25 cm. Do škôlky ich vysádzame až v budúcom roku na jar ako jednoročné očkovance.

Očkovanie v parenisku

Tento spôsob sa hodí na množenie malého počtu očkovancov orecha. Začiatkom apríla založíme hlboké poloteplé parenisko. Na hnoj navrstvíme asi 25 cm zeminy. Upravené podpníky sadíme po 20 kusoch na jedno pareniskové okno (100 x 150 cm). Očkujeme v prvej polovici mája, keď sú podpníky zakorenené a napučané. Postup je rovnaký ako pri očkovaní v skleníku. Očkovance podľa potreby v noci nakrývame a cez deň mierne tienime. V parenisku ostanú do budúcej jari, kedy sa vyšľokujú.

Vrúbľovanie

Pod sklom

- Vrúbľovanie na napučané zakorenené podpníky
- Jarné vrúbľovanie v ruke na nezakorenené podpníky
- Vrúbľovanie v studenom parenisku
- Vrúbľovanie v ovocnej škôlke pod prenosnými krytmi

Vrúbľovanie za zelena vo voľnej pôde

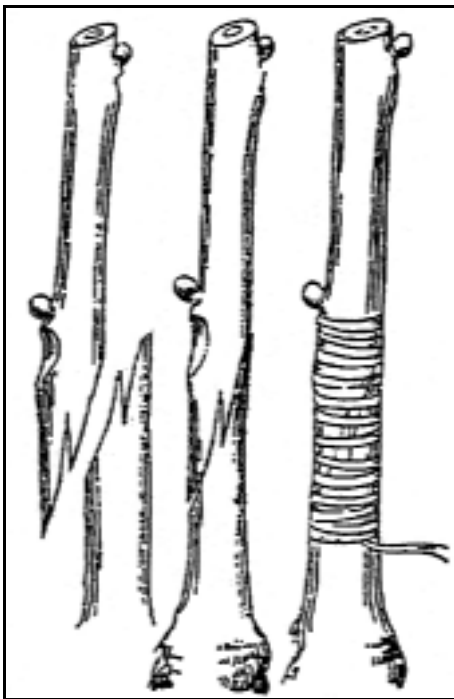
- Rudičova metoda
- Urbanova metoda

Vrúbľovanie v ruke v období vegetačného pokoja pomocou

- Nahrievania celého vrúbľovanca
- Lokálneho nahrievania
- Vrúbľovanie na napučané zakorenené podpníky

Koncom decembra alebo v januári vyberieme zo základne založené podpníky, upravíme koreňky a vysadíme do črepníkov tak, aby koreňový krčik bol asi 4 cm nad okrajom črepníkov. Vysadené podpníky orecha kráľovského preniesime do skleníka, kde ich zapustíme do rašeliny na stole alebo ich umiestnime pod stoly. Teplotu udržujeme okolo 15 °C, aby podpníky zakorenili. Asi za

10 - 14 dní zvýšime teplotu na 20 - 23 °C. Pri tejto teplote začnú podpníky pučať asi za 2 - 3 týždne. Po napučaní začneme s vrúbľovaním. Najlepšie sa osvedčilo vrúbľovať anglickou kopuláciou na koreňovom krčku alebo o niečo vyššie nad ním. Po navrúbľovaní postavíme kvetináče s vrúbľovancami do rašeliny a teplotu zvýšime na 25 °C. Keď sú vrúbľovance ujaté, začnú najneskôr do 4 dní pučať. Otužovanie sa robí postupne. Keď už nehrozí mráz, vysadíme ich do škôlky. Miesto vrúbľovania zahrnieme zeminou.

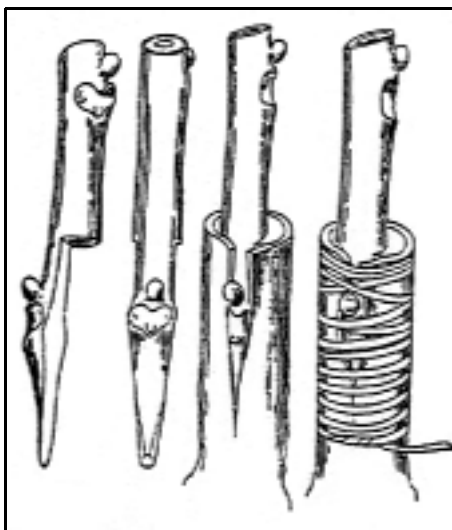


Vrúbľovanie orechov anglickou (jazyčkovou) kopuláciou pri metódach nahrievania

Jarné vrúbľovanie v ruke na nezakorenené podpníky

Na vrúbľovanie orechov v ruke je najvhodnejšie obdobie marec až apríl. Najlepšie dvojročné podpníky asi 10 - 14 dní pred vrúbľovaním preniesieme do skleníka a založíme ich do substrátu. Po napučaní podpníky očistíme a vrúbľujeme v ruke.

Kopulačný rez (rez na spojku) na podpníku začína asi 2 cm nad zúžením koreňa pri koreňovom krčku. Vrubeľ, ktorý má dva dobre vyvinuté púčiky, sa reže kopulačným rezom na protiahlejš strane spodného púčika. Rez sa začína asi 1 cm pod spodným púčikom. Miesto vrúbľovania zaviažeme lykom a štepárskym voskom zatierame len špičku vrúbľa. Navrúbľované podpníky založíme do množiarne zakrytej sklom. Najvhodnejšia spodná teplota má byť 25 - 26 °C. Keď dosiahnu vrúbľovance dĺžku asi 10 cm, vysadíme ich do kvetináčov. Po otužení v júni či v júli ich vysadíme do voľnej pôdy.



Vrúbľovanie orechov spôsobom za kôru

Vrúbľovanie v studenom parenisku

Koncom októbra vysadíme podpníky orecha kráľovského do pareniska. Počas zimy pareniskové okna zakrývame rohožami, aby parenisko nepremrzlo. Na jar, začiatkom apríla, keď sú už podpníky olistené, vrúbľujeme za kôru na sedielko. Aj pri tomto spôsobe opatrne tienime a rastliny otužujeme. Rastliny ktorých vrúbľa sa ujalí, dorastú do jesene výšky až 120 cm. Nevýhodou vrúbľovania v studenom parenisku je dosť obtiažna práca a ujatie vrúbľov je len na 30 - 40 %.

Vrúbľovanie v ovocnej škôlke pod prenosnými krytmi

Koncom apríla až začiatkom mája vysejeme orechy do záhona v škôlke do vzdialenosti medzi riadkami 25 cm a v riadku 20 cm. Začiatkom apríla budúceho roka umiestnime nad semenáčky prenosné kryty a tým docielime ich skoré vypučanie. Potom kryty odstránime a podpníky zavrúbľujeme na úrovni koreňového kŕčka. Vrúbľujeme anglickou kopuláciou. Ako viazací materiál použijeme igelitovú pásku. Rany zatrieme voskom alebo parafínom. Po navrúbľovaní zem prihrnieme, aby bolo miesto vrúbľovania v zemi. Potom opäť dáme nad vrúbľovance prenosné kryty. Pučanie vrúbľov nastane za 14 - 30 dní po navrúbľovaní. Keď dosiahnu dĺžku asi 25 cm, kryty odstránime, pásku povolíme a urobíme zatienenie vrúbľovancov.

Rudičova metoda

Ako podpník sa používa 1 až 3-ročný semenáč. Ako vrubeľ sa používa letorast z vybraného matečného stromu. Vrúbľujeme od 20. mája do 15. júna, keď je teplota vzduchu 18 - 20 °C. Na podpníku odstránime pod miestom vrúbľovania všetky listy, ponecháme len 10 - 20 mm veľké rapíky (stopy listov). Vyslepíme všetky očka až na jedno rezervné. Ostrým nožom urobíme na internódii kopulačný rez. Na zrast vrúbľa s podpníkom je potrebná vysoká teplota bez väčších výkyvov a primeraná vzdušná vlhkosť. Preto je vhodné vrubeľ obaliť igelitovým vrecúškom, v ktorom je na dne mokrá vata. Ujaté vrúbľovance necháme na mieste aspoň 1 rok a potom ich presadíme na trvalé stanovišťa.

Urbanova metoda

Spočívajú vo vrúbľovaní zakoreněných podpníkov v ovocnej škôlke alebo na trvalom stanovišti. Vrúbľovanie sa robí po 15. máji Tittelovým spôsobom. Rez na podpníku má byť aspoň 7cm dlhý, ale môže byť aj dlhší. Jeho dĺžka závisí od dĺžky internódia vrúbľa, ktorý používame. Vrúbľe odoberáme tesne pred vrúbľovaním tak, že odrežeme jednoročné výhonky, ktoré rastú na strane kolmo, takže majú vypučané len horné výhonky. Vrubeľ na hornej časti zatrieme

štepárskym voskom a všetky rezné rany zakryjeme papierom tak, že utvoria obrátene papierové vrecúško, ktoré je na spodnej časti zviazané. Takto zviazaný vrubeľ zaviažeme ešte priesvitnou fóliou z PVC na spodnej i vrchnej časti vrúbľa, takže fólia tvorí uzavretý priestor. Podstata spočíva v tom, že papier tvorí tienenie vrúbľa a fólia zabraňuje úniku vlhky z vrúbľa podpníka.

Vrúbľovanie v ruke v období vegetačného pokoja

Základom tohoto vrúbľovania je poznatok, že oba komponenty orecha kráľovského sú v októbri až februári v období hlbokého vegetačného pokoja. Pri zvýšení teploty a vlhkosti je vrubeľ schopný zrásť s podpníkom, ale púčiky na vrúbli a podpníku nevypučia a nezačnú predčasne rásť. Vrúbľovanie sa robí kopuláciou (spojkovaním) na koreňový kŕčik podpníka. Úväzok urobíme paskou z PVC. Vrchnú reznú plochu na vrúbli zavoskujeme. Vrúbľovance hneď ukládame do debien s vlhkými pilinami alebo rašelinou. Používame len prepravené piliny z mäkkého dreva, pretože neobsahujú triesloviny, ktoré brzdia rast a sú zbavené parazitických húb.

Metóda nahrievania celého vrúbľovanca

Naplnené debničky dáme na 21 dní do hermeticky uzavretej miestnosti s teplotou + 25 až 27 °C. Po celú dobu ich 2 krát navlhčíme. Po ukončení trojtýždňového nahrievania vrúbľovance zrastú a celé debničky presunieme do chladnej miestnosti, kde ostanú do polovice mája. Po uplynutí jarných mrazíkov vrúbľovance z dební vyberieme a zaškôlkujeme do pripravenej pôdy. Pôdu nahrnieme na miesto zrastu a ďalšie roky venujeme pozornosť pestovaniu stromčekov. Výhodou tejto metódy je až 80% výťažnosť.

Metóda lokálneho nahrievania

Pri tejto metóde sa ohrieva len zóna zrastu. Na ohrievanie sa používajú plechové debničky (50 x 50 x 50 cm). Naplnia sa mierne vlhkou rašelinou alebo prepravenými pilinami. Medzi substrát do radov ukladáme vrúbľovance a ohrievací drôt 12 m dlhý

vsunieme do hadičky z PVC, ktorá má priemer 3 mm a vedieme špirálovito medzi radmi vrúbľovanca vo výške vrúbľovania. Aby sa hadička nedotýkala vrúbľovancov, prekryva sa páskami z plechu prehnutými do tvaru U so šírkou 3 - 4 cm. Konce ohrievajúceho drôtu sa napoja na zdroj nízkeho napätia (najvhodnejšie je 24 V). Regulovaním dĺžky ohrievajúceho drôtu sa reguluje teplota v mieste ohrievania na 25 °C. Oba komponenty sa zrastú za 25 dní. Naplnené nahrievané debničky je treba umiestniť v chladnej miestnosti a substrát najmenej 2 x navlhčiť (teplota v zóne koreňov má byť 8 až 12 °C). Po zrastení vrúbľov s podpníkmi je treba vrúbľovance vybrať z debničiek a založiť do navlhčeného piesku v pivnici s teplotou 2 - 5 °C. Do voľnej pôdy sa môžu vysádzať v druhej polovici mája. Vzrastnosť sa pohybuje od 63 - 88 %. Náklady na tento spôsob sú nižšie ako u predošlého spôsobu.

Záver

Z dostupnej literatúry, z prvých výsledkov z praxe, ako aj na základe vlastných poznatkov a výsledkov sa žiada aj na Slovensku väčšie rozšírenie vhodných odrôd orecha kráľovského. Keď sa rozhodnete vyskúšať niektorú z uvedených metód, nezabudnite, že príčinou zložitých postupov pri vrúbľovaní orecha kráľovského je hrubá kôra, vysoký obsah trieslovín v dreve, ktorý má za následok černanie dreva, rýchlu oxidáciu povrchu reznej rany na vrúbli a podpníku, zlé vylučovanie miazgy v období vrúbľovania, širokú priehradkovánú dreň v dreve a potrebu vysokých teplôt pre rast kambialného pletiva.

Rozdielnosť pri vrúbľovaní je podobná ako pri očkovaní, ale s tým rozdielom, že výnosnosť je u jednotlivých spôsobov rozdielna.

Prečo odporúčame pestovať najmä odrody orecha získané vegetatívnou cestou?

- do rodovosti nastupujú oveľa skôr ako generatívne množené, spravidla už v 3. až 4. roku
- úrodu jednotných a kvalitných plodov dosiahneme len z očkovaných alebo vrúbľovaných odrôd

- vzrastnosť odrôd orecha kráľovského je až o 20 % nižšia a môžu sa uplatniť aj v záhradách.

V závere vyjadrujeme vďačnosť prvým tvorcom metód štepenia orechov na Slovensku. Boli to Jozef Šenkár, Ing. Štefan Záchej, CSc. a Štefan Chlebič.

Jak žijí čmeláci na zahrádce

(Bavorský zemský svaz pro zahradnictví a péči pro venkov, München)

Vedle včel jsou čmeláci jedními z nejznámějších a nejčastějších hostů našich květin v zahradách. Tito dobromyslní bručouni, brundibáři v barevném kožíšku mají v člověku více přátel než ostatní hmyz. Z pohledu zoologů jsou čmeláci čítáni k rodu tzv. „pravých včel“, z nichž jsou fyzicky největšími zástupci. Přesně viděno, zaujímají čmeláci střední pozici mezi včelami samotářskými a včelami medonosnými. Čmeláci sice žijí dle sociálních struktur, ale organizovanost jejich menších kolonií zdaleka nedosahuje organizaci stupně včel medonosných.

Přesto mají čmeláci mnoho společného s menšími včelami. Sbírají nektar a shromažďují pyl v tzv. „košičkách“ jejich zadních nohou. Zakládají si malé zásoby pylu a medu a používají vosk jako stavební materiál, který vylučují ze žláz na zadní části těla. Čmeláci nezakládají žádné zimní zásoby, jelikož žijí pouze v letních společenstvech. Časně, začátkem roku, někdy již v polovině března, se objeví první čmeláci - královny, opouštějící své zimní přibytky. Jsou prozatím odkázány samy na sebe a začínají svůj život jako včely samotářské. Po dostatečném posílení již na kvetoucích jívách - košičkách nebo ovocných či bobulovitých dřevinách začínají královny vyhledávat nízko nad zemí místo k budování hnízda. Zvolené místo hnízdění se může nacházet jak pod zemí (např. opuštěné myší díry, krtčí chodby), tak i na povrchu, či nad zemí (např. pod větvemi, v trávě, ale i ve vykotlaných stromech, ptačích hnízdech, budkách a budovách). Když je místo hnízdění připraveno, začne královna stavět z vosku nádobku velikosti náprstku, kterou naplní nektar-

rem z vlastních zásob pro svoji potřebu. Do jednoho, rovněž z vosku zhotoveného kalíšku naklade matka hnízda 8 - 12 vajíček, která podobně jako slepice zahřívá svým tělem až do vylíhnutí larev. Po 4 - 6 dnech se larvy vylíhnou a jsou přibližně 1 týden vyživovány pylem a nektarem z uložených zásob. První dcery královny se vylíhnou po dalších 10 - 12 dnech ze svých kokonů. Tyto jsou pouze dělnice, které odlehčují královně od stavby plástvů, přisunu pylu a nektaru, aby se mohla výlučně věnovat kladení vajíček. Vrcholným bodem vývoje kolonií (nanejvýše několik stovek jedinců) je vylíhnutí samečků a budoucích královen. Královny po oplodnění přezimují každá zvlášť, ve svém vhodném podzemním úkrytu.

Z asi 70 kulturních rostlin, které jsou odkázány na opylování je jich přibližně **35 opylováno** právě čmeláky. Díky své robustnosti a hustému kožíšku vylétají čmeláci i při nízkých teplotách, dokonce i při sněhových a kroupových přeháňkách. V létech s nepříznivým počasím opylují čmeláci 25 - 50 % všech květů. Jejich velká váha a silná stavba těla jim umožňuje vniknout do téměř uzavřených květů bez velké námahy, právě tak tzv. „vibrační sběr“, při kterém musí být pyl nejprve vysypán ze sběrných košíčků. Dále je pozorováním zjištěno, že čmelák opylí ve stejném čase 3 - 5 x větší počet květů než včela. Toto se nekoná v žádném případě na úkor důkladnosti a kvality opylování. Hodnota opylování čmelákem se rovná hodnotě opylování třemi včelami. Díky svým velkým očím jsou čmeláci schopni létat i za ranního a večerního šera, čímž se celková doba denního letu prodlužuje. Květiny, které mají tyčinky hodně hluboko mezi okvětními lístky jsou opylovány výlučně čmeláky díky jejich dlouhému sosačku. Kdyby čmeláci vyhynuli, tak by se s nimi ztratily z přírody nenávratně i tyto druhy květin, které jsou díky anatomické stavbě květu odkázány na opylení čmelákem.

Zachování a podpora hnízdění čmeláků

Tím, že se jen velmi málo podaří královnám zachovat jedince rodu, vyvstává problematika zachování již stávajících hnízd a v potaz přicházejících hnízdních areálů

k zachování čmeláků vůbec. Zde několik důležitých pokynů:

- přísné dodržování zákazu vypalování travin, mezí, zbývajících náhradních a druhořadých biotopů.
- Zamezení přeorání mezí, příkopů, ohraničení cest a svahů.
- Odstranění posekané trávy na hnízdicích otvorech, umožnění přístupu čmeláků do jejich hnízd na loukách.
- Neodstraňovat zjara listí v parcích a zahradách, nepřehazovat komposty a uložený humus.
- Nečistit ptačí budky s usazenými čmeláky během roku, nejdříve pozdě na podzim.

Zajištění průběžné nabídky rostlin, ze kterých sbírají čmeláci nektar a přenášejí pyl

Čmeláci potřebují od jara do podzimu nepřetržitou nabídku potravy. Důležitou pomocí „k nastartování“ posílení kolonie čmeláků mohou být zahrady s raně kvetoucími rostlinami. V zahradě pěstujeme cílové květiny čmeláků, které se odlišují od zbývajících květin silným růstem, snadnou dosažitelností a možností odpočinku.

- **Zahrada:** talovín, krokus, srdečník, zavinutka, čemeřice černá, šalvěj zahradní, šanta kočičí, máta peprná, meduňka lékařská, tymián, dymnivka dutá, netýkavky, svazenka vratičolistá, kostival, borago (brutnák), lupina, oměj, sléz, některé druhy vřesovců, chrpy, rozchodníky, rybíz, štědřenec (zlatý déšť), střemcha.
- **Luční biotopy:** zběhovce plazivý, popelec břečťanovitý, šalvěj luční, některé černohlávky, čistec, pampeliška, chrpa, hrachor luční, jetel bílý plazivý (bílý) a jetel luční (červený), úročník lékařský bolhoj, štirovník růžkatý, vikev plotní, chrastevec rolní, hlaváč.
- **Pole:** bob obecný, polní krmný hrách, krmná vikev, ozimá vikev, vojteška, jetel zvrhlý (švédský), jetel inkarnát, jetel bledožlutý, jetel zvrácený, vičenec ligrus, svazenka, ředkev ohnice, řepka olejka, hořčice rolní, slunečnice.
- **Devastovaná území - pustiny:** vlašovičnick, pilát lékařský, hadinec obecný, řepík,

Inice, divizna, černýš rolní, druhy slézu, druhy bodláků, včelí mák, tymián, dobromysl obecná, konopička bledožlutá, štětka soukenická, druhy lopuchů, třezalka luční.

- **Vlhké oblasti:** blatouch, úpolín, kosatec žlutý, kostival, tužebníků, konopáč, čistec bahenní, máta vodní, kyprej obecný, netýkavka.
- **Křoviny, okraje lesů a mýtiny:** hrachor, plicník lékařský, dymnivky, česnek medvědí, čemeřice černá, druhy hluchavek, lesní čistec, červený a žlutý náprstník, vrbovka, netýkavky, zimolez pyřitý, pámelník pořiční, trnka, střemcha, jeřáb muk, druhy vrb-jív.

Co se mi také přihodilo na zahrádce

Ing. Jiří Šíman, ovocnářská komise ČZS

V zimě, přes výhrady některých ochránců přírody, pomáhám ptactvu přežít příkrmováním. Krmítka jsem umístil tak, aby na ně bylo z domova vidět a často a rádi se na to hemžení kolem nich díváme. Je toho k vidění na naší zahrádce mnoho, ale dva následující příběhy jsem považoval za vhodné zaznamenání.

Jednou jsem ve své nejobvyklejší poloze, to je v kleče, trávil - jak říká babička mého vnoučka Zdeňka - „svůj volný čas“ na zahrádce a plel záhon. V tom mě upoutalo ptačí volání, které jsem tu dosud nikdy neslyšel - několikrát opakovaný hlas kavky! Jasný a zřetelný. Zpozorněl jsem, vstal a hledal, odkud se ozývá. A v tom se ze skály ozvalo - klepání čapího zobáku. Ať se propadnu, ale ty zvuky vydával první špaček, který přiletěl k nedávno zavěšené budce na akátu na skále za naší zahradou. Jenže koncert pokračoval. Předcházející hlasy se pojednou změnilly tak, že jsem jasně slyšel vzdálený štěkot psa a špaček skončil svůj výstup nádherným staccatem letního žabího skřehotání! Nevěřicně jsem zíral a abych se přesvědčil, že mě nemámí sluch, zavolal jsem babičku Zdeňku. Ta ho vyslechla a pak si s ním začala popískávat. Chvilku byl v rozpacích - takové zvuky asi ještě neslyšel - ale po chvíli už si zas notoval svojí.

Ten špaček se u nás se samičkou usídlili, vyvedli mladé a já vždycky přerušil svoji práci, když začal svůj koncert špaččích nebo imitovaných zpěvů. Soudím, že všechny ty zvuky odposlouchal a naučil se je někde na svém zimovišti v Africe, ale uměl je báječně!

Před zavěšením špaččí budky mě sousedi varovali před škodami, které mi napáchají na zahrádce. To se nesplnilo, ale přesto mám k jejich přítomnosti výhradu. V době, kdy rodiče krmí svá mláďata, vynášejí z budky jejich trus. Byly to někdy pěkné kusy a špačci s nimi startovali po trase vedle našeho domu, nad uličkou, kde parkují se svým autem a tam je občas vypouštěli. Co mám povídat: když jsem viděl, jak další bomba letí na svůj cíl, jen jsem pozvzdychl. Pravda, někdy se i minulí a mně nezbyvalo než čekat, jak dopadne další nálet.

Když mláďata vylétla z hnízda, špačci zmizeli a zařadili se do některého hejna, poletujícího po kraji. K budce se v té době vůbec nevraceli. A teď pro hodnověrnost raději ocituji z mého zápisníku: 20. září - ráno přiletěl špaček, zapíval, zaklapal zobákem, prohlédl budku i její okolí a odletěl. Rozloučil se před dalekou cestou a já jsem rád, že se ten příběh o špačkovi zatím každý rok opakuje.

Další příběh se odehrál v době, kdy se sýkorkám v budce, zavěšené na dalším akátu ve skále, vyklubala mláďata. Jednou v noci foukal silný vítr a když jsme s vnoučkem ráno obcházel naše hospodářství, všimli jsme si, že budka na stromě chybí. Našli jsme ji až dole na cestě - i s holaty se skutálela dobrých 15 m po skále dolů. Věděl jsem, že je zle, ale v tom jsem se zastavil a zadržel i vnoučka. K budce přiletěla sýkorka, zmizela v ní a zase za chvíli odletěla. Stáli jsme a pozorovali tu neuvěřitelnou situaci: budka našťěstí ležela vletovým otvorem nahoru a rodičovský pud páru sýkorek byl tak silný, že překonal i úlek z pádu i tak podstatnou změnu umístění budky a mláďata krmil dál. Po chvíli jsem budku přenesl na hromadu dřeva, připravil si drát a znovu ji zavěsil na původní místo v koruně stromu. Pád přežila všechna mláďata - bylo

jich tam osm - a jakmile jsme se od budky vzdálili, rodiče ihned pokračovali v krmení. Sýkorky vylétly z budky jako každý jiný rok a okolní stromy zas byly plné jejich štěbetání a žádostivých proseb o rodičovské sousto. A mně nezbyvá, než obdivně smeknout před silou rodičovského instinktu, který v té chvíli vytryskl z tak titěrného ptačího tělíčka. Kolik by ho mělo být v nás, lidech, kdyby měl být úměrný naší váze i našemu rozumu. Jak by ten svět byl pro naše děti krásný!

Proměny rostlin

RNDr. Jiří Žlebčík, VÚKOZ Píruhonice

Hned úvodem bych chtěl poznamenat, že se jedná v naprosté většině pro zahrádkáře o proměny nemilé. Často třeba slyšíme, že růže zplaněla. Ono na zahradě opravdu roste a kvete něco podobného šípkové růži. Ušlechtilý čajohybrid ovšem žádnou změnu neprodělal; prostě již neexistuje. Vysvětlím.

Většina růží velkokvětých, mnohokvětých, pnoucích ale i mnohé sadovky se množí očkovaním. Výpěstek prodáváný ve školkách se tedy vlastně skládá ze dvou jedinců. Podnož tvoří kořeny, nadzemní část je ušlechtilá. Občas z podnože však vyrážejí „divoké“ výhony. Jejich tvorbu nechť podpoříme, pokud růži nevysadíme o 5 cm hlouběji než rostla ve školce nebo pokud ji při zimní ochraně odhrneme z boku. Letorost z podnože roste daleko intenzivněji než očkovaná část a během několika měsíců ji převyší. A tak čajohybrid živoří až odumře. Pokud se nepodíváte zblízka, celý proces zůstane utajen a vidíte až jeho výsledek - růži najednou celou jinou, zplanělou. Pomoc je snadná, včas výhony z podnože rozeznat a odstranit. Tím však nemyslím ustříhnout někde v polovině, ale půdu odhrnout a řezat až v kořenech. Podnož má větvičky tenčí, více drobně ostnitě, list je světleji zelený, měkčí, květ prázdný, jednoduchý, světle růžový nebo bílý, neremontuje. Ani zkušený pěstitel při předjarním základním řezu většínou úplně všechny prorůstající podnože neodhalí; hlavně jde-li o větší hustě vysazený záhon. Rozhodně se tedy vyplatí navštívit plochu s nůzkami a lopatkou ještě asi za měsíc.

Růže pokryvné, miniaturní a občas i jiné se řízkují. Celá rostlina je ušlechtilá, nemá tedy co prorůstat a my máme o starost méně. Ve velkých neokopávaných a neošetřovaných keřích sadových růží se mohou objevit semenáčky. Zpravidla se jedná o nálety z přírody. Rostou ovšem zvolna. Tak se nám také třeba mohou mezi velkoplodé maliny a ostružiny přimíchat divoké. Další nechtěné semenáčky dřevin z okolní přírody se nedají s ničím splést - bývá to nejčastěji bez černý, javory, bříza, osika.

Prorůstání podnoží není pochopitelně jen záležitostí růží, ale může se objevit u každé roubované nebo očkované dřeviny. A může to být i v korunce a tak se nám odvíjí drama takřka na úrovni očí. Zahrádkáři určitě znají stromkový angrešt, kde ze země i z kmínku intenzivně stále raší meruzalka zlatá. Zapomínají si však prohlédnout korunku často sázené, i když nepříliš dlouhodobě tak rostoucí, aronie černoplodé (*Aronia melanocarpa*) neboli černého jeřábu. Celá stromořadí jinak dobře vysazená, zalévaná i vyvázaná jsem viděl zničená jen proto, že nikoho nenapadlo vyříznout včas prorůstající podnož; tedy obyčejný jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*). Skrytější devastace nastává u sladkoplodého jeřábu. Zde totiž ušlechtilá část má listy také dělené; jen listečky méně zubaté. Na větvičkách v bezlistém stavu rozdílů nenajdeme, určíme ovšem místo roubování a tak se orientujeme.

Jiným častým problémem zahrádkářů bývají „sprášené“ tulipány. Nakoupil pěkné, červené a po několika letech nejen, že jsou nízké a slabé, ale ještě víceméně žluté. Představa postiženého je taková, že zapomněl odstranit po odkvětu všechny vznikající semeníky. Semena vypadala a nové rostliny se vrátily k jakémusi nevalnému předku. Pravda je, že se odkvetlé květy mají odstraňovat, neboť tvorbou semen se rostlina oslabuje a nově se tvořící cibule v půdě tak má i o deset procent menší hmotnost. Tvorba semen u tulipánů na zahradě je naprosto zbytečná. Semena sice klíčí, ale malé rostlinky rostou velmi zvolna a po dvou letech je to jakási pažitka nepodobající se tulipánovým listům. Pečlivý zahrádkář je do té doby vypleje. I kdyby se to náhodou

nestalo, teprve tak za šest až osm let se ukážou první květy. V naprosté většině mají všechny možné vady a šlechtění tulipánů opravdu není záležitostí snadnou, rychlou a lacinou.

Zůstává však pořád onen fakt, že ty na počátku vzpomínané červené tulipány jsou jiné a mohu bohužel říci, že nenávratně ztraceny. Během vegetace při jen ojedinelém a krátkodobém sání na širokých listech tulipánů totiž roznášejí mšice po celém kraji hned několik virových chorob. Ty se vnějšími příznaky však projeví až následující rok. Nejčastější z nich je světlá virová pestrokvětost. V napadených buňkách je zablokována tvorba určitých barviv. Tulipány jsou pak různé pruhované, a to nejen ty původní, ale i ty, jenž vyrostou z dceřiných přirůstajících cibulí. Rostliny ještě sice další roky žijí, ale jsou čím dál menší. Pokud pak chceme záhon vylepšit nákupem nových kvalitních cibulí, je to činnost předem marná, protože máme zdroj infekce hned vedle, což se určitě projeví. Abychom tedy zabránili postupné zkáze „chovu“ tulipánů je nutné, jakmile se žlutě nebo bíle pruhované květy, které měly být celé červené, fialové nebo oranžové, otevřou, vytáhnout je i s cibulí. Tu vyhodíme co nejdále, určitě tedy ne na kompost nebo do hlíny za plot. Je to práce, při které bolí srdce, protože někdy je nemocná třeba polovina porostu. Určitou útěchou může být to, že uřezané květy dáme do vázy; jsou opravdu pěkné. Virózy u bílých a žlutých tulipánů se rozeznávají bez laboratorního vyšetření obtížně a chtějí cvičené oko. Právě tyto odrůdy často virózy dále přenášejí. Pokud se tulipány pěstují ve velkém dělají se, mimo i tu naprosto nezbytných negativních výběrů, časté postřiky proti mšicím. Naštěstí netrpí všechny tulipány virózami stejně a jsou i naprosto odolné jako třeba mnohé botanické. Obecně se dá říct, že více jsou napadány pozdní odrůdy.

Když už jsme u tulipánů, ukážeme si další zajímavý jev. Poctivý pěstitel má vysazenou směs oblíbených odrůd. Vytahuje každoročně cibule (jak má být), čistí je a malé rozdává nebo vyhazuje, protože na víceleté dopěstování nemá místo ani síly. Neuvědomuje si však, že rozdílné odrůdy mají také

různou velikost cibulí. Některé (např. liliokvětě) jsou květuschopné už menší a nikdy nedorostou třeba velikosti (obvod nad 13 cm) jako třeba odrůdy ze skupiny Darwin hybridů. Pěstitel může tak přijít o to nejlepší, co má. Pomoc je zde snadná. Pěstovat odrůdy odděleně. Je to však pracnější a mnohdy stojíme o barevný koberec různě promíchaných barev, který také je pěkný delší dobu. Pokud tedy máme směs odrůd, zohledňujte mimo velikosti také tvar a ponechávejte si i malé cibule, jsou-li kulaté. Když sklízíte už v červnu (jak je to správné) jsou i dceřinné cibule ještě pohromadě. Po opatrném dosušení si tedy ponecháme tu největší a další můžeme postrádat.

Nechtěné výběry se podaří i u dalších cibulnatých a hliznatých rostlin. Obecně hůře rostou a mají tedy i menší cibule albini. U každoročně vytažovaných jirín je odrůdovou vlastností také různý tvar hlíz. Některé odrůdy mají takřka kulovité hlízy dobře se držící pohromadě. Jiné se rozpadají a stávají se tak kandidáty na vyhození. Zde je třeba si uvědomit, že je důležité mít při sázení na hlízách kvalitní rašící očka, nikoliv mít hlízy co největší. Vřele proto doporučuji na krček hlízy v říjnu před skladováním navázat popisku a již rozpadávající se hlízky svázat dohromady.

Podívejme se na rostliny pěstované ze semen. Udržet odrůdu na dobré, jednotné kvalitě, nebývá jednoduché; v zahrádkách bez izolačních vzdáleností a přivázaných izolačních sáčků někdy nemožné (cizosprašnost, příbuzné planě rostoucí druhy). Naprosto to pochopitelně nejde u odrůd hybridních, kde nemáme k dispozici rodiče, jejichž opylováním se osivo každoročně znovu připravuje. Ze zeleniny lze nyní na zahrádkách sbírat semena jen u hrášku, fazolí (okrasné vysoké jsou cizosprašné), některých rajčat, kopru a další naťové zeleniny.

U letniček je situace přece jen lepší. Jsou ovšem druhy, kde budete se zachování vlastností výchozích rostlin asi zklamání - např. astry (*Callistephus*), mnohé slunečnice (*Helianthus*), nevadlec (*Celosia*), netvařec (*Ageratum*), hybridní afrikány neboli aksamitníky (*Tagetes*). Jiné sice také nebudou stejné, ale semenáčky ve směsi se dají

uplatnit, patří sem hledíky (*Antirrhinum*), jiřinky miňonky (*Dahlia*), afrikány (*Tagetas*), okrasné tykvičky (*Cucurbita*), hrachor (*Lathyrus*), kejklířka (*Mimulus*). Pak jsou letničky, u nichž můžeme sklízet a vysévat stále vlastní semena - lokanka (*Clarkia*), všelicha (*Brachycome*), ostrožka (*Consolida*), kosmatec (*Dorotheanthus*), gazania (*Gazania*), iberka (*Iberis*), letní cypřišek (*Kochia*), talířovka (*Lobularia*), bílinek (*Lonas*), měsíčnice (*Lunaria*), černucha (*Nigella*), šrucha (*Portulaca*) tionie (*Thitonia*) a četné další. Velká potíž je s dvouletkami. U macešek je častá hybridizace s plevelně rostoucí violkou rolní (*Viola arvensis*), u sedmikrás zase se sedmikráskou chudobkou (*Bellis perennis*) a pomněnky také provázejí v okolní přírodě plané druhy.

Mnohé trvalky přinášejí hodně semen, která nestačíme odstranit. Semenáče bývají různých hodnot, což však odhalíme až při květu. Nepříjemnou vlastností je ovšem vysemeňování přímo do středu stárnoucího a řídnuoucího trsu. V tomto případě je asi nejlépe vše důsledně zlikvidovat a nakoupit znovu.

Značné praktické znalosti vyžadují výsevy dřevin. Prošlechtěné kultivary své vlastnosti většinou nepodržují, ale je to případ od případu. Záleží také na konkrétním jedinci, kým je opylován. Při výsevech třeba japonských javorů (*Acer japonicum*, *A. palmatum*) získáme pozoruhodnou stupnici zabarvení, dělení listů i konečné výšky rostlin. Tato variabilita se značně liší u jednotlivých semenných stromů, i když se nám jeví na první pohled stejní. Podobně se chovají druhy, u nichž je znám hybridní původ. Občas se v parcích pěstuje třeba jeřáb duryňský (*Sorbus x thuringiaca*). Vznikl jako křížencec jeřábu muku (*Sorbus aria*) s listy nedělenými vejčitého tvaru a dobře známého jeřábu ptačího neboli obecného (*Sorbus aucuparia*) s dělenými listy. Hybridní původ je na jeřábu duryňském patrný, listy jsou slabě dělené. V pokusném výsevu se vyskytly typy odpovídající oběma rodičům a asi z poloviny také různé přechody mezi nimi. Protože jeřáby se řízkovat nedají, je zde jediná možnost věrného přemnožení

v roubování. Na druhé straně je ovšem mnohokrát ověřeno, že u výsevu červenolistého dřšťálu Thubergenova (*Berberis thunbergii*) dobrého původu se v potomstvu zachovává žádané červené zbarvení z 90 i více procent; zelené semenáče snadno už v mládí vytřídíme.

Některé odrůdy okrasných a ovocných dřevin vznikly pupenovými mutacemi; ať již samovolnými nebo uměle navozenými. Náhle se pak objeví jedna větvička třeba s žlutě panašovanými listy, s květy nebo plody jiné barvy. Důležité a výhodné je, že ostatní vlastnosti zůstávají zachovány. Stačí si tedy jen takového jevu všimnout a dále množit vegetativně- tedy řízkováním, roubováním nebo očkováním. Potíž je v tom, že se u některých rostlin často mutace zpětně vrací k původnímu typu. Přímo modelovou dřevinou je v tomto směru kolem půl metru vysoký stálezelený brslen Fortuneův (*Euonymus fortunei*). Má několik velmi pěkných žlutě nebo bíle panašovaných kultivarů. Ve spleti větvíček se však často najdou i celé sytě zelené a ty, protože mají více chlorofylu, také více rostou. Je tedy třeba sledovat a vyřezávat.

Závěrem několik snad dobrých rad pro zahradu. Už při nákupu se informujte, zda je dřevina očkovaná, roubována nebo jde o řízkovanec či semenáč. Bedlivě pozorujte všechny změny na výhonech. Seznamte se s nejběžnějšími chorobami hlavně virovými, abyste je neudržovali a tím nešířili. Všechna semena, jenž se na zahradě vytvoří, nám nedají rostliny původních kvalit. Pokud pěstujete cibulnaté a hlíznaté rostliny ve směsi dělejte negativní výběry uvážlivě a se znalostí druhu či rodu.

Chybí ochranné lhůty pro listová hnojiva?

Ing. Miroslav Kalina,
ÚR ČZS Litoměřice

S touto otázkou se již několikrát setkala zahrádkářská poradna ústředí ČZS a my zde pro potřebu zahrádkářské veřejnosti zpřístupňujeme následující kvalifikovanou odpověď:

Mimokořenová výživa zahradních plodin se provádí především v raném období vegetace a během hlavního růstu, kdy listy nejnadhěji přijímají živiny. Detailní termíny aplikace jsou vždy uvedeny na obalu každého listového hnojiva. V Rukověti Zahrádkáře 2003 nalezne čtenář termíny nástřiku močovinou, hořkou solí a stopovými prvky. Z nich vyplývá, že ve většině případů je delší období mezi posledním postřikem a sklizní plodiny. Výjimkou je aplikace solí vápníku proti hořké skvrnitosti jableň. Výrobci zde uvádějí jako poslední termín ošetření 14 dní před sklizní. Ten bychom měli dodržet rovněž při aplikaci stopových prvků.

Je třeba se zmínit také o dusíku, který přijímají listy rostlin velmi rychle. Ve formě močoviny je 50 % přijato již za 1 až 4 hodiny, v případě ledku vápenatého ještě rychleji a totéž platí i pro hnojiva, kde je dusík ve formě aminokyselin (např. Hycol). Za 24 hodin je 85 % močoviny absorbováno a rostliny ji tak mohou přeměnit na potřebné dusíkaté látky. Proto bychom se nemuseli bát v případě potřeby provést mimokořenové hnojení dusíkem i několik dní před sklizní. Nemusíme se obávat zvýšení obsahu dusičnanů v rostlinách. To platí např. pro plodovou zeleninu. Ostatní základní živiny - fosfor, draslík, vápník a hořčík - jsou důležitými minerálními látkami ve výživě lidí a zvířat a proto nepředstavují žádné zdravotní riziko.

V závěru uvádíme, že množství živin dodávané mimokořenovou výživou je malé a je většinou absorbováno rostlinami. Listová hnojiva u nás podléhají registraci u ÚK-ZÚZu, kde se sleduje jejich hygienická nezávadnost a také účinnost.

Nejvhodnější termín pro řez ořešáku královského (*Juglans regia*)

Jaroslav Matejsek, ÚR ČZS Náchod

Z mnohaletých pokusů a pozorování, kdy ořešáky byly záměrně řezány v různou roční dobu, jednoznačně vychází jako nejvhodnější období pro řez termín jarní, po narašení. Pro názornost si připomeňme výhody a nevýhody řezu v různém ročním období.

Zimní řez

Bylo zjištěno, že ořešák je pod silným tlakem mízy po ukončení dormance (hlubokého vegetačního klidu), asi od poloviny prosince do doby, než vyraší pupeny a vyrostou nové zelené přírůstky.

V zimním období (v době kdy mrzne) je tok mízy blokován mrazem. Ale při každém i krátkodobém oteplení se výron mízy na nové řezné rány obnovuje. Za mrazu znovu ustává a tak se to opakuje po dobu asi 40 dnů, než dojde k ucpaní cév sraženinou mízy.

Po dobu výronu mízy nelze rány zatřít žádným přípravkem. Rány, které lze ošetřit po delší době až po zaschnutí, se hůře hojí. Řez v zimním a jarním období před narašením ořešákům neprospívá, ale naopak škodí.

Letní řez v srpnu

Stále je doporučován letní řez ořešáku v srpnu. Je to z toho důvodu, že po řezu plodících ořešáků v srpnu nedochází k výronu mízy a tak se stará, dnes již překonaná praxe stále oživuje.

Ale je také nutné si připomenout, že v srpnu se již netvoří znatelné hojivé závaly nových ran na vzrostlých a plodících stromech. Dochází zřejmě jen k uzavření cév, neboť v srpnu řezané ořešáky neroní po skončení dormance mízu, na rozdíl od ořešáků řezaných v listopadu (po odběru roubů).

Jinak je to u ořešáků ve školce, kde růstová aktivita je delší než u stromů na trvalém stanovišti. U těchto mladých stromků se může menší hojivý svalec vytvořit i v srpnu. Řez ořešáků v srpnu není vhodným termínem.

Letní řez v červnu

Je možný v nutném případě, kdy potřebujeme odstranit překážející, nebo zlomenou větev. Na prosvětlení koruny je skoro pozdě. Doporučovaný řez začátkem června, když nové přírůstky dosahují délky 30 - 50 mm (3 až 5 cm) je zřejmě omyl. Začátkem června mají mladší a dosud neplodící ořešáky nové přírůstky až 50 cm dlouhé, nikoliv 3 - 5 cm.

Po řezu začátkem června vytvoří ořešák zával v poloviční mohutnosti (pouze v šíři do 5 mm po obvodu rány) oproti řezu jarnímu

po narašení, kdy se vytvoří zával v šířce do 10 mm do srpna toho roku. Pokud má strom málo živin a trpí suchem, mohou být závaly menší.

Proč bychom doporučovali řezat ořešáky až v červnu a nevyužili možnosti jarního termínu.

Opožděným průklestem až v červnu připravíme ořešák o značnou asimilační plochu a ztratíme čas na vytvoření mohutnějších závalů řezných ran v tom roce.



Rána o průměru 2,5 cm / řez 5. června (fotografováno na podzim téhož roku, zával 5 mm po obvodu)

Jarní řez po narašení

Do doby než ořešák začne rašit, je pod silným tlakem mízy. Stanovení určitého data pro jarní řez není možné z několika příčin, které ovlivňují dobu rašení:

1. nepředvídatelný termín příchodu jara
2. různá nadmožská výška
3. poloha pozemku (chráněná, větrná)
4. sklon pozemku (přikloněný ke slunci, nebo odkloněný)
5. typ ořešáku
 - a) raně rašící (SEIFERSDORFER, APOLLO)
 - b) středně rašící (JUPITER a další odrůdy)
 - c) později rašící (MARS)

Z výše uvedeného je zřejmé, že stanovení začátku nejvhodnějšího termínu jarního řezu k určitému kalendářnímu datu není možné, neboť může být v každém roce jiné. Přesněj-

ší určení termínu jarního řezu, který je použitelný v každém roce, v každé nadmožské výšce a poloze pozemku, pro všechny typy ořešáků, umožňuje orientace podle vegetační fáze stromů. To znamená, že když se ořešák začne zelenat, nastává nejvhodnější období pro jeho řez.

Když nové přírůstky narostou do délky 3 až 5 cm, můžeme odřezat slabší větve o průměru do 5 cm. U silnějších větví může po řezu v té době docházet ke slabšímu a krátkodobému slzení mízy. Z toho důvodu silnější větve odřízneme raději později, když nové zelené přírůstky dosáhnou délky 10 až 15 cm. V této době je snížen tlak mízy natolik, že většinou nedochází ani ke krátkodobému slzení z řezných ran. Silnější větve seřízneme nejprve na pahýl (aby se nezatrhl) a teprve potom odřízneme pahýl ve větevním kroužku. Je lépe řezat za suchého a teplého počasí a rány bezprostředně po řezu ošetřit vhodným nátěrem. Používáme husté barvy ředitelné vodou, které nepálí a neimpregnují dřevo, např. neředěnou LATEXOVOU barvu s přidáním houbomorbného přípravku (FUNDAZOL a pod.) případně přidáme i práškový stimulant pro podporu hojení ran.

Větší rány o průměru nad 5 cm můžeme po zaschnutí základního nátěru (upravené latexové barvy) natřít 2 - 3 mm silnou vrstvou štěpařského vosku, který nepálí (typ JENTEN). Povrch vosku přetřeme lehce hustou latexovou barvou a tím zabráníme stékání vosku při ohřátí sluncem a snížíme tak možnost jeho předčasného vyschnutí a následného odpadnutí z rány. Takto kombinovaný nátěr chrání ránu po dobu 1 - 2 roků.

Připomeňme si, že čím větší je rána, tím více roků potrvá než se zcela zahojí. Při dobré růstové aktivitě stromu se rána o průměru 10 cm hojí asi 5 - 6 let. Po tu dobu ji musíme ošetřovat, než se zcela uzavře. Jarní řez po narašení ořešáků je nejvhodnější termín v celém kalendářním roce.

Souhrn poznatků v hojení ran (hodnocení koncem vegetační doby)

1. řez po narašení při délce nových přírůstků 5 - 10 cm,

- hojivý zával v šířce 10 mm po obvodu rány.

2. řez začátkem června,

- hojivý zával v šířce 5 mm po obvodu rány

3. řez začátkem července,

- hojivý zával v šířce 2 mm po obvodu rány

4. řez začátkem srpna,

- žádný měřitelný hojivý zával

Není brambora jako brambora

Miroslav Muška, ÚR ČZS Třebíč

Brambory jako důležitá část naší stravy se bohužel stávají plodinou, která je postupem času konzumována stále méně. Uvádí se, že se u nás snědlo v r.1850 170 kg brambor na osobu, v r.1938 120 kg na osobu a nyní to je už jen 77 kg na osobu. Stejně tak to je i s plochou zemědělské půdy, na které se brambory pěstují - v r.1955 to bylo 650 tisíc hektarů, v r.1998 již 72 tisíc hektarů, v r. 2002 méně než 50 tisíc hektarů a v r.2004 už jen kolem 40 tisíc hektarů. Z této plochy mají drobní pěstitelé brambory na 7 - 8 tisících hektarech. Pro úplnost údajů je však třeba dodat, že v r. 1994 byl průměrný výnos 16 tun z hektaru, zatímco v r. 2004 to již bylo 25 tun. V roce 2005 byly výnosy rekordní za celou dobu pěstování od roku 1918, dokonce byl dosažen výnos nad 100 tun z hektaru (podmínky velkovýrobního pěstování).

Vlivů na snížení konzumace je více, jedním z nich je i to, že velkovýroba dodává brambory mechanicky poškozené, tudíž nevzhledné a lehčeji podléhající nákazám. V poslední době je snaha dodávat na trh brambory, sklizené šetrnějšími technologií, umyté a zabalené v líbivých PE obalech s popisem odrůdy. Negativní dopad má také prodej brambor v době, když nejsou vhodné pro konzumaci - brambory určené pro letní a podzimní konzum jsou prodávány na vánoce i mnohem později. Dokonce jsou tyto odrůdy pěstitelům označené jako vhodné pro pozdní konzum. Jako příklad lze uvést velmi ranou odrůdu IMPALA. Jedná se o odrůdu, která má vysoké výnosy v raných termínech při předčasné sklizni, je chuťově velice dobrá. Touto odrůdou je však

osázena neúměrně velká plocha, takže se konzumuje mnohem později, než je vhodné. Uvařené hlízy jsou pak vodnaté a nechutnější. Ale protože si je zákazník nakoupil ve slevě ve větším množství v době před nabídkou brambor vhodných k uskladnění, nekoupí později odrůdu jinou. Kvalitních odrůd pro pozdní konzum se prodá málo, pěstitel nezvětšuje, spíš zmenšuje osázené plochy. Uzavírá se tak bludný kruh - IMPALA se množí a pěstuje si na velkých plochách a nedává šanci pěstovat pro pozdní konzum mnohem vhodnější a chutnější odrůdy.

Tyto výše popsané problémy však nemá zahrádkář, který brambory pěstuje pro sebe. Pěstuje pro kvalitu, ne pro množství, chce si pochutnat a má radost, že jeho výpěstek chutná i jiným. Může si vybrat odrůdy vhodné pro požadovaný způsob užití a svým způsobem pěstování se blíží ekologickému pěstování, jehož výsledkem je zcela určitě lepší chuť než chuť stejné odrůdy pěstované ve velkovýrobě a nevhodně skladované v obchodě.

Každý z nás si může svoji produkci srovnat se zmíněným ekologickým pěstováním brambor, které se na trhu označují grafickým znakem a také přívlástkem „BIO“. Jsou také dražší, neboť jejich pěstování je náročnější.

Ekologicky pěstované brambory nejsou hnojeny minerálními hnojivy, ale pouze chlévským hnojem v množství 3 - 4 kg na metr čtvereční a zeleným hnojením. Proti plísni bramborové se nepoužívají chemické postřiky - pouze přípravky na bázi oxychloridu mědi - KUPRIKOL, mandelinka bramborová se sbírá ručně. Je vhodné volit odrůdy, které jsou méně citlivé na plíseň bramborovou.

Naproti tomu velkovýroba používá na udržení zdravého stavu porostu postřiky proti plevelům před i po vzejití sadby, moří sadbu, postřiky proti plísni (naši pěstitelé 3-5 x, v Polsku až 1-2 x, v Německu až 16 x, v Holandsku až 18 x, ve Francii až 19 x), postřiky proti mandelince a mšicím a postřiky na likvidaci porostu před sklizní brambor.

I z těchto důvodů je vhodné pěstovat brambory na zahrádkách. Aby pěstování na

zahrádce bylo úspěšné a splnilo očekávání je třeba dodržet následující:

1. zvolit vhodný varný typ a vegetační dobu odrůdy
2. sázet jen kvalitní sadbu
3. dodržet určité zásady pěstování

Varný typ

Rozlišujeme 3 základní varné typy a to:

VARNÝ TYP A: jedná se o pevné lojovité brambory, které jsou nerozvářivé, příjemně vlhké, velmi slabě až slabě moučnaté, jsou vhodné pro přípravu bramborového salátu i ke konzumu jako vařeně.

VARNÝ TYP B: polopevné, polomoučné brambory s jemnou až hrubší strukturou, příjemně vlhké až sušší, jsou vhodné jako příloha k jídlu.

VARNÝ TYP C: měkké, moučnaté brambory s jemnou až středně hrubou strukturou, středně vlhké až suché, tyto jsou vhodné k přípravě kaší, těst a výrobků z brambor.

Je však třeba vzít v úvahu, že některé odrůdy jsou přechodem mezi uvedenými varnými typy - AB, BA, BC. První písmeno značí převahu k varnému typu. Také je třeba počítat s tím, že se mohou objevit tzv. ročníková kolísání kvality, způsobená klimatickými podmínkami v roce pěstování (pevná se např. zdá polopevná, polopevná moučnatá, ale i naopak).

Odrůda dle vegetační doby

Podle délky vegetační doby jsou brambory zařazeny do 4 skupin a to:

- Velmi rané, vegetační doba 90 - 100 dní,
- Rané, vegetační doba 100 - 110 dní,
- Polorané, vegetační doba 110 - 120 dní,
- Polopozdní až pozdní, vegetační doba nad 120 dní.

Pro zahrádkáře mají význam odrůdy velmi rané, rané, méně polorané. Polopozdní až pozdní jsou méně vhodné, i když jejich pěstování nelze vyloučit - sklizeň v polovině září i později není pro většinu zahrádkářů ta nejvhodnější doba. Obecně platí, že velmi rané se mají zkonzumovat co nejdříve, nejdéle do vánoc. Jsou samozřejmě výjimky. Předklíčením a použitím netkané textilie lze v nadmořské výšce 520 m - není-li ex-

trémně chladné počasí - dosáhnout předčasné sklizně za 66 - 69 dnů. V r. 2003 jsem sázel 31. 3. a začal kopat 5. 6. Teplota v tomto roce byla týden před sázením nad 10 °C, teploty po dobu vegetace byly velice příznivé. Sázena byla odrůda VELOX, která byla od 15. 2. dána k předklíčení do místnosti s teplotou 14 - 18 °C po dobu 4 týdnů a 2 týdny při teplotě okolo 10 °C. Po vysázení byl záhon ihned přikryt netkanou textilií a ponechána až do výše stonků cca 25 cm. V tomto roce byly i příznivé dešťové srážky, takže nebylo třeba zalévat. Pro nejranější sklizně je vhodné vybírat odrůdy s rychlým nárůstem hlíz. V současné době tuto vlastnost splňují odrůdy EVEREST, FLAVIA, IMPALA, LEONI, MAGDA, SOLIST a VITESSE.

Kvalitní sadba

Každý, kdo pěstuje brambory, by měl - nejen z vlastní zkušenosti říkám zásadně - použít kvalitní certifikovanou sadbu od množitele. Taková sadba se pozná podle toho, že je označena náveskou do 10 kg podnikovou, nad 10 kg úřední - tj. s hlavičkou ÚKZÚZ. Na návesce musí být název a adresa dodavatele (výrobce), název odrůdy, stupeň množení - zahrádkář vystačí se stupněm C1 nebo C2 (rozlišujeme základní rozmnožovací materiál označený SE1, SE2 a E; stupeň E je dále přemnožován jako certifikovaná sadba C1 a C2; mezi stupni množení mimo kvalitativní ukazatele je i rozdíl v ceně - např. v r. 2005 stupeň E 12 až 14,50 Kč za kg, stupeň C2 7 Kč za kg), hmotnost, velikostní třídění, označení země výroby a číslo partie (údaj, ze kterého lze zjistit veškeré informace týkající se uznávacího řízení prodávané certifikované sadby). Sadbu s označením C1 pěstují ještě další rok, ale je bezpodmínečně třeba provádět ve vegetačním období selekci - vyřadit nezdravé rostliny a cizí příměsi i s hlízami. Poznají se podle toho, že mají např. svinuté listy, černý stonk nad zemí, jsou nízké růstem či jinak netypické. Použitím nekvalitní sadby nejenže není kvalitní porost, ale dochází k nižším výnosům - mám zkušenosti hned druhý rok méně až o 25 %. Kvůli kvalitě konzumu bychom měli dbát i o čisto-

tu odrůdy. Je určitě na závalu mít mezi salátovkou rozvářivou bramboru a naopak, v příloze mezi tmavě žlutými mít bramboru světlou. Doporučují také sázet více odrůd a to proto, že ne vždy každá odrůda „vyjde“ tak, jak by měla.

Doporučit nejlepší odrůdu není jednoduché proto, neboť každému chutná jiný varný typ - někdo nenechá dopustit na lojovitou bramboru, někdo zcela opačně propaguje bramboru moučnatou. Navíc jde o subjektivní hodnocení. Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský - Odbor odrůdového zkušebnictví měl v roce 2005 přihlášeno k uznávacímu řízení 177 odrůd sadbových brambor, na polních pokusech v Havlíčkově Borové bylo pěstováno 232 odrůd od 13 firem. Orientace v tak početné nabídce není také jednoduchá, zahrádkáři ÚR ČZS Třebíč proto pořádají každoročně degustaci vybraných odrůd brambor. V přehledné tabulce výsledků lze tak nalézt prvotní informaci o vhodné odrůdě. Ostatní pak záleží na výběru samotného zahrádkáře.

Dle výsledků degustací a zkušeností nejen vlastních si dovolím doporučit následující odrůdy, které jsou však více směřovány k tužším varným typům, tak jak se zdá být orientována chuť konzumentů.

- **Odrůdy velmi rané:** *Astoria* BA, *Colette* BA, *Magda* BA, *Rosára* A, AB (červená slupka)
- **Odrůdy rané:** *Annabelle* AB, *Baccara* B,BA, *Dali* A,AB, *Karin* BA, *Kordoba* B, *Marabel* B, *Princess* AB, *Secura* B,BC
- **Polorané:** *Andante* AB,A, *Ditta* (dříve *Lenka*) AB, *Kariera* BA, *Laura* B (červená slupka), *Lolita* BA, *Milva* BA, *Red Anna* B (červená slupka), *Victoria* B,BA

Kde lze zjistit vlastnosti výše uvedených odrůd brambor?

Každá firma, která je držitelem šlechtitelských práv nebo udržovatelem nebo zástupcem zahraničního vlastníka šlechtitelských práv v České republice, vydává popis vlastností a použití jednotlivých odrůd brambor v souhrnném katalogu nebo jednotlivých letáčích, které bývají k dispozici na výsta-

vách se zahrádkářskou, či zemědělskou tematikou. V těchto materiálech jsou vlastnosti uvedeny tak, jak se firmě odrůda při jejich pokusech jeví.

Objektivní a nezávislý seznam odrůd, jejich hodnocení odolnosti proti chorobám a škůdcům, hospodářských vlastností (tvar hlíz, barva dužniny, barva hranolků, lupínků aj.) a stolní hodnoty (konzistence, moučnatost, vlhkost, chuť, tmavnutí vařených hlíz aj.), včetně podrobných popisů celkem 150 odrůd je uveden v publikaci Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského, Odbor odrůdového zkušebnictví s názvem „Přehledy odrůd 2005 brambory“.

Zásady pěstování

Brambory nemají zvláštní nároky na půdní podmínky, dají se pěstovat i v jílovitohlinitých půdách s dobrými výsledky. Nevhodné však jsou zamokřené pozemky a pěstování pod stromy na zahrádce. Je třeba půdu na podzim hluboce zorat nebo zryt, zjara řádně nakypřit - nejlépe rotačním kypřičem, je-li k dispozici. Doba kypření záleží na vlhkosti půdy, půda musí osychat. Výsledkem musí být jemná struktura bez hrudek nebo dokonce hrud. Sázet je třeba do teplé půdy, sadba o velikosti minimálně 25 x 25 mm, maximálně 60 x 60 mm, vzdálenost brambor od sebe do 30 cm. Při velké sadbě může být větší, při malé sadbě menší vzdálenost. Vývoji rostlin pomůže opakované proorání či okopání. Kořenům se tak dostává vzduchu a zničí se plevele. Znovu však připomínám, nesmí dojít ke vzniku hrud a musí být rozdroben nežádoucí půdní škraloup.

Po sklizni je třeba nechat brambory ve stodole, v chatce či pod jiným přístřeškem. Dojde při tom k osušení hlíz a ke zhojení poškozených míst. Vhodná doba je 2 - 3 týdny. Brambory v této době je nutné chránit před slunečním svitem. Aby hlízy nezezelely, přikryjeme je prodyšnou pytlečinou nebo kartonem. Před uložením do sklepa nebo jiné chladné a vlhké místnosti vyřadíme hlízy s napadením hnilobou.

Nedostatečné vydýchání poznáme podle vytvořené potní vrstvy - jsou na povrchu vlhké. Vlastní skladování je vhodné při teplotách 2 - 6 °C. Brambory skladované při

této teplotě však nelze ihned konzumovat. Došlo u nich totiž k přeměně škrobu v cukry a chutnaly by nasládle. Nechají se proto 10 až 14 dnů v teplotě 12 °C - 15 °C, aby došlo k vydýchání cukrů. Je doporučováno skladovat do výše vrstvy asi 1 m. Mám velmi dobré zkušenosti se skladováním v rašlových pytlích různé velikosti až do 50 kg, které umožňují i při méně větraném skladování přístup vzduchu. Samozřejmě lze použít i dřevěné nebo umělohmotné bedničky.

Pro ty, kteří chtějí spíše ekologicky pěstované brambory, doporučuji chlěvský hnůj, nebo zelené hnojení - např. hořčici bílou, svazenko vratičolistou či lničku setou před podzimní orbou. V průběhu vegetace nepoužívat minerální hnojiva, pouze postřik na list listovým hnojivem - osvědčil se mně CAMPOFORT forte nebo WUXAL SUS KOMBI Mg. Postřik na list aplikuji 3 x, poprvé počátkem tvorby poupat, pak počátkem kvetení a za 14 dnů poté.

Pokud se zahrádkář rozhodne pro chemickou ochranu proti plísni bramborové, lze doporučit postřiky přípravky ALTIMA 500 SC, CASOAR, TATTOO a RIDOMIL GOLD MZ 68 WP. Jsou v současné době dle výsledků zkoušek nejúčinnější.

Proti mandelince bramborové jsou účinné postřiky ACTARA, BANCOL, CALYPSO a MOSPILAN.

Klatovský karafiát (*Dianthus caryophyllus* var. *Clatoviensis*)

Peter Pošefka, předseda Spec. zákl. organizace ČZS Klatovský karafiát)

Karafiáty se začaly v Klatovech pěstovat v roce 1813, kdy se do svého rodného města vrátil rytmistr Volšanský a na památku si z francouzského města Nancy přivezl malá, černá semínka drobnokvětého karafiátu. Zbytek svého života pak věnoval hlavně pěstování a zušlechťování této milé rostlinky. Brzy o ni vzbudil zájem i u svých sousedů a tak se do dějin klatovského karafiátu zapsali jako první pěstitelé cvočkař Jan Pirner, mlynář Josef Formánek a Matěj Stránský. Hlavní zásluhu o pěstování klatov-

ských karafiátů má však hostinský a pomolog Michal Bullmann, který s J. Pirnerem prováděl umělé sprašování a výběr rostlin. V roce 1831 zaslál již M. Bullman velkokvěté karafiáty do Itálie, Německa, Švédska i Anglie. Tak se díky velkému nadšení, nezměrné trpělivosti a pracovitosti rodila odrůda klatovského karafiátu. Jedná se o mrazuvzdornou trvalku se stonkem 50 - 60 cm vysokým, žaludovým nepukavým kalichem. Květ se vyznačuje pravidelností, celokrajnými nezoubkovanými okraji korunních plátků, průměrem 6 - 8 cm, hřebíčkovou vůní a hlavně nádhernými odstíny všech barev, kromě modré, se zajímavou kresbou. Podle barevné kresby v květu rozdělil klatovské karafiáty do 6 tříd profesor Josef Čechura (1812 - 1891).

Od zahrádkářů převzali později karafiáty klatovští zahradníci Matěj Spora, Antonín Bříško, František Celerin, Josef Walter, Vít Boublík, Vojtěch Svoboda a další, kteří získali klatovským karafiátům světovou slávu na výstavách ve Vídni 1892, Bruselu 1893, Antverpách 1894, Amsterdamu 1895, Lyonu, Hamburku atd. Za to, že klatovské karafiáty přečkalý 1. světovou válku, patří velký dík zahradníku Matěji Pintířovi. Od něho se po válce opět rozšiřují hlavně zásluhou profesora Dr. Františka Ševce, který popsal dějiny klatovského karafiátnictví a způsob pěstování v publikaci Klatovské karafiáty (1926).

Také 2. světová válka byla velkou překážkou v pěstování a jen opravdoví milovníci zachraňovali sortiment.

Nejnovější éra pěstování klatovských karafiátů začala v roce 1954, kdy vznikl kroužek pěstitelů a obdivovatelů této květiny. V roce 1956 již uskutečnil první výstavu na záhradě klatovského muzea, v r. 1957 pak u příležitosti X. MFF i v Karlových Varech. Ve výstavní činnosti pokračuje i nyní - šší Specializovaná základní organizace pěstitelů klatovských karafiátů při ÚR, nebo ZO ČZS v Klatovech. V současné době má 12 členů, z toho 7 své výpěstky každoročně představují členové veřejnosti na 14 denní červencové výstavě na zahradě v Hostašově ul. v Klatovech. Zde bývá zpravidla k vidění tisícovka rostlin na záhonech a 500

v pavilónu v květináčích. Kromě toho v roce 1994 jsme klatovské karafiáty vystavovali v Pražské botanické zahradě UK. V letech 1997, 1998 a 2000 na celonárodních výstavách se zahraniční účastí v Lysé nad Labem, v r. 1999 a 2003 na výstavách Zahradá Vysočiny v Žirovnici, dále v r. 2001 v Německu na výstavě Natur in Cham, v r. 2002 v Nepomuku.

Všichni současní pěstitelé jsou zahrádkáři, kteří milují město, v němž žijí a mají velkou zásluhu na tom, že klatovské karafiáty se již v r. 2013 dočkají 200 let své existence. Pěstují kolem 60 odrůd a sortiment stále obohacují o novinky vypěstované ze semen. Vypěstování nového karafiátu ze semene není však záležitostí 1 roku, vyžaduje hodně trpělivosti a vytrvalosti. Proto zájemci o pestrobarevný karafiátový záhon si mohou v Klatovech objednat sazenice získané hřížením (háčkovaním), které jim ještě v tom samém roce vykvetou. (Postup popsán např. v únorovém č. časopisu Zahrádkář 2006). Návod k pěstování je vložen do každé zásilky se sazenicemi. Existuje i videokazeta o pěstování a množení klatovských karafiátů. Zveme všechny milovníky květin, kteří v červenci navštíví zajímavé město pod Černou věží, aby kromě kostelů, katakomb, barokní lékárny nezapomněli navštívit i výstavu pravých klatovských karafiátů na výstavní záhradě proti muzeu.

Staré odrůdy

*Ing. Ladislav Zahradník,
předseda ovocnářské komise ČZS*

Panenské, Croncelské, Bernské růžové, Pařížanka, Solanka, Špínka a další... Kdo z ovocnářů pamětníků by si nevzpomněl na své začátky, a už se zdálo, že odrůdy pěstované před více jak 100 lety zmizí v propadlišti dějin.

Stačí projít staré zahrady a jsme překvapeni, kolik zapomenutých odrůd nacházíme a majitelé jsou na ně pyšní. Někdy ze sentimentu, vždyť často ovocné stromy s hospodářem, či hospodyní vyrůstaly i stárlý. Jindy z úcty k rodičům či prarodičům, kteří strom zasadili. Vždyť úcta k ovocnému stromu patřila k našim národním tradicím. Sám

vzpomínám na dětství, kdy u našeho domu byl jen malý dvorek s jedinou jabloní odrůdy Croncelské. Dodnes mám k této odrůdě sympatie.

Ovocné druhy charakterizují i oblast pěstování. I když jsou nejčastější jabloně, k obrazu krajiny jižní Moravy patří neodmyslitelně meruňky, k Valašsku slivoně, východní Čechy proslavily třešně a severní Čechy zase hrušně.

I u přeměněných užitkových zahrad na okrasné je nezřídka zachován starý ovocný strom jako dominanta zahrady, estetický vjem je velmi působivý.

Je tu i další důvod k ochraně a zachování starých odrůd. Odborně se nazývá genové dědictví. Staré a podobně i krajové odrůdy jsou přizpůsobené místním klimatickým podmínkám. Vyznačují se otužilostí a vzdorností k významným chorobám a škůdcům. Slouží jako výchozí zdroje při šlechtění. Považují se právem za národní bohatství.

Shromažďováním a udržováním starých odrůd, jinak záchranu genofondu má v náplni činnosti u nás několik institucí, např. VŠÚO Holovousy u Hořic, MZLU Brno, ÚKZÚZ, hlavní odrůdová zkušebna ovoce v Želešicích u Brna a v Lysicích, Valašské muzeum v přírodě Rožnov pod Radhoštěm, Pomologické muzeum Velké Losiny, Genofondový sad Velké Veličkou (ZO ČSOP Bílé Karpaty), Ovocná školka Bojkovice u Uherského Brodu.

Kromě profesionálních institucí se problematice záchranu starých a krajových odrůd po vzoru západních zemí v posledních letech věnují i občanská sdružení, spolky i nadšenci. Tyto záslužné aktivity jsou podporovány nejen Ministerstvem zemědělství a Ministerstvem životního prostředí, ale i EU a UNESCO.

Je to příznivá zpráva i pro zájemce o staré odrůdy, kam se obrátit při shánění informací, štěpů, případně vysadbového materiálu.

Málo jako šafránu ... (Zahrádkář č.2/1973)

Šafrán vlastně není nic jiného než krokus. Krokus se zlatově zbarvenými květy, který těž-

kou exotickou vůní každoročně v říjnu a listopadu naplňuje kašmírské údolí Pampore v Indii. Pro každého obdivovatele sytě vybarvených a vonících květů je to prý nezapomenutelný zážitek.

V dřívějších dobách měl šafrán velký význam. S královským květem barvili ve starověku pláště irských panovníků. Ve starověkém Řecku byly při slavnostech sině i divadlo zdobeny šafránem. Šafrán sloužil i jako vonná látka v lázních. Ulice Říma byly posypány květy šafránu, když se Nero vracel z polních tažení. Arabové užívali šafránu před více jak tisíci léty k léčebným účelům. Jak se královský krokus (i u nás rostou planě dva druhy) rozšířil do všech částí světa, to přesně nikdo neví.

Při jednom polním tažení ho prý Džingischán přivezl do Číny. Odtamtud se přes Tibet dostal do Indie. Do Španělska ho přivezli arabští dobyvatelé. Také v Anglii existuje už několik staletí „Shaffron Waldon“ - údolí, ve kterém jednou za rok kvete tato královská květina.

Cesta šafránu do kašmírského údolí Pampore má svou vlastní historii. Před tisíci léty žil ve světě vzdáleném údolí proslulý lékař Waghbatta. Lékaři se podařilo vyléčit knížete horského kmene Takšaka Naga z oční choroby. Z vděčnosti daroval kníže lékaři hlízu šafránu. Lékař hlízu zasadil ve své zahradě a později se královská květina rozšířila po celém údolí. Ještě dnes, když je měsíc v úplňku a šafrán kvete, se šlechtický dárcе oslavuje.

Již dlouho ztratil šafrán svůj význam jako barvivo pro královské pláště nebo jako vonná látka pro lázně. Pouze tu a tam, jako například v Anglii se ještě dnes barví dorty a cukroví šafránovou žlutí...

Vidíme, že naše přísloví je konec konců velice pravdivé.

Miroslav Kamiš

Hortenzie na zahrádce

Ing. Tomáš Foral

Rod *Hydrangea* L.- hortenzie z čeledi Saxifragaceae - lomikamenovité dřívě Hydrangeaceae - hortenziovité, jsou opadavé zřídka stálezelené keře, vzácně menší stromy nebo pnoucí dřeviny.

Několik desítek druhů roste ve východní Asii, Číně, Japonsku a v Americe.

Dorůstají výšky cca 1 až 1,5 metru, některé až do 3 metrů výšky i šířky, popínává hortenzie řápkatá až 20 m. Všechny vyžadují světlé stanoviště a živinami bohatou, hlubokou půdu. Nejznámější a nejpěstovanější hortenzie velkolistá nejlépe roste v kyselých, rašelinovitých půdách s půdní reakcí kyselou, tj. pH 3,5 - 4,5. V takto kyselé půdě však druhy a kultivary s růžovými a červenými květenstvími složenými převážně ze sterilních květů se zbarvují do modra. V půdách s reakcí pH 5,5 - 6,0 se vybarvují květenství do růžova a červena. Při vyšší reakci pH 6,5 - 7,0 dochází k chlorózá, tj. žloutnutí listů. Je tedy zřejmé, že hortenzie se nedají pěstovat ve vápenitých půdách a nesmí se zlévat tvrdou vodou. Pokud máme růžové kvetoucí kultivar a přece jen chceme docílit modrého vybarvení květenství, přidáváme do půdy kamenec hlinitoamonný v množství cca 5 kg na 1m³ substrátu. Kamencem se rostliny zalévají i během nakvétání. Některé odrůdy jsou více, jiné méně citlivé, proto intenzita modrého zbarvení může být u různých odrůd jiná. Změna barvy z růžové na modrou je způsobována účinkem volných iontů hliníku na barvivo delphinidin, který květy obsahují. Není to tedy barvení v pravém slova smyslu, jde o reakci barviv přítomných v květu změnou kyselosti půdy či závlivky. Některé druhy a odrůdy mění během svého kvetení barvu vlivem reakce buněčných šťáv stárnutím květů např. z bílé po červenou až měděně hnědou nebo z modré a růžové po zelenou až hnědou, dokonce můžeme najít na jednom keři květy v barvě růžové, modré i fialové. Některé druhy udržují hnědá zaslchlá květenství přes celou zimu na keřích i po opadu listů. Vyrálá květenství se můžou použít k sušení do suchých aranžmá jak v přírodní barvě, tak odbarvené do běla nebo obarvené do pastelových odstínů. Je vhodné je preparovat a zvláčnit glycerínem.

Květenství hortenzií jsou umístěná na jednoletých výhonech. Nejoblíbenější jsou hortenzie s kulovitými květenstvími která

mají průměr až 30 cm, jsou však i velmi půvabné hortenzie s latami květů kuželovitého tvaru nebo jemná jakoby krajková květenství, která mají po obvodu květy sterilní s velkými okvětními plátky a uprostřed květy drobné fertily (plodné). Sterilní květy mají 4 korunní plátky, jsou však již i odrůdy s větším počtem plátků a květy jsou poloplňné nebo plné. Barva květů může být v odstínech bílé, žluté, růžové, červené, temně červené, světle až tmavě modré a fialové. Jsou odrůdy s kombinací těchto barev. Jsou to dlouhověké keře se vzrůstající obloubou u nás, protože kvetou v létě, kdy jsou keřové záhony na květy chudé.

Nejvhodnější doba množení hortenzii v domácích podmínkách je začátek léta z polovyzrálých nebo bylenných vrcholových řízků bez vrcholových květních pupenů. Ve velkovýrobě se z rychlených matečních rostlin odebírají řízků v únoru až březnu. U některých druhů můžeme použít i rozdělení trsů časné na jaře před rašením pupenů. Množení semeny je možné hlavně u botanických druhů.

Nejčastěji pěstovanými druhy jsou **hortenzie velkolistá** (*Hydrangea macrophylla*, synonymum hortenzie topolová (*Hydrangea opuloides*)), **hortenzie plstnatá** (*Hydrangea villosa*), **hortenzie pilovitá** (*Hydrangea serrata*), **hortenzie latnatá** (*Hydrangea paniculata*), popínává **hortenzie řapíkatá** (*Hydrangea anomala petiolaris*), **hortenzie stromečkovitá** (*Hydrangea arborescens*), **hortenzie drsná** (*Hydrangea aspera*), **hortenzie kosmatá** (*Hydrangea heteromalla*), **hortenzie dubolistá** (*Hydrangea quercifolia*), **hortenzie Sargentova** (*Hydrangea sargentiana*).

Rostliny vysazujeme na světlé stanoviště chráněné před prudkými větry a průvanem. Rostliny snesou slunce (není vhodný přímý úpal), ale musí být zajištěna vydatná závlhka ne však přemokření. Nejlépe rostou v polostínu, ale snesou i stín. Živná, dobře připravená půda s příměsí rašeliny a zetlelého kravského hnoje, jehličnaté hrabanky či listovky jsou podmínkou zdárného růstu a vývoje rostlin, kvalitního a bohatého kvetení.

Hortenzie jsou také velmi vhodné a oblíbené jako kontejnerové rostliny do přenosných nádob a jako rostliny hrnkové, pokojové, vhodné k rychlení. V obchodech se dnes prodávají téměř po celý rok, nejčastěji však na jaře a na podzim.

Výsadbu kontejnerovaných rostlin můžeme provádět téměř po celou vegetační dobu. Není vhodné pouze období velkých veder a pozdní podzim, protože pak mohou neprokofeněné rostliny vymrzat. Některé hortenzie je vhodné na zimu chránit před silnými mrazy rašelinou, hoblinami, listím a chvojím nebo větší vyztuženou lepenkou či polystyrénovou bednou.

Důležité je důkladné odplevelení půdy před výsadbou. Mimo vypletí doporučuji i chemické odplevelení dostupnými herbicidy, které nezanechávají v půdě rezidua. U hortenzie velkolisté řezem odstraňujeme pouze suché nebo překrývající se větve, větve slabé a odkvetlé a to pouze na jaře. Pro vytvoření silných květních pupenů řežeme keře od května do poloviny června nad 3. až 4. očkem (pupenem). Výhony, ukončené květním pupenem nesmíme na jaře odstraňovat protože květní pupeny se zakládají již v předcházejícím roce. Snížení kvetení může být tedy způsobeno nevhodným řezem nebo zmrazením vrcholových květních pupenů v tuhé zimě a také špatnou výživou a pěstováním v alkalické (vápenité) půdě. Naopak např. hortenzii latnatou nebo stromečkovitou řežeme každoročně hluboko přibližně na 2 očka.

Hortenzie sázíme jako solitéry nebo v menších skupinách do trávníku nebo trvalkových záhonů s nízkými trvalkami a keři, nejlépe poblíž cest, teras, odpočívadel, vřesovišť, domů zdi a vchodů, k potokům a rybníčkům, kde mají dostatek potřebné vlhkosti. Květenství jsou krásná jak po pozorování zblízka, tak září do dálky svojí velikostí i jasnými barvami. Některé druhy můžeme použít do volně rostoucích živých plotů a popínavou hortenzii řapíkatou na zdi, ploty, sloupky, pergoly, kmeny stromů, ale i bez opory jako půdopokryvnou rostlinou nebo volně bizardně rostoucí keř.

Kolem dobře větveného kořenového systému rostliny opatrně okopáváme. Hnojíme

pravidelně, každoročně kombinovanými hnojivy bez vápníku a přidáváme dostatek humusu a rašeliny. Dbáme na vyváženou výživu a nepřehnojujeme dusíkatými hnojivy, aby nové letorosty dobře vyzrály a v zimě nenamrzaly. Je vhodné keře mulčovat rozdrčenou borkou (kůrou) nebo dřevěnými štěpkami, které nejenže udržují půdu bez plevelů, udržují vláhu, dodávají humus, ale chrání v zimě rostliny před velkým promrznutím.

Virus šarky švestky a ochrana proti němu

*Doc. Ing. Jaroslav Polák, DrSc.,
Výzkumný ústav rostlinné výroby, odbor
rostlinolékařství, Praha - Ruzyně*

Virus šarky švestky, (Plum pox virus - zkratka PPV), je jedním z neškodlivějších rostlinných virů na světě a neškodlivějším v České republice. Tento virus téměř úplně zlikvidoval pěstování švestek, především pak velmi kvalitní švestky Domáci. Zlikvidoval by i produkci slivovice v Čechách, a zejména na Moravě, kdyby přední výrobci tohoto chlupatého nápoje více než 90 % potřebných švestek nedováželi ze zahraničí, především z Rumunska. Virus je vláknitého tvaru, vlákna jsou dlouhá 750 nm (měří tedy méně než tisícinu milimetru) a 13 nm široká. Virus se přenáší neperzistentně mšicemi. To znamená, že mšice může nabývacím sáním na nemocné rostlině virus získat během několika minut, nebo dokonce vteřin a během stejné doby inokulačního sání virus přenést do zdravé rostliny. Z toho vyplývá, že použití aphidicidů k zabránění přenosu viru šarky švestky mšicemi je prakticky neúčinné.



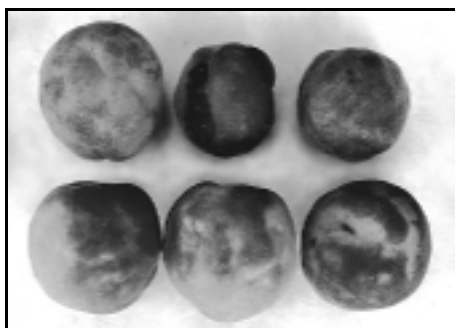
*Příznaky napadení šarkou na plodech
broskvoně typu cling 'Catherina'*

Každý rostlinný druh může, a často je infikován několika různými viry. Z tohoto aspektu jsou na tom nejhůře brambory, kde je v podmínkách naší republiky rozšířeno nejméně šest důležitých virů, a kdybychom neměli dobře organizovaný systém produkce zdravé sadby, asi bychom brambory nemohli vůbec pěstovat, nebo by jejich pěstování bylo nerentabilní. V České republice bylo na různých rostlinách zjištěno hodně přes sto různých druhů virů, ve světě bylo identifikováno téměř devět set druhů rostlinných virů. Na peckovinách (slivoně, resp. švestky, meruňky, broskvoně) se vedle viru šarky švestky byl v mnohem menší míře vyskytl virus zakrslosti slivoně, a virus nekrotické kroužkovitosti třešně. Ojediněle mohou být peckoviny v ČR infikovány i kmeny viru mozaiky jabloně, a viru chlorotické skvrnitosti jabloně. Oba tyto viry mohou na peckovinách vyvolat příznaky podobné příznakům šarky, i když slabší. V souvislosti s infekcí těmito viry hovoříme o pseudošarce. V České republice dosud nebyl prokázán přirozený výskyt viru šarky švestky na stromech třešně nebo višně. Stanovení v genofondu třešně ve VŠÚO Holovousy nemohlo být ověřeno, protože stromy s pravděpodobnou infekcí byly zlikvidovány.

Často je v odborné veřejnosti a mezi zahrádkáři diskutována otázka ochrany peckovin proti viru šarky švestky. Problém těžce doléhá zejména i na domácí producenty slivovice, především na Moravě. Je nutno zcela jasně konstatovat, že virové choroby rostlin, resp. jednou infikované a nemocné stromy nelze v žádném případě a žádnými prostředky léčit. Nelze tedy vyléčit stromy infikované virem šarky švestky ani zelenou skalicí, ani jinými chemikáliemi, které se někde dokonce prodávaly za účelem léčby stromů nemocných šarkou. Producenti takového „pseudoléků“ se snaží vydělávat na neznalosti, nebo hlouposti těch, kteří by takové zboží kupovali.

Účinná ochrana proti virovým chorobám, a tudíž i proti viru šarky švestky však existuje. Je to v první řadě pěstování viruprostých stromů a odrůd. Systém certifikace a produkce viruprostých školkařských výpěstků

se v současné době v České republice zavádí. Dobrému zahrádkáři se rozhodně vyplatí zakoupit si k výsadbě viruprosté stromky. I kdyby se mu v infekčním prostředí během několika let šarkou, nebo jinými viry infikovaly, množství i kvalita výpěstků mu několikanásobně nahradí rozdíl v ceně standardních a viruprostých stromků. Žádejte u školkařů certifikované viruprosté stromky s visačkou VF (virus free)! V případě švestek, meruněk a broskvoní však nelze pro podmínky České republiky doporučit nákup a výsadbu k šarce velmi náchylných odrůd, např. švestky Domáci, broskvoně Catherina, nebo meruňky Karola, byť by byly viruprosté. Rychlá reinfekce většinou neumožní, aby zahrádkář z těchto odrůd získal kvalitní úrodu po delší časové období.



Příznaky napadení šarkou na plodech meruněk odrůdy 'Karola'

Jedinou možností účinné ochrany proti virům, proti viru šarky švestky, je pěstování viruprostých, rezistentních, případně dokonce k viru imunních odrůd. Tady je namíste vysvětlit odbornou terminologií na úseku odolnosti rostlin k chorobám. Školkaři i šlechtitelé občas používají nesprávnou terminologii, pokud ne přímo zavádějící. Z neznalosti a možná i z komerčních zájmů dochází někdy k matení pojmů, což není dobré, a byl by špatný vědec ten, kdo by to nechal bez povšimnutí. Ve vztahu rostliny, resp. odrůdy k patogenu, viru, rozeznáváme pět základních kategorií: hypersenzitivita, náchylnost, tolerance, odolnost (rezistence) a imunita. V rámci jednoho rostlinného druhu se mohou, a zpravidla také vyskytují všechny

nebo většina těchto základních kategorií, a také přechody mezi nimi. Existují, nebo je možno vyšlechtit odrůdy k viru extrémně náchylné, neboli hypersenzitivní, náchylné, tolerantní, rezistentní, nebo dokonce imunní. Jednotlivé kategorie vztahu hostitele (rostliny) a patogena (v našem případě viru) je možno charakterizovat takto:

1. Hypersenzitivita, neboli extrémní náchylnost je vztah hostitele a viru, kdy odrůda, resp. buňka, rostlinné pletivo infikované virem kolabuje, nekrotizuje, odumírá. Pokud dojde k lokálnímu (místnímu) odumření infikovaných buněk, virus se nemůže v rostlině šířit, a takovou odrůdu je dokonce možno využít v praxi, k pěstování podobně jako odrůdu odolnou.

2. Náchylnost je vztah hostitele a viru, kdy se viru v buňce, v rostlinných pletivech daří, množí se, dosahuje vysoké koncentrace na úkor produktivity a kvality rostliny. Jedná se o zápornou „symbiózu“ rostliny s virem. Rostlina reaguje silnými příznaky na listech i plodech, až deformacemi, snížením výnosu, kvality, zhoršeným vzhledem tak, že např. plody jsou neprodejné.

3. Tolerance je vztah, kdy se viru v buňce, v rostlinných pletivech rovněž daří, množí se tam a dosahuje vysoké koncentrace, avšak minimálně na úkor produktivity a kvality rostliny. Příznaky na plodech jsou slabé, málo zřetelné, nebo dokonce žádné, kvalita je dobrá. Jedná se o kladnou „symbiózu“ rostliny s virem.

4. Odolnost, rezistence je vztah, kdy se viru v buňce, v rostlinných pletivech množí jen omezeně, dosahuje nízké koncentrace a minimálně ovlivňuje produktivitu a kvalitu rostliny, rostlinného produktu. Příznaky na plodech jsou velmi slabé, často chybí, kvalita plodů je velmi málo, nepatrně ovlivněna, nebo vůbec neovlivněna.

5. Imunita je absolutní odolností, rezistencí, to znamená, že ve skutečnosti k žádnému vztahu mezi rostlinou a virem nedojde. Po inokulaci rostliny virem, prováděné jakýmkoli způsobem, tj. mechanicky, hmyzem (mšicemi), roubováním nebo očkováním

nemocného, infekčního roubu, očka nedochází ke množení viru v rostlině, tj. nedojde k infekci. Rostlina, odrůda je k infekci virem imunní, což je pro pěstitele ideální stav.

Na základě uvedených pěti základních vztahů mezi odrůdou a virem je možno pěstiteli, zahrádkáři poskytnout praktickou radu pro výběr odrůdy, resp. stanovit pořadí výběru odrůdy k pěstování podle jejího vztahu k viru.

a. V první řadě pěstujte imunní a rezistentní odrůdy.

b. Můžete pěstovat i hypersenzitivní odrůdy, i když to zní paradoxně. Z praktického hlediska to jsou odrůdy velmi odolné k virové infekci. Je-li hypersenzitivita úplná, což výjimečně může být, rostliny dané odrůdy nelze virem infikovat, protože inokulované buňky odumřou, nekrotizují. Nesmí však odumřít celá rostlina

c. Většinou jsou k dispozici odolné, rezistentní odrůdy. Doporučuji pěstovat odrůdy s vysokou rezistencí, ve kterých se virus množí velmi omezeně. Nejlepší jsou ty odolné odrůdy, kde se virus po inokulaci, např. po přenosu mšicemi, nebo rouben zprvu mírně množí, první rok po inokulaci a infekci je možno pozorovat např. slabé příznaky na listech, virus lze prokázat sérologicky apod., ale v dalších letech i tak nízký obsah viru klesá a jeho přítomnost v rostlině je obtížně stanovitelná. Mnohdy lze přítomnost viru v rezistentní rostlině prokázat jen molekulárním testem.

d. Pěstování tolerantních odrůd je možno doporučit jen v krajním případě, když nejsou k dispozici vhodnější, resp. odolné odrůdy. Vysoký obsah viru v tolerantních rostlinách způsobuje, že tyto rostliny jsou nebezpečným zdrojem infekce, jsou např. stejně vhodné a náchylné k přenosu mšicemi, jako odrůdy náchylné.

e. Náchylné, nebo dokonce velmi náchylné odrůdy nelze k pěstování doporučit.

Pokud jde o hodnocení a charakteristiku odrůd, nelze vždy spoléhat na hodnocení v zahraničí, z více důvodů, resp. je nutno znát postup jakým byla daná odrůda a její vztah k viru vyhodnocen. Mohu českým a moravským zahrádkářům kvalifikovaně

poradit, které odrůdy švestek, mirabelek a renklód, meruněk, a broskvoní pěstovat, abyste mohli v České republice, státu se silným plošným rozšířením šarky, toto ušlechtilé a chutné ovoce bez obav pěstovat. Jedná se o odrůdy s vysokým stupněm odolnosti k šarce, některé jsou hypersenzitivní, nebo dokonce imunní, výlučně ve výše popsaných kategoriích 1,4 a 5. Upozorňuji, že jmenovitě nedoporučuji žádnou z tolerantních odrůd (např. většina Čačanských odrůd), ani některé odrůdy s nižší rezistencí k šarce. Upozorňuji také na nesprávné charakteristiky odrůd peckovin ve vztahu k šarce (např. i Rukověť zahrádkáře 2006), které jsou často přejímány ze zahraničí, rezistence bývá zaměňována za toleranci a naopak, nebo údaje o odolnosti zcela chybí.

Švestky, starší odrůdy s vyšší odolností k šarce:

- **kategorie 4:** Gabrovská, Anna Späth, Stanley, Wangenheimova

Švestky, nové odrůdy:

- **kategorie 1** - hypersenzitivní: odrůda Jojo. V současné době to je z hlediska praktického pěstování k šarce nejodolnější odrůda švestky. Nesmí však být v žádném případě přeroubována, nebo roubována, očkována na jiné stromy a podnože peckovin nejen proto, že je licenčně chráněna, ale i proto, že po naroubování, přeroubování, naočkování na rostlinu, strom, podnož infikovaný šarkou by odrůda Jojo jako hypersenzitivní odumřela, nebo částečně odumřela.
- **kategorie 4, rezistentní:** Haganta, Hanita, Presenta, Tophit

Mirabelky a renklody:

- **kategorie 4:** Althanova renkloda, Oullinská renkloda, Mirabelka nancyská

Meruňky:

- **kategorie 5, imunní:** Harlayne
- **kategorie 4, rezistentní:** Betinka, Harcot, Paviot (starší odrůda)

Broskvoně:

- **kategorie 4, středně rezistentní:** Favorita Moretini 3 (raná), Envoy (pozdní)

Uvedené odrůdy peckovin je možno s úspěchem a bez obav pěstovat i v oblastech se silným výskytem šarky, což jsou všechny polohy a oblasti Čech i Moravy do 400 m n.m. s výjimkou jižní Moravy a jižních Čech, kde je výskyt šarky slabší. Dobré výsledky je možno dosáhnout i u dalších odrůd, u nichž je v popisu uváděna rezistence, nebo tolerance. Pokud jsou infikovány, příznaky šarky na plodech jsou u těchto odrůd slabší, chuť plodů není výrazně zhoršena, a infikované plody většinou neopadávají.

Jak řezat strom, který velmi bujně roste? (Zahrádkářský informátor Zima 1989)

Bujně rostoucí strom má k takové reakci důvod. Může to být jednostranné přehnojení dusíkem, zastínění koruny a velmi často je příčina v genetickém kódu podnože nebo i roubu. Máme-li strom na vzrůstné podnoži, například na pláňti nebo na M 11, nelze korunu udržet řezem ve tvaru zákrsku. Musíme bezpodmínečně udržovat korunu mohutnou. Není-li pro takový velký strom na zahradě místo, musíme strom odstranit a nahradit novým, který má podnož pro zákrskové typy stromů, tedy M 9, J-TE-F nebo G, případně mírně bujnější M 4, A 2, MM 106 a podobně. Jde o fyziologické vlastnosti podložené dědičně, a ty nelze změnit. Je to podobné jako u říši živočišné, tím že nebudeme dobře krmit bernardýna, nedocílíme u něho velikost foxteriéra, ale dosáhneme toho, že budeme mít nezdravé a neduživé zvíře. Výživa musí být jen fyziologickým doplněním růstových geneticky podmíněných vlastností stromů, a ty jsou dány podnoží i roubem. Děláme-li průklest v létě, podstatně snížíme dlouhivý růst. Proto raději u bujně rostoucích stromů zimní řez omezujeme.

Mravenci ve skleníku

Ing. Ladislav Zahradník

Nejednotné názory odborníků na škodlivost zahradních mravenců mne přiměly přispět do diskuze svou zkušeností. Po více než půl století zahrádkaření jsem se neseťkal s případy významnějších škod na rostlinách způsobených mravenci. Zejména ve

skleníku, kde mi dělají společnost nepřetržitě už 23 let, pozorně sleduji jejich činnost. Dětem i vnoučatům vštěpuji zásadu, že mravenci jsou moji pomocníci a nesmí jim být ubližováno. Celý skleník - 25 plošných metrů - mají pod kontrolou. Pokud se neobjeví ohnisko či kolonie savých škůdců, ani o mravencích nevím. Zvýšenou aktivitou (hajejdou jsou všude) mne vždy upozorní na nebezpečí. Vždyť jsou také - a asi právem - nazýváni zdravotní policií. Jde o mšice na papíráčích, nebo puklice na révě vinné. Réva mi slouží jako stínovka v hřebenu skleníku, místo barvení horních skel. Ochranné zásahy volím šetrné, abych mravencům příliš neublížil.

Připouštím, že odháněním přirozených nepřátel mšic podporuji jejich množení. Opatrují si totiž své „dojné“ stádo. Ale ve skleníku jsou hmyzí dravci a parazité, živící se mšicemi, vzácní. Jsem přesvědčen, že užitečnost mravenců převyšuje jimi způsobené škody.

Jen pro zahrádkářky!

(Zahrádkářský informátor Zima 1989)

Zima je období, kdy můžeme plně využít vypěstovaných bylinek ze zahrady, i nasbíraných ve volné přírodě. Ovšem nemusí to být jen léčivé a povzbuzující čaje, ale i ozdravující a vzpružující i zkrášlující koupele. Dvakrát týdně si uděláme 20 minutových koupele v bylinkovém odvaru. Účelem takových koupelí je současně dosažení přelčení nervů a oběhu krevního. Teplota koupele má být asi 37 °C. Bylinkový odvar si připravíme jako koncentrát z lodyh, třeba i bez listů. Listy většinou spotřebujeme na čaje. Doporučíme koupel zvláště osvěžující, uklidňující, odstraňující nečistoty pleti a podporující snadné večerní usínání i odstranění únavnosti a časté bolení hlavy. K tomuto cíli poslouží směs stejných dílů dobromysle, třezalky a meduňky lékařské. Od každé byliny vezmeme asi 30 g lodyh, polámeme je na menší kousky, aby se snadno vložily do 4 - 5 litrového smaltovaného hrnce. Byliny v hrnci pozvolna uvedeme ve vodě do varu a ihned odstraníme. Nádoba musí být při zahřívání i při odstavení z tepelného zdroje uzavřena pokličkou. Po mírném ochlazení přecedíme získaný odvar

a vlejeme ho do připravené koupele. V této osvěžující a ozdravující koupeli neležíme nehybně, ale občas se jemně třeme mycí houbou, aby se éterické oleje a léčivé látky snadněji dostaly do pokožky a tím i k našemu krevnímu oběhu a tak do celého těla. Po 2 - 3 týdnech poznáte samy blahodárný účinek takových zahrádkářských kosmetických a léčivých procedur.

Kytička pro radost

Ing. Ivana Kožešníková,
ústředí ČZS Praha

Květina je symbolem citu, úcty a přátelství. Člověk se květinami odedávna obklopoval. Jsou jedinečným dárkem pro jakoukoliv příležitost, pro nejbližší, přátele i ty, které máme rádi. Darovaná kytička květů udělá úplný zázrak a sama i tímto malým zázrakem může být, neboť květiny mohou ztělesňovat radost, v čase štěstí mohou zářit slávou, přinášet pohodu i utěšovat. Mohou být osvěžením, výrazem radosti a s půvabem sobě vlastním nám mohou zpříjemnit většinu běžných i zlých dní.

Květiny hrály důležitou roli při oslavách během roku po celém světě a tyto zvyky mnohde přetrvávají dodnes. Každé roční období s sebou přináší květy a květiny typické právě pro určité roční období se svými charakteristickými barvami, vůněmi a krásou, která je neotřelá, jedinečná a opakovatelná právě v ročních intervalech. Příroda nám tak nabízí svou plnou náruč těch nejkrásnějších darů - květů, listů, plodů a všeho s čím můžeme sobě i jiným udělat radost, nebo alespoň zpříjemnit život na pár dnů, než tato krása pomine.

Vazačská a aranžérská tvorba

Květiny člověka provázejí staletími svou rozmanitostí, krásou tvarů, barev květů a vůní, a přesto nám nezevšedněly. Důkazem toho je jejich velká obliba na plátnech mistrů malířů i ve vázách našich domovů. Mnohdy však nestačí pouhé květy, snažíme se jejich krásu umocnit aranžováním do působivých kompozic, s přihlédnutím nejen k barvám, ale i k tvarům a prostoru. Dobře naaranžované květy by nám měly něco vypoví-

dat, měly by budit příjemné pocity, uklidňovat a vyvolávat atmosféru pohody.

Tradiční vazačství - vazačské práce, v sobě zahrnují výrobky z květin a dalších doplňkových rostlin, které jsou určeny konkrétním účelem. Jsou ve svém výsledku ceněny a odnášeny zákazníkem. Závisí tak hlavně na vkusu zákazníka, který si vybere sám co se mu líbí. Vznikají tak vazačská díla od nejmenší kytičky, přes kytici kulovitou, jednostrannou, na položení, svatební, floristická díla ke kalendářním svátkům, věnečky všeho druhu až po díla větších rozměrů.

Aranžérské práce a aranžérství je oborem již trošičku složitějším, neboť je to záměrná úprava rostlin v určitém prostoru. Chce vazačskou zručnost spojenou se schopností vybrat a dát květinám a použitým materiálům formu dle přání zákazníka - na zakázku.

Základní informace

Nemusíte toho příliš mnoho vědět o květinách a nepotřebujete ani velké množství pomůcek k vytvoření vlastnoručně uvázané kytice. Existují však základní rady, kterými je dobré se řídit, pokud chcete aby vám květiny a jejich úprava co nejdéle vydržely. Užitečné jsou již rady při výběru a přípravě květin, použitých materiálů a jejich ošetření.

O základní výbavě

Do základní výbavy patří ostré nože (na květy a zeleň, flex atd.), zahradnické nůžky na silné dřevnaté stonky, květinářské nůžky, kleště na drát. Opatřete si drát různé síly k případnému zpevnování dutých stonků a pro tvarování pevných stonků při aranžování velkých kytic. Drát (zvláště slabší) je dobrým pomocníkem při aranžování drobných kyticek, závěsů, girland a při práci s drobnými a jemnými květy jako je vřes (*Calluna*), vřesovec (*Erica*). Dále je dobrá přilnavá adhezivní páska, lýko nebo stuha k zakrytí vázacího drátu. Aranžovací flexová hmota (houba) je důležitá pro vypichovací vazbu, případně se zpevňuje zabalením do králíkářského pletiva. Ke dnu nádoby se upevňuje na plastické květinářské hroty, které se vlepi dovnitř nádoby (vázy) tavnou pistolí nebo adhezivní páskou. Samotná

„bačkůrka“ ze smáčknutého a vytvarovaného pletiva může velmi pomoci při aranžování květů do velkých a hlubokých váz, kdy pomáhá květy a doplňkovou zeleň ukotvit. Konečně je užitečné mít při ruce tenčí provázek a jemný i silný vázací drát pro svazování květů do kytic.

O nádobách

Při otázce do čeho květiny umístit se nám otevírá možnost využití velkého množství vhodných nádob, váz, váziček, keramiky, košíků a ostatních hezkých, pro tento účel splňujících nádob, vyrobených i původně pro jiný účel, ale máme je rádi a doma jako jsou hrnečky, šálky, džbánky, konvičky, skleničky, mísy a další. Při výběru vhodnosti platí všeobecné pravidlo, že hotová vazba by měla být asi třikrát vyšší a dvakrát širší než použitá nádoba. Je to ale jen orientační pravidlo, protože mnoho krásných a proporcí vyvážených kytic ho vůbec nemusí splňovat. Řiďte se vždy svým citem, odhadem proporcí i prostoru a pamatujte, že květiny a právě ty ve velkých kyticích, potřebují dostatek místa kolem sebe, aby mohla vyniknout jejich krása.

Jako nádoby můžeme využít i některé netypické předměty jako jsou košíky, ošatky i dřevěné podložky (především pro suchou vazbu). Pro živé květy je vyložíme fólií nebo dovnitř umístíme mísu vhodné velikosti. Pro zlepšení rozmístění květů a zeleně upevníme dovnitř florexovou hmotu nebo králíkářské pletivo. Pokud požíváte skleněnou vázu, dózu, pro jednoduché aranžmá postačí i kuličky, nebo drobné kamínky, které jsou velmi hezké a stonky květin udrží v žádaném směru. Nádobky nevzhledné, jako starý kbelík, můžete hezky obalit senem, slámou, lýkem, nepěkná váza, miska se dá zakrýt svázanými kapesníky, s uzlíky na rozích, navlečenými přes dno podobně jako na dětskou hlavičku. Průsvitné sklo můžeme přizdobit kousky barevných papírů nalepených na vnitřní stěny průsvitné vázy tak, aby okraje přečnívaly. Papír můžeme přelakovat, aby se neodlupoval a do takto ozdobené vázy vložíme pomocnou nádobu na vodu pro květiny.

O květech a zeleni

Přípravě rostlinného materiálu bychom měli věnovat mnohem více pozornosti, než se na první pohled zdá nutné. Stojí to za to, neboť věnujeme-li jim trochu pozornosti, vydrží déle a kytice bude i krásnější.

Dokonce i tehdy, pokud jste květiny před chvílí užili, měli byste je ještě jednou šikmo seříznout, aby měly co největší plochu pro příjem vody a do vody je ponořit. Nejméně vhodnou dobou pro řez květů a zeleně je polední a odpolední horké, slunné počasí. Ze stonků odstraníme spodní listy, příp. trny, rozvětvené stonky nadělíme na jednotlivé větvičky. U dřevnatých stonků ošetříme báze pro zvětšení příjmu vody rozklepáním konců kladívkem, rozstříhnutím nasávacího řezu nebo seškrábnutím či seříznutím svrchní vrstvy z dolní části stonku. U šeríku (*Syringa*), jasmínu - pustorylu (*Philadelphus*), třešně (*Prunus*) aj. navíc zbavíme listů celou větévku. U květních stvolů s poupaty, která se nikdy nerozvinou je dobré je odstranit, neboť tak podpoříme rozvoj dolních - frézie (*Freesia*), mečíky - (*Gladiolus*), lilie - (*Lilium*). Někdy se doporučuje u některých rostlin velmi krátké ponoření konců stonků do horké vody - šerík (*Syringa*), třešeň (*Prunus*), svida (*Cornus*), štědřenec (*Laburnum*), komule (*Buddleia*), magnolie (*Magnolia*), sadec (*Eupatorium*), proskurník (*Althaea*), slunečnice (*Helianthemum*), pcháč (*Cirsium*), rudbekie (*Rudbeckia*), pelyněk (*Artemisia*), úpolín (*Trollius*), paznechtík (*Acanthus*), krásnoočka (*Coreopsis*), kerblík (*Anthriscus*), gerbera, nebo vymáčení stonků ronících mléko ve vlažné lázni - vánoční hvězda (*Euphorbia*) nebo pryšce.

Někdy se stane, že nám květy - zejména kupované tulipány, růže a gerbery trošičku zavadnou. Je možné je oživit tak, že je znovu seřízneme, po několika kusech zabalíme pevně do novinového papíru, vložíme do vody a uložíme na noc na chladné místo.

O trvanlivosti živých květů - kytic

Konečně je důležité i ošetřování květin, květů a kytic ve váze. Platí zde několik pravidel, z nichž tím nejdůležitějším je čistota vody, která je důležitá již ve fázi přípravy rostlinného materiálu.

U květů se může vytvořit velmi brzo a rychle na nasávacím řezu a ve stonku tzv. bakteriální zátka, kdy se v příznivých podmínkách pro rozvoj mikroorganismů vytvoří v cévních svazcích kolonie těchto bakterií, dochází k ucpání cévních svazků a tím se mechanicky brzdí příjem a průtok vody do květního stonku. Květy velice brzo vadnou a mezi citlivé na tyto bakterie patří oblíbené růže a gerbery, kdy se nedostatečný příjem vody projeví „svěšením hlav“ a ohnutím květních stonků. Jestliže se proto již při přípravě rostlinného materiálu použije znečištěná voda, uchovatelnost květů se neprodlouží, i když jsou později umístěny do sebečišší vody. Toto je nejvážnější důvod, proč je čistota na místě, zvláště vázy je nutné při vymývání vydezinfikovat Savem, Domestosem, Chloraminem, poté vypláchnout a vysušit. Pro udržení čistoty vody je možné používat dezinfekční přísady. V tom případě je možná výměna za 3 - max. 5 dnů. Doma naléváme do vázy obyčejně „vodovodní“ vodu, aniž bereme do úvahy její vhodnost pro květiny. V závislosti na jejím zdroji je její složení různé a kyselost i výskyt mikroorganismů se liší. Obecně lze říci, že nejvhodnější je destilovaná voda. Snadno dostupná je také převařená, kterou necháme vychladnout a slijeme tak, aby usazeniny zůstaly v nádobě, ve které se vařila. Nepodceňujte ani její teplotu. Optimální je mírně teplá (30 až 40 °C), neboť obsahuje méně vzduchu (kyslíku) a proto je i schopna vzduch na řezné ploše stonku, příp. i ve stonku „rozpustit“. Lépe se navíc otevřou cévní svazky květního stonku a příjem vody může být optimální. Někdy je doporučováno dělat nasávací řez pod hladinou vody, neboť se tak zamezí vzniku oněch bublin vzduchu na řezné ploše stonku, které mohou být problémem.

Na trvanlivost, zejména květů, má vliv také etylén, který je vydechován rostlinami a urychluje procesy dozrávání a stárnutí rostlinných pletiv. Příčinou zvýšené produkce tohoto plynu u rostlin bývají nepříznivé podmínky prostředí jako je nedostatek vody, světla, vyšší teplota a relativní vlhkost vzduchu, konečně i napadení houbovými chorobami a škůdci. Některé rostliny i za normál-

ních podmínek produkují značné množství etylénu - patří sem především zelenina a zralé plody některých ovocných druhů. Počítejte případně s tímto při splňování požadavků zvýšené trvanlivosti u aranžmá, kde použijete i plody.

Konečně něco i o prodloužení životnosti květin ve váze výživou do vody, neboť po odříznutí květiny od mateřské rostliny se zastavuje výživa cukry a dalšími látkami. S průmyslovou výrobou těchto přípravků se začalo po 2. sv. válce v zemi tulipánů - Holandsku. Dnes již existuje široký sortiment možných přípravků, jejichž přesné složení je vždy výrobním tajemstvím. Lze je běžně koupit v každém květinářství. Tyto přípravky obsahují baktericidní látky, např. chlornan sodný, cukry, látky omezující žloutnutí listů, kyselinu citrónovou a antietylénový přípravek.

Pro prodloužení trvanlivosti květů se dá v nouzi použít i obyčejné SAVO v dávce 1-2 kapky na litr vody. Pokud víte, že květy budou v chladnějších podmínkách a budou ve váze déle než 5-7 dnů (typické u zahrádkářských výstav) stačí vodu jen doplňovat. Pokud se obáváte poškození květů, pak podle dosavadních zkušeností neblížila květům jiřinek, kosatců i růží ani dávka 10 kapek na litr, ale voda již byla silně cítit chlórem, a to může být v domácích podmínkách na závadu.

Trochu o estetice

Mám-li něco málo napsat o estetice, chtěla bych se na toto téma podívat trochu z jiného úhlu pohledu. Pravidla o používání barev a hlavní estetické zásady můžeme najít někde jinde. V literatuře byla zpracována téměř všemi autory písíciemi na téma vazačství a aranžování květin. Dnešní směr floristika je překrásný obor, který vnáší do aranžování rostlin nové a nové, velmi osobité prvky, které ohromují a okouzlují každého mnohdy svou jednoduchostí. Vznikl obor, který je ve své podstatě překrásným řemeslem a nám nebrání nic v tom to také zkusit, protože floristou se může stát opravdu každý, kdo má rád květiny, rád udělá radost dárkem který nikdy nezevšední - květinou. Darovat květiny je snadné. Udělají radost

vždycky bez ohledu na to, jde-li o kvítka natrhaná přímo v naší zahrádce nebo o extravagantní úpravu z květinářství, či aranžmá v nádobě. Jedinečnost květin je právě v jejich pomíjivosti, radost z nich však dlouho přetrvává.

Neexistují přesná a přísná pravidla pro tvorbu působivých aranžmá, záleží především na výběru květin zajímavého tvaru a vhodné, trvanlivé zeleně. Nejpůsobivější je ovšem přirozený vzhled naaranžovaných květin. Čím více úprava připomíná přirozeně rostoucí květiny, tím je pěknější: Je také dobré obsahuje-li květiny, které rostou pohromadě. Stojí proto za to všimnout si pozorně zvláštních kombinací květin a rostlin planě rostoucích v polích, u plotů a v lesích, stejně tak těch šlechtěných v našich zahrádkách a zahradách.

Zvláštní význam prostého daru

Drobná kytička či kulatá kytky zdobená třeba mašlí je ideálním dárkem pro méně slavnostní příležitosti. Je krásným dárkem, který říká „myslím na Tebe“ a nejhezčím dárkem od dětí. Chtěla bych se více rozepsat o tomto malém květinovém daru z různých květů, zvláště těch obyčejných, jakými jsou pomněnky, macešky, primulky, sněženky, fialky, kopretiny, vonné hrachory, jejich kombinace, případně doplněné zelení. Jsou jak se říká od srdce, z květin, kterými v létě naše zahrádky doslova přetékají. Pro tyto kytičky stačí ty nejprostší vázičky a třeba místo na okně kam ráno padne první sluneční světlo. Učme hlavně naše nejmenší darovat tuhle radost, protože cennější je vždy to, proč květinu darujeme - než to, za kolik peněz.

Uvažte si kytičku pro radost.

Klasickou květinovou vazbou je malá kulatá kytička, složená z květů, zeleně, plodenství a všeho hezkého a zajímavého co roste třeba na vaší zahrádce. Jednotlivé květy a doplňky můžeme přikládat a provázovat tenkým provázkem, nebo složit jen v ruce a svázat nakonec. Výhoda této druhé neprovázané varianty je, že se dá kytička přeci je lépe očistit od odkvétajících květů, případně ji můžeme i přeložit.



Nejdříve svážeme materiál pro pomyslný střed kytičky, potom pokračujeme přikládáním květů a zeleně při neustálém pootáčení. Kytička nám tak vlastně roste ve spirále a na její okraj použijeme

nakonec nejširší listy, větší květy, květenství a plodenství, i případně výrazně barevný rostlinný materiál, který by se uvnitř kytičky ztrácel, zatímco na jejím okraji je velice ozdobný a vytváří tak hezkou manžetu.

Nakonec můžeme kytičku ozdobit nejen barevnou mašlí na úvazku, ale i mezi květy, vpíchnutím navázané mašličky třeba na drátku, a nemusí být jenom jedna. Barvou můžeme také lecos napovědět. Pěkná je i mašlička zhotovená z přírodních materiálů - lýko, kukuřičné listy nebo šustí, seno.



Malá kulatá kytička biedermeierovského typu

Stejným způsobem můžeme uvázat i kytičku ze suchých květin, listů a plodů nebo kytičku z bylinek, která nám po usušení (pověsíme ji celou „hlavou“ dolů na suchém, teplém a stinném místě) bude dlouho připomínat minulé léto.

Malá kulatá kytička má nejbliže k biedermeyerovské kytici, kterou poznáte podle pevně svázaného, mírně kulatého tvaru. Je milou vzpomínkou na období let 1815 až 1848, kdy se touha po bezpečí a klidném, prostém a šťastném životě staly ideálem tehdejšího měšťanského života. Tyto hodnoty získávají i dnes stále více na důležitosti a kytička vázaná tímto stylem je nám proto i dnes blízkou. Nejlépe se do ní hodí květiny s různě velkými a barevnými květy ze zahrady nebo louky. Krásné jsou nejen růže, třapatky (*Rudbeckia*), smil (*Helichrysum*), chrpy (*Centaurea*), hvězdnice (*Aster*), kopretiny, nestafec (*Ageratum*), jiřinky, ostálky (*Zinnia*), šáter (*Gypsophila paniculata*) a mnoho dalších květin k řezu, sušení, bylinek, letniček ale i ostatní, které můžeme mít doma ve váze, zatímco venku by je už spálil mráz.



"Lžice vody - putýnka bláta" (Zahrádkářský informátor Podzim 1979)

toto platné heslo o půdách na podzim má své opodstatnění stejně dnes, jak v minulosti. Rolníci dobře znali vlastnosti půd, i když neznali vlastní teoretickou podstatu. Věděli však, že půdy jsou po malém zvlhčení na podzim nestrukturální, blátivé, mazlavé, a že za mokra jsou prakticky neobdělátné. A kdo to přesto zkusí, zle na to doplatí. Půdy zůstanou nestrukturální a nedosáhnou půdního gare. Vlastní příčina této strukturální únavy půdy je v jejím mikrobiálním životě, ve spotřebě tmelících (aglutinačních) humózních částic a ve ztrátě půdního vzduchu. Na jaře pak platí opak; „Putýnka vody, lžice bláta“. To znamená, že zimou se opět získá drobtovitá struktura, obnovení intenzivní mikrobiální činnosti a tím nová půdní úrodnost. Podpora pro intenzivní činnost půdních mikroorganismů je v první řadě závislá na pH půd, na dobrém okysličení půdní vody, na nezamokření půd spodními bezkyslíkatými vodami a konečně na dobrém zásobení půd humusotvorným materiálem. Proto péče o komposty, o mulč, chlévský hnůj, kejdu, septiky, Vitahum a jiné zdroje organické hmoty nejsou věci módní, ale jsou biologickým předpokladem pro udržení fyzikálních, chemických i biologických vlastností, které podmiňují půdní úrodnost.

Podnože jsou důležité

Ing. Miloslav Richter

Podnož je zakořeněná rostlina, na kterou se očkuje nebo roubuje ušlechtilá odrůda stejného nebo botanicky příbuzného ovocného druhu. Podnož upevňuje rostlinu v půdě a čerpá z půdy vodu a živiny. Naroubovaná část asimiluje kysličník uhličitý a odvádí do podnože část látek vzniklých asimilací. Roubač a podnož žijí vlastně v symbióze a rozhodují o celém dalším životě ovocného stromu a o našem pěstitelském úspěchu. Je známo, že vliv podnože na vzrůst naštěpované odrůdy je větší než vliv štěpovance na podnož. Štěpováním ušlechtilé odrůdy na vhodnou ovocnou podnož se

dá uspořádat nástup do plodnosti, ovlivnit velikost úrody, zlepšit vzhled a kvalitu plodů i jejich uchovatelnost. Podnoží můžeme také přizpůsobit jednotlivé ovocné druhy a odrůdy daným pěstitelským podmínkám. Pro docílení požadovaných vlastností můžeme u výpěstků použít i mezištěpování. Platí určitá zásada, čím je odrůda plodnější, méně vzrůstá a horší stanoviště, tím má být podnož silněji rostoucí.

Podle způsobu množení dělíme podnože na dvě skupiny, a to na podnože **generativní**, množené semeny a **vegetativní**, které jsou rozmnoženy oddělením části matečné rostliny. Pro snadné množení a zachování vlastností matečné rostliny je stále v praxi hojně využíváno.

Při volbě podnože je nutné brát kromě odrůdy v úvahu půdní podmínky, polohu a pěstitelský tvar. V podstatě platí obecná zásada, čím je poloha chladnější a půdy horší, tím zvolíme bujněji rostoucí podnož.

Ve Státní odrůdové knize ČR je zapsáno větší množství podnoží pro jednotlivé ovocné druhy. V současné době máme poznatky i s novějšími podnožemi a také určitý názor, jak se na podnože dívat a v praxi využívat. V tomto příspěvku seznámíme čtenáře s registrovanými podnožemi u jednotlivých ovocných druhů.

JÁDROVINY

Jabloně

Pěstování jablek těsně souvisí s podnožemi. Podle použité podnože můžeme zvolit i vhodný pěstitelský tvar.

Generativní - množené semenem

J-KL-1, J-KL-2, J-KL-3, J-KL-4, dále pak **J-TE-1, J-TE-2**. Vytvářejí hluboce kotvící křídlové kořeny. Jsou vhodné do sušších, horších i kamenitých půd a okrajových poloh. Uplatňují se pro vyšší kmenné tvary. V posledních letech se tyto podnože méně využívají.

Vegetativní - množené oddělky

M 1, bujně rostoucí, má velký kořenový systém, je odolná proti mrazu, nesnáší suché půdy, stromky dobře kotví v půdě.

M 4, středně bujně rostoucí, má velký kořenový systém, je středně odolná k mra-

zům, nesnáší sucho, stromky na ní dobře plodí, vyžaduje oporu.

M 9, nejvíce používaná slabě rostoucí podnož, má malý kořenový mělce kořenící systém, středně odolná k mrazům. Je nejnáročnější podnoží na stanovištní podmínky, vyžaduje oporu.

M 26, středně bujně rostoucí, dobře kotví v půdě, vhodná do lehkých a nezamokřených půd, odrůdy na této podnoži dobře plodí.

MM 106, středně bujně rostoucí, má velký kořenový systém, je odolná k mrazu, vhodná do horších půd, podle zkušeností mají odrůdy na této podnoži menší plody.

A2, bujně rostoucí, má velký kořenový systém, odolná k mrazu, bez větších nároků na vlastnosti půdy, stromy na této podnoži nevyžadují oporu.

J-TE-B, bujně rostoucí, má velký kořenový systém, je odolná k mrazu, s nízkými nároky na půdní vlastnosti, v praxi je málo rozšířená.

J-TE-C, středně bujně rostoucí, je odolná k mrazu, s malými nároky na půdní vlastnosti.

J-TE-E, slabě rostoucí, má středně velký kořenový systém, je středně odolná k mrazu, vytváří hodně kořenových výmladků.

J-TE-F, slabě rostoucí, mělce kořenící, středně odolná k mrazu, vhodná pro silněji rostoucí odrůdy.

J-TE-G, velmi slabě rostoucí, dobře kotví v půdě, vhodná pro husté výsadby, velmi náročná na kvalitu půdy, ovlivňuje brzkou plodnost odrůd.

J-TE-H, středně bujně rostoucí, odolná k mrazu, se středními nároky na půdní vlastnosti, uplatní se především u velmi úrodných odrůd.

J-OH-A, slabě rostoucí, má středně velký kořenový systém, dobře kotví v půdě, je středně odolná k mrazům, svými vlastnosti na stanovišti je srovnatelná s M9.

Oltem, slabě rostoucí, má středně velký kořenový systém, dobře kotví v půdě.

Unima, středně bujně rostoucí, mělce kořenící, nesnáší suché a zamokřené půdy.

J-OH-18, slabě rostoucí, má středně velký kořenový systém, dobře kotví v půdě.

Hrušně

Při pěstování hrušní můžeme podle pěstitelského tvaru využít následující podnože:

Generativní -množené semenem

H-TE-1, H-TE-2 jsou hrušňové semenáče, vhodné především do suchých a písčitých půd i méně vhodných lokalit. Naštěpované stromy vytvářejí mohutné koruny s pozdějším nástupem do plodnosti po 4-6 letech.

Vegetativní - množené oddělky

Jsou to podnože kdouloní, které kořeny mělce, pro stabilitu stromu v půdě je proto nutná opora. Tyto podnože používáme pro pěstování nízkých tvarů, nástup do plodnosti je brzký. Škodí jim vyšší obsah uhličitánu vápenatého v půdě.

K-TE-B, je mrazuvzdorná, má špatnou srůstnost (afinitu) s odrůdami hrušní, málo se využívá.

K-TE -E, silně odolná proti mrazu. Afinita s odrůdami je různá, nejlépe srůstá s 'Konferencí' a 'Hardyho'.

MA-SE, středně mrazuvzdorná, velmi oslabuje růst odrůd. Afinita s odrůdami je většinou dobrá. Snáší vyšší obsah uhličitánu vápenatého v půdě.

BA29, středně mrazuvzdorná. Naštěpované odrůdy na ní rostou středně bujně. Kořeny středně hluboko, afinita s odrůdami je dobrá.

K23, množí se velmi dobře odkopky. Naštěpované odrůdy rostou středně bujně.

PECKOVINY

Broskvoně

Při pěstování broskvoní v současné době používáme převážně semenné podnože.

Broskvoně- B-VA-1, B-VA-2, B-VA-3, B-VA-4, ve všech případech se jedná o výběry ze semenáčů vinohradnických broskvoní, odolnost vůči mrazu je dobrá. B-VA-4 poněkud snižuje mrazuodolnost květních pupenů. Nároky jsou shodné s broskvoněmi. Nesnáší nadbytek vápna v půdě, jinak dochází ke chlorózám. B-VA-1 má slabší růst. Odrůdy naštěpované na B-VA-2 mají nejlepší zdravotní stav.

BSB1, BSB2, BSB3, ve všech případech se jedná o výběry ze semenáčků s vysokou odolností proti nadbytku vápna v půdě.

BSB1 má slabší růst, je vhodná pro středně těžké půdy s vyšším obsahem vápna. BSB2 má středně bujný růst, je vhodná pro lehčí půdy s vyšším obsahem vápna. BSB3 roste středně bujně, má vysokou klíčivost, je vhodná pro lehčí a středně těžké půdy s nadbytkem vápna, kde netrpí kalciozou.

Lesiberian, nároky na stanoviště jsou podobné nárokům uváděným pro většinu odrůd broskvoní, odolnost proti mrazu je vysoká.

Myrobalán: MYBO1, univerzální podnož pro lehčí a středně těžké půdy, naštěpované odrůdy velmi dobře rostou.

Prunus davidiana: BD-SU-1, její velkou výhodou je, že snáší sušší půdy i půdy s vyšším obsahem vápna, odolnost naštěpovaných odrůd vůči mrazu je neobyčejně vysoká.

Broskvomandloně: BM-VA-1, BM-VA-2, jedná se o mezdírhovité křížence mandloně a broskvoně. Odolnost vůči mrazu je střední. Tyto podnože snáší půdní únavu, sušší, zejména písčité půdy a vyšší obsah vápna.

Mandloně: MN-VS-1, MN-VA-1, vznikly selekcí semenáčů sladkoplodých mandlí, jsou vhodné do sušších půd i s vyšším obsahem vápna.

Meruňky

Pro pěstování meruněk se v poslední době rozšířil výběr následujících podnoží:

Generativní - množené semenem:

M-HL-1, má slabší růst, vysokou odolnost proti mrazu, velmi dobrý zdravotní stav a je vhodná i do okrajových oblastí.

M-LE-1, pochází ze zahraničních odrůd. Její odolnost proti mrazu je vysoká, omezuje růst stromu a podporuje jeho plodnost.

M-VA-1, M-VA-2, M-VA-3, všechny tyto podnože vzešly výběrem ze semenáčků meruněk z oblasti jižní Moravy, mají střední odolnost vůči mrazu.

Nároky na stanoviště jsou u všech výše popsaných podnoží pro meruňky shodné s nároky uvedenými pro pěstování plodových odrůd.

Myrobalány:

MY-VS-1, je vhodná především do sušších a lehčích půd.

MYBO1, univerzální podnož pro lehčí a středně těžké půdy.

Slivoňové podnože:

WAKO, vhodná pro střední a těžší půdy.

Vegetativní - množené oddělky:

MY-KL-A, je vhodná především do sušších a lehčích půd.

MRS2/5, vhodná pro střední a těžší půdy, podle sdělení žadatele zvyšuje plodnost.

Slivoňové podnože:

St. Julien A, je vhodná pro meruňky pěstované ve vlhčích a těžších půdách.

Slivoně

Podnože u slivoní jsou pro pěstitele poměrně v širokém výběru.

Generativní - množené semenem:

MY-VS-1, myrobalán, příznivě ovlivňující plodnost, je vhodný do lehčích a sušších i středně těžkých půd s vyšším obsahem uhlíkatanu vápenatého.

MYBO1, univerzální podnož pro lehčí a středně těžké půdy.

WAKO, vhodná pro střední a těžší půdy, naštěpované odrůdy vytváří menší koruny.

Vegetativní - množené oddělky nebo řízky.

St. Julien A, slivoň vhodná do teplejších oblastí s dostatkem vláhy, sucho nesnáší. Příznivě ovlivňuje plodnost.

Pixy, slivoň velmi vhodná pro nízké pěstitelské tvary, nesnáší však suché polohy. Je vhodná pro velkoplodé odrůdy, neboť má snahu zdobňovat plody odrůd na ni naštěpovaných.

MY-KL-A, myrobalán velmi odolný vůči nízkým teplotám, je méně náročný na stanoviště a příznivě ovlivňuje plodnost naštěpovaných odrůd.

Puebla de Soto 101, silně rostoucí podnož pro slivoně, vhodná pro střední a těžší půdy.

MRS2/5, vhodná pro střední a těžší půdy, podle sdělení žadatele zvyšuje plodnost. Vznikla křížením *Prunus cerasifera* x *Prunus spinosa*.

Třešně, višně

Při pěstování třešní a višní se dříve používaly převážně generativně množené podnože, na nichž naštěpované odrůdy rostly

velmi bujně. V současnosti jsou mimo generativně množených podnoží (ptáčnic) k dispozici i slabě rostoucí vegetativně množené podnože, vhodné zejména pro pěstování třešní v nízkých tvarech.

Generativní - množené semenem:

P-TU-1, P-TU-2, P-TU-3, zvané ptáčnice, rostou bujně, jsou vhodné pro třešně pěstované v klasických vyšších tvarech. Nároky na prostředí jsou shodné s obecně uváděnými pro pěstování třešní a višní.

Vegetativní - množené oddělky:

Colt, vznikl mezdruhovou hybridizací (*P. avium* x *P. cerasus*). Odrůdy na něm naštěpované rostou slabě až středně bujně. Odolnost proti mrazu je dobrá. Stromy vstupují brzy do plodnosti a tato je velká.

P-HL-A, odrůdy na ni naštěpované rostou až o 70 % slaběji oproti ptáčnici. Nástup do plodnosti je rychlejší a plodnost vyšší. Je vhodná do hustých sponů a pro pěstování třešní na nízkých tvarech. Speciální požadavky na stanoviště a agrotechniku neklade.

P-HL-B, platí pro ni popis podnože předchozí, roste o něco bujněji, omezuje růst asi o 50 % oproti ptáčnici. Je však náročnější na agrotechniku a citlivá na použití herbicidů.

P-HL-C, roste nejslaběji, asi o 75 až 80 % méně než ptáčnice, vyžaduje půdy s dostatkem vláhy.

Gi1481 (Gisela 6), středně bujně rostoucí podnož pro třešně. Znatelně omezuje růst naštěpované odrůdy a výrazně přibližuje plodnost. Stromy na této podnoži se uplatní především na malých zahrádkách, ale i ve větších výsadbách.

SL64, silně rostoucí podnož mahalebky, vhodná pro třešně a višně, především do horších podmínek, na sušší a písčité půdy. V hlinitých, vlhkých půdách rostou naštěpované stromy příliš bujně.

DROBNÉ OVOCE

Angrešt, rybíz

Při pěstování angreštu a rybízu ve tvaru stromku, používáme jako podnož meruzalku zlatou .

ME-LS-A, má silnější pruty, které málo větví. Pro svoji dlouhou vegetaci je vhodná

především do teplejších oblastí, kde pruty lépe vyžívají.

ME-LS-B, pruty jsou silné i ve vrcholové části, méně větví.

ME-LS-C, má středně silné pruty, které se méně rozvětvují, dobře vyžívají.

Karbanátky z černého kořene (Zahrádkář č. 2/1971)

Černý kořen (*Scorzonera hispanica*) je mrazuvzdorná rostlina z čeledi složnokvětých. Hlavní kořen s černou pokožkou a smetanově bílou dužninou, ronící mléčnou šťávu - latex, se upravuje jako chřest nebo mrkev. Velmi dobré jsou z něho karbanátky podle následujícího předpisu:

půl kilogramu černých kořenů oškrábeme, vložíme je neprodlené do okyselené vody, aby nezčernaly. Ovaříme je v polévce, pak je pokrájíme na kousky a do měkka udušíme na omastku. Zeleninu umeleme na strojku, přidáme jednu v mléce namočenou housku, 1 až 2 žloutky, sůl, pepř, osmaženou cibuli, všechno dobře promícháme a nakonec přidáme ještě z bílků tuhý sníh a tolik housky, abychom mohli tvořit karbanátky. Obalujeme je jako řízky a opékáme na omastku. Podáváme s kaší a salátem nebo kompotem.

Výsadba cibulnatých a hliznatých květin

RNDr. Jiří Žlebčík, VÚKOZ Píluhonice

Tento typ okrasných rostlin je mezi zahrádkáři značně oblíben, k čemuž přispívá i snadná manipulace. Jednotlivé druhy ovšem pocházejí z různých přírodních podmínek. Než vyrazíme nakupovat, bylo proto dobré si zopakovat, kdy je vhodná doba pro výsadbu a jak cibule a hlízy skladovat. Nebudeme se zde podrobněji zabývat pěstováním jednotlivých druhů; tyto informace je možno dostudovat po nákupu doma.

Začneme asi s nejčastěji pěstovanými tulipány. Cibule nakupujeme a sázíme v období od září do počátku listopadu. Rozhodně si je nenechte vnutit celé seschlé někdy v dubnu. Z půdy zahradní tulipány vytahujeme každoročně nebo alespoň jednou za dva roky. Jinak narůstá shluk

rostlin s malými květy. Sklízíme koncem června. V té době by již měla být vytvořena hnědá slupka. Později se dceřinné cibule v půdě rozpadají a těžko je všechny najdeme. Důležitá je teplota při skladování, neboť v tomto období uvnitř cibulí vznikají základy květů pro příští rok. Cibule volně rozložíme a po oschnutí vyčistíme a dáme do teploty kolem 20 °C. Více let na jednom místě můžeme ponechat botanické tulipány.

Také narcisy nikdy nesázíme na jaře. Listy u nich zatahují poněkud později než u tulipánů, většinou počátkem července. Nenecháme je příliš vyschnout a násilně boční přírůstající cibule neoddlujeme. Skladovací teplota je obdobná jako u tulipánů a určitě se jí v létě spíše přiblížíme v komoře než na půdě. Sázíme většinou v září tak, aby narcisy měly dostatek času do zimy zakořenit. V náročnosti pěstování jsou mezi druhy a odrudami značné rozdíly; některé botanické narcisy se hodí spíše pro alpský skleník. Narcisy ponecháváme na místě několik let. Prakticky stejně zacházíme s ladoniky (*Camassia*), které jsou neprávem opomíjeny.

Málokdo dlouhodobě na zahradě udrží hyacinty. Přitom je to celkem snadné. Musíme je každoročně náležitě vyhrát; ovšem ne na přímém slunci a ne zapářit. Pro domácí skladování se hodí třeba lodžie, kde ponecháme přes prázdniny hyacinty na zastíněném místě. Příhodné jsou teploty kolem 30 °C. Sázíme ve stejné době jako tulipány. Druhou podmínkou úspěchu je teplé, výslunné místo s lehkou výživnou půdou. U hyacintů se vyplatí dělat na zahradce i záchranné pěstování vyrychlených cibulí. Dobré letní vysušení ocení také drobné brzo na jaře kvetoucí cibulnaté kosate - *Iris reticulata*, *I. danfordie*.

S krokusy (*Crocus*), modřenci (*Muscari*), snědky (*Ornithogalum*), ladoňkami (*Scilla*), ladončkami (*Chionodoxa*), puškíniemi (*Puschkinia*), křivatci (*Gagea*) a většinou okrasnými česneky (*Allium*) nebyvají velké starosti. Nakupujeme na podzim před výsadbou a ponecháme je v klidu na stanovišti několik let. Podobně se chováme i k cibulkám méně známých rodů *Brimeura*, *Bulbocodium* (ocúnovec) a *Ipeion*, pokud je koupíme. Cibulky sněžence (*Galanthus*),

bledulí (*Leucojum*), kandíků (*Erythronium*), řebčíků (*Fritillaria*) i hlízy árónů (*Arum*) nesmějí při manipulaci zaschnout; proto si je pozorně při nákupu prohlédněte. Všechny tyto drobné cibuloviny můžeme doma také přesazovat během vegetace z půdy do půdy. V době květu si je takto roztrídíme podle barvy.

Lilie nemají nikdy období úplného vegetačního klidu. Ideální doba pro nákup i výsadbu je v září - pouze u lilie bělostné (*Lilium candidum*) srpen. Případné pozdější nákupy se doporučuje sázet do kontejnerů a zvláště dobře přes zimu chránit. Při jarní výsadbě lilíí je větší riziko zpomalení růstu i uhynutí. V domácích poměrech lilie přesazujeme jako trvalky; tedy s půdním balem.

Neobvyklou dobu pro sázení a vůbec manipulaci mají hliznaté kosatce a bylinné pivoňky. V době klidu jsou v srpnu, kdy dobře zasychají i řezné rány po dělení. Je třeba jen připomenout, že tyto rostliny se nesmí sázet hluboko. Kosatce vydrží na stanovišti v dobré kondici asi pět let, pivoňky i déle. V srpnu má dobu klidu a tedy i dobu vhodnou pro výsadbu také mohutná rostlina s podivnou hvězdicovitou hlízou - liliochvosťec (*Eremurus*). Potřebuje přes zimu suché místo.

Velmi zvláštní životní cyklus pozorujeme u ocunu (*Colchicum*). Nakupujeme a vysazujeme v červenci a v první polovině srpna. Později se vystavujeme nebezpečí, že nám hlízy vykvetou v sáčku. Na jaře rostlina vytváří mohutné listy a plody.

Jen s velmi pečlivou zimní ochranou by na teplém suchém místě u nás venku mohly vydržet rostliny rodů *Brodiaea*, *Ixia*, *Ixiolirion*, *Sparaxis*, *Triteleia*. Některé hliznaté rostliny jsou sice při správném výběru místa dostatečně mrazuvzdorné, ale manipulaci s nezasazenými hlízkami těžce nesou. Třeba bramboříky (*Cyclamen*), dymnivky (*Corydalis*) nebo i taloviny (*Eranthis*) je lépe proto nakupovat v kontejnerech.

Jinou skupinou rostlin jsou ty, které u nás promrznutí půdy nevydrží. Můžeme se o tom přesvědčit, když zapomeneme na podzim vyryt některou jiřinku. Vzhledem k tomu, že pro přezimování potřebujeme sklep s teplotami 5 až 10 °C (a kdo ho dnes má?),

doporučuji odložit nákup až na duben. Dobře si přitom hlízy jiřinek prohlédneme, zda jsou dužnaté a mají narašená očka. Stejně se zimují i nocenky (*Mirabilis*); dosny (*Canna*) potřebují 16 °C. Mají delší vegetační dobu a tak je nedáváme přímo do půdy, ale od března necháme vyrašit, pak umístíme do kontejnerů a sázíme až po zmrzlých jako silné rostliny s rozvíjejícími se listy. Potom mají naději nejen náležitě narůst, ale i kvést.

Také hlízky mečíků patří do půdy nejspíše koncem dubna. Na skladování nejsou však náročné. Při dodržení teploty nebývá nebezpečí seschnutí či naopak uhnívání. Při teplotě jen kolem 5 °C skladujeme litošku neboli letní hyacint (*Galtonia*), tigrídi (Tigridia), šťavel (*Oxalis*). Montbrécie (*Crocsmia*), rody *Cypella* a *Calochortus*, některé mečíky (*Gladiolus byzantinus*, *G. ilyricus*) a arizémy (*Arisaema ringens*, *A. candidissimum*) sice u nás venku občas přežijí, ale je jistější je také uklidit. Habešský mečík (*Acidantha bicolor*) potřebuje při suchém skladování teplotu vyšší (asi 15 až 17 °C) a zatahující barevné kaly (*Zantedeschia*) pokojovou.

Problematické je u nás dlouhodobé pěstování hliznatých pryskyřníků (*Ranunculus asiaticus*) a sasanek věncových (*Anemone coronaria*), i když je jistě prodavači doporučí a barevné fotografie také lákají. Hlízky se prodávají zaschlé a vyžadují ožívování v misce částečně ponořené do vody. U nás venku tyto druhy při teplotě již těsně nad nulou raší a potom zmrzají. Pokud je na podzim vytáhneme, často zaschnou. Také vyšší cibulnaté kosatce (*Iris x hollandica*) často prodávané jako řezané rostliny, u nás narašené zmrzají. Zde je ovšem suché zimní skladování nemožné. Když už jsme u řezaných skleníkových květin, je třeba se zmínit o fréziích, jejich drobné hlízkky se také často prodávají. Tyto rostliny po tepelné preparaci na sucho prodělávají ve sklenících také období přísné řízených a zde dosti nízkých teplot. Pro naše letní venkovní záhony se frézie moc nehodí.

Mezi podivné aronovité rostliny patří zmjiovec (*Amorphophallus*) a užovnik (*Sauromatium*). Vysazujeme je jako mečíky a dobře hnojíme. Na podzim vytáhneme. Velké hlízy

vykvétají v předjaří bez půdy za doslova jakýchkoliv podmínek. Zmijovec by měl být přes zimu při pokojové teplotě, druhé rostlině stačí 3 °C.

Je řada cibulnatých květin, které u nás venku neprezimují, ale také nemají rády vytahování z půdy. Ty můžeme úspěšně do krásy napěstovat jediné celoročně vysazené v dostatečně velké nádobě. V létě po otužení ven, zima v mrazuprosté místnosti. Sem patří nyní již častěji prodávané rody jako jsou třeba: *Cardiocrinum*, *Crinum* (křín), *Eucomis* (chocholatice), *Hymenocallis*, *Lachenalia*, *Lycoris*, *Nothosporium*, *Pan-cratium*, *Sprekelia*, *Stenbergia* (lužanka), *Zephyranthes*. Omlouvám se za latinské názvy, ale většinou žádné české nejsou, pokud si je někdo právě z reklamních důvodů nevymyslí.

V obchodech bývá řada odrůd hlíznatých begonií (*Begonia x tuberhybrida*). Často jsou dlouho nevhodně ponechávány v teple a suchu. Správně by ihned po ukončení skladování, které je obdobné jako u mečíků, měly být hlízky položeny v předjaří na misku s vlhkou rašelinou a zde často roseny. Jak se objeví růžové pupeny, dáme hlízky jen tak zapuštěné, aby byly vidět, do kontejnerů s kvalitní humózní půdou. Teprve při přesazování větších rostlin se hlízka ocitne pod povrchem substrátu.

Nakonec bych chtěl upozornit, že se občas setkáváme v barevných sáčcích i s rostlinami, jenž běžně řadíme jako trvalky - třeba denivky (*Hemerocallis*) a šuščardky (*Liatris*). Tyto pochopitelně co nejdříve osvobodíme a vysadíme.

Víte, že..

Zahrádkář č. 1/1970 psal, že

- velkokvěté růže ořezány před ukončením květenství kvetou většinou ještě jednou
- květnaté pupeny na příští rok zakládají v květnu bříza a jasan, v červnu třešeň, buk, javor, v červnu a červenci jablono a hrušeň
- první zákrskové jabloně byly k nám dovezeny již za vlády Karla IV. z Francie
- teprve dr. Kamenický zavedl název podnož místo starého podložka

- nejhlubší spánek pupenu je od konce září do poloviny listopadu
- za deště zadrží koruna stromů asi 23 procent dešťové vody
- za jeden horký letní den vypaří jablono 60 - 70 kg vody, ale borovice jen 5 - 6 kg vody
- kořeny ovocných stromů rostou nejvíce v srpnu a září a pak od března do poloviny května
- proti červivosti ovoce musíme stříkat nejméně dvakrát, a to v polovině června a za čtrnáct dnů nato
- kniha o štěpování od nejproslulejšího štěpaře v naší historii Jiřího Holíka, vyšla 20 x
- ta malá, něžná konvalinka obsahuje velmi jedovaté látky a proto nepatří malým dětem do rukou
- pampeliška se správně jmenuje smetánka lékařská - a její šťáva obsahuje kaučuk
- nesnadno se loupající vlašské ořechy namočíme na 10 až 12 hodin do slané vody
- kyselina šťavelová obsažená v ovoci přechází do krve a ovlivňuje výměnu látkovou
- zeleninu krájíme výhradně noži z nerezavějící oceli, obyčejná ocel porušuje vitamin C
- teplota vody na zalévání pokojových květin v zimě má mít asi teplotu vzduchu v pokoji

Maliník, ostružiník a malinoostružiník - požadavky na pěstování na zahrádce

Ing. Jana Dlouhá

Biologie a morfologie maliníku, ostružiníku a malinoostružiníku

Kulturní druhy rodu *Rubus* L. se zařazují mezi polokeře. Pro polokeře je charakteristickou vlastností větvení stonku ihned od země, výhony ve spodní části zdřevnatělé a vytrvávající, v horní části bylinné a odumírající. Mají dvouletý životní cyklus. Růstové a diferenační stadium proběhne v prvním vegetačním období na přírůstku jednoho roku, výhonu, který se v olistěném stavu v prvním roce nazývá letorost. V pupenech letorostu proběhnou významné kvalitativní změny. Obecně lze říci, že se tyto změny projeví umístěním plodných a neplodných pupenů různé kvality. Podle některých autorů je umístění plodných a neplodných pu-

penů do značné míry dáno i vnějšími podmínkami. Letorosty maliníku a ostružiníku ze sekce Moriferi jsou dlouhé 130 až 180 cm, převážně trnité, jen několik u nás registrovaných nových odrůd zahraničního původu je téměř beztrnných. Výhony ostružiníku ze sekce Ursini a některých starších odrůd malinoostružiníku (Hybridés) dorůstají délky 180 až 350 cm. U všech tří sekcí ostružiníku se dnes setkáváme s odrůdami, které mají trnité i beztrnné výhony. Nové beztrnné odrůdy jsou na trhu více ceněny než trnité. Odrůdy ze sekce Ursini mají křehké, poléhavé a velmi dlouhé letorosty, které jsou později už jako jednoleté výhony pevnější, silné a středně rozvětvené. Druhé vegetační období je už obdobím plodnosti. Jednoleté výhony po přezimování na jaře rozvětvují, kvetou, plodí a po sklizni odumírají. Plodí tedy na výhonech, které vyrostly v předchozím roce. Za vegetace však ze spících pupenů na kořenech a kořenovém krčku vyrůstají nové výhony, a proto na rostlině nacházíme jednoleté plodící výhony (po sklizni už dvouleté, odumírající) a letošní výhony (letorosty).

Určitou zvláštností a výjimkou jsou některé odrůdy maliníku, ty kvetou a plodí už na vrcholových částech letorostů. Hospodářsky významnou sklizeň mohou mít od poloviny srpna do konce září. Letorosty v dalším roce po přezimování, už jako jednoleté výhony, znovu rozkvétají a plodí a po sklizni odumírají. Takové odrůdy nazýváme remontantní. Morfologické znaky výhonů, listů a trnů jsou významné pro rozlišení odrůd více, než znaky květů a plodů. Významnými znaky pro rozlišení odrůd je vzrůstnost výhonů, postavení výhonů, jejich barva, ojnění, přítomnost trnů. Tyto znaky lze dobře hodnotit v zimním období. Listy jsou lichozpeřené, tři až pětičetné podle odrůdy členěné nebo celokrajné, na rubu stříbřitě šedě plstnaté. U listu rozlišujeme vrcholový lístek a jeden nebo dva páry lístků, které jsou k řapíku přisedlé nebo řapíkaté. U maliníku rozlišujeme tři základní typy postavení listu, které jsou dobrým rozlišovacím znakem. Barva listu i tvar báze listu jsou už méně přesným rozlišovacím znakem (mohou být více ovliv-

něny podmínkami vnějšího prostředí). V květenství je 5 až 8 květů převážně bílé barvy, výjimkou jsou odrůdy ostružiníku sekce Ursini, které mají korunní plátky zbarveny světle fialově. Nepravý plod (malina, ostružina) je složen z velkého počtu peckoviček (plodů). U maliníku a malinoostružiníku je malina (nepravý plod) oddělitelná od plodového lůžka, ale u ostružiníku se sklízí s plodovým lůžkem. Ve druhém roce na jednoletých výhonech maliníku, malinoostružiníku a ostružiníku ze sekce Moriferi (v ČR v některých školkách dostupná odrůda 'Wilsonův raný' a nová registrovaná odrůda 'Helen') plody od konce června postupně zrají a sklízíme je opakovanými sběry asi 14 dní.

Výše červencové sklizně remontantních odrůd maliníku je ve druhém roce vegetace obvykle nízká. Negativně ji ovlivňuje plodnost dlouho do podzimu, a tím nedostatečné vyzrávání jednoletých výhonů, ty oslabené v době vegetačního klidu často namrzají, na jaře zasychají a bývají více poškozeny houbovými chorobami i škůdci. Ve středoevropských klimatických podmínkách je vhodnější ponechat na plodnost pouze „letošní výhony - letorosty“ a po odpojení je z porostu odstranit. Bylo dokázáno, že nové výhony vyrůstají v dalším roce dříve, dříve kvetou a plodí. Pak můžeme tyto odrůdy opravdu považovat za letní maliník.

Odrůdy ostružiníku ze sekce Ursini (u nás nejčastěji pěstovaná odrůda 'Thornfree') zrají a sklízíme je opakovanými sběry od 2. poloviny srpna přibližně do 10. září. Ostružiník a malinoostružiník mají jen odrůdy, které plodí na výhonech z předchozího roku.

Kořenová soustava rodu *Rubus* L. je relativně mělká, tvoří ji hlavní kořeny, vyrůstající z kořenového krčku, kořeny vedlejší a kořenové vlášení. Pro transport živin a vláhy jsou na kořenovém vlášení zvláště významné slabé nasávací kořeny tloušťky do 3 mm.

Poznání zvláštnosti, charakteru růstu a biologických vlastností těchto druhů je důležité pro výběr druhu a odrůdy na zahradu i pro uplatnění správné a včasné agrotechniky. Jen při znalosti těchto vlastností můžeme vytvářet potřebný soulad mezi potřebami pěstitele a biologii rostliny.

Požadavky na klimatické a půdní podmínky

Těmto ovocným kulturám se nejlépe daří ve všech ovocnářských oblastech na slunném stanovišti. Potřebují plné a přímé osvětlení horní části výhonu, ale současně je příznivé zastínění bazální části výhonu. Takové podmínky nejvíce odpovídají původním stanovištím, vlhčím lesním pasekám a křovištím mírného pásma severní šířky. Vzhledem k vysoké potřebě vláhy se těmto ovocným kulturám nejlépe daří v podhůří, kde tento dostatek vláhy je. V těchto podmínkách pro relativně pozdní dobu květu ve srovnání s jinými ovocnými kulturami nedochází k mrazovému poškození květů.

Požadavky na teplotu.

Pro relativně pozdní dobu květu nejsou květy poškozovány pozdními jarními mrazy. Naopak v některých sušších oblastech i v našich klimatických podmínkách, zejména od druhé poloviny června, v červenci, kdy odrůdy maliníku a malinoostružiníku postupně kvetou a plodí na jednoletých výhonech, dochází v aridních oblastech a v ročníkách s extrémně vysokými teplotami k zasychání květů i malých nevyvinutých plodenství. Takový průběh počasí může být častější v aridní oblasti jižní Moravy a Polabí, kde se obvykle těmto kulturám méně daří. Lepší podmínky mají v humidních oblastech v podhůří. Maliník a malinoostružiník (kříženec maliníku a ostružiníku) může být poškozen nízkými teplotami v zimním období jen obvykle při přezimování výhonů poškozených houbovými chorobami, nebo škůdci. Z houbových chorob se nejčastěji jedná o odumírání plodících výhonů v důsledku napadení houbovou chorobou *Dydymella applanata*, která způsobuje jejich odumírání. Výhony ostružiníku bývají touto chorobou často napadány.

Mrazuvzdornost.

Do značné míry závisí na stavu porostu a výživě. Pokud mají buňky dostatečné množství zásobních látek, přezimující výhony jsou dobře vyzrálé, nejsou mechanicky poškozené a mají dobrý zdravotní stav, je předpoklad pro dobré přezimování a vývoj

v dalším roce. Ostružiník má ve srovnání s maliníkem mrazuvzdornost nižší, potřebuje teplejší a chráněné polohy. Vůči nízkým teplotám v zimním období je nejvíce náchylný ostružiník ze sekce Ursini (v ČR registrována pouze odrůda 'Thornfree'). Také některé malinoostružiníky původem z křížení maliníku a ostružiníku ze sekce Ursini jsou citlivé k mrazovému poškození ve dřevě a méně vhodné pro středoevropské podmínky. Při teplotách nižších než - 20 °C nadzemní část rostliny zmrzne. Významným opatřením je výběr stanoviště a na zahrádkách do určité míry také úprava stanovištních podmínek. Tyto kultury nikdy nevysazujeme do mrazových kotlin.

Vliv větru.

Na větrných stanovištích dochází ke zvyšování transpirace rostlin a ztrátě vláhy z půdy výparem. Problémová jsou stanoviště otevřená silným větrům v rovině a především pak svažité stanoviště. Na takových stanovištích často dochází k vylamování výhonů a mechanickému poškození odřením pokožky výhonů o podpěrné drátěnky a následnému zaschnutí. Nepříznivé účinky větru u menších výsadeb lze omezit výsadbou krycích pásových kultur.

Vliv exhalátů.

Nepříznivý vliv na růst a plodnost mohou mít také vyšší obsahy plyných a tuhých exhalátů. Výsadby nepatří do blízkosti průmyslových podniků (oxid siřičitý, sirovodík, sirouhlik, chlor a z tuhých exhalátů těžké kovy a popílek).

Požadavky na vodu.

Na vodu, základ pro veškeré pochody v rostlině, jsou kulturní druhy rodu *Rubus* L. zvláště náročné. Potřebují v průměru 800 mm srážek, z tohoto množství beztrnný ostružiník relativně o „něco“ méně než maliník. S výjimkou humidních oblastí podhůří je nezbytné, aby doplňková závlaha byla součástí agrotechniky pěstování těchto druhů. Na větších pěstitelských plochách maliníku na mírně svažitéch pozemcích se osvědčila závlaha podmokem, od počátku zrání plodů až do konce sklizňového období. U závlahy platí zásada, že kulturám více prospívá jedna vydatná závlahová dávka

nebo atmosférická srážka, než dávky časté a nízké. Obsah vodních par ve vzduchu ve vztahu k relativní vlhkosti vzdušné je významný od počátku květu až do ukončení sklizňového období.

Požadavky na půdy.

Kulturním druhům rodu *Rubus* L. se nejlépe daří na středně těžkých, propustných, vlhčích a humózních půdách. Hloubka ornice by měla být alespoň 25 cm. Pokud jde o půdní druh jsou vhodné půdy v kategorii půd písčitohlinitých až hlinitých s dostatečně propustnou spodní vrstvou. Potřebují mírně kyselou půdní reakci (5,5 až 6,5 pH). Nejsou vhodné těžké jílovité a zamokřené půdy. V takových půdách letorosty a jednoleté výhony maliníku a malinoostružníku nedostatečně vyžívají a jsou náchylnější k houbovým chorobám. V zimním období výhony špatně přezimují, na jaře nevyraší, nerozvětvuji, neobrustají plodonosným obrostem, postupně zasychají, až zcela odumřou. Tyto druhy nesnášejí ani půdy lehké a vysychavé. Na takových půdách jsou letorosty slabé a krátké a často už v létě zasychají a odumírají. Jsou to druhy mimořádně náročné na obsah organické hmoty v půdě. Nastýláním (mulčováním) slámou nebo trávou před sklizní okolo bazálních částí plodících výhonů a po sklizni a řezu opatrným vpravením nastýlky (mulče) do půdy do blízkosti bazálních částí nových výhonů lze půdu pravidelně každoročně obohacovat o organickou hmotu.

Mikroklima na zahrádce

1) Ve zvláště chladných oblastech vysazujeme tradiční odrůdy maliníku plodící na loňských výhonech. Remontantní odrůdy pro jistotu a včasnost letní sklizně pěstujeme pouze pro pozdně letní sklizeň. Dvouletou kulturu remontantního maliníku převedeme na jednoletou s jistými a stálými výnosy kvalitních plodů v pozdním létě. Sklízíme pak každoročně pouze plody z letorostů, které po sklizni u země uřežeme a spálíme.

2) Ve zvláště chladných podmínkách nepěstujeme ostružiník ani malinoostružiník.

3) Tam, kde často vane silný vítr vysazujeme tyto kultury do závětrří budov nebo kulisových rostlin.

4) V písčitých půdách, kde tyto kultury trpí nedostatkem vody a vyplavováním živin můžeme upravit půdní poměry navážkou hlinité až jílovitohlinité zeminy a rašeliny.

5) Nastýláním (mulčováním) slámou nebo trávou před sklizní okolo bazálních částí plodících výhonů a po sklizni a řezu opatrným vpravením nastýlky do půdy do blízkosti bazálních částí nových výhonů lze půdu pravidelně každoročně obohacovat o organickou hmotu.

6) Pro extrémně zamokřené a naopak pro silně vysychavé lehké půdy a mrazové kotliny jsou tyto druhy nevhodné. V takových podmínkách nepomáhají ani nákladná opatření na jejich zlepšení.

Z odrůd maliníku

bychom pro novou výsadbu měli upřednostnit odrůdy relativně odolnější k didymellovému odumírání výhonů s beztrnnými nebo méně trnitými výhony. Na základě poznatků z odrůdových pokusů se doporučuje pěstovat ze skupiny tradičních odrůd plodících pouze na výhonech z předchozího roku odrůdy 'Canby', 'Fertodi zamatos', 'Granát', 'Rubín bulharský' a 'Tulameen'. Z nových registrovaných odrůd to je 'Glen Ample' a 'Glen Shee'. Remontantní odrůdy maliníku se doporučuje pěstovat v teplejších oblastech a chráněných stanovištích. Jsou to odrůdy 'Ada', 'Medea', 'Autumn Bliss', 'Joan Squire' a žlutoplodá 'Golden Bliss', agrotechnikou převedené na letní maliník. Registrované odrůdy maliníku a ostružiníku udržují vybraná pracoviště a rozmnožovací materiál poskytují školkařské veřejnosti. Ve většině školek je dostupná odrůda beztrnného ostružiníku 'Thornfree', ale jen v některých školkách lze koupit sazenice křovitého ostružiníku 'Wilsonův raný' a nové beztrnné odrůdy 'Helen'. Ostružiník 'Thornfree' patří do teplejších oblastí a chráněných stanovišť. Didymellovým odumíráním výhonů na rozdíl od maliníku tato odrůda netrpí.

Odrůdy malinoostružiníku v zemích EU i u nás nepodléhají registračnímu řízení, volně se s nimi obchoduje. Jejich sazenice musí být řádně označeny jménem odrůdy a původem uznané sadby, stejně jako u odrůd maliníku a ostružiníku. Anglická odrůda

'Tayberry' má trnité výhony a je náchylná k mrazovému poškození výhonů v době vegetačního klidu jako ostružiník 'Thornfree'. Nová odrůda 'Buckingham Tayberry' má beztrnné výhony a v ostatních znacích se odrůdě 'Tayberry' velmi podobá. Malinoostružiník patří také do teplejších oblastí a na chráněná stanoviště. Sazenice obou uvedených odrůd malinoostružiníku lze už dnes koupit v některých školkách ČR.

Poznámka redakce:

Kvalifikovaný text o maliníku, ostružiníku a dostupných křížencích obou druhů, poskytujících hodnotné a atraktivní ovoce, měl za úkol seznámit Vás s požadavky a nároky rostlin a způsoby pěstování, použití na zahrádce a o výběru odrůd pro zahrádku. Příště bychom chtěli uveřejnit pohled praktika-pěstitele, vycházející z vlastních zkušeností s pěstováním tohoto drobného ovoce na zahrádce. Můžete-li se příspěvkem do ročenky zúčastnit, kontaktujte se s odborným oddělením ústředí ČZS.

Co jsou to kamenné buňky?

(Zahrádkářský informátor Léto 1987)

V hruškách často nalézáme shluky tvrdých kamenných buněk, které dělají při kousání dužiny dojem přítomnosti písku. Kamenné buňky obklopují svazky cévní v dužnině některých druhů ovoce ve větší míře. Jsou to tak zvané sklerenchymatické buňky, které se vyznačují mohutnými buněčnými stěnami z celulózy (buničiny), která je prostoupena dřevovinou (ligninem). Buňky záhy odumírají a při kousání dužniny se jeví jako nepříjemná zrníčka písku. Kaménkovitost je odrůdovou vlastností a zvyšuje se špatnou výživou, zejména nedostatkem dusíku a nevyrovnaným vztahem mezi dusíkem, vápníkem, draslíkem a fosforem.

Barvy podzimu

(Zahrádkářský informátor Léto 1987)

jsou převážně pigmenty založené na antokyanu. Květní barvivo antokyan má schopnost reagovat na kyselost nebo alkalitu obsahu buněčných vakuol, ve kterých je rozpuštěn. Mění pak

se změnou pH svou barvu. Barevná paleta, kterou nám může rostlinný antokyan poskytnout, je nepřeberná. Od barvy tmavě červené až černé (bobule černého rybízu, bezu černého, modrých odrůd révy vinné, borůvek aj.) přes barvu červenou, modrou, zelenou, až po odstíny žluté. Jindy je zbarvení způsobeno barvivy rozpustnými v rozpustidlech tuků. Jsou to tak zvané lipochromy (lipos - tuk, chromos - barva). Ty jsou obsaženy v živých částech buněk, v tak zvaných chromoplastech i v chloroplastech. Význam posledních je zejména ve vztahu k tvorbě vitamínu A a vitamínu E. Barvy podzimu nejsou jen krásou, ale i užitekem pro zvýšení biologické hodnoty ovoce a zelenin.

Skalka v období vegetačního klidu, ošetření rostlin po poškození zvěří

Ing. Ivan Dvořák,

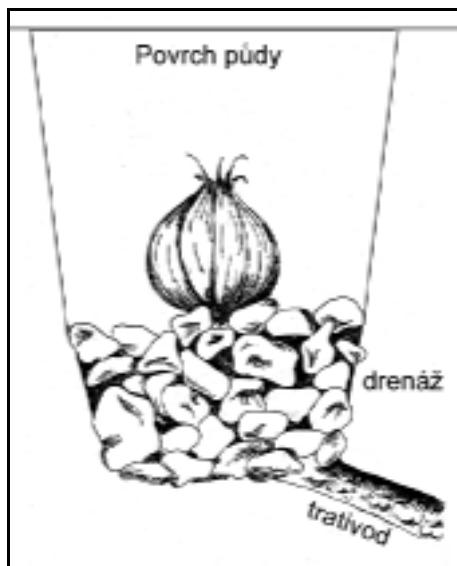
absolvent 5. cyklu ÚZA ČZS

Dobře založená a kvetoucí skalka bývá chloubou zahrádkářů. Zpravidla se o její vytvoření pokusí každý, ale ne všichni jsou úspěšní. Důvodem může být špatný výběr rostlin pro dané stanoviště, nevhodný substrát a „skalkový“ kámen, jiné vodní poměry v místě, než na skalce pěstované rostliny požadují. Nezbyvá nic jiného než studovat a učit se.

Skalka může být suchá, otočená k jihu i vlhčí, stinná - situovaná k východu nebo dokonce severu. Použité kameny ji mohou předurčit k pěstování vápnomilných rostlin (vápence, dolomitické vápence, travertin,...), rostlin vápnostřežných (žuly, svory,...). Může ji doplňovat písčný přesyp nebo naopak potůček a jezírko. První námět ke studiu: Primule najdeme téměř na každé skalce, na každé zídce otočené ke slunci, k jihu. Patří tam?

Pro pěstování téměř všech cibulovin je rozhodující zásobení vodou. Na jaře dostatek, poté teplé léto, do konce zimy vody spíše méně nebo co nejméně. Suchomilné druhy kombinujeme s kobercovými trvalkami, které v létě téměř všechnu vodu využijí. Další voda, která okolo cibulí proteče a zmizí, tolik neškodí. Proto cibuloviny sázíme na vrstvu **drenáže**, do které srážková voda

odteče. I voda z drenážní vrstvy se musí někde „ztratit“, místo nesmí být utopeno v nepropustném materiálu (jíl, silně utužená zemina,...), musí mít **zajištěný odtok pro-sáknuté vody**.



Drenáž u sazených cibulovin

Proti mokrému sněhu, proti podzimmím a zimním deštům místo chráníme například přímým pokrytím země kusem průhledného polykarbonátu cca 20 x 30 cm (je odolnější než sklo). Jindy stříškou těsně nad zemí, pokrytím místa suchou rašelinou, listím a chvojím a ještě stříškou nad, chránící před srážkami. Pro větší rostliny je možno použít jakýsi zvon z prken ve tvaru jehlanu vysoký cca 30 cm, pod který ještě nasypeme suché listí, suchou rašelinu.

Pro tuto skupinu rostlin je vítaný suchý podzim a brzy zamrzající zem. Suché listí (nejlépe buk) a suchá rašelina při dešti špatně nasakují vodu (jsou jakoby mastné), ta z vytvořeného kopečku stéká do okolí, přímo neohrožuje cibule skryté pod hromádkou v zemi.

Vedle těchto pěstujeme stálezelené byliny, polokeře, keře, listnaté a jehličnaté dřevinky. Pro ty je naopak nezbytné zajištění dostatku vláhy i v období zimy. Zaléváme je až do

zámruzu a poté prostor kolem nich namulčujeme. Opět se hodí suché listí a suchá rašelina, navrch chvojí.

V tomto případě suchá rašelina i suché listí špatně vedou teplo, chrání poměrně dlouho povrch pod nimi před zamrznutím. Další izolaci může tvořit sníh, který k takovým rostlinám nahrmujeme. Když je zima tuhá a zem zamrzne do hloubky přes 20 - 30 cm, musíme stálezeleným rostlinám pomáhat dále. Nemají možnost vzít vodu ze zmrzlé země a v době, kdy se oteplí a svítí sluníčko ožívají, dýchají. Vydýchají vodu nashromážděnou v pletivech a poté trpí. Zabránit tomu můžeme zakrytím chvojím, vytvořením stínoviště, které zejména v únoru musí zabránit velkému ohřátí rostlin a jejich probuzení.

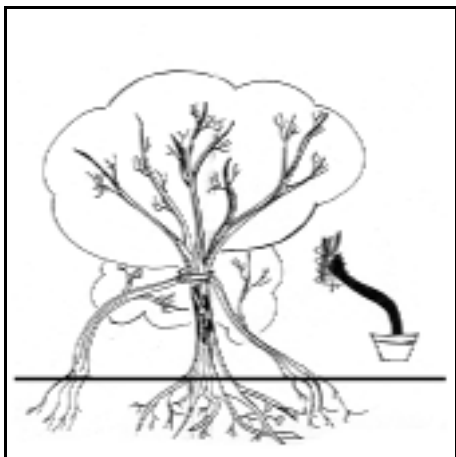
Především stálezelené dřeviny - pokud nejsou jedovaté - mohou být v zimě poškozené okusem. Prevencí je natírání hmotami proti okusu, plůtky okolo jednotlivých rostlin,... Zajímavé a účinné bylo rozvěšení děrovaných sáčků z mikrotenu a PVC naplněných vlasy a postříkání země a rostlin žlučí prasat. ...Jednu zimu se nám dostali do zahrady králíci. Likvidovali poměrně cenné venkovní výsevy. V knize z konce 19.století jsme našli tyto recepty a vyzkoušeli je. Tehdy sice nepoužívali PVC, na tyčky věšeli delší prameny pevně svázaných vlasů,...dodnes to funguje !!!

Už poškozené, dokola okousané kmínky, nemívají velkou naději na záchranu. Určitá možnost je nahrazení původních kořenů novými. Vedle drahocenné rostliny (smrček, borovička, tis, cypřišek,...) vysadíme z kelímků 2 - 3 mladé stroměčky stejného druhu. Seřízíme je jako při roubování jehličnatých dřevin a „přiroubujeme na a za kůru“ do zdravých pletiv nad okousanou částí.

Kořeny nově vysazených stroměčků budou zásobovat vodou a živinami naši vzácnou rostlinku. Vzhledem k tomu, že poškozená rostlina je jistě množitelná řízkováním nebo roubováním, získáme čas na její přemnožení. Pokud se operace zdaří, můžeme (poté až přirostou) vybrat jednu z rostlin, které dávají té nemocné transfúzi, jako nové kořeny a ostatní po čase odpojit. Osobně mám špatnou zkušenost s balzámem na

rány, proto doporučuji poškozená místa ošetřit čerstvým štěpařským voskem (ne starším než 2 roky!!!) nebo latexem v barvě původní kůry.

Jinou možností, jak nahradit okousanou



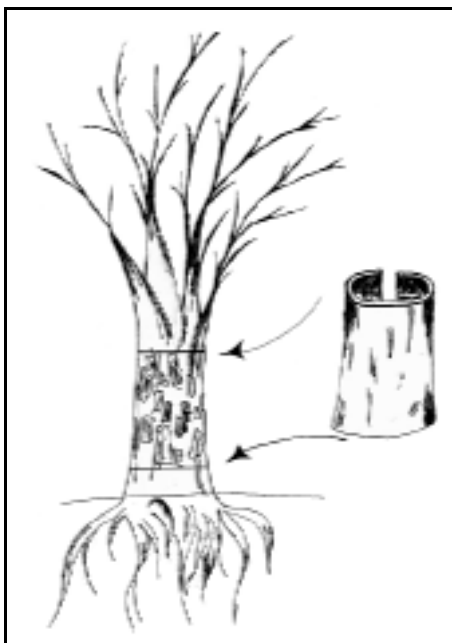
Náhradní kořeny pro poškozené dřeviny

kůru, je postup obdobný očkování ořešáků. Nad a pod poškozeným místem odstraníme vodorovným řezem okousanou, roztrženou kůru. Oškrábeme všechny zbytky kůry na bílém dřevě. Do doby náhrady obalíme poškozené místo do vlhké, čisté látky. Z větve stejného druhu, stejné tloušťky, musíme odebrat pruh kůry a tento plát doplnit na místo poškozené - zde musíme ještě odříznout proužek kůry, aby na sebe dosedaly čerstvé řezy. Pak nezbyvá nic jiného, než řezy omotat páskou a čekat, spojili se vodivé cévy a náhrada bude fungovat.

Celou novou kůru můžeme obalit vlhkou látkou. Jak jsem napsal výše, takové opatření zpravidla jen oddálí skon rostliny. Ta je tímto udržena při životě jako zdroj materiálu pro roubování a řízkování. V případě, že máme k dané rostlině nějaký osobnější vztah, může ji někdy zachránit v její zbývající kráse.

Tulipánky jsou zranitelné jak nad povrchem, tak i v zemi. Spásá je srnčí i králíci, zajíci. Srnčí je dokonce vyhrabuje. Pod zemí je ničí malí hlodavci. Vyplatí se cibule vysa-

dit v plastovém košíčku nebo volně obalené králíčím pletivem. Pravda, pokud se do zahrady dostane srnčí nebo zajáci, okoušou nadzemní část, ale cibule odolají jak proti nim, tak proti myším a do příštího roku zpravidla zregenerují a rostou dále. Proti těmto útokům opět pomáhá zápach přítomnosti člověka (časté procházky v místě skalky, vlasy v sáčcích,...), zajáci se bojí i viditelného prostého tenkého drátu nataženého nízko nad zemí. Divocí králíci se ho nebojí.



Přemostění pruhem kůry

Kryt ze suchého listí, rašeliny a chvojí chrání i proti velkým mrazům. Tam, kde je možnost, můžeme použít na ochranu kořenů, hlíz, cibulí proti zmrznutí i celé balíky lisované slámy. Důležité je udržet slámu suchou. Málo odolné druhy doporučuji sázet do plochy, kde je velký objem země, který pomalu promrzá. Nakrývat se musí ještě v době, kdy zem nevychladla - pod mulchem drží teplo déle. Ani sebevětší vrstva nasypaná shora neochrání citlivé rostliny vysazené na okraji skalky, vyvýšeného záhonu. K těm se dostane mráz skrz zem

z boku. Nejvhodnější místo pro vzácné, citlivější rostliny není na skalce mimo obytné plochy, i když je otočena k jihu a západu, ale v atriu, blízko domu (zářiče tepla), kde nejsou výkyvy teplot v zimě tak výrazné. Zde lze počítat i s určitým srážkovým stínem a lepším vysycháním po deštích.

Častým řešením, jak předejít poškozením srážkami v nepravém období a zimními mrazy je vyjmutí rostlin ze skalky a jejich přechování v částečně chráněných prostorech - ve studených sklenicích nebo skřepích. Tak jsem dříve zimoval některé narcisky a zejména pleionky. Po zimních a jarních mrazech jsem je vystěhoval ven a nechal nějaký čas zdobit venku.

Pro vrstvu začínajících skalničkářů by bylo podle mne vhodné připojit souhrn nejpodstatnějších v textu uvedených praktických rad v přehledném závěru (resumé) :

S končící zimou by bylo pro majitele skalky potřebné (vhodné):

1. v době, kdy začínají cibuloviny rašit, odstraňte tabulky skla, kryt ze dřeva, listí a rašeliny.

2. mulč pod stálezelenými rostlinami nevyhrabávejte zcela, nechte na povrchu vrstvu cca 3 - 5 cm rašeliny - je možné, že do ní keříky v teplejší zimě zakořenily.

3. stálezelené keříky držíme pod krytem z chvojí až do doby, kdy půda pod nimi zcela rozmrzne. Chvojí částečně chrání i proti účinkům výsušných jarních větrů.

4. při zakládání skalky postupujte od pěstování rostlin méně náročných k citlivým, méně odolným.

5. nikdy nepočítejte s tím, že pokud se něco povedlo první rok, bude to dobré i nadále.

Zapomenete-li některé opatření uplatnit a rostliny zimu přežijí, není to směrodatné pro roky příští.

Příprava skalky na zimu (Zahrádkářský informátor, 1/1991)

vyžaduje nejen odplevelení, ale především dobré zavlažení okysličenou vodou. Ideální je voda dešťová. Pro rostliny v těžší půdě naopak

zajistíme drenáž, aby nedošlo k zahánění kořenů, oddenků a hlíz. Přihnojujeme jen proleželým nejméně tři roky starým kompostem. Citlivé druhy na mraz, zvláště horské, zavčas přikrýváme chvojí.

Pěnišníky svazujeme, aby je náhodný sníh neroztrhl v místech větvení. Místa s velmi raně rostoucími a kvetoucími druhy připravíme jemným posypáním odkyselenou rašelinou s trochou sazí nebo s kvalitní tmavou drnovkou, aby se čemeřice, sněženky a jiné druhy zvláště pěkně uplatnily na tmavší kontrastně zbarvené půdě. Máme-li zkušenost, že skalky trpí holomrazy a suchem, zvýšíme podíl mulčujícího materiálu, nejlépe 2 - 3 roky starého prosátého kompostu, který vlivem vysokého podílu organické hmoty zamezí ztrátě vody výparem z půdy. Trvalky neuřezáváme až u země, aby se část živin mohla uplatnit při výživě kořenů.

Číření moštů a vín

Ing. Karel Půhoný

Čírost ovocných nápojů je v některých případech důležitým kritériem jakosti. Např. u vína je tak důležitá, že v klasifikaci systematického přístupu k degustaci vín (WSET) má 5 stupňů - jiskřivé - průhledné - mdlé - opalizující - zakalené. Od nepaměti mají také sklepistiři vyzkoušené světlo svíčky jako nejvhodnější osvětlení na objektivní hodnocení čírosti. Zákal nebo opalescence mohou být i upozorněním na změnu chuti a vůně v případě, že jsou způsobeny mikrobiologickou činností.

Zcela jinak pohlížíme na ovocné šťávy s podílem dřeně - džusy. Suspenze dřeně je zde znakem výrobku.

Konzervované mošty představují výrobek, který se konzumuje jak čirý, tak zakalený. Jednoznačné rozhodnutí by mělo panovat v případě domácí výroby moštu - připravit vždy mošt zcela přírodní, tedy zakalený. V zahrádkářských lisovnách by to mělo platit tam, kde mošty lahvuji a odběratelé kalný mošt akceptují. Platí zde to, co kdysi o čírosti moštů napsal význačný odborník prof.

J. Dyr: „Ovocné mošty vyrobené primitivním způsobem nebývají čiré, vodojasné a přisuzuje se jim proto nesprávně snížená jakost. Ve skutečnosti je pravdou pravý opak. Vcelku lze uvést, že zákal nebo sediment na dně láhve není závadou, ale přirozenou a významnou složkou jakostního moštu. Jejich odstranění zhoršuje jakost z hlediska nutričního a biologického a přináší pouze optický výsledek.“

Lisovným, které chtějí kalné mošty vyrábět, lze doporučit, aby lahve s mošty etiketovaly a na etiketách uvedly přednosti tohoto výrobku - mošt je zcela přírodní, neboť není vyroben jako obchodní výrobky smíšením koncentrátu s pitnou vodou, je neředěný, nečířený, nefiltrovaný, bez chemických konzervovadel a jiných ingrediencí. Může být uvedeno i zdravotní hledisko - zachované pektiny působí na odstraňování těžkých kovů z organismu a rizikových cévních usazenin. Na vytvoření homogenity nápoje lze upozornit větou „před spotřebou promíchat (protřepat)“.

Číření proto použijí lahvujiící lisovny zahrádkářů, kde odběratelé vyžadují čirý mošt a někdy i výrobci domácích vín.

Poznámky k technologii odkalování a číření.

Složky zákalu. Pomíneme-li hrubé úlomky plodů z lisování, vzniká zákal okysličováním železa, změnou barviv a srážením bílkovin vlivem taninu přítomnému již v ovoci. Zvláštní složkou zákalu jsou pektiny, které působí jako ochranný koloid, zabraňující koagulaci a sedimentaci ostatních koloidů a ztěžují proto číření. Proto lze doporučit odstranění pektinů pomocí přídatku pektolytických enzymů do moštu, který má být konzervován čirý. Mošt, který ponecháme zkvasit, se většinou zbaví pektinů působením kvasinek.

Odkalování moštu okamžitě po lisování, je ve všech případech žádoucí operace, tedy i při domácí výrobě moštu. Odkalením odstraníme úlomky slupek a dřeně a samovolně vysrážené koloidy. Nejjednodušší je sedimentace 12 až 24 hodin. Předčasnému kvašení při sedimentaci delší než 12 hodin

zabráníme snížením teploty pod 10 °C nebo zasiřením moštu dávkou 50 až 150 mg oxidu siřičitého v 1 l.

Čířením rozumíme přidávání takových látek do moštu nebo vína, které adsorbují koloidní částice nápoje a tím jej čistí. Využívá se při tom vyrovnávání nábojů mezi částicemi s kladným a záporným nábojem.

Užití čířidel.

Číření želatinou.

Čířicí efekt spočívá v přidání želatiny do moštu nebo vína v kombinaci s taninem nebo kyselinou křemičitou a vytvoření sraženiny, která s sebou strhává i ostatní kalící látky. Při číření tanino-želatinovým je k vysrážení 1 g želatiny potřebné 0,8 g taninu. Dávky (u vína) činí 2 - 20 g želatiny na 100 l. Tanin je sice přirozenou součástí moštu, ale při jeho nedostatku se želatina nevysráží a zůstane v nápoji tzv. „viset“.

Při číření se nejprve v celém objemu rozmíchá tanin. Pak se v malém množství moštu (nebo vína) zahřátém asi na 40 °C rozšlehá želatina, přidá do celého objemu a promíchá přečerpáním nebo mícháním.

Vzhledem k někdy obtížnému získávání taninu v obchodní síti sráží se želatina častěji koloidním roztokem kyseliny křemičité (obchodní označení TOSIL). Na 12 g želatiny se přidává 100 ml Tosilu. Obvyklá dávka (u vín) je 50 ml Tosilu a 6 g želatiny na 100 l. Postup je obdobný jako při použití taninu. Není nutno mít obavy z nepříznivého vlivu na kvalitu nebo zdravotní nezávadnost nápoje.

Číření bentonitem (koloidním křemičitanem hlinitým).

Bentonit spolehlivě odstraní i termolabilní bílkoviny, které nelze vysrážet při želatinovém číření a které by se mohly objevit při zahřívání moštu nebo po nalahvování vína. Užívaná maximální dávka je asi 150 g na 100 l. Při použití se musí bentonit nechat nabobtnat asi v desetinásobném množství vody, nejlépe přes noc. Tím se vytvoří ve vodě stálá suspenze, která se vysráží teprve při styku s kyselinami a kovovými solemi nápoje.

Čiření aktivním uhlím.

Aktivní uhlí je drastický prostředek, odstraňující např. hořkou chuť, příchutě po cizích látkách, látky způsobující hnědnutí vína, ale také barvu a chuť vína. Proto je jeho použití spíše výjimečné. Obvyklá dávka činí 10 až 50 g / 100 l, maximální je 200 g / 100 l.

Čiřením Polyclarem AT (*polyvinylpoly-pyrolidem*)

se snižuje selektivně obsah látek způsobujících hnědnutí přírodního vína. Zvláště vhodné je pro lehká vína (do 11 % alkoholu) ošetřená oxidem siřičitým, určená pro delší uložení. Těmto vínům zůstane déle zachována zejména odrůdová vůně, neboť oxid siřičitý přejde do vázané formy jen velmi pomalu. Maximální dávky jsou 250 g na 100 l, obvyklé dávky jsou 30 - 70 g Polyclaru AT na 100 l.

Čiření feroxyanidem draselným (*tzv. modré*)

pro zahrádkáře nelze doporučit, neboť vyžaduje určení přesné dávky čiridla, což může provést pouze akreditovaná laboratoř. A to je pro většinu zahrádkářů zbytečný luxus.

Obecné zásady pro čiření.

Čiřicí prostředky v prášku nutno vždy aktivovat kapalinou. Získaná suspenze se rozmíchá v malém množství moštu nebo vína. Želatina se rozšlehá při teplotě kapaliny 40 °C.

Po nalití do celého objemu čiřené nápoje je nutné důkladné promíchání přečerpáním nebo míchadlem.

Čiření je účinnější v menších nádobách, kde promíchávání je dokonalejší.

- Přesnou dávku čiridla pro větší objemy nápoje lze stanovit zkouškou.

Shrnutí - závěr.

Čiření připravuje mošty o biologicky cenné látky. Proto domácí mošty konzervované teplem je vhodné pouze odkalit. Pokud lahvované mošty zhotovují zahrádkářské lisovny, záleží na provozovateli, zda jsou schopni přesvědčit odběratele o výhodnosti nečiřených moštů.

Jestliže je žádáno čiření moštů, je vhodné také aplikovat pektolytické enzymy, které výrazně usnadní čiření a sedimentaci.

Pro mošty i víno lze použít čiření želatinou a taninem nebo želatinou a kyselinou křemičitou (Tosil). Při obavách z vysrážení dalších termolabilních bílkovin je vhodné doplnit toto čiření čiřením bentonitem.

Jako doplňkové čiření při školení lehkých vín redukčního charakteru (mírně siřených) lze doporučit čiření polyvinylpolypyrolidinem. To umožní déle udržet původní chuť a vůni vína.

Veselé povídání lidového mudrosloví (Zahrádkářský informátor Jaro 1990)

Pro získání lásky druhého stačí málo. V nestřeženém okamžiku nasype hoch milované dívce do střešičku trochu dracených listů kapradě samce a pak již bude dívka k hochu milující polovinou.

Chcete stálou lásku, pěstujte za oknem rozmarýn. Kde dobře roste, tam je trvale s vámi i velká láska. Jednoduché, ne?

Jste nešťastní a rozbolavělí nad zhrzenou láskou? Stačí malý lék, omýt se několikrát po ránu odvarem z vrátiče a život bude opět krásný.

Smokvoň do bytu i do zahrady (Zahrádkářský informátor 1/1991)

Citronovníky, kávovníky a mnoho dalších subtropických a tropických rostlin si získalo tisíce zájemců. Poměrně skromný je zájem o smokvoň. Je to chyba, vždyť právě smokvoň, u nás častěji nazývaná fikovník je ze všech zmíněných rostlin nejméně náročná. Snese i přezimování venku při opatrném přikrytí a má velmi dekorativní listy a záhy tvoří i plody, které v teplejších oblastech i dozrají a ve sklenicích nebo v bytech téměř vždy. Jde o ovocný keř a strom smokvoň jedlou (*Ficus carica* L), který roste běžně a často se pěstuje v Středomoří a v Malé Asii. Mimo jiné jsou květy této rostliny zajímavé svým opylováním. Zprostředkuje ho totiž stehnatka (*Blastophaga grossorum*). Smokvoň je různopohlavná, ale nikoliv dvoudomá. Stehnatka naklade do semeníků svá vajíčka a přítom přenáší i pyl k opylení a následnému oplození květů.

Ovšem jsou i plody bez oplození a v kaprifíkách mohou dokonce přezimovat zmíněně stehnatky, nazývané fikovnice opylující. Prostě smokvoň je velmi zajímavá, vzhledná, dekorativní a snadno pěstovaná rostlina a lze ji získat u našich pěstitelů teplomilných kultur, v organizacích Citrusářů a můžeme si ji vypěstovat i z řízků, z řízků i ze semen sami doma. Nejrychleji získáme z vlastní kultury sazenice dělením starších rostlin. Rostlina totiž vytváří kořenující výhonky snadno kořenící a ty lze odřezat a získáme tak ihned dobře rostoucí rostliny.

Zásady pro sklizeň, posklizňovou úpravu a skladování skořápkatého ovoce v souvislosti se závažným zdravotním rizikem při konzumaci

Ing. Miroslav Láska

Vlašské ořešky

Sklizeň

Doba sklizeň se řídí odrudou (u semenáčů typem) a stanovištěm. Nelze-li z jakýchkoli důvodů čekat na samovolný opad, což je ideální, plody střešáme příp. srážíme bidly obalenými nejlépe gumou.

Odlučování rubiny (zeleného obalu) často komplikuje suché léto, napadení bakteriózou (*Pseudomonas*), ale i napadení roztočem (rubina znetvořená výrůstky).

Spadlé plody pravidelně sbíráme pro nebezpečí plísní, škůdců a tmavnutí skořápky. Zásadou je, že plody je nutno od rubiny co nejdříve očistit. Nejde-li rubina oddělit, dáme je do nádoby do teplejší místnosti krátce zaparřit (nenechat však zkašovatět!).

Abychom dosáhli světlejší barvy, možno ořechy vyprat nejlépe ve vlažné až teplé vodě, do které přidáme trochu sody.

Bělení

Větší producenti pro lepší vzhled používají množství jednoduchých i často značně náročných technik. Pro zahrádkáře je nejjednodušší použití plynné síry v uzavřené nádobě příp. pytel z PVC, kde zapálíme sírný plátek používaný na šíření révéového vina. Vyloučíme plody poškozené ptáky a s poškozenou skořápkou. Dále možno

použít velmi rozšířenou mokrou cestu, kdy uděláme roztok chlorového vápna ve 25 l vody. V druhé nádobě vytvoříme roztok vody s 1 kg sody. Tyto roztoky za stálého míchání pomalu vléváme do třetí nádoby čímž vznikne 50 l roztoku. V tomto roztoku opereme ořechy asi 3 minuty, opláchneme vodu a sušíme.

Sušení

Jedná se o nejdůležitější operaci při které se dělá nejvíce chyb s následky na kvalitě (žluknutí, hořknutí), ale hlavně z hlediska zhoršení zdravotní nezávadnosti. **Cílem je snížení obsahu vody v plodu z 20 - 30 % na 7 - 8 %.**

Ideální je sušení na slunci na sítěch nebo lískách za občasného obrácení. Na noc za vlhkého počasí nutno síta přenést do dobře větrané místnosti. Protože na podzim je často sušení pomalé a málo efektivní, nutno volit umělé dosoušení. Zásadou je nepřekračovat teplotu 30 °C. Není proto možno doporučit sušení v troubě na peci, kamnech apod.

Při vyšších teplotách dochází k hořknutí jader a žluknutí oleje.

Skladování

Pokud ořechy nemají chrastivý zvuk, není možno je trvale uskladnit. Při sušení dojde ke ztrátě na váze od 36 do 48 % podle typu ořechu.

Ořechy uskladníme v čistých, suchých a chladnějších místnostech. Nevhodné jsou místnosti s ústředním a plynovým topením, kde dochází k vadám na chuti.

Nejprve je nutno zkonzumovat křapáče a papírky do vánoc, pak polopapírky (do 1 roku), nejdéle kamenáče (vydrží až 3 roky). U současných odrud, kde jsou vyloučeny nevhodné typy možno skladovatelnost ohraničit do 2 let od sklizeň.

Lískové ořechy

Sklízí se průběžně střešáním. Buď opadají i s punčoškou (lombardské) a je třeba je vyjmout, nebo vypadnou bez punčošky (zellské). Sušení je jednodušší než u vlašských ořechů. Používáme lísky a sušíme přirozeně nebo uměle do 35 °C.

Mandloně

Skližeň je postupná při praskání rubiny, kterou okamžitě odstraníme. Sušíme na slunci. Uskladníme v suchu a chladu na větraném místě. Vyluštěná jádra nesušíme na slunci (hnědnou), ale pomalu ve stínu.

Pozor na konzumaci většího množství semen hořkých mandlí obsahujících amygdalin (pod. jako jiné peckoviny), který může u citlivých osob způsobit žaludeční potíže.

Zdravotní riziko

Cíleně byly vybrány určité druhy skořápkatého ovoce, u kterých při nevhodné sklizni, posklizňové úpravě a skladování může dojít při konzumaci ke zdravotnímu riziku. Jde především o následný obsah **aflatoxinů (AFB 1; 2 a AFG 1; 2)**, což jsou toxiny přírodního původu (**mykotoxiny**). Jsou to metabolity plísní rodu **Aspergillus**, které se ve velké míře vyskytují i u arašídů, pistácií, paraořechů, sušeném ovoci a v dalších komoditách. Takto kontaminované produkty jsou závažným zdravotním rizikem všech živých organismů i v krmivech u domácích zvířat. Je nutno se vystríhat konzumaci všech zaplísňených, starých, narušených, žluklých a seschlých plodů.

Při konzumaci může dojít k závažnému poškození jater, dědičným změnám, především u vyvíjejícího se plodu, vývojovým vadám v organismu a k nádorovým onemocněním. Následné třídění napadených plodů i semen (vyluštěných) je i ve velkovýrobě méně účinné a nákladné, proto se klade důraz na prevenci.

U skořápkatých plodů, které si můžete koupit v obchodní síti se používá kombinace mechanických a elektronických metod i použití mokré cesty (flotace) na principu měrné hmotnosti.

Elektronicky (systém Sortex) jsou odstraněny plody a semena odlišné barvy, svaštělé, seschlé a poškozené. Většinou ještě následuje ruční dotřídění. Obsah aflatoxinů není možno snížit ani teplem, jelikož jsou poměrně termostabilní. Určité úspěchy byly dosaženy u arašídů a semen ořechů, mikrovlnným ohřevem a nadějně se jeví použití čpavku.

V současné době s ohledem na závažnost prací výzkumníci usilovně pracují na způsobech, které by významně omezily obsah aflatoxinů.

Pro členské státy EU platí nařízení komise 466/201/ES, kterou kopíruje naše Vyhl. Ministerstva zdravotnictví č.305/2004 Sb., které vymezují maximální množství aflatoxinů, které smí obsahovat určité suché plody, arašídy, pistácie a sušené ovoce.

Jednoznačně možno říci, že tyto produkty (hlavně z dovozu) jsou jednou z nejsledovanějších potravinářských komodit ze strany kontrolních orgánů SZPI (Státní zemědělské a potravinářské inspekce) a Celní správy a jsou předmětem nejčastějších zákazů prodeje.

Citrusové ovoce a banány

Ty, které si můžete v obchodě zakoupit, se také chemicky ošetřují. Proti skládkovým plísním se používal v minulosti u citrusových plodů borax. Dnes se používá **bifenyl, orthofenyfenol** a u banánů **thiabendazol**.

Buď se plody perou, stříkají, nebo se do obalů vkládají účinnou látkou napuštěné vložky. Tyto látky působí proti **penicilinovým plísním, sklerotinií, diplodiové hnilobě** a skupině **Phomopsis**.

Použití musí být u citrusových plodů pro zákazníka označeno. Velké zdravotní riziko i při běžném užití kůry citronů (např. do pečiva) však nehrozí. Použití upravuje Vyhl. Ministerstva zdravotnictví č. 298/1997 Sb. (část 6. konzervanty, tabulka č. 5. a stanovuje nejvyšší povolené množství).

Odrůda LECAR

Josef Zavřel, Ovocnářská komise ČZS

Tato odrůda jablek je prastará, snad již několik století. Byla pěstována v určitých oblastech, možno říci tam, kde bylo drsnější podnebí. Zmíním se proto o regionu Tišnovska, což je můj rodný kraj a kde jsem s touto odrůdou přišel již odmalička do styku. Odrůda byla pěstována, a je i dnes, jak v sadech, tak i jako solitér na mezích a v polích. Vždy se jednalo o vysokokmeny, pod kterými byl v létě krásný chládek, proto nás maminky,

když dělávaly na polích, ukládaly ke spánku i na hraní právě na tato místa. Horší bylo, když některé jablko spadlo a trefilo dítě, potom následek byl, jako by spadl kámen. Jablko bylo tak tvrdé, že starší lidé si ho v zimních měsících často škrabávali nožem, což jsme my mladí nechápali. Podotýkám, že na Tišnovsku se nachází v nadmořské výšce 250 - 600 m několik desítek vzrostlých jabloní této odrůdy.

Charakteristika:

Strom roste bujně, tvoří velké široké koruny s převislým a nesouvislým obrostem, koruna silně zahušťuje, střed koruny je vzpřímený, stromy dosahují dlouhého věku. Plodnost je pozdní, v 7. - 8. roce, ob rok střídavá. Na stanoviště je méně náročná, velmi dobře roste i ve vyšších polohách, nesnáší uzavřené polohy, snáší dobře i plochy větrné a zatrávněné. Nenamrzá ve dřevě, je mrazuvzdornou odrůdou.

Pěstitelským tvarem bývá nejčastěji polokmen, vysokokmen, pěstuje se na jabloňovém pláňeti nebo semenáči. Plody jsou nadprůměrné velikosti, obě poloviny nestejně, tvar plodu ploše kulovitý až kulovitý, slupka hladká, lesklá, zelené barvy, na sluneční straně červené líčko. Dužina pevná, tuhá, čistě bílá, šťavnatá, příjemně nakyslé chuti bez výrazné kořenitosti, nehněde.

Celkově lze hodnotit odrůdu jako vhodnou pro drsnější polohy. Předností odrůdy byla velká široká koruna s převislými větvemi a s intenzivně rostoucím středem. Nenamrzá ve dřevě, snáší nízké poklesy teplot. Netrpí hubovými chorobami (strupovitost a padlí). Stromy dobře odolávají rakovině a mšici krvavé. Předností je jednoduché skladování plodů do června až července (obdobná situace jak u odrůdy Strýmka). Odrůda pro nenáročné konzumenty.

Jak hluboko zapravovat kompost? (Zahrádkářský informátor Jaro 1983)

Kompost s vysokým obsahem humusu slouží rostlině i celému půdnímu prostředí. Není to tedy jen živina, ale naopak významný fyzikální regu-

látor půdních vlastností chemických, fyzikálních i biologických. Humus v půdě udržuje půdní vláhu, půdní vzduch i vhodné rozdělení živin. Tím je umožněn přirozený cyklus udržení půdní úrodnosti, která znemožňuje projevy půdní únavy. Humus by měl být proto součástí celé ornice. Ale je-li humusu málo, pak musíme uvažovat, kam ho dát, aby splnil svoji roli nejlépe. Pro zeleniny a mělce kořenící rostliny dáváme komposty do ornice. To platí zvláště o bobulovinách, o jahodníku, rybízu, angreštu, malinách i ostružinách. Ovocné dřeviny na mělce kořenících podnožích, zvláště pro jabloně na podnoží M 9, zapravujeme komposty do hloubky 10 -30 cm a snažíme se zbytečně nenechávat humus na povrchu, poněvadž dochází při náhodném vysušení části ornice k značným fyziologickým poruchám v kořenech a tím i v celých rostlinách. Vlivem nedostatečného zásobení vodou a zvýšené koncentrace solí z hnojiv dochází ke zbytečnému opadu plodů a k menší odolnosti rostlin proti chorobám a škůdcům. Pro velmi hluboko kořenící rostliny, pro dřeviny okrasné i ovocné zapravujeme do podélných hlubších rigolů mezi řádky rostlin. Hloubka zapravení by měla být od 10 do 40 až 60 cm, zvláště pro révu vinnou a chřest.

Herbicide na zahrádkách

*Ing. Jaroslav Rod,
Představenstvo RR ČZS*

Velice častou otázkou je, zda na zahrádkách používat herbicide. Především, že odpověď na tuto otázku není jednoduchá a ani jednoznačná. Aby bylo možné na ni odpovědět, je třeba nejprve si něco o herbicidech povědět. Herbicide jsou látky, které se používají k omezování nebo likvidaci plevelů. Plevelé jsou rostliny, které rostou na určitém místě (zahradě, záhonu apod.) proti naší vůli a mají nějaký negativní vliv na námi pěstované kulturní rostliny. Za plevel proto můžeme považovat i např. jakoukoliv letničku, která se nám na záhoně vysemenila a roste zde v následujícím roce a my ji musíme likvidovat. V jednom roce byla žádanou a záměrně pěstovanou kultur-

ní plodinou a v následujícím pak nežádoucím plevelem. Plevelem může např. být i rožec, který, není-li pravidelně a důkladně omezován ve svém růstu, se stane z původně ozdoby skalky monopolní skalničkou, která vše ostatní ze skalky vytlačila. Totéž platí o křenu a dalších podobných rostlinách. Plevel je třeba omezovat a nebo likvidovat. K tomu se většinou používají metody mechanické, neboť stále platí, že „nejlepším herbicidem je motyka“. Někdy se však stane, že naše fyzické síly v tomto nekonečném boji nám nestačí a hledáme metody jiné, méně fyzicky náročné a v mnoha případech i účinnější. A právě v tomto okamžiku se většinou začínáme pítit po herbicidech.

Velmi důležité je znát základní rozdělení herbicidů.

Herbicidy selektivní jsou takové, které hubí jen určitou skupinu plevelných rostlin a nepoškozují rostliny kulturní. Velice často se setkávám s dotazy typu „co mám použít proti určitému plevele?“ nebo „jaký herbicid je možné použít do určité plodiny?“ Na takovéto otázky není možné odpovědět, neboť vždy je třeba se ptát „jaký herbicid je možné použít proti konkrétnímu plevele (popř. skupině plevelů) v určité konkrétní plodině“. U všech těchto herbicidů je velmi důležitý stupeň selektivity, tj. rozdíl mezi dávkou, při které je bezpečně huben plevel a nepoškozována kulturní rostlina a dávkou, při které je již kulturní rostlina poškozována. Přitom stupeň selektivity je odvislý nejen od typu a druhu herbicidu, ale i od stáří a růstové fáze rostlin (plevelných i kulturních), na meteorologických podmínkách, typu a druhu půdy, na odrůdách kulturních rostlin a řadě dalších faktorů. Velmi důležitou podmínkou úspěšného použití selektivních herbicidů je absolutní nutnost použití přesné dávky a rovnoměrná plošná aplikace. Při dávce nižší než doporučené herbicid nedostatečně nebo vůbec „nezabere“ na plevele a při vyšší většinou zase poškodí i kulturní rostliny. Tyto podmínky je však možné splnit jedině tehdy, když herbicidy aplikujeme pomocí postřikovače, který má plošný rám,

přesně kalibrované trysky a v porostu se pohybuje stabilní rychlostí. Toho však ručními, zádovými nebo i trakařovými postřikovači nikdy není možné dosáhnout. Nevěřte-li tomu, přesvědčíte se o tom tak, že svůj postřikovač naplníte čistou vodou a bude se snažit jim rovnoměrně zvlčit např. suchou betonovou plochu. Výsledek bude názorný a přitom překvapující. Shrneme-li to, pak je zřejmé, že úspěšné a přitom bezpečné používání selektivních herbicidů vyžaduje značné množství vědomostí a zkušeností a současně vhodnou aplikační techniku. A tím vším naprostá většina zahrádkářů neopývá a proto používání selektivních herbicidů na zahrádkách nelze doporučovat. Jedinou výjimkou jsou jen vysoce selektivní herbicidy, tzn. takové, které i při nechtěném mírném předávkování kulturní rostliny nepoškodí. K nim patří především herbicidy proti dvouděložným druhům plevelů v travních porostech (Agrofit Kombi, Bluster Lawn Trigger, Bofix, Lontrel 300, Starane 250 EC). Když nějakou plošku trávníku nezasáhnete nebo zasáhnete menší dávkou, plevele tam sice porostou i nadále, ale při slabém předávkování (např. při nechtěném překrytí postřiků) pravděpodobně trávník ještě nepoškodíme.

Druhou velkou skupinou jsou **herbicidy neselektivní** neboli **totální**. Ty zahubí všechny rostliny („vše co je zelené“) a proto jsou používány na odpočívadlech, hřištích, hrobech, kompostech, dvorech, skladovacích plochách, parkovištích, pod ploty, mezi dlaždicemi, pod okrasnými a ovocnými stromy a keři, v okolí dětských pískovišť, ale i likvidaci starých trávníků, k likvidaci nežádoucích dřevin a úporných plevelů apod. Jednoduše řečeno, všude tam, kde chceme aby nám nic nerostlo. Jsou to herbicidy na bázi derivátů kyseliny fosforečné (např. Dominator, Folar 525 FW, Glyfogan 480 SL, Roundup Biaktiv, Touchdown Quattro a další jim chemicky příbuzné přípravky) nebo herbicidy Garlon 4 EC či Casoron G. Při správném použití ve výše uvedených případech je jejich použití nejen opodstatněné, ale mnohdy i jediným způsobem, jak se s daným problémem vypořádat.

Při aplikaci jakýchkoliv herbicidů je třeba zdůraznit výraz „správné použití“. V první řadě je třeba vždy si předem přečíst návod na obalu herbicidu i tzv. příbalový letáček a všim, co je zde uvedeno, se striktně řídit. Nikdy nesmíme herbicidy zasáhnout žádné sousední porosty, natož pak porosty souse-
dovy. Toho docílíme jedině tehdy, jsou-li aplikovány jen pomocí speciálních, tzv. šterbinových či herbicidních trysek. Ty se vyznačují tím, že netvoří jemnou mlhu snadno unášenou vzdušnými proudy (a to i za úplného bezvětří), ale při menším tlaku vytvářejí větší kapky, které zasáhnou jen to, na co je proud postřikové kapaliny nasměro-
ván. Běžné trysky většinou vytvářejí z postřikové kapaliny jemně mlžící kužel, šterbinové trysky pak jen úzký vějíř. Běžné trysky je proto možné používat jedině společně se speciálními ochrannými kryty. Zásadně k aplikaci herbicidů nepoužíváme různé ruční zmlžovače (rosiče), ke kterým se herbicidní trysky ani ochranné trysky nedávají nebo u kterých je nelze použít. Absolutně nemožné je herbicidy aplikovat pomocí zahradních konví, kartáčů, smetáků a podobných zahrádkářských „zlepšováků“. V mnoha případech místo plošné aplikace vystačíme s aplikací lokální nebo bodovou, kdy herbicid aplikujeme jen na jednotlivé plevelné rostliny pomocí štětců, speciálních herbicidních tužek, knotových aplikátorů, herbicidních seker apod. Aby nedocházelo k nežádoucímu poškození rostlin, je třeba postřikovače po aplikaci herbicidů velmi důkladně vymýt nejen jejich nádrže, ale i hadice, trysky, síta a ventily. Ideální je, když k aplikaci herbicidů se používá postřikovač, který není používán k aplikaci ostatních přípravků na ochranu rostlin nebo listových (foliárních) hnojiv.

Na závěr je třeba zdůraznit, že jedině za dodržení všech podmínek potřebných k bezpečné a účinné aplikaci herbicidů, a těch vůbec není málo, se tyto látky mohou stát našimi pomocníky a nebezpečnými látkami, které mnohdy mohou způsobit i nezvratné škody.

Aforismy, vybrané ze Zahrádkářských informátorů:

Jste moudří, rozvážní, pracovití a tvůrčí? Jestli ano, je to krásné. Ale přece je to na nic, jestli tam chybí to podstatné. Velký přírodní myslitel R.W.Thoreau kdysi řekl: „Jak nedostatečná je všechna ta moudrost, ve které chybí láska“.

(Zahrádkářský informátor, zvl. číslo na počest 30. výročí ČZS)

Nejtěžší to má na světě ten, který se snaží uniknout těžkostem a neřeší je.

(Zahrádkářský informátor Podzim 1979)

Tehdy je práce na zahradě touhou po krásě, je-li v ní láska k tomu co děláme. J. Š.

Dokud se nenaučí člověk víc obdivovat růže a lilie než sedmikrásky, zůstává člověkem. J. Š.

Nežli nahlas zkritizujeme, rozmysleme se třikrát, zda by i pro vás, kteří kritizujete, nebylo lepší tentokrát mlčet a nenápadně pomoci. J. Š.

(Zahrádkářský informátor Podzim, 1990)

Jmelí - rostlina známá a přesto tajuplná

Ing. Jaroslav Rod, ÚR ČZS Olomouc

Není snad člověka, který by jmelí neznal a to především jako jeden z neodmyslitelných symbolů vánoc. Podívejme se ale na tuto rostlinu trochu podrobněji a to z hlediska botanického, fytopatologického, medicínského i mýtického.

Jmelí (lidově méle, jemela, jemelo, jmel, jimelí, omejlí, omelí, gmejl, gmeil, mejlí, lepiňák) je celosvětově rozšířený stálezele-
ný keřík, který se vyskytuje na řadě jehličnatých a listnatých dřevin, u nás především na akátech, lípách, habrech, jasanech, javorech, jeřábech, topolech, vrbách, borovicích a jedlích a ojedinele i na smrcích. Z ovocných dřevin jej můžeme najít především na jabloních, vzácněji na ořešácích a meruňkách. Ve světě existuje asi 100 botanických druhů jmelí, z nichž u nás roste pouze jmelí bílé (*Viscum album*). Především v našich teplejších oblastech však roste i blízce příbuzný ochmet evropský (*Loranthus europae-*

eus), který se vyskytuje jen na dubech, ale protože na zimu mu opadávají listy, je nejen neatraktivní a tudíž o vánocích nepoužitelný, ale i často přehlížený. Obě tyto rostliny patří do čeledi ochmetovitých (Loranthaceae), které jiné zástupce ve střední Evropě nemají. Z botanického hlediska však zařazení jmelí není vždy zcela jednoznačné. Podle toho na jakých dřevinách se vyskytuje, někteří botanikové u jmelí bílého rozeznávají několik subspecií či forem (nejčastěji tři), které jiní dokonce považují za samostatné botanické druhy. Jmelí kvete v březnu a v dubnu nevýraznými květy a protože je to rostlina dvoudomá, ony krásné bílé plody (bobule), někomu připomínající perly, nenajdeme na všech keřících, ale jen na samičích. Uvnitř bobulí jsou v silně lepkavé dužnině (latinský název jmelí *Viscum* znamená lepidlo, *Viscum album* pak bílé lepidlo) semena. Díky tomuto lepu se semena velmi snadno přilepí na nové větve a stromy poté, co je sem prostřednictvím výkalů přenesou ptáci, především drozdi a brkoslavové. Lep připravovaný z bobulí v minulosti sloužil v čizbě neboli k lapání drobných ptáků. Z tohoto použití má údajně jmelí i český název, neboť ve staroslověněštině se jmenovalo jmeja, podle „jímání“ ptactva. Podle velikosti keřů, které mohou dosahovat v průměru i přes jeden metr, se dá usuzovat na jejich stáří, neboť každý rok jejich prýty narostou jen o jeden článek s jednou dvojicí listů.

Po vyklíčení mladé kořinky rozpouštějí buňky stromů a pronikají do kůry a do dřeva a pomocí tzv. haustorií se rostliny napojují na cévní systém stromů a čerpají z nich vodu a v ní rozpuštěné látky. Jmelí se tak stává poloparazitem. Není však úplným parazitem, protože obsahuje chlorofyl (je zelené) a je proto schopno fotosyntézy pomocí které si „vyrábí“ ostatní potřebné látky. Přesto silněji napadené stromy jsou oslabené a tím náchylnější vůči chorobám, škůdcům i průmyslovým exhalacím. U silně napadených stromů odumírají větve. Kromě toho jmelí znehodnocuje dřevo určené pro další zpracování. Z hlediska zahrádkářů je důležité vědět, že keřiky jmelí na jabloních

především zahušťují koruny a tím přispívají k vytváření podmínek vhodných pro různé houbové choroby, jako je strupovitost, moniliová hniloba, nektriová rakovina, mušincovitost či sazovitost jablek. V některých zemích (např. USA) se jmelí záměrně pěstuje a to nejen pro vánoční použití, ale i pro farmaceutický průmysl.

Jmelí je rostlina využívaná k léčení jak v minulosti, tak i v současnosti. Obsahuje glykoproteidy, peptidické toxiny (především viscotoxin, který se skládá z více než 40 aminokyseliny), vodorozpustné polysacharidy (především polygalaktunoráty a flavoniny), alkaloidy, cholin, acetylcholin, histamin, organické kyseliny, triterpeny, fenylové sloučeniny a řadu dalších látek. Zajímavé je, že jednotlivé rostliny jmelí mají různý obsah látek podle toho, na jakém stromě rostou. Nejvíce těchto látek má jmelí sbírané v březnu, listopadu a prosinci. V současnosti se jmelí používá především ke snížení krevního tlaku (rozšiřuje vlasečnice), proti arterioskleróze, poruchám vegetativního nervového systému i k podpurné léčbě některých nádorových onemocnění. Jemu přisuzované účinky jsou však mnohem širší: údajně působí močopudně, tlumí některé bolesti hlavy, závratě, zmírňuje pocity návalu krve do hlavy (zejména v klimakteriu), reguluje vylučování žluči a ovlivňuje činnost slinivky břišní, má protirevmatické účinky, potlačuje zvýšenou činnost štítné žlázy, pomáhá při některých projevech senné rýmy, udržuje čilost, pomáhá při tělesném a duševním přetížení, padoucnici (epilepsii), hysterických záchvatech, hučení v uších, používá se při příznacích stáří, pomáhá při závratích, zastavuje krvácení, užívá se při zvýšené činnosti štítné žlázy, při křečových žilách nebo bérčových vředech, prospívá při léčbě nočního pomočování dospělých atd. V minulosti bylo jmelí doporučováno i proti moru či příjici (syfilisu). V kosmetice se jeho výtažky uplatňují v krémech a emulzích určených ke zklidnění podrážděné citlivé kůže a proti nadměrné tvorbě lupů. Důležité ale je třeba si uvědomit, že tato prakticky všestranná léčivka je současně i rostlinou poměrně silně jedovatou. Nejjedovatější je údajně

jmeli rostoucí na topolech a proto toto jmelí se ve farmacii vůbec nepoužívá. Je typickým příkladem toho, na co už před asi 450 lety upozornil Paracelsus, že totiž mezi jedem a lékem je rozdíl jen v dávce („Dosis sola facit venenum“). Proto jakémukoliv používání jmelí by měla předcházet konzultace s lékařem. V žádném případě by se nemělo užívat při nedostatečné činnosti srdce a ledvin.

Pro své účinky a samozřejmě nezvyklý způsob růstu (roste vysoko v korunách, je stálezelené, bobule dozrávají v prosinci a připomínají perly) je jmelí již po tisíciletí považováno za kouzelnou rostlinu. Staroindické básně se o něm zmiňují jako o „kouzelném proutí“. Jeho léčivé účinky údajně znal i biblický král David. Keltští kněží (druidové) používali jmelí nejen jako léku proti otravám či neplodnosti, ale zažehnávali jim války, hladomory, krupobití i zlé duchy a vlkodlaky. Protože jmelí utínali zlatými srpy dodnes se zachovala tradice ho pozlácovat. Staří Galové věřili, že ze jmelí vařený elixír jim dodává nadpřirozenou sílu. V období antiky se věřilo, že jmelí otvírá brány do podsvětí a proto se dávalo mrtvým do hrobů. Pohanští Slované nazývali jmelí „metlou duchů“ a odháněli jim nemoci, uřknutí, otvírali jim zámky, odháněli zloděje a zlé duchy, odvraceli požáry nebo se činili neviditelnými. V Japonsku se dodnes výluh z jmelí používá ke zvýšení půdní úrodnosti a britští farmáři věří, že velké zdravé rostliny jmelí věští velkou úrodu. V Rakousku se ještě dnes někdy jmelí dává do manželských postelí pro podporu mužské potence a ženské plodnosti. V Itálii se tradovalo, že žena, která nosí kousek jmelí u sebe má naději počít. V jiných zemích se ze stejných důvodů dává do vína. Indiánské ženy ale jmelí používají ze zcela opačných důvodů - jako antikoncepci nebo prostředek vyvolávající potraty. Některé africké kmény používají jmelí jako amulet chránící před zraněním. Díky svým lepivým semenům má moc vyvolat nebo udržovat svazky mezi osobami opačného pohlaví. Podle jedné legendy bylo jmelí kdysi stromem, z něhož Josef vyřezal kolébku pro Ježíška. Po třiatřiceti letech pak

strom porazili Římané a z jeho kmene vyrobili kříž, na kterém Ježíše ukřižovali. Strom se hanbou zmenšil v malé keřky, které jsou nuceny žít z jiných stromů. Zahrnuje však dobrem všechny, kdož pod ní projdou. Do domu přináší štěstí, odvalu a lásku. Ale to prý jen tomu, kdo je jmelím obdarován a ne kdo si je sám koupí. Jmelí nechybí ani v klasické květomluvě, kde znamená „spolu našli jsme štěstí“. Objevuje se také v mnoha obdobích i ve snách. Sny, ve kterých se vyskytuje jmelí, může věštít štěstí, pevné zdraví, lásku, rychlé zbohatnutí, svatbu, křtiny, ale současně i falešného přítele, pobyt mezi čarodějnicemi, neštěstí, nemoc a nebo dokonce i smrt. Co z toho se vyplní prý záleží v jaké situaci se jmelí ve snech objeví.

A co mě osobně na jmelí nejvíce fascinuje? No přece to, že pod jeho snítkou se můžete zcela beztržně s kýmkoliv líbat. Ale pozor - platí to jen o Štědrém dnu.

Včely na zahrádce a v životě člověka

Ing. Václav Ducháč, učitel včelařství

motto:

„Pokud by zmizely na zemi včely, zbývají lidem jen čtyři roky života“, prohlásil Albert Einstein o tomto hmyzu, zjednodušeně označovaném jen jako producent medu. Úloha včel na naší planetě však v žádném případě nespočívá v produkci medu, na mlsání pro vyšší savce, ale v opylování milionů květů na ovocných stromech, zeleninových zahradách, na loukách, polích a lesích. „Bez včel by nebylo opylení, žádných rostlin, žádných zvířat, žádných lidí“, vyjadřuje zcela prostě Einsteinův „včelí vzorec“.

Včely a lidé

Jak je možné, že tento světově uznávaný učenec, takto hodnotí včelu, které se mnozí lidé bojí, často ji ničí a včelaře chápou jako někoho, kdo si hraje se svým koníčkem.

Samozřejmě, že tato situace zatím nenastala, v našich zemích je prozatím včel i ostatních druhů hmyzu pro opylení rostlin dost, ale ve světě vlivem nastupující chemizace, začínají být problémy.

Před časem šel okolo mé zahrady bývalý agronom, zastavil se a říká: „Jak je to možné, že ty máš pořád tolik ovoce na zahradě a já jenom několik padavek a třešně a švestky ani nestojí za to sklízet?“. To je proto, že já mám na zahradě včely a ty na jaře prostě na vaši zahradu nedolétnou - dlouze jsme potom mluvili o významu včel pro zahrádkáře, ovocnáře a o přírodu vůbec.

Podobně projevují obavy o zabezpečení opylení ovocných sadů i ovocnáři ze zemědělských podniků zabývajících se výrobou ovoce. Tito jsou odkázáni na dovoz včel od místních včelařů a snížení počtu chovaných včel a nebo omezení přísunu včel do sadu z důvodů uzávěry způsobené onemocněním včel by se následně projevilo na množství a kvalitě sklizní.

Přesto můžeme slyšet i názory některých lidí, že mají na zahrádce dost ovoce a včely v okolí nejsou. Ano i to je možné, v naší republice se ještě na opylení podílí i ostatní druhy hmyzu volně žijící v přírodě. Zejména včely samotářky, které jsou malého vzrůstu, často lidé ani nepostřehnou, zatímco čmeláci především na jaře na sebe upozorní svým charakteristickým „bzukotem“. Ale tohoto hmyzu vlivem civilizačních faktorů ubývá a mimo čmeláků se zatím uměle nedaří jejich odchov ve větším měřítku. A tak včely postupně nabývají na významu.

Ve světě jsou úbytky včel rovněž v centru pozornosti a poplatky za přísuny včel do ovocných sadů a hmyzosubných kultur se stávají pro chovatele včel významným zdrojem příjmů, které začínají převažovat nad příjmy z prodeje včelích produktů. U velkopěstitelů ovoce by zvýšení výnosu o 30 % bylo velmi významné, zatímco u zahrádkářů, téměř neznatelné.

V roce 1973 požádal kongres USA univerzitu v Tasconu ve státě Texas o vyčíslení hodnoty, kterou přináší včely opylovací činností pro přírodu. Pracovníci univerzity provedli poměrně rozsáhlé výzkumy a jejich závěry byly překvapující. Prokázali, že hodnota opylovací činnosti je 143 krát vyšší, než je hodnota všech včelích produktů vyrobených včelami dohromady. Pokud bychom tyto závěry převedli do našich

podmínek, dalo by se říci, že hodnota činnosti našich včel je asi 40.000 Kč na každé včelstvo.

Neznám žádný jiný obor lidské činnosti, který přírodě mnohem více přináší, než z ní odebírá a to co odebírá by jinak přišlo nazmar.

Včelaři jsou tedy lidé, kteří svoji činností vytvářejí nemalé hodnoty nejen pro přírodu, ale doslova život v přírodě ovlivňují.

Včely si zachovaly charakter jižního hmyzu, v době ledové byly ledovcem vytlačeny až k moři a zpětně se postupně vracely, ale už s některými vlastnostmi, které jsou pro ně typické. Zatímco jejich sestřenice, vosy, sršně a čmeláci, si ponechali způsob přežití zimy ve stavu, kdy přežívá pouze oplozená samička a to v klidovém stavu (hibernace), včely celou zimu přežívají ve společenství tvořeném několika tisíci dělnic s matkou, kdy mají sice životní pochody zpomalené, ale po celé období tráví potravu a ihned po slunovratu začínají s obnovou plodového hnízda.

A protože na toto klidové období potřebují zásoby v podobě medu, jsou pro člověka od dávnověku velmi zajímavé, protože nedokázal jinde najít zdroj sladké potravy, později i alkoholického opojení v podobě medoviny, suroviny pro výrobu svíček a i na ochranu svého zdraví ať už v pylu, nebo propolisu.

Včely a květy

Opylovací činnost včel je nenahraditelná, včely jsou ale velmi úzce vázány na prostředí, které jim poskytuje životní prostor v podobě úkrytů a potravy. Potrava včel, kterou tvoří pyl a nektar, případně i medovice je odměnou za opylení. Rovněž tuto potravu nelze ničím plnohodnotně nahradit.

To tedy znamená, že nemůžeme včely chovat kdekoliv, uzavřené v prostoru, klecích či omezených prostranstvích. Včela patří do volné přírody, do krajiny, mezi květy, mezi rostliny, stromy, keře, potřebuje místo chráněné před větrem a slunečním žářem a s dostatkem vody.

Pro život tedy potřebuje pyl pro svůj vývoj, nektar jako zdroj energie a vodu nejen pro

ředění potravy, ale i pro termoregulaci. K tomu ovšem musí mít i slunce, které vytvoří základní podmínku pro život a to je venkovní teplotu nad +10 °C. Při ochlazení na +7 až +9 °C, se včela přestává pohybovat, při +4 až +6 °C upadá do chladové ztrnulosti a později hyne. V zimním období si udržuje uprostřed zimního chomáče teplotu 25 °C a pro výchovu plodu 35 °C. Při vyšší teplotě rozprašují uvnitř úlů vodu a tím teplotu snižují, pokud se jim nepodaří snížit pod 40 °C, dojde ke zhroucení voskového díla a včely hynou a nebo opustí úl.

To tedy znamená, že klesne-li venková teplota v průběhu květu ovocných stromů a keřů pod 10 °C, včely přestávají létat a opylení těchto rostlin je potom ohroženo. Trvá-li ochlazení delší dobu, může podstatně ovlivnit i výši úrody.

V naší středoevropské oblasti předpokládáme, že asi 15 až 20 % rostlin je opylováno větrem (obiloviny, kukuřice atd.). Ale převážná většina rostlin je odkázána na přenos pylu hmyzem a to převážně včelami, i proto, že podíl ostatních druhů hmyzu stále klesá, snadno potom pochopíme význam přítomnosti včel.

Pro svůj život spotřebuje jedno včelstvo za rok asi 30 až 50 kg pylu, 60 až 120 kg medu a 50 až 150 l vody.

Příroda je dosti zásobena a v mnoha případech nešetří, tak na příklad pylu poskytuje na jeden hektar: višně 5 - 15 kg, jableň 5 až 80 kg, řepka ozimá 60 - 150 kg a svazenka vrtičolistá 150 - 250 kg.

Podobně je tomu i v produkci nektaru na jeden hektar, kdy ovocné stromy poskytují 30 - 50 kg, smetánka lékařská 150 - 300 kg, maliník až 700 kg, akát až 1200 kg a les medovice 1000 - 1500 kg.

Včela dokáže doletět do vzdálenosti několika kilometrů, ale pokud najde snůšku v blízkosti úlu, daleko nelétá. Včela donáší nektar v tzv. medném váčku, kdy pojme 57,7 mm³, nebo 0,069 g nektaru. K donášení jednoho kg nektaru je potřeba asi 14500 náplní medného váčku. Z 3 kg nektaru vznikne po zpracování 1 kg medu, takže na získání jednoho kg medu potřebuje včela 45000 náplní medného váčku.

Včela navštíví v průměru za jednu minutu 12 květů. Při jednom výletu o délce 27 minut navštíví 324 květů, což odpovídá dennímu výkonu 4200 navštívených květů. Za 15 letových dnů by mohla navštívit 65000 květů. Toto množství odpovídá asi 4,4 g medu, takže jedna dělnice za život naplní asi 15 buněk plástu medem.

Včela je florokonstantní, to znamená, že navštěvuje jenom jeden druh rostliny v jednom dni, na který ráno zalétá, což je pro přenesení pylu velmi významné. Na jaře je nepočtenějším druhem hmyzu a proto se podílí nejvíce na opylení jarních rostlin, zejména ovocných stromů a keřů, létá ovšem jenom na takové vzdálenosti, které jí dostačují zabezpečit zdroje potravy. Pro dokonalé opylení je zapotřebí rozmístit včelstva rovnoměrně po celé ploše sadu v počtu 3 až 5 na jeden hektar.

Včely a zdraví

O významu medu pro lidské zdraví asi není potřeba dlouze psát. Ani nejlepší nektar zdaleka ještě není medem. Nejdříve jej musí ve včelstvu zpracovat velký počet „chemiků“.

Musí nektar zahustit, promísit sekretem žláz, a přepracovat v med. Včely sami určují, kdy se dosáhne správného složení a kdy uzavřou buňky s medem voskovým víčkem. Nám všem je tato čaruplná vlastnost medu známá ve zdravých a nemocných dnech života.

Medem lze léčit malá poranění, popáleniny, posiluje činnost srdce, jater, žaludku, ledvin, močového ústrojí a celkově dodává energii při náročných výkonech. Je třeba zvážit nadměrné požívání řepného cukru, který má značný podíl viny na tzv. civilizačních chorobách. Naproti tomu med svým obsahem jednoduchých cukrů nezatěžuje organismus, a zejména je vhodný ke slazení pokrmů u dětí a starších lidí.

Medem sladili už lidé v době kamenné, jako posvátný pokrm se stal součástí mnoha rituálů a náboženských obřadů. Staří Řekové byli přesvědčeni, že je starší než planeta země a považovali ho za potravu bohů.

Ale i pyl je velmi důležitý pro lidské zdraví, i když zatím nedocenen a málo se o jeho

významu ví. Podle zkušeností zahraničních autorů, především švédských, polských, ale i ruských vědců je jedním z mála přírodních produktů pozitivně ovlivňujícím u mužů problémy s prostatou, kladně působí na psychiku, posiluje imunitu, vyrovnává krevní tlak a je zdrojem vitamínů a bílkovin.

Včelí žihadla jsou odpradávná používána pro léčení neinfekčních revmatických onemocnění. Včelí mateří kašička je také jedním z posilujících potravinových doplňků.

Nesmíme zapomenout ani na medovinu, která nesměla chybět na stolech panovníků, hodnostářů a na církevních slavnostech.

Závěr

Včela je, byla a bude vždy nedílnou součástí života v přírodě, nemůže existovat bez květů rostlin, na kterých je přímo závislá a odměňuje se jim tím, že jim pomáhá zachovávat život. Člověku vedle opylení jeho plodin poskytuje i produkty, které mu umožňují lépe a zdravěji žít.

Včelaření je lidskou činností, která přírodu nepoškozuje, naopak napomáhá zachování rovnováhy života v přírodě a využívá zdroje, které by jinak zůstaly nevyužity. Hodnoty vytvořené včelařskou činností mnohokrát převyšují náklady na tuto činnost.

Na závěr si dovolím ocitovat z úvodní preambule k patentu vydanému v roce 1775 Marií Terezií: „Péče o blaho všech lidí pohnula naši mateřskou starostlivost k vydání tohoto nařízení. Kdy v této bohubilé činnosti nachází každý poddaný možnost ke své obživě a k zapravení dávek státu potřebných“.

Exotické ovocné rostliny do našich zahrad

ing. Josef Matějka, SZO ČZS Citrusáři

V posledních letech se u nás začínají objevovat různé zajímavé ovocné stromky a keře, které můžeme označit exotickými. Pro mnohé zahrádkáře, kteří mají informace o těchto stromech a keřích, představují velmi zajímavé rozšíření sortimentu ovoce pěstovaného na zahrádkách.

Tyto zmiňované rostliny většinou velmi dobře přežívají v našich podmínkách a navíc přinášejí trochu exotiky do našich zahrádek a to ať již vzhledem, tak plody, které v našich obchodech nejsou běžně k dostání.

Do podvědomí se již dostala řada rostlin. Jistě už znáte např. kiwi (existují 3 pěstované skupiny - velkoplodá *Actinidia chinensis* a drobnoplodé *Actinidia arguta* a *Actinidia kolomikta*), nebo nashi hrušky, u nichž se nabízí řada odrůd.

V tomto článku bych vám chtěl představit další exotické ovoce, které jde u nás běžně pěstovat.

Asimina triloba - Muďoul trojlaločný

V posledních letech se dostává do popředí zájmu v USA i v Evropě málo známý a rozšířený ovocný strom, který se dá bez problémů u nás pěstovat a jehož ovoce je srovnatelné s nejkvalitnějším tropickým ovocem. *Asimina triloba* je známější pod obecným anglickým pojmenováním paw paw („pouv pouv“). České botanické jméno Muďoul trojlaločný není příliš zažito.

Asimina triloba (L.) Dunal je netropický reprezentant svého rodu, konkrétně rodu *Annonaceae* (láhevnikovité). Původem je ze severní Ameriky. Jedná se o rostlinu, kterou prokazatelně znali a využívali již původní obyvatelé, místně tvoří významnou část původního zalesnění.

Je to opadavý strom, procházející vegetačním klidem, v našich podmínkách zcela mrazuvzdorný, udávaná mrazuvzdornost je minimálně -25 °C (některé prameny jako bezproblémovou uvádějí hodnotu -31 °C). Rostlina kvete poměrně dlouho (2 - 3 týdny), takže i pravděpodobnost přežití jarních mrazů je vysoká. Plody jsou velikostně i chuťově značně variabilní. Hmotnost plodu dosahuje až 0,5 kg, vypadá jako zelený plod manga. Chuťové vlastnosti jsou charakterizovány řadou různých, často velmi malebných a květnatých popisů. Podstata současného celosvětového zájmu o paw paw tkví v tom, že se jedná o ovoce mírného pásu, které přitom má chuťové charakteristiky nejkvalitnějšího tropického ovoce. Konkrétně hovoříme o krémovité (pudinkovité) konzistenci a chuti jako banán v kterém je

obsaženo mango, ananas, atp. Dužnina variuje od bílé, přes žlutou po oranžovou.

Hovoříme tedy o vysoce kvalitním ovoci tropické chuti, které při troše štěstí a přiměřené péči můžeme sklízet na našich zahradách, tedy v mírném pásu.

Listy jsou veliké (až 25 cm) a určují estetické působení stromu jako takového, který zjevem vyvolává pocit, že „sem nepatří“. Podobně jako o chuti, můžeme i o vzhledu stromu hovořit jako o ojedinělé „návštěvě“ tropické vzhledu. Literatura se zmiňuje také o léčebných vlastnostech různých částí rostliny.

Požadavky na pěstování nejsou nijak přehnané, naopak, rostlina je v podstatě bezproblémová a nenáročná, navíc do jisté míry působí insekticidně, takže různý škodlivý hmyz se jí celkem spolehlivě vyhýbá. Ze zkušeností vyplývá, že stromy je dobré pěstovat na slunci, ideálně na chráněném stanovišti proti větru.

Květy paw paw jsou hnědo-červené (jako by z moduritu), velké a velice zajímavé. Včely je v podstatě ignorují. Roli opylovačů i v domovině zastává jiný hmyz včetně mravenců a zejména vítr. Paw paw je totiž cizosprašné - to znamená, že k opylení je zapotřebí 2 geneticky různých stromů (jako např. u mandloní, slivoní či třešní). Je tedy nutné mít vedle sebe dvě rostliny různých odrůd.

Několik slov o řezu

Nic složitého, máme-li na paměti, že paw paw kvete na loňských letorostech (kulaté květní pupeny lze na podzim zřetelně rozpoznat v paždí listů). Takže pouze mírné zkrácení a prořezání případných zaschlých či jinak poškozených větví a to za vegetace po odkvětu. Paw paw plodí v tzv. klustrech, kdy z jednoho květu může být více, konkrétně až 9 plodů.

Plody dozrávají dle ranosti odrůdy (srpen až říjen) a jejich skladovatelnost je omezená (v chladničce cca 2 - 3 týdny). Přebytečné nezkonsumované ovoce je možné užít na dřevě, zamrazit, apod. Další použití plodů je při výrobě vín a destilátů se zcela neobvyklou chutí, při pečení a vaření, výrobě zmrzlin, atp.

Paw paw nelze řízkovat, což bylo pokusy v USA jednoznačně prokázáno. Jelikož pro úspěšné dozrání musíme mít u nás ranou odrůdu, je zapotřebí si pořídit roubované stromky, nebo si naroubovat semenáče. Jednotlivé odrůdy jsou popsány na internetu na adrese věnované tomuto ovoci www.pawpaw.cz

Přes relativní novost zájmu o paw paw v celosvětovém měřítku je známých odrůd mnoho desítek. Většina z nich má původ v USA, případně v Kanadě.

V ČR je v současnosti k dispozici odrůdová kolekce asi 20 odrůd.

Abychom nemluvili ryze teoreticky, dočteme se i možnosti získání těchto ovocných stromů:

Je několik možností.

Výsev semen. Semena jsou u nás k dispozici, výhody tohoto způsobu: aklimatizace na podmínky v lokalitě, možnost získání unikátních charakteristik plodů. Nevýhody: velice pomalý počáteční růst, neznámá kvalita, chuť, barva plodů, neodhadnutelný počátek plodnosti, téměř jistě velmi pozdní zrání.

Nákup semenáčů. Nevýhody obdobné, jako u předešlého způsobu, výhoda: jisté časové zkrácení doby vývoje rostliny. Dle mého názoru se nákup semenáčů rozhodně nevyplatí.

Nákup roubovaných rostlin. Výhody: známé informace o odrůdě, tj. očekávatelná kvalita, chuť, barva plodů a ranost odrůdy, rychlý nástup do plodnosti. Nevýhody: dosud velká cena (700 - 1000 Kč).

Při nákupu doporučuji koupit odrůdové rostliny a to kvůli značné variabilitě velikosti a chuti plodů, nutnosti raného dozrávání pro bezproblémové dozrání v našich podmínkách. Také bych doporučil nákup od důvěryhodného prodejce, který zaručí pravost proklamované odrůdy (není problém odrůdu zaměřit - vzpomeňme jen kolik se prodalo „samosprašných“ rostlin kiwi, které novým majitelům mnoho radosti nepřinesly).

V ČR se mudoul pěstuje již déle. Víím jistě, že je pěstování v Lednické kolekci rostlin. Já a moji známí s úspěchem pěstují tento strom již 5 let a můžu potvrdit, že nejenom přežívá, ale i plodí.

Pro mě osobně je tento ovocný strom nejperspektivnějším exotickým ovocem do našich zahrad. Je velmi odolný (lze přirovnat k broskvoním), zejména má velké a chutné plody.

Tomely

- další exotické plody do našich zahrad.

Budu se zabývat rostlinami, které náležejí do rodu *Diospyros* (původem z řečtiny), což mimochodem nejspíše znamená něco jako „ovoce bohů“. Jedná se o rozsáhlý rod, jehož zástupci se většinou vyskytují v tropickém pásmu. Menšina z druhů tohoto rodu není tropická a dokonce je možné některé pěstovat u nás.

O rostlinách rodu *Diospyros* můžeme hovořit jako o ebenovnicích (černých, pruho-vaných, bílých). Tropické ebenovnický jsou významným cílem těžby, ebenové dřevo je velmi kvalitní, tvrdé, stejnorodé a jeho použití je široké. Z hlediska pěstování nás zajímají tyto druhy:

Diospyros kaki Lf. - tomel japonský (anglicky oriental persimmon)

Diospyros virginiana L. - tomel viržinský (anglicky native/Američan persimmon)

a kříženci těchto dvou druhů.

Pojďme k druhu *Diospyros kaki* Lf. - tomel japonský (anglicky oriental persimmon). Pochází z oblasti Číny a v Japonsku se jedná o jeden z nejdéle kultivovaných druhů a zároveň tam jde o jeden z nejvíce ceněných a pěstovaných ovocných druhů. Nalezeme jej po celém světě. Řada z vás jeho plody zná i z tuzemských obchodů, kde si již vydobily své místo pod obchodními názvy kaki, churma, sharon.

Jedná se o opadavý strom, výjimečně keřovitý tvar. Jeho listy jsou velké (i 20 cm!), opadávají většinou před dozráním plodů, před opadem se vybarvují až do intenzivní oranžovo - červené barvy.

Tomel japonský kvete na letorostech v paždí listů, jedná se o květy samčí a samičí. Některé odrůdy plodí bez opylení (partenokarpicky), opylením však kvalitní plodůl vesměs stoupá, některé odrůdy samčí květy netvoří vůbec. Samičí květy jsou mnohokrát větší než samčí, mají bílo - žluté masité korunní lístky, které mohou mít v průměru i přes 3 cm. U nás kvete od konce

května, takže jarní mrazíky květy neohrožují na rozdíl od letorostů, které mrazíky ohroženy jsou. Při omrznutí letorostů rostlina obrátí později, již bez kvetení a s rizikem nevyzrání další růstové periody, která je pak také posunutá.

Plod je bobule charakteristická jednak oranžovo - červenou barvou (podle odrůdy) a dále vytrvalým kalichem tvaru od kulovitého, přes kónický po zploštělý až čtyřhranný. Hmotnost plodů podle odrůdy až přes 0,5 kg, vesměs okolo 100 - 200 g. (průměr plodů až 15 cm). Oplodněné plody jsou semenné, jinak většinou bezsemenné. Za ideálních podmínek je násada plodů velká, osvědčuje se jejich probírka.

Dužina plodů je v tvrdém (nedozrálém) stavu tvrdá, křupavá a většinou trpká. Dozráním se trpkost ztrácí, dužina je pak měkká, velmi šťavnatá a lahodná (sladká, žluto - oranžová, červená či hnědá). Chuť ovoce doporučuji vyzkoušet, je opravdu exkluzivní (je třeba jíst zralé, nikoli tvrdé po zakoupení v obchodě), řada lidí tvrdí, že mezi běžnými tuzemskými plody nemá sobě rovného. To souvisí i s vysokou šťavnatostí.

Poznámka: Podle trpkosti a vlivu opylení na plody se tomely japonské dělí do několika skupin, existují např. odrůdy, které nejsou trpké ani před dozráním.

Tomel je velmi cenným dietetickým zdrojem vitamínů. Plody mají málo kyselin a vysoký obsah cukrů (lze je i sušit, což vede k dalšímu zvýšení obsahu cukrů).

Plody se buď přímo konzumují (plně zralé, měkké), dužinu lze využít v ovocných salátech, zmrzlínách, džemech a marmeládách. Velmi oblíbený je sušený. Dále má široké využití šťáva z plodů.

Z pěstitelského hlediska je vhodná slunná expozice, alespoň částečně závětrná a celkově chráněná (čím pozdější dopad podzimních mrazíků, tím lépe). Půda nejlépe neutrálního pH, bohatá, hluboká. Hnojení běžné.

Přejdeme nyní k tomu, co je pro nás nejdůležitější. Tomel japonský je dřevinou subtropickou, jejíž mrazuvzdornost je sice relativně vysoká, ale přesto omezená. Lze říci, že spodní hranice se pohybuje okolo - 15 °C. To je poměrně málo na bezrizikové pěstování venku. V ČR u řady pěstitelů přesto tome-

ly venku rostou a pravidelně plodí. Vždy jde o mikroklima místa. Nelze očekávat celoplošné rozšíření tomelu japonského, ale pro nadšence disponující vhodnou lokalitou se jedná o rostlinu, již by neměly opomenout. Vhodnou lokalitou jsou samozřejmě také místa u domu, v centrech měst, u zdí, pod stříškami. Vždy je to věc odhadu a vyzkoušení. Lze samozřejmě problém řešit i jinak. Tomel je naprosto ideální pro nevytápěný skleník - fóliovník. Další, velmi atraktivní variantou je zmíněná kontejnerová kultura.

Existují stovky odrůd (okolo 1000), z odrůd u nás pěstovaných venku: 'Typo', 'Costata', 'Zengi-Maru', 'Saijo', řada dalších v kontejnerové kultuře.

Tomel viržinský - *Diospyros virginiana* L.

Ten má podobné charakteristiky jako tomel japonský, takže je již nebudeme opakovat. Na rozdíl od něj pochází ze severní Ameriky, v plané formě má malé plody, množené selekce pak mají plody větší, až okolo 5 - 6 cm. Chuť je velmi podobná, plody jsou většinou semenné (některé odrůdy jsou při nepřítomnosti opylovače bezsemenné). Co je pro nás důležité je výrazně vyšší mrazuvzdornost tomelu viržinského. Některé nejodolnější selekce odolají i teplotám pod -30 °C. Plody na stromě vydrží dlouho do zimy (přemrznutí je dobrá metoda k odstranění trpkosti, pokud stupeň zralosti před příchodem mrazů nepostačuje) a jejich intenzivní barva prozařuje dané místo. Spojení sněhem zapadaného stromu s oranžovým ovocem, které se navíc dá sníst je téměř neuvěřitelné. Tomel viržinský je pro nás velmi perspektivním druhem. S vyšší mrazuvzdorností a srovnatelnou chutí plodů stojí za pozornost. S jeho venkovním pěstováním již máme rozsáhlé zkušenosti, celkově je zde ve volné půdě asi 10 odrůd (např. 'Meader', 'Ruby', 'Campbell NC10', 'Yates', 'Szukis'). I pro tento tomel platí běžné požadavky na výživu a půdu. Choroby a škůdci u nás nepředstavují velký problém.

Zřejmě nejzajímavější pro celou řadu zahrádkářů jsou mezidruhové křížence obou uvedených druhů. Dva nejznámější mají původ v bývalém SSSR - jde o odrůdy 'Rosejanka' a 'Nikitskaja Bordovaja' (častěji anglická transkripce Rosseyanka a Nikita's

Gift). První jmenovaný je svými vlastnostmi bližší tomelu viržinskému, druhý pak tomelu japonskému (Nikita's Gift má o něco menší mrazuvzdornost než Rosseyanka, oba pak přes - 25 °C). Právě tyto rostliny jsou velmi vhodné pro naše pokusy. V USA lze narazit na několik dalších odrůd, které mohou být hybridy obou druhů, ale není to jisté.

Zkusit či nezkusit?

Na úplný závěr mi dovoluťe malou poznámku, která vám snad ulehčí případné úvahy o tom, zda-li tyto rostliny vyzkoušet. Tyto rostliny nejsou mnoho náročné, ale mohou přinést závan cizokrajnosti. Pro informaci dodávám, že i dnes zcela běžné broskvoně byly k nám uváděny cca před 100 lety a jejich rozšíření, byť dnes je považujeme za prakticky běžné ovoce našich zahrad, bylo velmi, velmi pomalé. Co z toho plyne? Kdo má možnost a prostor pro pěstování uvedených druhů, ať to zkusí, riskuje málo.

Kontakt pro zájemce o bližší informace:

Tel: 737 250 182, e-mail: pawpaw@volny.cz,
(v případně problémů u pěstitele:
mudoul@seznam.cz)

Metodiky ochrany zahradních plodin na webových stránkách ČZS

Ing. Miloš Kožešník,
správce www.zahradkari.cz

Možná se vám zdálo, že v roce 2006 webové stránky Svazu spíše stagnovaly, a musím uznat, že je to tak trochu pravda. Pro rok 2007 však připravujeme zásadní změnu. Na webové stránky bude umístěna kompletní publikace **Metodiky ochrany zahradních plodin od Ing. Petra Ackermann**, která bude postupně doplňována i o vyobrazení chorob a škůdců - jak od autora, tak i od **Ing. Jaroslava Rod**a, a tak by v budoucnu mohla nahradit obrazové atlasy a počítáme i s doplněním dalších chorob a škůdců na které sice není povolen žádný přípravek, ale vy se s nimi v zahradkách setkáváte.

Metodiky budou nejprve zpřístupněny ze stránky www.zahradkari.cz/metodiky, ve zkušebním provozu, ale po doplnění o ob-

rázky budou převedeny na stránky chráněné heslem tak, aby byl přístup umožněn jen členům ČZS. Pokud budete mít zájem o využití Metodik i po zkušebnímu provozu dozvíte se postup k získání hesla na výše uvedené webové stránce.

Do dalších let ČZS zvažuje přípravu obrazového atlasu zahradních rostlin s podrobnými pěstitelskými informacemi. Mnozí namítete, že atlasů je na webu již dost, ale v našem rodném jazyce s kvalitním popisem, pěstitelskými postupy, případně zkušenostmi s přezimováním, chorobami, množním aj. není zatím žádný. Více o průběhu příprav a celkovém stavu Atlasu se dozvíte na www.zahradkari.cz/atlas.

Další pomůckou pro začínající i zkušené zahrádkáře by se měla stát webová encyklopedie. Ta bude uspořádána jak podle plodin a jednotlivých hesel, tak podle kalendária. O průběhu příprav najdete informace na www.zahradkari.cz/encyklopedie.

Spolupráci na Atlasu i Encyklopedii již přislíbily mnohé komerční firmy, a tak bude díky nim celková příprava rychlejší a dostanou se k Vám i informace, kde popisované rostliny sehnat, pokud o ně budete mít zájem.

Zda a jak rychle se uvedené projekty podaří uskutečnit, záleží z části také na vás, neboť je počítáno s částečnou spoluprací z vaší strany, především při pořizování obrazových materiálů. Většina z vás má krásné rostliny na své zahrádce a pořízení fotografie v potřebné kvalitě dnes již není tak velký problém.

Připravovaný atlas i encyklopedie bude určena především členům ČZS, a těm, kteří do nich přispějí a stanou se spoluautory. Princip je podobný jako u encyklopedie Wikipedia - www.wikipedia.cz

Krajinná výstava Marktredwitz-Cheb přesto že skončila - pokračuje

Ing. Miloš Kožešník, ústředí ČZS

O této u nás neobvyklé výstavě, která trvala celé dlouhé 4 měsíce, jste se jistě dočetli mnohé na stránkách časopisu Zahradkář. Jejím cílem bylo především revitalizovat pozapomenutá území v Chebu, která budou sloužit veřejnosti i po skončení výstavy. Výstava probíhala souběžně v Chebu a

sousedním bavorském městě Marktredwitz. ČZS měl na výstavě ve skleníku trvalou expozici v podobě malé zahrádky s bohatou květinovou výsadbou a jezírkem. V průběhu výstavy nám s její realizací pomáhalo Zahradnictví Hrdlička - Třebeň a Zahrada Teplá, proto byla expozice stále pěkná a plně rozkvetlá.

V průběhu hlavní výstavy připravil ČZS pro návštěvníky řadu dalších menších výstav. První byla výstava **kosatců**, za ní následovala téměř měsíc trvající výstava **pelargónií** od SZO Pelargonie.

Uprostřed léta se uskutečnila výstava **lilii** - svým rozsahem největší. Podíleli se na ní pěstitelé z řad SZO Martagon, SZO Liliium Brno, ale za svůj rozsah vděčí především profesionálům - Ing. Václavu Joštovi, Ing. Pavlu Nejedlovi a Ing. Josefu Basikovi, kteří si právem zaslouží velký dík za množství dodaných květů a prvotřídní kvalitu. Jen tak si návštěvníci mohli prohlédnout 263 odrůd lilii, doplněných menší expozicí **ruží**.

Koncem léta ČZS připravil společně s bavorskými zahrádkáři rozsáhlou výstavu **jiřinek a mečíků** - k vidění bylo 215 odrůd.

Poslední byla výstava **révy vinné a ovoce**, zaslouženo pozornost budily historické odrůdy z Uherského Hradiště a expozice německých zahrádkářů. Tato výstava byla opět ve spolupráci se zahrádkáři z Německa a první týden probíhala v Chebu, druhý v sousedním městě Marktredwitz.

Podle všech ohlasů byl ČZS se svými expozicemi hodnocen vždy kladně a dá se říci, že se dobře představil široké veřejnosti, i přesto, že během letních veder po jarní lokální záplavě výstavního areálu nebyla jak pro nás, tak pro pořadatele situace nijak jednoduchá.

Přesto, že výstava oficiálně skončila, celý areál je dále pečlivě udržován a s ohledem na rozsah výsadeb a množství druhů rostlin se dá přirovnat k malé botanické zahradě, kterou stojí za to navštívit i po skončení výstavy.

Na závěr dovoluji, abych poděkoval představitelům města Cheb, především Ing. Pospíšilovi a Ing. Hofrajtrovi, kteří nám účast na výstavě umožnili. Spolupráce s nimi byla jak po stránce finanční, tak i osobní vždy více než perfektní.

Vedení Českého zahrádkářského svazu upřímně děkuje všem autorům za spolupráci na této publikaci a těší se na další spolupráci.

OBSAH

Úvod	1	Co se mi také přihodilo na zahrádce	45
Historické kořeny zahrádkářství a vznik ČZS ..	2	Proměny rostlin	46
František MACHALA,		Chybí ochranné lhůty pro listová hnojiva? ...	48
1. předseda Svazu (1958-1961)	3	Nejvhodnější termín pro řez	
Českému zahrádkářskému svazu je padesát ..	4	ořešáku královského	49
Václav KOVANDA,		Není brambora jako brambora	51
2. předseda Svazu (1961 - 1974)	8	Klatovský karafiát	54
Spolupráce SZZ a ČZS		Staré odrůdy	55
na úseku odborného vzdělávání	10	Málo jako šafránu	55
Vlastimil JEŽEK,		Hortenzie na zahrádce	56
3. předseda Svazu (1974 - 1989)	10	Virus šarky švestky a ochrana proti němu	58
Funkčnost soudobých zahrad		Jak řezat strom, který velmi bujně roste	61
a směřování odborné činnosti ČZS	11	Mravenci ve skleníku	61
Ing. Jiří ČADA,		Jen pro zahrádkářky!	61
4. předseda Svazu (1990 - 1999)	14	Kytička pro radost	62
Flora Olomouc 2006		"Lžice vody - putýnka bláta"	66
přes značné problémy velký úspěch	14	Podnože jsou důležité	66
Zahrádkáři a výstavy	15	Karbanátky z černého kořene	70
RNDr. Josef KLIMES,		Výsadba cibulnatých a hliznatých květin	70
5. předseda Svazu (1999 - 2004)	16	Víte, že.. Zahrádkář č. 1/1970	72
Spolupráce ČZS s Českým rozhlasem	16	Maliník, ostružiník a malinoostružiník	
MUDr. Josef KRÍŽ,		- požadavky na pěstování na zahrádce	72
6. předseda Svazu	18	Co jsou to kamenné buňky?	76
Zelenina na zahrádkách	18	Barvy podzimu	76
Fazole na živý plot	20	Skalka v období vegetačního klidu,	
Ovocnaření v zahrádkách v dalším období ..	20	ošetření rostlin po poškození zvěří	76
Zahrádkář č. 1/1980		Příprava skalky na zimu	79
o životním jubileu tajemníka Josefa Máry ..	21	Číření mostů a vín	79
Mladí zahrádkáři ČZS	22	Veselé povídky lidového mudrosloví	81
Časopis Zahrádkář	22	Smokvoň do bytu i do zahrady	81
Příroda je silná	24	Zásady pro sklizeň, posklizňovou úpravu	
K úpravám stanov a jednacího řádu ČZS ..	24	a skladování skořápkatého ovoce v souvislosti se	
Degustace v ČZS	27	závažným zdravotním rizikem při konzumaci ..	82
Aktualizace a oživení právního vědomí ČZS ..	28	Odrůda LECAR	83
Orientační zkoušky octem na obsah vápníku ..	29	Jak hluboko zapravovat kompost?	84
Aplikace zákona o potravinách na		Herbicidy na zahrádkách	84
zahrádkářské zpracovatelské provozy	30	Aforismy, vybrané	
Kytice pro krásu a zdraví	31	ze Zahrádkářských informátorů	86
Víte, že (Zahrádkář č. 6/1970)	32	Jmelí - rostlina známá a přesto tajuplná	86
Přírodní úpravy svahů zahrádek a okolí chatek	32	Včely na zahrádce a v životě člověka	88
Hvozdík bradatý - přepichování	34	Exotické ovocné rostliny do našich zahrad ..	91
Tanečnice na zahrádkách	34	Metodiky ochrany zahradních plodin	
Jak pěstují jiřinky	36	na webových stránkách ČZS	94
Význam pestování		Krajinná výstava Marktrechwitz-Cheb,	
a rozmnožování orecha královského	36	přesto že skončila - pokračuje	95
Jak žijí čmeláci na zahrádce	43		

Rukověť zahrádkáře 2007

Vydal Český zahrádkářský svaz v roce 2006

v nakladatelství KVĚT, Rokycanova 15, 130 00 Praha 3,
jako účelovou publikaci pro své členy v rámci členského příspěvku. **Neprodejné.**

Z příspěvků autorů sestavil Ing. Josef Nejedlo.

Odpovědný redaktor Ing. Josef Nejedlo, technický redaktor Ing. Miloš Kožešník.

Obálka - foto 1. str. Lukáš Kožešník, foto 4. str. autoři článků.

Sazba a grafická úprava - Ing. Miloš Kožešník.

Tisk - tiskárna Vltava-Labe-Press, a.s. Praha Uhřetěves.



Praktické cvičení,
ÚZA ČZS - 5. cyklus - Lednice n.M.



Expozice ČZS na výstavě
ZEMĚDĚLEC v Lysé n.L.



Obliba barevných
salátů stále stoupá



Ing. Jiří Čada,
předseda ČZS
(1990-1999)



Maliny a ostružiny na zahrádce



RNDr. Josef Klimeš,
předseda ČZS
(1999-2004)



Netradiční využití
jiřinek



Zahradkářští přátelé ze SZZ
JUDr. Korček a Ing. Kettmanová



Pěstování brambor
ze zahrádek nevymizí



MUDr. Josef Kříž,
předseda ČZS



Kytička pro radost

Jaromír Lánik,
místopředseda ČZS